

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

На правах рукопису

ВАСИЛЬЄВ ІГОР ВАСИЛЬОВИЧ

УДК 342.951 (451)

**АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ
ПРАВИЛ ОБІГУ ЗБРОЇ В УКРАЇНІ**

12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право;
інформаційне право

**Дисертація на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук**

Науковий керівник:
Фролов Олександр Семенович,
кандидат юридичних наук, доцент

Київ – 2017

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1 АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ КАТЕГОРІЙНОГО АПАРАТУ У СФЕРІ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОЇ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ ОБІГУ ЗБРОЇ.....	12
1.1. Зброя як категорія адміністративного права.....	12
1.2. Адміністративно-правові аспекти обігу зброї.....	31
1.3. Правила обігу зброї як об'єкт адміністративного проступку.....	54
Висновки до розділу 1.....	78
РОЗДІЛ 2 ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ ОБІГУ ЗБРОЇ.....	82
2.1. Адміністративно-правовий режим обігу зброї в Україні.....	82
2.2. Інтенсивність адміністративно-правового регулювання у сфері обігу зброї.....	99
2.3. Поняття, зміст і класифікація видового об'єкта правопорушень у сфері обігу зброї.....	123
Висновки до розділу 2.....	138
РОЗДІЛ 3 ЮРИДИЧНИЙ АНАЛІЗ ЕЛЕМЕНТНОГО СКЛАДУ АДМІНІСТРАТИВНИХ ДЕЛІКТІВ ЩОДО ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ ОБІГУ ЗБРОЇ.....	141
3.1. Предмет адміністративних деліктів, пов'язаних із порушенням правил обігу зброї.....	141
3.2. Кваліфікація порушень правил обігу зброї за ознаками об'єктивної сторони адміністративного проступку.....	155
3.3. Суб'єктивні елементи складів адміністративних правопорушень у сфері обігу зброї.....	177
3.4. Шляхи вдосконалення адміністративної відповідальності у сфері обігу зброї в Україні.....	192
Висновки до розділу 3.....	201

ВИСНОВКИ.....	208
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	212
ДОДАТКИ.....	259

ВСТУП

Актуальність теми. Збільшення кількості зброї в соціальному середовищі викликає пропорційне зростання кількості деліктів, пов'язаних зі зброєю. Наприклад, за даними української асоціації власників зброї та швейцарської незалежної організації «Small Arms Survey», в Україні станом на початок 2016 р. перебувало близько 2 млн. одиниць легальної та понад 3 млн. одиниць нелегальної зброї. За наявності такої кількості зброї в Україні щорічно вчиняється близько 140 убивств і замахів на вбивство та понад 500 розбійних нападів із використанням вогнепальної зброї, зокрема й легальної. Це зумовлює потребу подальшого дослідження проблем юридичної відповідальності у сфері обігу зброї, що є запобіжником перетікання легальної зброї в нелегальну.

Забезпечення стабільності в суспільстві на всіх етапах розвитку держави є основним завданням державної влади. Один з інструментів досягнення цієї мети – застосування дозвільного порядку обігу зброї, оскільки її неконтрольоване використання становить реальну загрозу громадському порядку, життю та здоров'ю громадян. Тому держава мусить контролювати соціальну діяльність у сфері обігу зброї, вимагати від громадян дотримання особливих умов запобігання – правил обігу зброї та правил дозвільної системи. Ці правила, у комплексі з адміністративною та кримінальною відповідальністю за їх порушення, формують певний баланс між правами одних громадян на володіння зброєю та правами інших на особисту безпеку.

Потребам сучасності це дослідження відповідає і через те, що чинне законодавство, яке регулює суспільні відносини у сфері обігу зброї, потребує певного вдосконалення як щодо повноти регулювання суспільних відносин, так і щодо якості такого регулювання. У свою чергу, нечітке та неповне підзаконне регулювання порядку обігу вогнепальної, холодної, пневматичної, газової, електрошокової зброї, що є адресантом бланкетних норм особливої частини КУпАП щодо порушення правил обігу зброї, спричиняє проблеми у кваліфікації окремих деліктів. З урахуванням сучасного стану речей, тенденцій подальшого розвитку сфери обігу зброї та відсутності Закону України «Про зброю» виникає потреба серйозного аналізу

категоріально-понятійного апарату феноменів «зброя», «обіг зброї» та «правила обігу зброї».

Таким чином, забезпечення права громадян на безпеку й самооборону є первинним завданням держави. Проте в умовах сьогодення цей обов'язок виконується неналежно. Як показують результати власного соціологічного опитування, значна частина громадян оцінює рівень правового забезпечення обігу зброї в Україні негативно (73 %) (Додаток А).

Проблему загальних засад адміністративної відповідальності за порушення правил обігу зброї в Україні досліджували такі вчені-юристи, як В. Авер'янов, С. Алфьоров, Н. Армаш, В. Басс, В. Галунько, Ю. Гаруст, Є. Гетьман, М. Гурковський, І. Діткевич, М. Долгополов, О. Дробот, О. Дрозд, О. Єщук, Я. Здовбицька, В. Коваленко, В. Ковальська, А. Ковальчук, Т. Коломоєць, В. Колпаков, А. Комзюк, Т. Кравцова, Н. Кулак, О. Кулешов, В. Курило, К. Куркова, А. Малько, А. Манжула, Д. Манько, В. Марков, Р. Мельник, С. Мислінська, О. Музичук, С. Нечипорук, С. Овчарук, В. Оксінь, С. Петков, О. Попов, В. П'ятковський, В. Сердюк, Є. Соболев, С. Слюсаренко, С. Стеценко, А. Сухорукова, К. Чижмарь, А. Чубенко, С. Шепетько, Л. Шереметьєва, В. Шкарупа, О. Фролов, О. Юнін та інші.

Зазначимо, що комплексного дослідження проблем адміністративної відповідальності за порушення правил обігу зброї в Україні та близькому зарубіжжі досі не проводилося. Існують окремі дисертаційні дослідження, де фрагментарно розглянуто адміністративну відповідальність за порушення правил у сфері обігу зброї. Такий розгляд здійснили В. Большаков, О. Григор'єва, В. Гуменюк, С. Казимиров, В. Лончаков під час дослідження питання «здійснення ліцензійно-дозвільної системи органами виконавчої влади» та С. Діденко і М. Федоров у висвітленні питання «реалізація права громадян на зброю».

Проте вищезазначені вчені розкрили лише окремі аспекти проблеми адміністративної відповідальності за порушення правил обігу зброї в Україні або ж аналізували їх побічно, досліджуючи інші, більш широкі спеціальні або суміжні суспільні відносини.

Незадоволеність громадян України станом правового забезпечення обігу зброї в країні, значна кількість правопорушень, які вчиняються за

допомогою зброї, неузгодженість нормативно-правових актів у цій сфері зумовили вибір теми цього дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертацію виконано відповідно до Концепції адміністративної реформи в Україні, затвердженої Указом Президента України від 22 липня 1998 р. № 810, Стратегії сталого розвитку «Україна-2020», затвердженої Указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5, та плану науково-дослідницької роботи Науково-дослідного інституту публічного права «Правове забезпечення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів публічно-правових відносин» (номер державної реєстрації 0115U005495).

Мета та завдання дослідження. *Мета* дисертаційного дослідження полягає в тому, щоб на основі вивчення теоретичних засад, аналізу чинного законодавства України, зарубіжних і міжнародних правових актів, даних судової адміністративної практики визначити зміст і сутність, проблеми та порядок функціонування інституту адміністративної відповідальності за порушення правил у сфері обігу зброї.

Для досягнення поставленої мети в дисертації необхідно вирішити такі основні *завдання*:

- виявити юридичну природу зброї як категорії адміністративного права;
- з'ясувати адміністративно-правові аспекти обігу зброї;
- розкрити правила обігу зброї як об'єкта адміністративного проступку;
- визначити адміністративно-правовий режим обігу зброї в Україні;
- розробити наукові положення щодо інституту інтенсивності адміністративно-правового регулювання у сфері обігу зброї;
- сформулювати поняття, розкрити зміст і здійснити класифікацію видового об'єкта правопорушень у сфері обігу зброї;
- з'ясувати предмет адміністративних деліктів, пов'язаних із порушенням правил обігу зброї;
- здійснити класифікацію порушень правил обігу зброї за ознаками об'єктивної сторони адміністративного проступку;
- розкрити суб'єктивні елементи складів адміністративних правопорушень у сфері обігу зброї;

– удосконалити адміністративну відповідальність у сфері обігу зброї в Україні.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають під час здійснення адміністративної діяльності у сфері обігу зброї, а також порядок застосування норм адміністративного права, що зумовлюють адміністративну відповідальність за порушення правил обігу зброї.

Предметом дослідження є адміністративна відповідальність за порушення правил обігу зброї в Україні.

Методи дослідження. У науковій роботі використано сукупність методів наукового пізнання. *Діалектичний* метод надав можливість розробити наукові положення щодо інституту інтенсивності адміністративно-правового регулювання у сфері обігу зброї (підрозділ 2.2.). Логічні методи *аналізу* й *синтезу* використовувалися в більшості підрозділів дисертації (1.1, 1.2, 1.3, 2.1, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2, 3.3). Метод *системного підходу* було використано для розкриття юридичної природи зброї як категорії адміністративного права, визначення адміністративно-правового режим обігу зброї, з'ясування предмета адміністративних деліктів, розкриття суб'єктивних елементів складів адміністративних правопорушень у сфері обігу зброї (підрозділи 1.1, 2.1, 3.1, 3.3).

Метод *дедукції* використовувався для здійснення аналізу правових явищ від загального до одиничних чинників стосовно розкриття юридичної природи зброї як категорії адміністративного права, з'ясування адміністративно-правових аспектів обігу зброї (підрозділи 1.1, 1.2). Метод *індукції* забезпечив можливість узагальнення одиничних юридичних фактів стосовно формування поняття видового об'єкта правопорушень, з'ясування предмета адміністративних деліктів, здійснення класифікації порушень правил обігу зброї за ознаками об'єктивної сторони адміністративного проступку, розкриття суб'єктивних елементів складів адміністративних правопорушень (підрозділи 2.3, 3.2, 3.2, 3.3). Застосовувався в дисертації також метод *класифікації* (підрозділи 2.3, 3.2). *Формально-догматичний* метод було використано в усіх підрозділах дисертації. *Соціологічний* метод став провідним у проведенні й обробленні результатів соціологічного опитування (Додаток А). Метод *правового прогнозування* разом із методами

правотворчості забезпечили формування проектів нормативно-правових актів (підрозділ 3.4, Додаток Б).

Нормативна база дослідження ґрунтується на Конституції України, міжнародних договорах, ратифікованих Верховною Радою України, чинних законах та інших нормативно-правових актах, що регулюють адміністративну відповідальність за порушення правил обігу зброї в Україні.

Емпіричну базу дослідження становлять узагальнена практика адміністративної діяльності МВС України, адміністративна практика щодо притягнення осіб до адміністративної відповідальності за порушення правил обігу зброї, результати власного соціологічного опитування громадян щодо стану адміністративної відповідальності за порушення правил обігу зброї в Україні (724 особи), а також акти судів загальної юрисдикції у справах про адміністративні делікти за ст.ст.190-195-4 КУпАП (11 624 постанови суду).

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що дисертація є одним із перших комплексних монографічних досліджень у вітчизняній правовій літературі, присвячених проблемі адміністративної відповідальності за порушення правил обігу зброї в Україні.

У результаті проведеного аналізу сформовано низку висновків, рекомендацій та пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства України в зазначеній сфері, зокрема:

уперше:

– сформовано поняття інтенсивності адміністративно-правового регулювання у сфері обігу зброї як адміністративно-правового режиму жорсткого імперативного регулювання, насиченого нормами міжнародного, конституційного та адміністративного права з метою забезпечення державою найціннішої з цінностей – природного права (права на життя і здоров'я) та права на самозахист;

удосконалено:

– категорійне розуміння зброї в адміністративному аспекті як штучно створених людиною речей з метою заподіяння шкоди об'єктам, коли правові процедури, пов'язані з її проектуванням, виготовленням, придбанням, зберіганням, носінням, використанням і знищенням, регулюються нормами адміністративного права;

– правила обігу зброї як об'єкта адміністративного проступку, як суспільних відносин, що визначають заборонні й дозвільні провадження щодо обігу зброї в Україні, зміст яких полягає в сукупності імперативних норм адміністративного права щодо адміністративно-правового режиму обігу зброї;

– наукове розуміння видового об'єкта правопорушення у сфері обігу зброї як порушення правил дозвільної системи, що у свою чергу є родовим для подальшого логічного поділу та в кінцевому результаті утворює логічну координовану серію порушень правил дозвільної системи, якій підпорядковується видова координаційна серія порушень правил обігу зброї, що утворена диспозиціями окремих статей КУпАП;

– наукове розуміння предмета адміністративних деліктів, пов'язаних із порушенням правил обігу зброї (як матеріального об'єкта, штучно створеного людиною з метою завдання шкоди або знищення), з якими диспозиції норм адміністративного права пов'язують настання адміністративних санкцій;

– зміст суб'єкта адміністративних деліктів щодо порушення правил обігу зброї як сукупності двох спеціальних ознак – «вік» та «статус», який визначається як кваліфікований (спеціальний, неординарний) суб'єкт правопорушення, обсяг використання якого в юридично-деліктній діяльності звужується до меж сфери соціальної діяльності у сфері обігу зброї;

– положення адміністративної відповідальності у сфері обігу зброї в Україні в аспектах визначення новітнього категорійного апарату уніфікації назв зброї, логічної структури конструктивних особливостей, функціонування, способу ураження об'єкта, конкретних пропозицій щодо чіткого розмежування адміністративної та кримінальної відповідальності у сфері нелегального обігу вогнепальної нарізної та гладкоствольної мисливської зброї;

отримали подальшого розвитку:

– адміністративно-правові аспекти обігу зброї як найбільш вагома складова правового регулювання, що характеризуються адміністративно-правовими та організаційно-правовими чинниками матеріального і процесуального характеру виконавчо-розпорядчої та адміністративно-сервісної діяльності суб'єктів публічної адміністрації в аналізованій сфері;

– наукові положення щодо кваліфікації порушень правил обігу зброї за ознаками об'єктивної сторони адміністративного проступку як дій і видів діяльності зі зброєю, що складають поняття «обіг зброї» і до яких належать: конструювання, розроблення, збирання, випробування, виробництво, виготовлення, перероблення, ремонт, сертифікація, реалізація, продаж, передання, дарування, нагородження, придбання, зберігання, обслуговування, облік, реєстрація, охорона, носіння, застосування, транспортування, перевезення, пересилання, експорт, імпорт, конфіскація, оплатне вилучення, примусова реалізація, дослідження, колекціонування, експонування, знищення зброї;

– адміністративно-правовий режим обігу зброї як сформована на загальній забороні та внутрішній ідеології спеціальнодозвільного типу правового регулювання система позитивних зобов'язань і спеціальних виключних заборон, визначених нормами адміністративного права, що діють за алгоритмом влада-підпорядкування з подальшим контролем за діями власників (користувачів) зброї.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони можуть бути використані у:

– *науково-дослідній сфері* – для подальшого теоретичного розроблення питань адміністративної відповідальності за порушення правил обігу зброї (акт упровадження Науково-дослідного інституту публічного права);

– *правотворчості* – щодо вдосконалення чинного законодавства у сфері адміністративної відповідальності за порушення правил обігу зброї (додаток Б до дисертації);

– *навчальному процесі* – під час розроблення та викладання навчальних дисциплін «Актуальні проблеми теорії адміністративного права», «Актуальні проблеми адміністративної відповідальності», у підготовці відповідних підручників, навчальних посібників, конспектів лекцій (акт упровадження Науково-дослідного інституту публічного права).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження виконано самостійно, усі сформовані положення і висновки обґрунтовано на підставі самостійних досліджень. У співавторстві підготовлено одну статтю, у якій здобувач розкрив адміністративно-правові аспекти правового режиму обігу

зброї (0,11 др.арк.). Наукові ідеї та розробки, що належать співавтору опублікованої роботи, у дисертації не використовувалися.

Апробація результатів дисертації. Одержані здобувачем у процесі дослідження узагальнення та висновки були оприлюднені на одинадцяти науково-практичних конференціях та двох круглих столах: «Актуальні проблеми сучасного адміністративного права» (Запоріжжя, 2013 р.); «Наука і вища освіта» (Запоріжжя, 2013 р.); «Актуальні проблеми публічного та приватного права» (Запоріжжя, 2013 р.); «Адміністративний процес: сучасний стан та шляхи вдосконалення» (Запоріжжя, 2013 р.); «Актуальні проблеми адміністративно-правового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України» (Харків, 2015 р.); «Правова держава: напрямки та тенденції її розбудови в Україні» (Одеса, 2015 р.); «Становлення громадянського суспільства в Україні: нормативно-правове підґрунтя» (Дніпро, 2016 р.); «Юридичні науки: історія, сучасний стан та перспективи досліджень» (Київ, 2016 р.); «Юридична наука в XXI столітті: перспективні та пріоритетні напрями досліджень» (Запоріжжя, 2016 р.); «Вплив євроінтеграції на соціально-економічний розвиток» (Чернівці, 2016 р.); «Юридичні науки: проблеми та перспективи» (Київ, 2016 р.); «Сучасні тенденції розвитку юридичної науки та практики» (Кривий Ріг, 2016 р.); «Особливості розвитку законодавства України у контексті євроінтеграційних процесів» (Харків, 2016 р.).

Публікації. Основні положення та результати дисертації відображено у вісьмох наукових статтях у фахових наукових виданнях, зокрема у двох закордонних, а також у тринадцяти тезах доповідей на науково-практичних конференціях і круглих столах.

Структура дисертаційного дослідження. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, які об'єднують десять підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Повний обсяг дисертації становить 207 сторінок. Список використаних джерел складається із 465 найменувань і займає 47 сторінок, додатки займають 31 сторінку.

РОЗДІЛ 1

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ КАТЕГОРІЙНОГО АПАРАТУ У СФЕРІ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОЇ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ ОБІГУ ЗБРОЇ

1.1 Зброя як категорія адміністративного права

На сьогодні зброя є невід’ємною складовою людського існування, що органічно вписана в контекст культури всіх народів світу. Філософія як спосіб пізнання світу дає декілька інтерпретацій виникнення зброї в людському середовищі. Скажімо, видатний австрійський етолог К. Лоренц у главі 13 «Ессе homo [Се людина (лат.)]» своєї монографії «Так зване зло. До витоків агресії» (Das sogenannte Böse. Zur Naturgeschichte der Aggression, 1963) формулює таку логіку виникнення зброї: більша частина небезпек, які загрожують людині, походить від того, що за натурою вона порівняно нешкідлива всеїдна істота; у неї немає природної зброї, що належить її тілу, а тому очевидно, що зброя виникла під селекційним тиском відповідних функцій, що зберігають людину як вид [194]. Згодом дещо схоже положення з’являється у військового філософа В. Гамова: поява зброї була детермінована невикоріненістю людини в природі, малою пристосованістю людської істоти до виживання в умовах реального світу [88, с.3].

У процесі з’ясування сутності чинника «зброя» та побудови дефініції цього концепту ми будемо відштовхуватися від наріжного положення О. Фролова. Свого часу цей вітчизняний вчений увів до наукового обігу узагальнений концепт «зброя взагалі» (зброя – у найбільш загальному визначенні цього поняття) та висунув тезу про дуалістичну природу чинника «зброя взагалі»: по-перше, «зброя – це річ матеріального світу»; по-друге, «зброя – це соціальне явище» [408, с. 39]. Це положення доцільно співвіднести з визначенням «річ», що належить Д. Рахмакуловій: річ як результат людської діяльності – це явище, що має складну природу: вона виступає не лише як матеріальний продукт, але і як феномен [337, с.5].

Тож у подальших міркуваннях ми спробуємо розвинути ці ідеї, почергово довівши такі чотири тези: а) зброя як матеріальна річ має штучну природу; б) зброя як матеріальна річ має утилітарну мету створення; в) зброя

як соціальний засіб задовольняє суспільні потреби; г) зброя як соціальний засіб має відбиток у правовій площині (підкреслено нами – І.В.).

Перша теза щодо штучної природи зброї базується на відповідних гіпотезах. У монографії К. Лоренца «Так зване зло. До витоків агресії» привертає увагу така теза: «винахід штучної зброї відкрив нові можливості для вбивства ...» [368]. Подібна інтенція існує також у дисертаційному дослідженні В. Гамова: зброя – це штучне знаряддя (артефакт), що виступає закономірним результатом розвитку загальної культури людства [8888, с.7]. Нарешті, за семантикою прикметник «штучний» означає «зроблений рукою людини» [42, с.1409]).

Отже перша теза, що підлягає доведенню, має такий вигляд: зброя – це штучна річ, що створена людиною.

Першим аргументом, що доводить штучність зброї, ми вважаємо судження Аристотеля: усяка річ становить єдність форми й матерії [244, с.224]. Процес переходу речі від можливості (матерії) до дійсності (форми) античний мислитель пояснює вченням «чотирьох причин». Саме в цій площині і спробуємо довести тезу, що зброєю є штучна річ, створена людиною. Властивість будь-якої речі в онтології Аристотеля зумовлена чотирма фундаментальними причинами, які зробили річ тим, чим вона є. Філософ на прикладі глиняної чаші вибудовує категоріальну систему чотирьох причин. В інтерпретації Г. Скірбекка та Н. Гільє ця система має такий вигляд: кінцева або цільова причина (final cause) – це уявлення про завершену чашу, що є метою, на досягнення якої спрямовано весь процес створення чаші, – те, заради чого здійснюється рух. Чинна або рушійна причина (efficient cause) – це рушійна сила або джерело процесу обробки, якій гончар піддає сирий матеріал, – те, що здійснює процес зміни та доводить його до кінця. Чаша виготовляється з матеріалу, який є її матеріальною причиною (material cause) та відповідає матерії – тому, чим глина є для чаші. Нарешті, маємо конкретні форми, які в кожен момент часу мають чаша і глина, – це формальна причина або причина форми (formal cause) – те, що визначає форму матерії і надає їй досконалості [358, с.123]. Гадаємо, що систему чотирьох причин можна спроектувати і на процес створення зброї.

Другий аргумент, що доводить штучність зброї як речі матеріального світу, знаходимо в апологета «філософії техніки» М. Гайдеггера, який, спираючись на вчення чотирьох причин Аристотеля, у своїй праці «Питання про техніку» (*Die Frage nach der Technik*, 1954 р.) зазначає: століттями філософія вчить, що існують чотири причини (приводи) інструментальності, які дозволяють речі з'явитися та завдяки яким річ стає присутньою: 1) *causa materialis* – матеріал, речовина, з якої виготовляється засіб; 2) *causa formalis* – форма, образ, яку приймає матеріал, втілений у засіб; 3) *causa finalis* – мета, яка зумовлює вибір матеріалу і форми засобу; 4) *causa efficiens* – майстер, який збирає воєдино три попередні причини, з якого починається та через якого досягається остаточна готовність реального засобу [458].

У цій самій монографії німецький філософ зазначає, що «техніка» як частина істини чи одкровення може бути засобом для досягнення певних цілей роду людської діяльності. У розвитку цієї гіпотези М. Гайдеггер формулює такий висновок: техніка, репрезентована як засіб, – це інструментальність, зведена до чотирьох аспектів причинності. Далі німецький мислитель пише: там, де переслідуються цілі, застосовуються засоби, де панує інструментальне, там править причинність, каузальність [458]. Гадаємо, те, що М. Гайдеггер вважає «інструментальним», можна назвати «штучним».

Аналіз перших двох аргументів, наведених у працях Аристотеля та М. Гайдеггера, дозволяє сформулювати допоміжну дефініцію: створення будь-якої штучної речі – це здійснюваний людиною процес надання певному матеріалу спеціальної форми відповідно до майбутнього утилітарного призначення цієї речі. Зброя (в іпостасі «річ як вона є») безумовно штучна річ, оскільки процес надання певному матеріалу спеціальної форми у прокрустовому ложі мети майбутнього застосування здійснюється саме людиною.

Третій аргумент, що доводить штучність зброї, має таку логіку: за Аристотелем, рушійною причиною, що здійснює процес зміни та доводить його до кінця, є творець, виробник.

Відповідно до М. Гайдеггера дієва причина – це майстер, з якого починається та через якого досягається остаточна готовність реального засобу. Творці, виробники, майстри, що спочатку замислюють, а потім

виготовляють зброю, є людьми. Бо саме майстер, подумки збираючи воєдино три причини, уявляє остаточний вигляд реальної зброї. Саме творець заздалегідь осмислює утилітарну мету подальшого застосування зброї, внаслідок чого розуміє, який матеріал використати та яку специфічну форму надати речі, щоб вона стала ефективною зброєю.

У подальшому ми докладно розглядатимемо призначення зброї крізь призму юриспруденції. Зараз лише наведемо найбільш вживані мовні звороти, які використовуються фахівцями в галузі права при характеристиці зброї: а) «матеріальний засіб, що має конструктивне призначення» (В. Плєскачевський [250]); б) «спеціально створений засіб» (А. Семенов [353, с.9]); в) «пристрої та предмети, конструктивно призначені» (Ю. Белінський [26, с.191]). Гадаємо, що наведені дефініції додатково аргументують штучний характер зброї як речі матеріального світу.

Ще одним підтвердженням тези про штучність зброї є четвертий аргумент у вигляді інтенції щодо місця цього знаряддя у філософії техніки. Так, німецький філософ Е. Капп у трактаті «Основні напрями філософії техніки. До історії виникнення культури з нової точки зору» (*Grundlinien einer Philosophie der Technik. Zur Entstehungsgeschichte der Kultur aus neuen Gesichtspunkten*, 1877 р.) запропонував тлумачити історію людства як історію технічного розвитку цивілізації, як філософію техніки, де знаряддя і зброя – це різні види продовження («проекції») людських органів [141]. Ми б сказали – «штучні проекції».

Зброя як річ матеріального світу має три ознаки штучності. По-перше, людина має обрати матеріал, з якого виробляється зброя. Якщо цього матеріалу не існує у природі, то штучно створити його. По-друге, форма зброї апіорі є штучною – такою, що не існує у природі. Отже, на час виготовлення зброї суспільство має належні технічні можливості для надання матеріалу специфічної форми. По-третє, штучною є і здатність до тиражування, тобто повторного відтворення будь-якого конкретного предмета, що є зброєю, у значній кількості однакових зразків.

Отже, зброя – це створена людиною штучна річ матеріального світу. Саме такий вигляд має дефініція першої тези щодо штучної природи зброї як матеріальної речі.

Друга теза стосується мети створення зброї і має такі первинні гіпотези: Платон зазначав, що майстер виробляє ту чи іншу річ, вдивляючись в її ідею [159, с.390]. В. Любченко, інтерпретуючи Платона, наводить такі висловлювання: фахівець знає, що таке річ з точки зору її цілі, призначення; форма предмета задається його цільовим призначенням [198]. Ф. Кессіді, аналізуючи праці Аристотеля, зазначає: античний мислитель був переконаний, що у всесвіті панує доцільність і що в основі речі лежить мета, цільова причина [143, с.21].

Таким чином, друга теза, що підлягає доведенню, має приблизно такий вигляд: зброя як предмет матеріального світу створюється відповідно до ідеї чи мети майбутнього використання цього знаряддя. При цьому і *causa materialis* (матеріал, речовина, з якої виготовляється зброя), і *causa formalis* (форма, яку приймає матеріал, втілений у це знаряддя) мають відповідати *causa finalis* – меті використання зброї за прямим призначенням.

Щодо мети створення зброї можна сказати точніше: існує утилітарна мета створення зброї. Семантично прикметник «утилітарний» означає «пов'язаний з практичним застосуванням, використанням» [34, с.508].

Можна стверджувати, що будь-яка штучна річ (не феномен) створюється з утилітарною метою. Кореспондуючись з думкою О. Фролова щодо відмінності концептів «зброя як річ матеріального світу» та «зброя як соціальне явище» [408, с.39-41], пропонуємо розрізнити утилітарну мету створення зброї (як матеріальної речі) та утилітарну мету використання зброї як соціального засобу задоволення суспільних потреб. Розмежування матеріальної та соціальної сутності зброї – це, користуючись термінологією філософа С. Мартиновича, ніби демаркація явища і речі [202, с.59].

Створення зброї відбувається у площині буття зброї як матеріальної речі. Використання зброї – це царина буття зброї як соціального явища. Утім не можна не звернути увагу на очевидний зворотній зв'язок: утилітарна мета створення зброї – завжди зумовлена метою використання зброї виключно за прямим призначенням.

Перший аргумент щодо наявності утилітарної мети створення зброї такий: нарижним каменем створення будь-якої штучної речі (у нашому випадку – виготовлення зброї) є кінцева або цільова причина (*final cause*). Н. Амельченко вибудовує таку логіку: Аристотель розуміє ентелехію (від

τέλος – «мета») як перехід речі від можливості до дійсності, а цей процес потребує чотирьох причин, зокрема й цільової, адже становлення не можливе без мети [9, с.39-40]. Т. Васильєва зазначає, що грецьке слово «телос» (τέλος) означає одночасно і мету, і кінець [47, с.161]. Г. Скірбекк та Н. Гільє, інтерпретуючи думку Аристотеля, зазначають, що річ виготовляється співвідносно з кінцевою або цільовою причиною (final cause) – тим, заради чого здійснюється рух [358, с.123]. В інтерпретації В. Тернера Аристотелева цільова причина (final cause) визначається як принцип замовлення фізичного визначення [464, с.56].

Другий аргумент на користь наявності утилітарної мети створення зброї має такий вигляд: М. Гайдеггер, усебічно аналізуючи проблему ролі кінцевої причини на прикладі срібної чаші для жертвоприношення, називає final cause «чимось третім»: що з самого початку окреслило чашу сферою освячення і жертвоприношення; завдяки чому вона набуває визначеності як жертвна посудина [458]. Це Гайдеггерове «щось третє» С. Шілов називає «сенсом». Сенс – це те, завдяки чому річ існує сама по собі. Завдяки сенсу річ набуває визначеності як річ у собі [441, с.512].

Поєднуючи два наведені аргументи, зауважимо, що в основу будь-якої штучної речі матеріального світу покладено мету або ж сенс її створення. Створюючи зброю, людина має наперед осягнути сенс її прямого призначення в готовому вигляді, надати ефективної форми матеріалу з метою забезпечення виконання зброєю утилітарних завдань. Яке ж призначення, який же «принцип замовлення фізичного визначення» вкладається у зброю?

Фахівці з філософії трактують цільове призначення зброї таким чином: з погляду В. Гамова, зброя за своїм функціональним призначенням становить собою прості та складні пристрої або засоби, призначені для ураження або знищення як людей, так і інших живих істот [88, с.12]. В іншому визначенні вченого, що певним чином може асоціюватися з положенням Е. Каппа, зброя – це штучне знаряддя (артефакт), що будучи потенційною силою, збільшує потужність людини в досягненні поставлених цілей [88, с.12; 141]. А. Яровий, застосовуючи системну матрицю «чотирьох причин», в аспекті вже згадуваної праці німецького філософа М. Гайдеггера «Питання про техніку» зазначає, що форма зброї переслідує мету щодо заподіяння шкоди, і тому зброя здатна

тільки нести смерть, і чим швидше вона настає, тим кращими є якості зброї [451, с.38].

Серед фахівців у галузі юриспруденції проблематику призначення зброї в найбільш узагальненому вигляді розкривають А. Корнієць та О. Фролов (цільова ознака зброї – призначення для ураження певної цілі [168, с.11]). Д. Корецький визнає, що цільове призначення зброї – ураження живої та неживої цілі, що складає сутність зброї як особливого предмета матеріального світу. Цільове призначення завжди закладається в конструкцію і є об'єктивною властивістю зброї незалежно від того, як вона використовується насправді [165, с.72]. Є. Зайцева, розглядаючи концепт «зброя» в аспекті злочинного використання цього знаряддя, вважає, що під зброєю слід розуміти пристрої й предмети, які конструктивно призначені для ураження живої та іншої цілі і не мають іншого основного призначення. Ураження, на думку автора, означає знищення або серйозне (що не підлягає відновленню) ушкодження об'єкта [127, с.29].

Синтез наведених висловлювань призводить до висновку, що утилітарна мета створення зброї полягає у виготовленні штучної речі матеріального світу, яка здатна заподіювати шкоду об'єктові шляхом його ушкодження, ураження, виведення з ладу, знищення тощо. Людина, що створює зброю, має досягнути певний спосіб заподіяння ушкоджень об'єктові, щоб втілити пряме утилітарне призначення зброї у відповідних матеріалі, формі, способі функціонування, засобах ураження. Утилітарна мета створення зброї визначається здатністю цього знаряддя до заподіяння заздалегідь зумовленого виду шкоди певному об'єктові, – це дефініція другої тези щодо наявності утилітарної мети створення зброї.

Поєднавши дефініції першої та другої тез щодо «штучності зброї» та щодо «наявності утилітарної мети створення зброї», можна сформулювати дефініцію концепту «зброя як матеріальна річ». Зброєю слід вважати матеріальну річ, що має штучну форму; саме штучна форма зброї зумовлює певний спосіб її функціонування; саме у штучній формі зброї втілюється відправна утилітарна мета використання зброї за прямим призначенням – заподіяння шкоди: точно визначеному об'єкту, у конкретний спосіб, певними факторами ураження.

Дефініція концепту «зброя як матеріальна річ» дозволяє утворити декілька видових таксонів чинника «зброя». Наприклад, як то кажуть, на поверхні лежить очевидна класифікаційна ознака «спосіб, у який зброя спричиняє шкоду об'єкту», за допомогою якої можна отримати такий видовий таксон: а) зброя механічного способу ураження; б) зброя хімічного способу ураження; в) зброя електромагнітного способу ураження; г) зброя температурного способу ураження; д) зброя патогенного способу ураження. Свого часу застосування класифікаційної ознаки більшого ступеня диференціації «спосіб впливу (дії) зброї на живу істоту» дозволило І. Васильєву та О. Фролову створити такий видовий таксон чинника «зброя як матеріальна річ»: а) зброя механічного впливу; б) зброя отруйної дії; в) зброя нервово-шокової дії; г) зброя променевої дії; д) зброя звукової дії; е) зброя температурного впливу [67, с.346-347].

Якщо за класифікаційну ознаку концепту «зброя як матеріальна річ» взяти «фактори ураження зброї» або ж «фактори зброї, що спричиняють шкоду об'єктові», то отримуємо такий видовий таксон: а) імпульс кількості поступального руху тіла (кинджал, шабля, стріла, спис, куля, шрот, осколок, ударна хвиля, сейсмічна хвиля тощо); б) електромагнітний імпульс (електрошокер, тезер, ядерна зброя); в) імпульс випромінення (лазер, ядерна зброя); г) отруйна речовина; д) патоген.

Проте існує й привідна природа *causa formalis*. Форма, що надається матеріалові при виготовленні зброї, зумовлює спосіб її функціонування. Процитуємо Платона, але в іншому аспекті: фахівець знає, що таке річ з точки зору її функції; форма задається способом функціонування предмета [198]. Схожа думка присутня і в монографії Б. Малиновські «Наукова теорія культури та інші есе»: форма предмета зумовлена його значенням; функція і форма пов'язані [460, с.161]. Інакше кажучи, наука філософія не виключає можливості синтезу видового таксону «зброя» і за класифікаційною ознакою «спосіб функціонування зброї».

Аналогічне судження вже було апробоване автором цього дослідження. В одній із доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях було зазначено: однією з різнопланових видових ознак, що характеризують зброю саме як річ матеріального світу, є принцип функціонування зброї [67, с.345]. Видовий таксон, утворений за класифікаційною ознакою «спосіб

функціонування зброї» може виглядати таким чином: а) зброя механічного акумулювання енергії; б) вогнепальна зброя; в) електророзрядна зброя; г) пневматична зброя; д) ядерна зброя тощо. Кожен з наведених конкретних видів зброї має свій унікальний спосіб функціонування, спосіб своєї внутрішньої дії. До цього таксону, скажімо, не може бути віднесено так звану «холодну зброю», що використовує лише м'язову силу людини [298]. М'язова сила – це аж ніяк не принцип функціонування холодної зброї, це спосіб її застосування.

Яскравим прикладом дефініції чинника «зброя», коли як родовий фрагмент використовується спосіб її функціонування, є визначення концепту «вогнепальна зброя», запропоноване Є. Лаппо: вогнепальна зброя – це пристрій, конструктивно забезпечений і функціонально призначений для ураження живої чи іншої цілі на відстані орієнтованим у просторі поодиноким або множинним металевим снарядом, який отримує спрямований рух надмірним тиском газів, що утворюються при горінні або детонації речовин [480, с.45]. Таку ж інтенцію можна знайти і у п.4 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 26 квітня 2002 р. №3 «Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами»: «вогнепальна зброя – це зброя, для проведення пострілу з якої використовується сила тиску газів, що утворюється при згоранні вибухової речовини (пороху або інших спеціальних горючих сумішей)» [323].

Як ремарку зазначимо: хоча форма будь-якої речі й зумовлюється її цільовим призначенням (утилітарною метою майбутнього використання) та способом її функціонування, це дві різні ознаки, дві різні характеристики однієї і тієї ж речі. І плутати цільове призначення та спосіб функціонування предмета (у нашому випадку зброї), як це, скажімо, трапилося у статті білоруських учених Є. Лаппо та В. Чванкіна, – це груба помилка. Ці автори зокрема зазначають: функціональне призначення зброї полягає у використанні її для ураження цілі через завдання їй збитку чинниками ураження [141, с.160]. Але ж «призначення для ураження цілі» – це цільова ознака, що закладається у форму зброї при її виготовленні.

Третя теза щодо зброї як соціального явища має такі відправні гіпотези: свого часу М. Гайдеггер зазначив: із закінченістю речі сама річ не

закінчується, а навпаки – від неї починається якість того, чим річ постає після виготовлення [458]. Н. Бучило та О. Чумакова, з'ясовуючи суспільну аксіологію речей, вважають, що корисність речі визначається завданням, якому вона покликана слугувати [44, с.388]. О. Алієва, аналізуючи праці М. Гайдеггера, доходить висновку, що техніка як спосіб конструювання світу стосується як матеріальних форм техніки, так і техніки у феноменальному її значенні, що містить у собі будь-які прошарки буття – такі, як духовна діяльність або відносини між людьми [6, с.11]. У Д. Рахманкулової річ об'єднує в собі утилітарно-функціональні й духовно-естетичні властивості – виконує як інтегрувальну, так і дезінтегрувальну функцію [336, с.8].

Відповідно третя теза, що підлягає доведенню, має такий вигляд: зброя після її виготовлення, окрім речі матеріального світу, набуває ще й іпостась соціального явища. Зброя стає засобом задоволення соціальних потреб, пов'язаних з її використанням. Слід зазначити, що суспільство може використовувати зброю як за прямим, так і за непрямим призначенням. Пряме призначення соціального засобу «зброя» полягає у здатності цього знаряддя заподіювати шкоду – ушкодження певного об'єкта в певний спосіб. До речі, завдання обрання об'єкта, якому зброєю слід спричинити шкоду, – це також соціальне завдання.

Непряме призначення соціального засобу «зброя», навпаки, ніяк не пов'язане зі здатністю заподіяння ушкодження. Проте в який спосіб, з якою соціальною метою зброя буде використана соціумом, – це вже царина політики, соціальних потреб, культури тощо.

Випадки використання зброї за прямим чи непрямим призначенням доречно розглядати як співвідношення філософських категорій «атрибута» та «модусу». Атрибут – це суттєва, невід'ємна властивість предмета, без якої він не може існувати і мислитися [252, с.134]. Невід'ємний атрибут використання зброї: зброя використовується за прямим призначенням як засіб ушкодження певного об'єкта в певний спосіб. Модус – це випадкова, несуттєва ознака предмета, притаманна йому не постійно, а залежно від обставин [366, с.133]. Варіативний модус використання зброї: зброя використовується за непрямим призначенням (без мети завдання ушкоджень) як засіб задоволення інших суспільних потреб, не пов'язаних з основним атрибутом.

Існує низка суспільних цілей, для досягнення яких зброя використовується за прямим призначенням – як засіб, спроможний заподіювати ушкодження. Тобто утилітарна мета створення зброї співпадає з соціальною метою її застосування. Такими атрибутивними цілями, на нашу думку, є: а) ведення війни; б) здійснення правоохоронної діяльності; в) полювання; г) скоєння злочинів; д) самооборона тощо. Відповідно зброя може називатися: а) військова зброя; б) службово-штатна зброя; в) цивільна зброя; г) мисливська зброя; д) зброя самооборони; е) кримінальна зброя.

На сьогодні в філософії існують різні погляди щодо соціальної мети застосування зброї як засобу ведення війни. Скажімо, Є. Антонович, аналізуючи світові війни, вбачає певний вплив зброї на зростання варварства, коли використання вогнепальної зброї та бойової техніки (як засобу – І.В.) здійснюється з метою забезпечення оперативних цілей війни: знищення живої сили ворога та здобуття перемоги; для досягнення стратегічних цілей війни: завоювання чужої території, промисловості, джерел сировини, робочої сили [12, с.249-250]. Іntenція стосовно того, що зброя є засобом ведення війни, простежується і у С. Вовк, яка зазначає: під засобами ведення війни розуміються зброя й інші засоби, що застосовуються збройними силами у війні для заподіяння шкоди і поразки супротивника [79, с.8].

Соціальна мета використання військової зброї, як правило, зазначається у відповідних настановах. Наприклад, автомат Калашникова 5,45 мм є індивідуальною зброєю, що призначена для знищення живої сили та ураження вогневих засобів противника; для ураження противника в рукопашному бою до автомата приєднується штик-ніж [90, с.23]. Гранатомет АГС-17 «Полум'я» – 30-мм автоматичний гранатомет на станку, призначений для ураження живої сили і вогневих засобів противника, розташованих поза укриттями, у відкритих окопах (траншеях) і за природними складками місцевості (у лощинах, ярах, на зворотних схилах висот) [217].

Щодо мети застосування зброї при здійсненні правоохоронної діяльності звертаємо увагу на Резолюцію 34/169 Генеральної Асамблеї ООН від 17 грудня 1979 р. «Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку» [152]. У ст.3 цього міжнародного нормативного акта йдеться про те, що вказані посадовці можуть застосовувати силу для виконання власних обов'язків з підтримки правопорядку. Свого часу О. Фролов увів у

наукову практику концепт «застосування сили у внутрішніх справах держави», у якому чинник «сила» – це комплексний інструментарій (вогнепальна зброя плюс спеціальні засоби, плюс заходи фізичного впливу), який є сутнісним виявом правового (узаконеного) фізичного примусу з боку держави (в особі уповноважених на те органів і посадових осіб) щодо осіб з делінквентною поведінкою з метою припинення правопорушення [416, с.172].

Соціальна мета застосування зброї для здійснення правоохоронної діяльності детально виписана в Законі України від 18 серпня 2015 р. «Про Національну поліцію» [306]. У цьому правовому акті держава вважає за доцільне і припустиме заподіяння шкоди власним громадянам шляхом застосування зброї в ім'я задекларованої суспільної мети – охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки й порядку. Відповідно до ст. 42 поліція має право використовувати вогнепальну зброю; гумові та пластикові кийки; електрошокові пристрої контактної та контактано-дистанційної дії; засоби, споряджені речовинами сльозогінної та дратівної дії; пристрої, гранати та боеприпаси світлозвукової дії; засоби акустичного та мікрохвильового впливу; пристрої для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії; водомети.

За прямим атрибутивним призначенням зброя використовується на полюванні. Відповідно до абз.15 ст. 1 Закону України від 22 лютого 2000 р. «Про мисливське господарство та полювання» полювання – це дії людини, спрямовані на вистежування, переслідування з метою добування й саме добування (відстріл, відлов) мисливських тварин, що перебувають у стані природної волі або утримуються в напіввільних умовах [304].

О. Томін поряд із такими видами полювання, як полювання з собаками, ловчими звірами і птахами, відлов тварин живцем за допомогою тенет і пасток, виокремлює і полювання з використанням мисливської вогнепальної зброї [399, с.18.] (доречніше було б сказати – з використанням мисливської зброї – І.В.). Полювання з використанням зброї має за утилітарну мету добування тварин: у сучасних умовах це здійснюється переважно шляхом відстрілу. Або, якщо процитувати М. Волика, «основний засіб добування при полюванні – відстріл» [81, с.213]. Залежно від способу функціонування мисливська зброя, що використовується для ушкодження (відстрілу) тварин,

може бути вогнепальною (рушниці, карабіни); пневматичною (гвинтівки); механічною (луки, арбалети).

За прямим призначенням шкідливі властивості зброї використовуються й у злочинному середовищі. Так, за даними вітчизняних дослідників, у період з 1997 р. по 2005 р. у Буенос-Айресі з вогнепальної зброї було вбито 31 тис. осіб. При цьому 25% зазначених убивств було вчинено зі злочинною метою пограбування [91, с.98]. Тому не дивно, що, наприклад, Д. Корецький пропонує прийняти законодавче визначення концепту «зброя» саме в аспекті криміналу: зброя – це предмети і механізми, спеціально призначені для ураження живої цілі або мішеней, виготовлені за типом історично вироблених зразків, які максимально відповідають завданням «злочинного задуму ...» [164, с.132].

Нарешті, зброя за прямим атрибутивним призначенням використовується як засіб захисту від небезпечних злочинних діянь – це «зброя самооборони» або ж «зброя самозахисту». Можна її називати і так, і так, оскільки ці два терміни взаємозумовлені. Так, у проекті Закону України «Про обіг зброї невійськового призначення» № 0885 від 12 грудня 2012 р. зазначено: зброя самооборони – вид зброї, яка ... призначена для самозахисту [309]. Відповідно до розділу IV постанови Кабінету Міністрів України від 7 вересня 1993 р. «Про порядок продажу, придбання, реєстрації, обліку і застосування спеціальних засобів самооборони, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії» спеціальні засоби самооборони ... застосовуються громадянами: для захисту від злочинних посягань на своє життя і здоров'я, житло та майно чи життя і здоров'я, житло та майно інших громадян; для захисту від нападу на приміщення організації, установи та суб'єкта підприємницької діяльності, де вони працюють [314].

С. Параниця стверджує, що бажання захистити своє життя і життя своїх близьких всіма можливими засобами, зокрема й за допомогою використання зброї, є природним і невід'ємним бажанням людини [239, с.10]. В іншій публікації автор пропонує надавати громадянам право самостійного вибору засобів самозахисту – аж до використання короткоствольної вогнепальної зброї [241, с.71]. Д. Чуріков, посилаючись на норми Конституції України, зазначає, що кожен має право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань, тому для реалізації цього

права громадяни можуть застосовувати спеціальні засоби самооборони [432, с.148].

Зброя в суспільстві може використовуватися і за непрямим призначенням – не як засіб заподіяння ушкоджень, а за іншими концептуальними соціальними модусами. Наприклад: зброя як засіб проведення спортивних змагань, як засіб культури, як засіб репрезентації соціального статусу, як об'єкт інвестування тощо. Відповідно зброя може називатися спортивною, колекційною, іменною, нагородною, антикварною та ін.

У деяких сучасних видах спорту використовується зброя, але не за прямим призначенням, оскільки мета ушкодження опонента при цьому відсутня. У цій соціальній ніші зброя є модусним засобом досягнення перемоги у протиборстві. Витоки утилітарної мети використання зброї у спортивному протиборстві беруть початок у древніх агонах зі зброєю, хоча саме ушкодження супротивника тоді вважалося, умовно кажучи, «спортивною» перемогою.

У філософії античної доби ідеологія зброї взагалі була похідною від явища «агон». Феномен агону, детально дослідженого А. Яровим, відображає змагальність, протиборство, зіткнення сил. Однією з іпостасей агону є боротьба, що має насильницьку природу в певному просторовому і часовому континуумі [450, с.100]. Незважаючи на те, що знаряддям агональної діяльності може бути будь-який предмет, існують речі, які створені тільки для агону і без яких агон неможливо уявити, – це зброя як засіб агональної діяльності [452]. Далі, вважаючи зброю наріжним каменем агональної діяльності, А. Яровий зазначає, що мета застосування зброї (як засобу – І.В.) пов'язана з подоланням сили, що чинить опір або настає, сили, протилежної нашому прагненню, а підсумком такого протиборства сил є перемога як подолання, як мета форми і матеріалу, як результат акта, здійсненого зброєю [451, с.38].

Скажімо, такий олімпійський вид спорту, як «фехтування» має витоки з агонів давньоримських гладіаторських ігор. У ті часи наступальна холодна зброя гладіаторів, як зазначає В. Горончаровський, мало чим відрізнялася від звичайного армійського обладнання – це могли бути «іспанські» гладіуси (прямі мечі); сіки (невеликі кинджали з лезом, що було вигнуто під тупим

кутом); сапати (довгі мечі) тощо [98, с.103-105]. Протиборство могло закінчуватися смертю одного з гладіаторів. Ось цитата з твору Лукіана Самосатського: Сисінн, отримавши зброю, не узяв шолома, а бився з непокритою головою. Він отримав рану, зачеплений кривим мечем під коліном, так що кров рясно заструмувала. Але Сисінн підстеріг супротивника, що кинувся занадто сміливо, і пронизав його наскрізь, уразивши в груди [98, с.227-228].

Б. Гринчишин, аналізуючи джерела XIII-XV ст., зазначає, що в середні віки була розповсюдженою система ведення бою в бойових обладунках на півтораручних мечях, кінного бою з мечем або зі списом, протиборства з використанням сокири; також поширеною була техніка з багнетом [105, с.15]. Згодом, як зазначають О. Сальников та О. Гульченко, поширення шпаг, шабель і палашів призводить до розроблення способів поводження з цією зброєю, відомих в XV-XVIII сторіччях під терміном фехтування [350, с.98]. Як зазначає Т. Колесникова, дуельні поєдинки в ті часи залежно від результату поділялися таким чином: до першої крові, до поранення, до смерті [154]. Традиції кривавих єдиноборств минулого з використанням холодної зброї за прямим призначенням (ушкодження опонента) еволюціонували в мистецтво сучасного спортивного фехтування – змагання з вправності володіння шпагою, рапірою та шаблею.

Метання списа на влучність споконвіків було прямим призначенням цієї зброї. Здатність списа уражати об'єкт на відстані було запорукою його використання з утилітарною метою полювання та військових дій. Однак спортивний варіант метання списа відповідно до праць І. Луцика передбачає змагання тільки в дальності кидка. Спортсмени використовують спеціальні списи, які набагато легші за військові, тому й змагаються в дальності, а не у влучності [197, с.1]. Відповідно змінилася й утилітарна мета: спис перестав бути зброєю ураження, а став знаряддям спортивних досягнень.

Майже такі ж метаморфози відбулися й зі спортивною стрільбою. Стрілецький спорт у процесі еволюції розподілився на такі види: стрільбу з лука та кульову стрільбу в нерухомі мішені; кульову стрільбу в рухливі мішені; стендову стрільбу у швидколітаючі мішені [333, с.12]. Прикладна мета ушкодження об'єкта під час війни чи полювання перетворилася на утилітарну мету стрілецького спорту – якомога точнішого влучання у мішень.

Як зазначає В. П'ятков, стрілецький спорт – це сфера людської діяльності, функцією якої є формування знань, умінь і навичок ведення найбільш влучної стрільби в мішені в різних умовах [332, с.15].

Існують й інші модусні аспекти соціальної цінності зброї. Так, В. Гамов визнає зброю штучним знаряддям (артефактом), феноменом загальної культури людства [88, с.7-8]. Ураховуючи додатково те, що артефакти крізь призму досліджень О. Наконечної є виявленням культури [216, с.34], можна сказати, що соціальна цінність зброї полягає в її культурній значущості. У царині культури зброя за непрямим цільовим призначенням може використовуватися в реконструкції військових подій, у театральних і кінематографічних постановках, у музейній чи колекційній справі тощо.

Зброя може виконувати роль чинника, що підтверджує статус її володаря. Так, К. Поппер, інтерпретуючи Платона пише, що в найкращій державі носіння зброї є класовою відзнакою, а тому й класовою прерогативою [359, с.84]. Н. Пігулевська, аналізуючи історію Візантії середніх віків, зазначає, що деми користувалися правом носіння зброї як символу виконуваних військових функцій [248, с.11]. На сьогодні в Україні статусну роль в цій площині суспільних відносин виконує іменна зброя.

Зброя як соціальний засіб може бути одним із найважливіших елементів костюму та складовою ритуальних дійств у багатьох народів світу. Як зазначав доктор П. Пагліс, рапіра, що була новим для XVI ст. видом зброї, стала повсякденним символом громадського положення. Вона була майже обов'язковою прикрасою костюма кавалера на вулиці, при дворі й навіть у бальній залі [461]. На Гуцульщині зброя, за словами Н. Дедюх-Богатько, була обов'язковим елементом костюму, хатнього інтер'єру, частиною побуту та символом доблесті й заможності господаря [115, с.171].

О. Попельницька зазначає таке: так звана польська парадна зброя свідчить про високий соціальний статус свого власника, одночасно будучи важливим доповненням його урочистого костюма. Оскільки така пишно декорована зброя була об'єктом колекціонування, її ретельно зберігали, передавали в спадок. А з часом чимало взірців парадної зброї надійшли до вітчизняних і зарубіжних музейних зібрань. Вони не лише дають уявлення про найкращі мистецькі надбання тієї чи іншої історичної епохи, а й

подекуди є важливими історичними джерелами, що містять інформацію про особливості побуту, соціального та політичного життя [257, с.374].

Тезу, що зброя як соціальний засіб може бути символом заможності, можна розвинути таким чином: зброя може бути об'єктом інвестування. Антикварну зброю купують з різними цілями – від використання її як декоративного елементу стильного інтер'єру, оригінального подарунка – до інвестування. Колекціонери з досвідом та незалежні фахівці з інвестування вважають, що саме збройова сфера є прибутковою з точки зору вкладення та примноження коштів. Антикварна зброя набагато надійніша за будь-яку валюту, оскільки інвестиції в неї дають від 10 до 30 відсотків річних [135]. При цьому пошлемося на думку Д. Рахманкулової: якщо річ стає предметом обожнювання, як у колекціонера, то вона втрачає свою функціональність, свою практичну значущість [336, с.24].

На підставі викладеного можна утворити комплексну дефініцію концепту «зброя як соціальний засіб». Зброя – це соціальний засіб, що може мати або властивості основного невід'ємного соціального атрибута при її використанні за прямим призначенням (війна, правоохоронна діяльність, полювання, злочинна діяльність, самозахист), або властивості додаткового ситуативного соціального модусу при її використанні за непрямим призначенням (спорт, культура, як символ соціального або спеціального статусу людини, як об'єкт інвестування).

Нарешті, іпостась «зброя як соціальне явище» неодмінно має віддзеркалюватися у правовій матерії держави. Свого часу В. Гамов зазначав, що концепт «зброя» має характерну полісемію, що розподіляє його на «військову зброю», «зброю, використовувану в юридичній практиці», «зброю як феномен культури» і «зброю як знаряддя праці» [88, с.11]. Вибачимо автору некоректність класифікації за незіставлюваними критеріями, проте зазначимо: автентичний термін В. Гамова «зброя, що використовується у юридичній практиці» має право на існування як окрема класифікаційна ознака. До того ж співвіднесемо вектор нашого дослідження із судженням О. Фролова: категорія «зброя як соціальне явище» – це характерні правові відносини, що складаються з приводу певних дій або видів діяльності зі зброєю [408, с.41].

Гіпотеза щодо можливостей відображення концепту «зброя» у різних галузях права була висунута знову ж таки О. Фроловим. Автор, опрацьовуючи чинник «зброя взагалі», зазначав, що він залежить від, так би мовити, «галузевої характеристики». Тобто кожна галузь права вбачає в концепті «зброя» те, що вважає за потрібне вбачати: а) адміністративне право – що зброя це основна складова дозвільної системи; б) кримінальне право – що це засіб, спеціально сконструйований для ураження живої цілі; в) криміналістика – що це предмет або пристрій, здатний заподіяти летальні ушкодження; г) цивільне право – що це річ, яка може перебувати у власності та якою можуть розпоряджатися за власним розсудом; д) конституційне право – що це засіб задоволення конституційних прав громадян на самозахист; е) теорія держави та права – що це предмети, обіг яких здійснюється в дозвільному порядку [413].

Деякі положення висунутої гіпотези щодо концепту «галузева характеристика зброї» на сьогодні відображені в окремих галузях права. Так, на думку С. Діденка, зброя в адміністративному аспекті – це знаряддя ... обіг і застосування якого регулюється нормами адміністративного права [111, с.138]. Фахівець в галузі конституційного права І. Кузнецова зазначає: зброя є одним з особистих засобів захисту природних прав громадян; зброю можна розглядати як засіб реалізації конституційного права громадян на захист [176, с.18, 27].

Кримінологи переймаються впливом незаконного обігу зброї на криміногенну ситуацію. В. Власов вважає, що з точки зору кримінології, незаконний обіг зброї є відносно масовим соціально-правовим явищем, що утворюється сукупністю злочинів та інших правопорушень, пов'язаних як з протиправним володінням, так і з протиправним використанням зброї [78, с.7]. На думку Ю. Загайнової, незаконний обіг зброї – це зумовлений конкретними соціальними умовами процес надходження, поширення, застосування й використання зброї в суспільстві, що відбувається з порушенням чинного законодавства, що виявляється в здійсненні різних дій, заборонених законом [126, с.3]. У загальному масиві кримінальних справ щодо злочинів, скоєних за допомогою зброї, за висновком кримінолога Л. Землянухіної, переважають: розбійні напади - 45%; вбивства - 32%; заподіяння тяжкої шкоди здоров'ю - 14,5%; хуліганство - 8,5% [133, с.14].

Цікавою, на наш погляд, є думка кримінолога Д. Корецького, який пропонує прийняти таке законодавче визначення поняття «зброя»: «зброя – предмети і механізми, спеціально призначені для ураження живої цілі або мішеней, виготовлені за типом історично вироблених зразків, які максимально відповідають завданням «злочинного задуму» та які не мають іншого цільового призначення» [164, с.132]. З наведеним положенням кореспондуються вислови переважної більшості спеціалістів у галузі кримінального права та криміналістики. Так, авторський колектив фахівців з криміналістики у складі П. Біленчука, А. Кофанова, О. Суляви вважає, що «зброя – це «пристрої та предмети, конструктивно призначені для ураження живої або іншої цілі» [32, с.27]. В. Ручкін зазначає: матеріальний засіб, який відноситься до категорії зброї, повинен мати не тільки конструктивне і функціональне призначення для нанесення летальних пошкоджень людині чи тварині [247, с.9-11]. В аспекті досліджень В. Аханова зброя – це засіб, що забезпечує фізичний, хімічний або біологічний вплив, тобто засіб знищення або виведення з ладу живої сили й матеріально-технічних ресурсів супротивника [16, с.15]. У А. Семенова зброя – це спеціально створений засіб, ... що використовує різні фактори ураження ... та здатен заподіяти шкоду здоров'ю [353, с.9].

У цивільному праві, на думку В. Михнюка, зброя – це матеріальні блага, які є об'єктом речових прав, це майно як складна річ зі встановленими наперед законом особливостями щодо володіння, користування, розпорядження нею [211, с.260]. Зброя як об'єкт цивільного права може бути об'єктом різноманітних цивільних правовідносин. Як зазначає О. Куций, це можуть бути відносини страхування, дарування, купівлі-продажу, спадкування, міни, поставки [179, с.351]. Або ж, на думку С. Старициної, зброя як об'єкт цивільних правовідносин становить собою індивідуально визначену річ, права на яку набуваються в спеціально визначеному порядку [377, с.200].

Отже, у правовій площині чинник «зброя взагалі» має доволі варіативні визначення. Через це ми не поділяємо думку О. Єжова стосовно того, що поняття зброї має бути єдиним як у галузевому, так і кримінальному законодавстві та бути уніфікованим щодо різних статей кримінального кодексу [116, с.6], оскільки наведений вище аналіз наукових доробок фахівців у галузях кримінології, криміналістики, цивільного та

конституційного права дозволяє стверджувати, що чинник «зброя взагалі» залежить виключно від, так би мовити, «галузевої характеристики» цього явища. Тобто кожна галузь права тлумачить концепт «зброя» як вважає за потрібне.

Отже, зброя як категорія адміністративного права – це штучно створена людиною річ матеріального світу з метою заподіювати шкоду об'єктові (насамперед людям) шляхом його ушкодження, ураження, виведення з ладу, знищення тощо, яка є засобом задоволення соціальних потреб, пов'язаних з її проектування, виготовленням, придбанням, зберіганням, носінням, використанням і знищенням, призначається для ведення війни, здійснення правоохоронної діяльності, полювання, самооборони, а інколи і скоєння протиправних дій, або використовуватися як засіб спортивного культурного, символічного та ішого непрямого призначення, а її обіг і використання регулюються нормами адміністративного права.

1.2 Адміністративно-правові аспекти обігу зброї

У людському суспільстві споконвіку присутня зброя. На сьогодні феномен наявності зброї в суспільстві можна називати «обігом зброї»: законним або незаконним; вільним чи обмеженим – але обігом. На думку О. Фролова, завдяки наявності зброї суспільство реалізує соціально-політичні, соціально-економічні, соціально-культурні завдання. Саме тому систему обігу зброї в умовах держави можна розглядати як соціальне явище і як соціальну функцію держави [410, с.38]. Той факт, що обіг зброї є соціальним явищем, підтверджують дослідження й інших вчених. Наприклад, В. Власов, а згодом і Є. Шайменов стверджують, що обіг зброї становить собою відносно масове соціально-правове явище [78, с.7; 423]. З точки зору А. Молдобаєва та Ю. Тимофєєва, обіг зброї – спеціальна соціально значуща сфера суспільних відносин [213, с.8; 384, с.4]. Інший соціальний аспект «обігу зброї» відображений у працях Г. Мелешка: незаконний обіг зброї та боєприпасів – це явище, що утворює загрозу громадській безпеці [205, с.5] і Т. Григоряна: незаконний обіг зброї – це засіб впливу кримінального світу на суспільство [101, с.8].

Поняття «обіг зброї» репрезентує таку іпостась зброї в соціумі – зброї як соціального явища. Але яку б значущість для нашого дослідження термін «обіг зброї» не мав, він лише займає певне місце в сонмі таких самих термінів, умовно об'єднаних термінотвірним словом «обіг», як-от: товарний обіг, грошовий обіг, обіг капіталу, обіг цінних паперів, цивільний обіг, обіг наркотичних засобів і прекурсорів, обіг інформації, обіг персональних даних, вільний обіг, обмежений обіг та ін. Зазначимо, що в українському мовному та правовому просторі паралельно існують аналогічні терміни, що побудовані на основі термінотвірного слова «оборот». Наприклад: оборот капіталу, готівковий оборот, біржовий оборот, валовий оборот, цивільний оборот, оборот земельних ділянок тощо.

Порівняймо семантику слів «обіг» та «оборот» у сучасних українських тлумачних словниках: «обіг – це використання, рух товарів та інших цінностей у суспільстві» [178, с.508-509]; «оборот – це рух товарів та інших цінностей у суспільстві, використання» [178, с.512]. До речі, Н. Яценко вважає, що з точки зору семантики терміни «оборот» і «обіг» – синонімічні [453, с.191]. Наведені семантичні значення слів «обіг» і «оборот» відсилають до таких типових феноменів, як «рух», «циркуляція», «використання».

Щоб розв'язати проблему мовної ідентифікації соціального явища «наявності зброї в суспільстві», адресуймося до статті філолога-україніста Т. Панько «Обіг чи оборот?». У цій праці термінознавець зауважує, що обидва слова – «оборот» і «обіг» – правомірні в системі сучасної української літературної мови [237]. З позицій етимології слова «обіг» і «оборот», на думку автора, походять з економічної термінології, де вони внаслідок нечіткої диференціації означуваних понять перехресшуються. Надалі Т. Панько відзначає дві особливості етимології слова «обіг». Перша: слово «обіг» має спільнослов'янський корінь. Воно могло виникнути на українському мовному ґрунті, утворившись від здавна вживаного в українській мові слова «обігати». Друга особливість: очевидно, що термінологізація слова «оборот» відбулася під впливом відповідних німецьких економічних термінів. Термін «оборот» створений шляхом калькування німецького терміна «Verkehr», а термін «обіг» – як відповідник німецького «Umlauf» та інтернаціонального терміна «Circulation» [237]. Звернімо увагу, що й О. Розинко тлумачить термін «обіг» виключно з

позицій економіки: обіг в економіці – характерна для товарного виробництва форма обміну продуктів праці через купівлю-продаж [17, с.454].

Аналогами українського слова «обіг» є білоруське «абараченне» та російське «обращение». Однак юриспруденція цих країн, визнаючи факт наявності зброї в суспільстві, здебільшого детермінує це явище як «оборот оружия» (рос.) та «абарот зброі» (білорус.) відповідно. Заради легітимності дослідження зауважимо, що термін «обращение оружия» у прямому його розумінні все ж одного разу був застосований. Здійснив це вчений з Казахстану Є. Шайменов у дисертаційному дослідженні, яке так і називалося «Криминологическая характеристика незаконного обращения оружия, боеприпасов, взрывчатых веществ и взрывных устройств» [433]. Як висновок зазначимо: ми цілком поділяємо умовивід Т. Панько, що словом «оборот» в українському мовному просторі треба позначати, скажімо, «колообіг» капіталу, узятий не як одноразовий акт, а як процес, що періодично відновлюється і повторюється – в усіх інших випадках доцільно вживати термін «обіг» [237].

Отже, феномен наявності зброї в суспільстві з позиції української мови найбільш доречно позначати терміном «обіг зброї». На сьогодні «обіг зброї» є доволі укоріненим терміном, хоча й використовується він не так вже й давно. Спочатку термін «обіг зброї» існував у нормах імплементованого міжнародного законодавства. Наприклад, у контексті ст.2 Європейської конвенції від 28 червня 1978 р. «Про контроль за придбанням та зберіганням вогнепальної зброї приватними особами» [118] було застосовано термін «незаконний обіг вогнепальної зброї», а у ст.1 Директиви Ради Європейських Співтовариств від 18 червня 1991 р. «Про контроль за придбанням зброї і володінням зброєю» [301] присутній термін «незаконний обіг зброї». Проте ці терміни існували індиферентно і проникнення чинника «обіг зброї» у правове поле України не сталося. Наприклад, термін «обіг» вживається в яких завгодно варіаціях, тільки не в сенсі «обіг зброї» у складеному 1994 р. «Російсько-українському словнику наукової термінології» [429, с.288-289]

Гадаємо, що іншим фактором появи терміна «обіг зброї» слід уважати процеси так званого «аналогічного вирівнювання», коли за основу моделювання «за аналогією» були взято терміни міжнародного законодавства на кшталт «незаконний обіг шкідливих лікарських речовин»

(Женевська Конвенція з боротьби з незаконним обігом шкідливих лікарських речовин 1936 р.); «незаконний обіг наркотичних засобів» (Єдина конвенція ООН про наркотичні засоби 1961 р. [119]); «незаконний обіг психотропних речовин» (Конвенція ООН про психотропні речовини 1971 р. [160]); «незаконний обіг наркотиків» (Декларація ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотиків і зловживань наркотичними засобами 1984 р. [107]). Зрештою 12 березня 1993 р. для України набуло чинності «Рішення про спільні заходи боротьби з організованою злочинністю та іншими небезпечними видами злочинів на території держав-учасниць СНД» [341], в якому вживалися обидва терміни – і «незаконний обіг наркотиків», і «незаконний обіг зброї». А 17 вересня 1996 р. набув сили суто національний нормативний акт – Президент України затвердив «Комплексну цільову програму боротьби зі злочинністю на 1996-2000 роки» [300], у якій уперше у вітчизняному законодавстві з'явився термін «незаконний обіг зброї».

Для фахівців з юриспруденції, принаймні тих, які пишуть російською, первісною точкою початку застосування терміна «обіг зброї» на пострадянському просторі стало прийняття Верховною Радою РФ 20 травня 1993 р. Закону «Про зброю» та Постанови Уряду РФ від 02 грудня 1993 р. №1256 зі встановленими «Правилами оборота служебного и цивільного оружия и боеприпасов к нему в Российской Федерации». Через чотири роки, 1997 р. були захищені й перші дві дисертації – Н. Осипова «Кримінально-правова та кримінологічна характеристика організованої злочинної діяльності у сфері незаконного обігу зброї» [233] та Ю. Тимашева «Правові та організаційні основи діяльності підрозділів ліцензійно-дозвільної роботи ОВС по контролю за обігом зброї» [293]. Це були перші роботи такого рівня, у яких використовувався термін «обіг зброї» – щоправда, факультативно, без жодного аналізу, без жодних дефініцій цього поняття. На сьогодні контент використання терміна «обіг зброї» містить понад шість тисяч наукових праць. Справа вже дійшла до того, що цитати з історичних джерел XVII-XIX ст. про факти торгівлі зброєю, її виготовлення, навіть знаходження зброї в жебраків позначають терміном «обіг зброї».

У праці із загальної термінології О. Суперанської, Н. Подольської та Н. Васильєвої зазначається, що термінологічний статус – це особлива властивість, притаманна як окремим словам, так і словосполученням, їх

внутрішня сутність [381, с.18]. Власне, саме слово «обіг» вже має самостійний термінологічний статус. Поєднуючись же з іншими словами за схемою «обіг чого-небудь», слово «обіг» піддається, так би мовити, спеціалізації та отримує особливу термінологічну морфологію у вигляді певного лексикалізованого словосполучення. У руслі нашого дослідження поєднання слова «обіг» зі словом «зброя» утворює словосполучення «обіг зброї».

Словосполучення «обіг зброї» може актуалізуватися в термін «обіг зброї» або ж в однойменний концепт. Адаптувавши цю відправну тезу з ключовим принципом науки термінології [381, с.161-162], отримуємо логічну формулу: щоб зробити явище «обіг зброї» зрозумілим для сприйняття, його треба представити у двох взаємозамінних аспектах: або у вигляді словесної номінативної одиниці, якою власне й є термін «обіг зброї», або у вигляді визначення «обіг зброї» як загального уявлення про феномен обігу зброї та пояснення змісту однойменного терміна.

Зміст терміна «обіг зброї» з метою визначення його сутності та меж застосування можна виявити у два способи: або як екстенціонал (через складові об'єкти), або як інтенціонал (через узагальнені родові ознаки).

Перший і найпростіший спосіб побудови прикладної дефініції концепту «обіг зброї» – це екстенціональний перелічувальний спосіб. На його парадигмі побудовано законодавчі дефініції концепту «обіг зброї» усіх пострадянських країн. На жаль, дефініції, утворені в перелічувальний спосіб, замість підмета у вигляді іменника або номінативного словосполучення використовують лише пунктуаційний знак тире. Це означає, що так звані перелічувальні дефініції, геть не мають узагальнювальних слів, які б дозволили встановити родовий фактор терміна «обіг зброї». Як законодавець, так і науковці, формулюючи прикладні екстенціональні дефініції концепту «обіг зброї», прагнуть навести всі складові цілого «обіг зброї» у вигляді вичерпного партитивного переліку об'єктів, які характеризують цей термін.

Правового акта рівня закону, який би регулював порядок обігу зброї, в Україні не існує, тому звернімося до положення одного з численних проектів. Так, у проекті Закону України від 12 грудня 2012 р. №0885 «Про обіг зброї невійськового призначення» [309] автори цієї законодавчої ініціативи пішли шляхом побудови дефініції концепту «обіг зброї» у перелічувальний спосіб.

Депутати пропонують таке формулювання: «обіг зброї – виробництво, ремонт, торгівля, придбання, користування, носіння, застосування, зберігання, облік, вилучення, знищення, колекціонування, експонування, заохочення, передача, спадкування, дарування, перевезення, експорт, імпорт, ввезення, транзитне перевезення та вивезення з території України зброї, її основних частин та боєприпасів, сертифікація, а також здійснення інших цивільно-правових та господарсько-правових угод чи операцій, предметом (об'єктом) яких є зброя, її основні частини та (чи) боєприпаси відповідно до чинних дозволів на цей вид діяльності». З наведеної прикладної дефініції можна зробити такий висновок: «обіг зброї – це щось, що відбувається з цим знаряддям».

Аналогічна ситуація має місце й при утворенні дефініції концепту «обіг зброї», які сформульовано в законах країн пострадянського простору – Білорусі, Естонії, Казахстану, Латвії та Росії. Аналіз цих нормативних актів дозволяє стверджувати, що всі вони побудовані шляхом перелічування неузагальнених денотатів. При цьому формула чинника «оборот зброї» (у цих країнах законодавець вживає саме термін «оборот зброї» – І.В.) теж репрезентується взагалі без узагальнювального слова, яке б визначало родову належність цього соціального явища.

Наприклад, у Законі Республіки Казахстан від 30 грудня 1998 р. «Про державний контроль за оборотом окремих видів зброї» [224] дефініція «оборот зброї» має такий вигляд: оборот зброї – виробництво, складання, переробка, реалізація (торгівля), передання, дарування, нагородження, спадкоємство, придбання, колекціонування, експонування, облік, зберігання, носіння, перевезення, використання, вилучення, знищення, ввезення зброї на територію Республіки Казахстан і вивезення його з Республіки Казахстан (п.6 ст.1). У нормі права, прописаній у абз.12 ч.1 ст.1 Федерального Закону РФ від 13 листопада 1996 р. «Про зброю» [227], наведено таку дефініцію: обіг зброї та основних частин вогнепальної зброї – виробництво зброї, торгівля зброєю, продаж, передання, придбання, колекціонування, експонування, облік, зберігання, носіння, перевезення, транспортування, використання, вилучення, знищення, ввіз зброї на територію Російської Федерації та вивіз його з Російської Федерації. У абз.15 ч.1 ст.1 Закону Республіки Білорусь від 13 листопада 2001 р. «Про зброю» [225] зазначається, що обіг зброї і

боєприпасів – виробництво, торгівля (зокрема продаж), передання у володіння, придбання, колекціонування, експонування, облік, збігання, носіння, транспортування, перевезення, пересилання, використання, вилучення, знищення, а також ввіз зброї і боєприпасів і їхніх основних частин на територію Республіки Білорусь і вивіз за її межі.

Ми не знаємо, якими автентичними мовними денотатами слова «обіг» користуються законодавці балтійських країн у конструюванні терміна «обіг зброї», проте російський переклад нормативних актів цих країн репрезентує концепт «обіг зброї» як «оборот зброї». Закон Латвійської Республіки від 6 червня 2002 р. «Про оборот зброї та спеціальних засобів» [459] зазначає: оборот – виготовлення (виробництво), ремонт, придбання, реалізація, колекціонування, експорт, імпорт і транзит вогнепальної зброї, боєприпасів, спеціальних засобів та їх складових частин, увезення в Латвію або вивезення з Латвії, успадкування згаданих предметів, облік, виставляння на виставках або демонстрацію, використання, застосування, нагородження ними, їх зберігання, носіння, перевезення, пересилка, вилучення, конфіскація або знищення (п.1 ст.1). Обігом зброї та боєприпасів за змістом чинного Закону Естонської Республіки від 28 липня 1995 р. «Про зброю» [226] є виготовлення, продаж і придбання зброї та боєприпасів, володіння та розпорядження ними, зберігання, обслуговування, носіння, переміщення, перевезення, ввезення, вивезення, відчуження, спадкоємство, знахідка і знищення зброї і боєприпасів, а також ремонт, перероблення, приведення в непридатний до стрільби стан, розбір і прокат зброї (ч.2 ст.1 1).

Розглянемо, як розв'язують проблему утворення дефініції «обіг зброї» сучасні науковці. Так, О. Єжов у дисертаційному дослідженні зазначає, що поняття «обіг зброї» включає виробництво, продаж, передання, придбання, облік, зберігання, носіння, транспортування, використання, вилучення і знищення, торгівлю зброєю, її колекціонування, експонування і перевезення, а також ввезення одиничних екземплярів зброї на територію Російської Федерації та їх вивезення з Російської Федерації [116, с.9]. Група авторів на чолі з С. Сулакшиним також є прихильниками утворення концепту «обіг зброї» у перелічувальний спосіб: під законним обігом зброї розуміються здійснювані на відповідній правовій основі і під контролем ліцензійно-дозвільної системи органів внутрішніх справ (відомчим контролем

воєнізованих організацій) виготовлення, збут, передання, придбання, зберігання, носіння, ремонт, застосування, знищення зброї, колекціонування, експонування, облік і транспортування [378, с.69]. Тобто автори просто калькують законодавче визначення, утворене в перелічувальний спосіб.

Не зуміли вийти з-під впливу російської перелічувальної дефініції концепту «обіг зброї» і деякі українські науковці. Так, В. Гуменюк зазначає: термін «обіг зброї і засобів самооборони» вживається в широкому розумінні, включаючи їх виробництво, ремонт, реалізацію тощо [106, с.176]. У дисертаційному дослідженні С. Параниці занотовано: обіг зброї складається з багатьох елементів – придбання, реєстрації, зберігання, носіння, застосування [239 с.20]. В. Ярін і К. Голдзіцький вважають, що закон «Про зброю» міг би чітко і зрозуміло регламентувати обіг зброї (тобто виробництво, ремонт, реалізацію, придбання, користування, застосування, зберігання, колекціонування, носіння, перевезення, облік, експорт, імпорт зброї, її основних частин на території України, а також транзит через її територію) [449, с.177]. З погляду О. Романова, «незаконний обіг зброї – ввезення, вивезення, придбання, продаж, доставка, переміщення чи передача вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї з території чи по території однієї держави-учасниці на територію іншої держави-учасниці, якщо будь-яка із зацікавлених держав-учасниць не дає дозволу на це згідно положень цього Протоколу або якщо вогнепальна зброя не має маркування, нанесеного у відповідності до положень Протоколу» [344, с.44].

Критичний аналіз підходів до утворення дефініції терміна «обіг зброї» у перелічувальний спосіб продемонстрував недосконалість наявного категоріально-понятійного апарату дослідження обігу зброї, яким оперували фахівці, чії авторські доробки ми процитували. Прикро, що кожен з них навіть не обтяжився пошуком елементарного іменника як узагальнювального слова чи словосполучення, щоб визначити родову належність терміна «обіг зброї» та видову належність перелічених складових корелятив. Отже, перелічувальна екстенсіональна дефініція концепту «обіг зброї» має схему «обіг зброї – це щось, що відбувається з цим знаряддям». Ця найпростіша неузагальнена формула представлена безвідносним вичерпним переліком. Прикро, але факт: дефініція, побудована в перелічувальний спосіб, не

дозволяє визначити родову належність чинника «обіг зброї», а отже і його місце в системі соціальних відносин.

Інша вада екстенціональних визначень полягає в потребі перелічувати значну кількість об'єктів, що об'єктивують термін. Завжди є спокуса додати до вичерпного переліку концепту «обіг зброї» ще якусь деталь і визнати це новизною дослідження. Ми цілком солідаризуємося з поглядом І. Бікєєва, що за такого способу визначення законодавець намагається в обсяг поняття «обіг зброї» вмістити всі мислимі до теперішнього часу дії зі зброєю, які фактично можливі [29, с.16]. Тому, користуючись термінологічним стандартом, доречно, а з наукової точки зору ще й престижно, будувати інтенціональні родовидові дефініції, зокрема концепту «обіг зброї», за схемою «термін \equiv рід + видові відмінності».

Отже, іншим способом визначення концепту «обіг зброї» є інтенціональний спосіб, який саме й ґрунтується на розкритті суттєвих узагальнювальних родових ознак чинника «обіг зброї» шляхом утворення так званих родовидових дефініцій за допомогою словосполучень з іменником у головній синтаксичній ролі.

Розв'язання проблематики власне самого чинника «дефініція» є сферою наукових інтересів фахівців не тільки з термінології, але й з логіки. Власне «дефініція» – це логічна операція (процедура), що описує обсяг і зміст концепту та розкриває зміст терміна [331, с.23]. Чинник «дефініція» як інструментарій науки логіки дає можливість установити обсяг нашого концепту «обіг зброї» та визначити сутність тотожного терміна, що представлений цим концептом. Логічний чинник «дефініція» має дуалістичну природу: з одного боку, «дефініція» – це структура, а з іншого – процедура. Структура родовидової дефініції складається з двох взаємозамінних за сутністю частин і має таку формулу дефініційної рівності: «визначуване, що в логіці називається дефінієнт $Dfd \equiv$ визначаюче, що в логіці називається дефінієнс Dfn ». Ми також цілком згодні й з висновком В. Волошина: визначити поняття – означає вказати його денотат (референт) і звести Dfd до понять, денотати яких вже відомі [84, с.54].

Додатково залучимо базове положення від фахівця з термінології С. Шелова, який зазначає: оскільки у родовидових дефініціях висловом, за допомогою якого щось визначається, є субстантивне словосполучення з

іменником у головній синтаксичній ролі, подібний аналіз зводиться до аналізу відповідної субстантивної конструкції, причому родовий фрагмент займає в ній головне, синтаксично незалежне положення. Як правило, родовий фрагмент дефініції – це найближча родова ознака, репрезентована іменником або номінативним словосполученням у називному відмінку. Під родовим фрагментом, за С. Шеловим, слід розуміти семантично завершену, синтаксично мінімальну незалежну частину, яка включає відомі терміни [437, с.75].

З'ясуємо, які саме іменники або номінативні словосполучення використовуються авторами наукових досліджень і законодавчих доробок для визначення родової належності терміна «обіг зброї». При цьому звернемо увагу на існування в складі номінативних дефініцій так званих дистинктивних ознак. Такі ознаки, як зазначає О. Васильців, – це наявні лексеми на зразок «сукупність», «різновид», «галузь», які не є сегментом родового фрагмента, оскільки позначають загальнонаукові, а не безпосередньо соціолінгвістичні поняття [71, с.75].

Для родовидового аналізу терміна «обіг зброї» знову апелюватимемо до вже наведених нами загальних висловів, якими ми доводили соціальну сутність явища «обіг зброї». А саме: «Обіг зброї – це соціальне явище» (О. Фролов [410, с.38]); «Обіг зброї являє собою відносно масове соціально-правове явище» (В. Власов [78, с.7], Є. Шайменов [433]); «Обіг зброї – спеціальна соціально значуща сфера суспільних відносин (А. Молдобаєв [213, с.8], Ю. Тимофєєв [384, с.4]); «Незаконний обіг зброї та боєприпасів – це явище, що утворює загрозу громадській безпеці» (Г. Мелешко [205, с.5]); «Незаконний обіг зброї – засіб впливу кримінального світу на суспільство» (Т. Григорян [101, с.8]).

Скористаємося напрацюваннями й інших вчених, де родова сутність терміна «обіг зброї» також репрезентована в загальних рисах. Так, О. Фролов зазначає: обіг зброї – це сукупність суспільних відносин, які виникають у процесі управління складовими цього обігу [410, с.37]. А. Моїсеєнко вважає, що обіг зброї – це комплекс взаємозв'язаних відносин [212, с.5]. О. Бокій розуміє «обіг зброї як сукупність виключно всіх видів правовідносин, що виникають при поводженні зі зброєю та які врегульовані відповідним законодавством» [36, с.15 16].

Першим, хто визначив термін «обіг зброї» через інтенцію «обіг зброї – це процес», був І. Бікеєв. Учений зазначав: обіг зброї, боєприпасів, вибухових речовин і вибухових пристроїв слід визначити як увесь процес їх існування, що розвивається у просторі та часі, починаючи з розроблення (дослідження) і завершуючи знищенням [29, с.16; 328]. С. Невський формулює термін «незаконний обіг зброї» як зумовлений конкретними соціальними умовами процес надходження, поширення, застосування й використання зброї в суспільстві – такий, що відбувається з порушенням установлених законодавством правил поведження із зброєю [219, с.138]. Аналогічної думки і С. Подчерняєв: обіг службової зброї – це процес, що включає нормативно врегульовані та контрольовані дії з придбання, зберігання, транспортування використання, застосування та повернення службової зброї (списання) [253, с.10].

Отже, можна визнати, що за допомогою узагальнених родових ознак термін «обіг зброї» описується трьома векторами семантично завершених, синтаксично мінімальних родових фрагментів – це: 1) «соціальне явище», «соціально-правове явище», «явище, що утворює загрозу», «засіб впливу на суспільство»; 2) «відносини», «правовідносини», «сфера суспільних відносин»; 3) «процес». Якщо й будувати концепт «обіг зброї» з родовим фрагментом загального плану, ми б надали перевагу діфінієнсу Dfn «соціальне явище» і отримали б таке визначення: «обіг зброї – це соціальне явище наявності зброї в суспільстві».

Науковці-термінологи застерігають: перш ніж увести у вжиток новий термін чи визначити зміст чинного терміну, слід установити найзагальнішу семантичну категорію, до якої належить поняття, що позначається цим терміном. А що може бути більш «семантичним» за наведені у словниках варіації семантики слова «обіг». Ці варіації утворюють підмети дефініцій і відповідно є родовими ознаками денотату. Нагадаємо цитату з великого тлумачного словника сучасної української мови: «обіг – це використання; рух товарів та інших цінностей у суспільстві; циркуляція» [42, с.636]. Отже, родовими ознаками терміна «обіг взагалі» є узагальнювальні слова «рух», «циркуляція», «використання». Утім з усіх наведених семантичних ознак слова «обіг», які можна залучити для формулювання визначень прикладних абстрактних явищ «обіг чогось», фахівці в галузі права та законодавець

використовують лише єдине узагальнювальне слово «рух», через що отримують таку схему дефініції: «обіг чогось – це рух означеного». При цьому саме слово «рух» тлумачиться як «зміна положення кого-небудь, чого-небудь унаслідок обертання, коливання, переміщення і т. ін.» [34]. Наведемо декілька утилітарних номінативних дефініцій цієї схеми.

На іменникові «рух» як семантичній ознаці слова «обіг» будують свої визначення дослідники С. Григорянц, О. Пронькіна, Е. Солоницька О. Шелковникова. Першим, хто утворив інтенціональну дефініцію концепту «обіг зброї» на іменникові «рух» як семантичній ознаці слова «обіг», була О. Шелковникова. Згодом С. Григорянц, змінивши лише послідовність фрагментів складносурядного речення в дефініції першої, привласнив це визначення собі: законний обіг зброї визначається ним як здійснюваний з дотриманням відповідних правил і обмежень, що містяться в чинному законодавстві, рух конкретних видів і типів зброї, боєприпасів і патронів до неї всередині країни (конкретного регіону), включаючи здійснення всіх необхідних організаційних і технічних операцій з моменту її створення (виробництва, ремонту, реставрації) або надходження ззовні (ввезення з території інших держав) до продажу, відправки, передання каналами збуту, отримання споживачем або експорту [338; 103, с.12]. О. Пронькіна зазначає: в юридичній літературі незаконний обіг зброї визначається як кримінальний рух об'єктів обігу зброї в сукупності з відхиленнями у сфері законного обігу [329, с.148].

Наступна дефініція в цій же семантичній площині належить Е. Солоницькій – обіг зброї утворює рух зброї в суспільстві: від виробника до споживача, від одного споживача до іншого [370, с.17]. Цікаво, що С. Григорянц і це визначення визнає власним. Автором відстоюється позиція, що поняття обігу утворює рух зброї в суспільстві: від виробника до споживача, від одного споживача до іншого [103, с.12]. Інший варіант дефініції Е. Солоницької є більш розлогим: обіг зброї можна визначити як її виробництво і подальший рух від виробника (виготівника) – державного або кримінального – до споживача – як легального (МО, МВС, ФСБ і т.п.), так і нелегального (злочинці, громадяни, що незаконно придбавають зброю для самозахисту, колекціонування і т. ін.), а також процес користування зброєю,

підтримка її в справному стані, перехід від одного власника до іншого і т. ін., аж до її знищення [370, с.20].

Прихильники концептуальної позиції «обіг зброї це – її рух», намагаючись зміцнитися у власних переконаннях, репрезентують певні види класифікації чинника «обіг зброї». Так, Е. Солоницька зазначає, що будь-який конкретний зразок зброї може перебувати у трьох різновидах її обігу. Ці різновиди обігу зброї автор виокремлює за класифікаційною ознакою «обсяг (кількість елементів)» і називає «колами обороту». Зауважимо, що ці три види родового чинника «обіг зброї» доречно називати не «колами обігу», а саме «колами обороту»: саме це витікає зі змісту дисертаційного дослідження. Критерій «обсяг (кількість елементів)», на думку Е.В. Солоницької, дозволяє розрізнити: 1) повне (велике) коло обороту зброї; 2) мале коло обороту зброї; 3) коло користування зброєю [370, с.55 56].

Наведемо ці три кола обороту зброї в автентичному викладі. Залежно від кількості елементів, що складають обіг конкретного зразка, виділяється три види обороту зброї: 1) повне (велике) коло обороту зброї розпочинається з її виготовлення (початкова точка обороту) і закінчується її знищенням (кінцева точка обороту). Виготовлення і знищення являються унікальними елементами обороту – це разові дії, що не повторюються в «житті» конкретного зразка зброї. У великому колі зброя може обертатися десятки, сотні і навіть тисячі років. Велике коло закінчується знищенням зброї, тому подальший її рух є неможливим; 2) мале коло обороту зброї включає в себе лише деякі елементи (автор має на увазі деякі елементи великого кола – І.В.), які не є ні разовими, ні унікальними. Ці елементи можуть повторюватися багаторазово: збут, придбання, зберігання, носіння, перевезення, ремонт, застосування. Оскільки елемент знищення в малому колі відсутній, зброя може обертатися по ньому неодноразово; 3) коло користування зброєю – це елементи, що найчастіше зустрічаються і витікають з фактичного володіння зброєю: зберігання, носіння, перевезення, ремонт і застосування зброї [370, с.55 56].

Отже, якщо Е. Солоницька «велике коло обороту зброї» ще визначає як «рух зброї», то так звані «мале коло обороту зброї» та «коло користування зброєю» складаються з тривіального переліку дечого неузагальненого, що відбувається зі зброєю. Іншим недоліком «обігу зброї по колах» є

невизначеність із боєприпасами. Скажімо, набої як складова частина певних видів зброї здійснюють своє власне коло обігу від точки виготовлення і до точки використання, а не до точки знищення.

А. Корецький, модернізувавши дефініцію Е. Солоницької, отримав таке визначення: сутність обігу зброї полягає в її переміщенні: у часі та просторі, від виробника до споживача, від одного власника до іншого [165, с.298]. Як бачимо, дефініція А. Корецького ґрунтується на родовій ознаці іменника «переміщення»: «обіг – це переміщення». Автор гадав, що в ході модернізації формули Е. Солоницької заміна слова «рух» на його аналог «переміщення» не вплине на загальний сенс визначення концепту «обіг зброї», проте слово «переміщення» виявилось не досить вдалим замінником, оскільки переміщення у просторі може дорівнювати і нулю, якщо рух відбувся по замкненій траєкторії. А полеміку щодо переміщення зброї в часі доцільно вести принаймні не в рамках юриспруденції.

Отже, наведені дефініції містять семантично завершені, синтаксично мінімальні незалежні частини, а саме «рух»; «рух зброї в суспільстві»; «переміщення в часі та просторі». Уважаємо, що з переважної більшості наведених вище авторських суджень, якщо не враховувати мовні екзерсиси А. Корецького, може бути інтегрована стисла дефініція утилітарного концепту «обіг зброї» у такому вигляді: «обіг зброї – це рух певного знаряддя у суспільстві». Але визначення, побудоване за схемою «обіг зброї – це рух певного знаряддя у суспільстві», має дві вади.

Перша вада: варіанти тлумачення слова «обіг» використано не в повному обсязі. Ще раз наведемо цитату: «обіг – це використання; рух товарів та інших цінностей у суспільстві; циркуляція» [42, с.636]. Таким чином, у наведених вище авторських дефініціях концепту «обіг зброї» не враховано інші семантичні трактування слова «обіг» а саме: «обіг – це циркуляція» та «обіг – це використання».

По-перше, гадаємо, що слова «рух» та «циркуляція», будучи корелятами, при побудові загальної базисної дефініції «обіг зброї» можуть використовуватися як у парі, так і самостійно. Крім того вони можуть доповнювати одне одного. Скажімо, у визначенні О. Шелковникової стосовно того, що обіг зброї – це її рух ... усередині країни чи конкретного

регіону [78, с.7], доречніше було б застосувати слово «циркуляція», оскільки чинники «країна» та «конкретний регіон» окреслюють замкнену територію.

По-друге, вважаємо, що рух зброї в суспільстві здійснюється саме заради забезпечення можливості використання означеного знаряддя його володарем. Висновок лежить на поверхні: дефініція концепту «обіг зброї», побудована з використанням семантичних ознак слова «обіг», матиме такий вигляд: «обіг зброї – це рух певного знаряддя в суспільстві з метою забезпечення можливості його використання».

Як бачимо, визначення «обіг зброї – це рух (циркуляція) певного знаряддя в суспільстві з метою забезпечення можливості його використання» ґрунтується вже на двох узагальнювальних іменниках «рух» і «використання». А це вже атрибут партитивності, оскільки загальне ціле «обіг» у такому разі поділяється на дві рівноцінні частини «рух» і «використання». У свою чергу диференціація партитивних складових «використання» та «рух» на видові елементи дозволить у подальшому отримати розгорнуту формулу родовидової дефініції «обіг зброї».

Друга вада. Кожна коректна дефініція мусить мати родовий фрагмент, який дозволяв би розкривати родову належність визначення. Автори первісних ідей О. Шелковникова, О. Пронькіна та Е. Солоницька основною родовою ознакою вважають узагальнювальний іменник «рух». Але ж зброя є неживим предметом і, здійснюючи обіг, самостійно рухатися не може. Кореспондуємося з думкою К. Маркса, що товари не можуть самі відправлятися на ринок та обмінюватися – для цього треба звернутися до їх хранителів і власників, у яких є воля розпоряджатися цими речами [201, с.94]. Тому будувати дефініцію концепту «обіг зброї» виключно навколо узагальнювального іменника «рух» (маючи його за підмет) не варто.

Може саме через це І. Бікєєв і відмовився від використання слова «рух» як узагальнювальної родової ознаки терміна «обіг зброї, боєприпасів, вибухових речовин і вибухових пристроїв» і скористався словом «існування». Зазначимо, що цей учений доволі прискіпливо аналізував чинник «обіг», що й дало можливість утворити досконалу дефініцію: обіг зброї, боєприпасів, вибухових речовин і вибухових пристроїв слід визначити як увесь процес їх існування, що розвивається у просторі та часі, починаючи з розробки (дослідження) і завершуючи знищенням [29, с.16 17]. Вважаємо,

що саме це визначення І. Бікеєва згодом, при конструюванні власних дефініцій терміна «обіг зброї», взяли за основу Е. Солоницька, А. Корецький та С. Григорянц. Зазначені автори, не відчувши виваженості родової ознаки «існування», просто змінили її на родові ознаки «рух» і «переміщення» відповідно.

Можна застосувати й іншу логіку. Відповідно до семантичних інтенцій чинника «обіг зброї» зброя здійснює власний обіг у суспільстві. Таким чином, обіг зброї є соціальним феноменом. Отже, і дефінієнт Dfd «обіг зброї як соціальне явище» має бути репрезентований діфінієнсом Dfn, у якому родовою узагальнювальною ознакою теж є соціальне явище. Гадаємо, що найвдалішим відповідником є «соціальне явище діяльність». Отже, Dfd «обіг зброї як соціальне явище» \equiv Dfn «соціальне явище діяльність».

Ще одним аргументом на користь вибору явища «діяльність» як відповідника явищу «обіг» є фактор взаємозумовленості та взаємопов'язаності цих соціальних феноменів, які можуть визначатися одне через одне, а саме: «обіг зброї» \leftrightarrow «діяльність у сфері обігу зброї». Існують й інші взаємопов'язані пари: «обіг дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння» \leftrightarrow «діяльність у сфері обігу дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння»; «обіг наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів» \leftrightarrow «діяльність у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів»; «обіг ліків» \leftrightarrow «діяльність у сфері обігу ліків»; «обіг лісових ресурсів» \leftrightarrow «діяльність у сфері обігу лісових ресурсів»; «обіг алкоголю та тютюну» \leftrightarrow «діяльність у сфері обігу алкоголю та тютюну»; «товарний обіг» \leftrightarrow «діяльність у сфері товарного обігу» тощо.

Феномен «діяльність» ми трактуватимемо з позицій «філософської теорії діяльності» у викладенні О. Разумовського [335]. Саме в лоні цієї наукової течії синтезовано такий логічний ланцюжок: активність \rightarrow діяльність взагалі \rightarrow дія \rightarrow [соціальна діяльність і дія] \rightarrow операція \rightarrow акт. Як зазначає вчений, чинники «діяльність взагалі» та «соціальна діяльність» на рівні концептів є знеособленими, абстрактними, розмитими за сутністю, не визначеними загальними континуумами визначених, дискретних і різноманітних за природою дій, актів і операцій [335, с.8]. Оскільки концепт «обіг зброї» є суто антропогенною діяльністю, то логічний ланцюжок у

рамках нашого дослідження скорочується до вигляду: соціальна діяльність → соціальна дія → операція → акт.

Зауважимо, що, по-перше, логічна послідовність ланцюжка «соціальна діяльність → соціальна дія → операція → акт» у філософській теорії діяльності є дискусійним питанням, але ми приймаємо за основу саме таку ієрархію; по-друге, ми цілком поділяємо положення О. Разумовського, що соціальна діяльність є континуумом дискретних дій, операцій і актів. Лексему «континуум» ми тлумачимо як «сукупність тісно пов'язаних, нерозривних, різноманітних за природою явищ, процесів, концептів» [178, с.180; 335, с.8].

Певною складністю аналізу є той факт, що більшість учених у галузі права не розрізняють чинники «соціальна діяльність» і «діяльність» та «соціальна дія» і «дія». Те, у який спосіб науковці, доробки яких ми процитуємо надалі, користуються інструментарієм «соціальна діяльність → соціальна дія → операція → акт», дозволяє зробити висновок, що чинник «діяльність взагалі» вони підсвідомо сприймають з позиції так званої «антропоцентричності» і для них чинники «соціальна діяльність» і «діяльність» та відповідно чинники «соціальна дія» і «дія» є тотожними.

Ще одна невелика ремарка. У правовому полі України першим нормативним актом рівня закону, де б визначалося, що «обіг – це діяльність», був Закон України від 15 лютого 1995 р. «Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів» [308]. Дефініція, прописана у першій редакції ст. 1 зазначеного нормативного акта, визначила цей денотат таким чином: «обіг наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів – діяльність державних органів, підприємств та установ, пов'язана з культивуванням рослин, що містять наркотичні речовини, виробленням, виготовленням, зберіганням, розподілом, перевезенням, пересиланням, торгівлею, ввезенням, вивезенням і використанням наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів з метою задоволення медичних і наукових потреб». Зауважимо, що більшість авторських дефініцій терміна «обіг зброї» в інтенції «обіг як діяльність», що належать перу українських науковців, були утворені за аналогією з наведеним нормативним твердженням.

Аналіз дефініцій терміна «обіг зброї» в інтенції «обіг зброї як діяльність» доцільно здійснювати в напрямку від частинного до загального, розгорнувши логічний ланцюжок у зворотному напрямку: акт → операція → соціальна дія → соціальна діяльність. Отже, прикладний термін «обіг зброї» в аспекті філософської теорії діяльності має дальші виливи.

Аналізуючи нормативну базу з питань обігу зброї, Р. Волянська звернула увагу на те, що замість оцінювання правомірності зміни власників законодавець виходить виключно із завдань адміністративної діяльності, через що робить акцент на фізичній доступності зброї і під обігом зброї розуміє будь-які акти фактичного володіння зброєю (власницькі ситуації) [85, с.10]. В. Власов говорить, що обіг зброї (на підставі відповідних правил і обмежень, що містяться в чинному законодавстві) включає здійснення всіх необхідних організаційних і технічних операцій з моменту створення (виробництва, ремонту, реставрації) зброї до її продажу, відправки каналами збуту, отримання споживачем або експорту [78, с.10-11].

Безумовно, у науковій та начальній літературі з юриспруденції визначення Р. Волянської та В. Власова є одиничними, оскільки більшість науковців є прихильниками інтенції «обіг зброї – це дії». Утім ми цілком поділяємо погляди означених учених, адресуючись з положенням О. Разумовського: об'єктивно і діяльність, і дії, і операції, і акти – це суть, це фундаментальна властивість, це те загальне, що забезпечує життєздатність біхевіоральних систем [335, с.7]. Також ми погоджуємося і з позицією прихильників інтенції: «обіг зброї – це дії», але виключно в плані того, що чинник «дія» як складова континууму «соціальна діяльність» – це відносно ефективний результат, якась зміна в об'єкті [335, с.7] (у нашому випадку об'єктом є сфера обігу зброї).

Наведемо дефініції концепту «обіг зброї», побудовані за схемою «обіг зброї – це дії». Той же О. Фролов у своїх ранніх працях вважав, що «обіг зброї та інших предметів, матеріалів і речовин, на які поширюється дозвільна система – це сукупність дій з приводу: виготовлення, ремонту, продажу-купівлі, передання, дарування, використання, носіння, зберігання, охорони, реєстрації, обліку, транспортування, ввезення та вивезення з меж України, вилучення, знищення – вказаних речей» [418]. М. Маршунов зазначає, що під обігом зброї законодавець має на увазі будь-які дії з приводу зброї [203, с.17].

І. Делягін визнає, що концепт «обіг зброї» складає сукупність юридично значущих дій, здійснюваних суб'єктами суспільних відносин з приводу зброї [108, с.8]. Це положення через сім років цілком і повністю ретранслював О. Благов: обіг зброї можна визначити як сукупність юридично значущих дій, здійснюваних суб'єктами суспільних відносин з приводу зброї [35, с.7]. Недоліком цього визначення є його однобокість, адже континуум «обіг зброї» – це не тільки юридичні дії, а ще й соціальна та економічна діяльність. Гадаємо, якщо дії зі зброєю обмежити тільки «юридично значущими діями», то власник зброї в межах цього континууму ніколи не зможе ні доглядати за зброєю, ні користуватися нею, оскільки це не юридично значущі дії.

С. Подчерняєв зазначає: обіг службової зброї – це процес, що включає нормативно врегульовані та контрольовані дії з придбання, зберігання, транспортування використання, застосування та повернення службової зброї (списання) [253, с.10]. Отже, автор вважає, що чинник «дії» є видовим щодо родової узагальнювальної ознаки «процес». Виникає два запитання: 1) які інші види родового цілого «процес» крім «дії» ще існують; 2) якщо ж інші видові складові родового цілого «процес» існують, то чому вони не ввійшли у дефініцію?

Е. Солоницька створила інший варіант класифікації концепту «обіг зброї» за класифікаційною ознакою «вплив на зброю», де розрізняє такі структурні елементи обігу зброї: а) власне фізичний вплив на зброю (виготовлення, переробка); б) просторове переміщення зброї (носіння, перевезення); в) часове переміщення зброї (зберігання); г) соціальне переміщення зброї (зміна власника) [369, с.7]. Якщо співвіднести інтенцію Е. Солоницької щодо «фізичного впливу на зброю» з фразою О. Разумовського, що дію слід розуміти як певне фізичне зусилля, напруження, витрату енергії, роботу [335, с.7], то можна припустити, що так званий «фізичний вплив на зброю» є дією зі зброєю.

Нарешті, розглянемо доробки авторів, які будують визначення концепту «обіг зброї» на інтенції «обіг зброї – це діяльність». Уперше подібне згадування зустрічається у спільній статті О. Фролова та А. Корнієць. Автори зазначають, що обігом зброї вважається поводження зі зброєю та здійснення окремих видів діяльності щодо зброї [414, с.32]; В

іншій праці О. Фролов пише, що обіг зброї може визначатись як сукупність усіх видів діяльності, безпосередньо пов'язаних зі зброєю як матеріальним об'єктом: виготовлення, придбання, перевезення, зберігання, використання тощо [412, с.172]. Згодом цю дефініцію як власну ретранслював С. Параниця: «обіг зброї» може визначатися як сукупність усіх видів діяльності, безпосередньо пов'язаних зі зброєю як матеріальним об'єктом, – виготовлення, придбання, перевезення, зберігання, використання тощо [240, с.135].

Безперечно, застосований О. Фроловим як родовий фрагмент кластер «сукупність усіх видів діяльності зі зброєю» як дефінієнс Dfn терміна «обіг зброї» є органічним мовним зворотом. Цей вислів не часто, але все ж застосовується науковцями – наведемо для прикладу декілька визначень без посилань на авторів. Політика – це сукупність усіх видів діяльності, що забезпечують досягнення групових цілей. Господарство країни – велика і складна економічна, соціальна та екологічна система, сукупність усіх видів економічної діяльності. Широке розуміння державного управління зводить його до сукупності усіх видів діяльності усіх органів держави. Культура – сукупність усіх видів перетворювальної діяльності людини й суспільства. Найдавніше згадування, яке нам вдалося відшукати, датоване 1984 р. і належить В. Левіну, який уявляв управлінську структуру як сукупність видів діяльності [185].

Ми так прискіпливо аналізуємо сутність кластеру «сукупність усіх видів діяльності» з двох причин:

По-перше, ми згодні, що словосполучення «сукупність усіх видів діяльності» є вживаним, оскільки позначає родову ознаку дефініції. Так, воно є органічним мовним зворотом, однак кластер «сукупність усіх видів діяльності» дещо не ідеальний з позицій «теорії діяльності» О. Леонтєва та Л. Рубінштейна [200, с.123-126]. Адже за визначенням цих апологетів психології трьома основними видами діяльності є гра, навчання та праця. Тобто кластер «сукупність усіх видів діяльності» як родовий фрагмент терміна «обіг зброї» може асоціюватися із сукупністю трьох основних видів діяльності – гри, навчання та праці.

По-друге, ми згодні, що діяльність у певній сфері може містити у власному континуумі й інші види діяльності, але тоді в аспекті

співвідношення «загальне ↔ частинне» слід говорити про спеціальні види діяльності. Крім того, як залишити поза увагою окремі акти, операції, дії, які теж можуть наповнювати цей континуум? Можливо тому як родовий фрагмент терміна «обіг» краще вживати словосполучення «соціальна діяльність» як континуум, що містить і акти, і операції, і дії, і власне спеціальні види діяльності.

Отже, якщо й утворювати прикладну дефініцію концепту «обіг зброї», то тільки через узагальнювальну родову ознаку «соціальна діяльність». Але ж будь-яка соціальна діяльність зумовлюється певними потребами [200, с.130-131]. Або, як каже О. Разумовський, позаду дії, акта та операції в біхевіоральних системах перебуває потреба як стимул [335, с.7]. Тому чинник «потреба», або «мета використання», може бути одним із варіантів видових класифікаційних ознак під час диференціювання родового фрагменту «соціальна діяльність». Додатково пошлемося думку Ю. Одношовіної, яка, аналізуючи авторські доробки К. Кантора, зазначає, що будь-яка річ має соціальний характер, а саме: річ – це створений людиною з природного матеріалу «засіб для задоволення своїх потреб» [228, с.7].

Дефініція терміна «обіг зброї» не має бути одиничною – будь-яке явище або предмет слід характеризувати з різних поглядів. Сформулюємо декілька дефініцій концепту «обіг зброї» на базі основного родового фрагменту «обіг зброї – це соціальна діяльність».

Поєднання інтенції «обіг зброї – це соціальна діяльність» та утвореної у підр. 1.1 нашого дослідження дефініції «зброя – це соціальний засіб, що може мати: або властивості основного невід'ємного соціального атрибута при її використанні за прямим призначенням (війна, правоохоронна діяльність, полювання, злочинна діяльність, самозахист); або властивості додаткового ситуативного соціального модусу при її використанні за непрямим призначенням (спорт, культура, символ соціального або спеціального статусу людини, як об'єкт інвестування)» дозволяє сформулювати такий концепт «обіг зброї»:

Обіг зброї – це соціальна діяльність, здійснювана з метою забезпечення потреб із використання зброї в таких сферах, як війна, правоохоронна діяльність, злочинна діяльність, самозахист, полювання, спорт, культура,

інвестування коштів, репрезентація соціального чи спеціального статусу людини.

Обіг зброї – це соціальна діяльність, здійснювана з метою забезпечення потреб із використання зброї обмеженою групою фізичних та юридичних осіб, які є володарями або користувачами зброї; потреб в особистій безпеці решти членів соціуму, які не мають відношення до володіння чи застосування зброї; потреб держави в організації контролю за зброєю. Ця дефініція утворена на основі інтенції «обіг зброї – це соціальна діяльність» та положення О. Фролова (яке С. Параниця видав за власний здобуток – І.В.), що «соціальні інтереси в соціальній системі обігу зброї в Україні представлені трьома групами: а) потребами обмеженої кількості фізичних та юридичних осіб, які є володарями або користувачами зброї; б) потребами решти соціуму, які не мають відношення до володіння чи застосування зброї; в) інтересами держави щодо організації обігу зброї» [410, с.36; 240, с.135].

На основі інтенції «обіг зброї – це соціальна діяльність» та будь-якої з дефініцій терміна «обіг зброї», що побудована в перелічувальний спосіб, можна від супротивного утворити концепт «соціальна діяльність у сфері обігу зброї».

Соціальна діяльність у сфері обігу зброї – це континуум актів, операцій, дій та особливих видів діяльності економічного, соціального, юридичного спрямування, які зумовлюють найбільш вагомі діяння зі зброєю, її частинами та боєприпасами, а саме: виробництво, ремонт, торгівлю, експорт, імпорт, зберігання, носіння, використання, колекціонування, експонування, сертифікацію, облік, видання дозволів на придбання, зберігання, перевезення тощо.

У цьому підрозділі ми цитували прикладні визначення «законний обіг зброї» та «незаконний обіг зброї» як похідні від загального чинника «обіг зброї». Але ж явище «обіг зброї» не охоплюється тільки дихотомічно протилежними складовими «законний обіг зброї» або «незаконний обіг зброї». У соціумі здійснюється вільний обіг зброї, на яку не поширюється законний контроль з боку держави. Це, наприклад, пневматична зброя калібром до 4,5 мм і швидкістю польоту кулі до 100 м/с; упаковки, споряджені речовинами сльозогінної та дратівної дії, певні види холодної зброї тощо.

Тому класифікаційна дихотомічна ознака «законний – незаконний» не є коректним критерієм таксономії загального чинника «обіг зброї». Основну ознаку класифікаційного поділу треба шукати не у статусі «обігу зброї» – законний він чи незаконний, а в соціальному статусі «зброї» – законна вона чи незаконна (якщо точніше – зареєстрована зброя державою чи не зареєстрована). Саме юридичний акт реєстрації від імені держави у вигляді дозволу на право користування зброєю певному володарю визначає статус зброї. Тому загальне соціальне явище «обіг зброї» в аспекті класифікаційної ознаки «стан реєстрації зброї» доцільно диференціювати на тріаду: а) «обіг зареєстрованої зброї»; б) «обіг зброї, що підлягає реєстрації, але є незареєстрованою»; в) «обіг зброї, що не підлягає реєстрації та є незареєстрованою». Тоді на базисі основного родового фрагменту «обіг зброї – це соціальна діяльність» з урахуванням означених вище переставлених акцентів можна сформулювати дефініцію «обіг зареєстрованої зброї».

Обіг зареєстрованої зброї – це врегульована адміністративно-правовими актами соціальна діяльність із задоволення суспільних потреб щодо використання зброї. Соціальна діяльність у сфері обігу зареєстрованої зброї – це континуум актів, операцій, дій та особливих видів діяльності зі зброєю господарського, зовнішньоекономічного та юридичного характеру.

Антиподом попередньої дефініції може бути таке визначення: обіг нелегальної (або ж незаконної, або ж кримінальної) зброї – це соціальна діяльність, здійснювана з метою забезпечення кримінальних потреб щодо використання зброї.

Визначення «обіг зареєстрованої зброї» у подальшому слугуватиме базисом, відправною точкою при визначенні сутності та обсягу споріднених концептів «адміністративно-правовий режим обігу зброї» та «правила обігу зброї».

Отже, адміністративно-правові аспекти обігу зброї характеризуються такими особливостями:

1) є соціально-правовим явищем, засобом впливу на людей, що утворює потенційну чи явну загрозу, регулюється нормами матеріального та детально процесуального права;

2) використовується як з негативною метою (вбивства людей на війні і під час здійснення злочинів), так і позитивною – захисту від посягань на

життя і здоров'я людей (правоохоронна діяльність, самозахист) і для задоволення спортивних, культурних та естетичних потреб (полювання, спорт, культура, мистецтво);

3) соціальна діяльність у сфері обігу зброї – це система актів, операцій, дій та особливих видів діяльності економічного, соціального, юридичного спрямування, які зумовлюють найбільш вагомі діяння зі зброєю, її частинами та боєприпасами, а саме: виробництво, ремонт, торгівлю, експорт, імпорт, зберігання, носіння, використання, колекціонування, експонування, сертифікацію, облік, видання дозволів на придбання, зберігання, перевезення тощо.

4) ця діяльність поділяється за критерієм юридичного факту державної реєстрації на «обіг зареєстрованої зброї»; «обіг зброї, що підлягає реєстрації, але є незареєстрованою»; «обіг зброї, що не підлягає реєстрації та є незареєстрованою»;

4) обіг зареєстрованої зброї – це врегульована адміністративно-правовими актами соціальна діяльність із задоволення суспільних потреб щодо використання зброї;

5) біг нелегальної зброї – це антисоціальна діяльність певних осіб з метою здійснення протиправних вчинків чи без такої мети, проте пов'язана з фактом виготовлення, придбання, зберігання (перевезення) і самовільного знищення незареєстрованої зброї.

Отже, адміністративно-правові аспекти обігу зброї характеризуються такими особливостями: це виділені із загального феномену обігу зброї адміністративно-правові чинники обігу легальної та незареєстрованої зброї (як з позитивною, так і негативною метою) на основі адміністративно-правових норм матеріального і процесуального характеру.

1.3 Правила обігу зброї як об'єкт адміністративного проступку

Визначення концепту «правила обігу зброї» в юридичній літературі на сьогодні відсутнє. Завданням цього підрозділу дисертаційного дослідження буде формулювання чинника «правила обігу зброї», причому з урахуванням раніше доведених нами визначень. По-перше, обіг зброї – це соціальна

діяльність (підр.1.2). По-друге, ця соціальна діяльність має суспільно небезпечний характер (підр.2.1). Як наслідок, соціальна діяльність у сфері обігу зброї потребує унормування відповідними правилами.

Одне з пропонованих нами визначень концепту «обіг зброї» має такий вигляд: «обіг зброї – це соціальне явище наявності зброї в суспільстві». І хоча зброя в суспільстві присутня завжди, процес її легалізації відбувається лише з появою держави. А відтак уся наявна в країні зброя має два протилежні дихотомічні статуси: або це «зброя легальна» – врахована та контрольована державою, або «зброя нелегальна» – не врахована та не контрольована державою. Відповідно паралельно існують і дві сфери обігу зброї – «обіг легальної зброї» та «обіг нелегальної зброї».

Звернімося до базового концепту «обіг зброї», сформульованого у підрозділі 2.1 цього дослідження. Обіг зброї – це соціальна діяльність, здійснювана з метою забезпечення потреб із використання зброї в таких сферах, як війна, правоохоронна діяльність, злочинна діяльність, самозахист, полювання, спорт, культура, інвестиція коштів, репрезентація соціального чи спеціального статусу людини. Як бачимо, частка соціальної діяльності у сфері обігу зброї пов'язана із задоволенням кримінальних інтересів. Ми не заперечуємо того факту, що злочинна діяльність може здійснюватися із застосуванням легальної зброї. Але основна частина резонансних злочинів безперечно скоюється із застосуванням саме нелегальної зброї.

Наведені інтенції дозволяють сформулювати концепт антисоціального явища «обіг нелегальної зброї». Обіг нелегальної зброї – це соціальна діяльність з використанням зброї, що має на меті забезпечення протиправних потреб певної частини суспільства.

За даними української асоціації власників зброї та швейцарської незалежної організації «Small Arms Survey», в Україні станом на початок 2016 р. перебуває близько 2 млн. одиниць легальної та понад 3 млн. одиниць нелегальної зброї [359]. Г. Учайкін пішов ще далі, зазначаючи про наявність у нашій країні близько 4,5 млн. одиниць нелегальної зброї [402]. Висока концентрація нелегальної зброї в суспільстві викликає стурбованість сучасних учених-кримінологів. Так, А. Лисенко вважає, що насичення суспільства зброєю та існування її незаконного обігу суттєво змінило якісний склад злочинності [190, с.195]. За підрахунками Л. Землянухіної, серед

злочинів, скоєних зі зброєю, мають перевагу розбійні напади – 45%; вбивства – 32%; заподіяння тяжкої шкоди здоров'ю – 14,5%; хуліганство – 8,5% [133, с.14]. В. Рибачук зазначає, що незаконне поводження зі зброєю та боєприпасами створює особливу загрозу громадській безпеці та стабільності в державі, її національній безпеці в цілому [339, с.12]. На думку Є. Терентьевої, незаконний обіг зброї – один з найбільш серйозних чинників, що сприяє погіршенню криміногенної ситуації, зростанню організованої злочинності, тероризму в країні [390, с.4].

Чинник наявності в суспільстві нелегальної зброї ми позначили терміном «обіг нелегальної зброї». Проте в юриспруденції, особливо серед фахівців галузі кримінології, він має вкорінену назву «незаконний обіг зброї». Наведемо декілька дефініцій терміна «незаконний обіг зброї». Так, В. Власов вважає, що з точки зору кримінології незаконний обіг зброї є відносно масовим соціально-правовим явищем, що утворюється сукупністю злочинів та інших правопорушень, пов'язаних як із протиправним володінням, так і з протиправним використанням зброї [78, с.7]. Ю. Загайнова характеризує термін «незаконний обіг зброї» з іншої точки зору: незаконний обіг зброї – це зумовлений конкретними соціальними умовами процес надходження, поширення, застосування і використання зброї в суспільстві, що відбувається з порушенням чинного законодавства, що виявляється в здійсненні різних дій, заборонених законом [126, с.3]. На думку О. Пронькіної, незаконний обіг зброї визначається як кримінальний рух об'єктів обігу зброї в сукупності з відхиленнями у сфері законного обігу [329, с.148].

Антиподом протиправного руху нелегальної зброї в суспільстві є обіг легальної зброї. Деякі автори з метою більш чіткого, ми б навіть сказали дихотомічного, окреслення меж об'єкта дослідження, за аналогією з терміном «незаконний обіг зброї» вживають термін «законний обіг зброї». Так, Е. Солоницька, кореспондуючись з визначенням О. Шелковникової пише, що під законним обігом зброї слід розуміти виготовлення, збут, передання, придбання, зберігання, носіння, перевезення, ремонт, застосування, знищення зброї, здійснюване на підставі законів, постанов уряду й нормативних документів воєнізованих відомств під контролем ліцензійно-дозвільної системи органів внутрішніх справ або відомчим

контролем воєнізованих організацій [370, с.10; 436, с.28]. У дослідженні В. Войнова зазначається: законний обіг зброї – це виробництво зброї, торгівля нею, продаж, передання, придбання, колекціонування, експонування, облік, зберігання, носіння, перевезення, транспортування, використання, вилучення, знищення, ввезення зброї на територію РФ і вивезення його з Росії відповідно до законодавства РФ [80, с.10-11]. Як це не дивно, але, за нашим спостереженням, більшість дефініцій так званого «законного обігу зброї» є не чим іншим, як модернізованим законодавчим визначенням концепту «обіг зброї», побудованим у перелічувальний спосіб.

Утім з наведених визначень можна винести певну сутнісну інтенцію, що явище «законний обіг зброї» відбувається на підставі: а) законодавства [80, с.10-11]; б) законів, постанов уряду, нормативних документів воєнізованих відомств під контролем ліцензійно-дозвільної системи органів внутрішніх справ або відомчим контролем воєнізованих організацій [369, с.10]. Тобто законний обіг має здійснюватися на підставі відповідних нормативних приписів, з дозволу та під контролем органів державної виконавчої влади. А це вже є правовою діяльністю органів державного управління – правовим режимом, що гарантує безпечність перебування зброї в суспільстві.

Юридичною конструкцією, що надає можливість формувати та контролювати обіг легальної зброї в Україні, є детально розглянутий у підрозділі 2.1 правовий феномен «спеціально-дозвільний режим обігу зброї». Цей режим у сфері обігу зброї, скажімо, Д. Бахрах та А. Комзюк здебільшого називали «дозвільною системою» [22, с.428; 159, с.194] або «дозвільним порядком».

Нагадаємо, що сформульована нами в підрозділі 1.2 дефініція «соціальна діяльність у сфері обігу зброї» виглядає таким чином: соціальна діяльність у сфері обігу зброї – це континуум актів, операцій, дій та особливих видів діяльності економічного, соціального, юридичного спрямування, які зумовлюють найбільш вагомі діяння зі зброєю, її частинами та боєприпасами, а саме: виробництво, ремонт, торгівлю, експорт, імпорт, зберігання, носіння, використання, колекціонування, експонування, сертифікацію, облік, видання дозволів на придбання, зберігання, перевезення

тощо. Як бачимо, у визначенні чітко окреслено складову юридичної діяльності у сфері обігу зброї.

Отже, правовою основою «спеціально-дозвільного режиму обігу зброї» і «дозвільної системи у сфері обігу зброї», і «юридичної діяльності у сфері обігу зброї» є сукупність норм права, що містять «правила обігу зброї» та «правила дозвільної системи». Інакше кажучи, і «спеціально-дозвільний режим обігу зброї», і «дозвільна система у сфері обігу зброї», і «юридична діяльність у сфері обігу зброї» ґрунтуються на визначених нормах права правилах соціальної діяльності з легальною зброєю.

Гадаємо, що настав час визначити власне сам концепт «правила обігу зброї». Термін, що репрезентує цей концепт, складається з двох частин: «обіг зброї» та «правила». Концепт «обіг зброї» нами вже сформульований у попередньому підрозділі. Щодо іншої складової – «правила» – одразу загострюємо увагу на множинній формі слова. Це означає, що правил, як таких, принаймні декілька. Але річ в іншому: концепт, позначуваний словом «правило» в однині, і концепт, позначуваний словом «правила» у множині, дещо відрізняються. При цьому навіть деякі філологи, не кажучи вже про фахівців інших сфер науки, не відчувають сутності цієї інтенції. Так у В. Яременка і О. Сліпущка зазначено: «правило – це положення, яким передається якась закономірність, припис, норма» [448, с.657]. Ми навпаки – поділяємо більш виважену позицію, зазначену в академічному тлумачному словнику української мови: «правило – це положення, яким передається якась закономірність, стале співвідношення певних явищ»; «правило – це принцип, яким керуються у співжитті, у праці, в поведінці і т. ін.». Натомість «правила – це зібрання якихось положень, що визначають порядок ведення або дотримання чого-небудь» [34, с.502]. Ця відмінність між визначеннями «правило» та «правила» є наріжним каменем при визначенні концепту «правила обігу зброї».

Основний принцип, або ж основне положення, що покладене в основу утворення чинника «правовий режим обігу зброї» – це загальна заборона вільного обігу зброї у суспільстві. Якщо вважати цей принцип чи це положення правилом, то це єдиний випадок використання чинника «правило» у нашому дисертаційному дослідженні. У решті випадків ми опрацюватимемо лише концепт «правила». Як ремарку зазначимо, що

первинний розгляд порядку застосування феномену «правила» у здійсненні соціальної діяльності дає нам право казати, що розповсюдження чинника «правила» у законодавчій базі України є поширеним переважно у сферах суспільної діяльності з високим ступенем інтенсивності правового регулювання.

Попередній аналіз законодавчого поля України дозволяє стверджувати, що феномен «правила» використовується переважно саме в іпостасі множини цього іменника. Утім окремі дефініції поняття «правила», сформульовані законодавцем, інколи відверто визначають чинник «правило» в інтенціях однини. Це призводить до колізії окремих норм права. Зіставимо чотири законодавчих інтерпретації поняття «правила» та підкреслимо ознаки колізії.

Отже, з одного боку, законодавець розуміє чинник «правила» як конкретизацію або деталізацію чогось. Наприклад: правила – це нормативно-правовий акт, який конкретизує нормативні приписи загального характеру з метою регулювання поведінки суб'єктів правовідносин у певних галузях і вирішує процедурні питання (абз.7 п.1.4 Порядку подання нормативно-правових актів на державну реєстрацію до Міністерства юстиції України та проведення їх державної реєстрації, затвердженого наказом Мін'юсту України від 12 квітня 2005 р. №34/5 [313]). Або ж Правила конкурсного відбору – це інструкція, що розробляється і затверджується Фондом щодо кожного конкретного конкурсного відбору і містить деталізацію процедури, умови і критерії конкурсного відбору (абз.5 п.1. Положення про порядок здійснення конкурсного відбору агентів з розміщення депозитарних розписок на державні акції на міжнародних фондових ринках, затвердженого наказом Фонду державного майна від 31 липня 2001 р. №1378 [285]).

З іншого боку, законодавець визначає чинник «правила» як загальні засади, принципи, положення чи критерії чогось. Наприклад: Правила ринку електричної енергії – це нормативно-правовий акт, який встановлює правові, організаційні та економічні засади функціонування ринку електричної енергії та регулює відносини між суб'єктами цього ринку (абз.36 ст.1 Закону України від 24 листопада 2013 р. «Про засади функціонування ринку електричної енергії України» [271]). Або ж Правила визначення походження товарів – це певні положення, розроблені на основі принципів, установлених національним законодавством або міжнародними угодами (далі – критерії

визначення походження товарів), що застосовуються тією чи тією країною для визначення походження товарів (п.Е2./F.3 спеціального Додатку «К» до «Протоколу про внесення змін до Міжнародної конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур» Ради Митного Співробітництва від 26 черв. 1999 р. [379]).

Тому виникає запитання: «правила» – це інструментарій деталізації та конкретизації чогось загального чи «правила» – це загальні засади, положення, критерії?

Інша проблема законодавчих дефініцій концепту «правила» полягає в тому, що їх автори як узагальнювальні родові фрагменти своїх формул використовують несуттєві вторинні ознаки. Розглянемо декілька визначень та підкреслимо їх родові фрагменти. Наприклад: Правила змагань з певного виду спорту – це нормативний документ, що визначає систему, порядок та умови змагальної діяльності ... (абз.7 п.1.2 Положення про Єдину спортивну класифікацію України, затвердженого наказом Міністерства молоді спорту України від 07 квітня 2006 р. №1088 [282]). Правила – це збір правових норм, що регламентують діяльність певної галузі виробництва чи окремих видів діяльності (абз.62 п.1.5 Правил технічної експлуатації наземних засобів радіотехнічного забезпечення в цивільній авіації України, затверджених наказом Міністерства транспорту України від 08 травня 2007 р. №381 [293]). Правила фонду – це система норм, ... якої мають дотримуватися всі суб'єкти системи фінансово-кредитних механізмів будівництва житла для досягнення мети управління майном ... (абз.8 ст.2 Закону України від 19 червня 2003 р. «Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю» [328]).

У підсумку маємо таке: правила – це нормативно-правовий акт чи нормативний документ; правила – це збір правових норм чи перелік умов, послідовності дій тощо; правила – це система правових норм. Аналізуючи ці законодавчі визначення, можна дійти висновку, що узагальнювальною родовою ознакою концепту «правила» є чинники «правова норма» чи «нормативно-правовий акт». Ми не заперечуємо, що, формалізуючи способи здійснення будь-якої діяльності у відповідні правила, законодавець утворює правові норми. Проте і нормативно-правовий акт, і збір правових норм, і система правових норм – це лише зовнішня форма чинника «правила», яка

може об'єктивуватися у вигляді відповідних стандартів, положень, інструкцій, спеціальних правил, технічних норм. Але ж зовнішня форма без внутрішнього змісту апіорі не може бути узагальнювальною сутнісною родовою ознакою. Нарешті, родовий фрагмент концепту «правила» у вигляді «правила – це звід чи система правових норм» заперечується дилемою «формалізовані правила – це лише частина сукупності норм права, тоді як решта інших норм не є правилами».

Отже, для утворення дефініції терміна «правила обігу зброї» треба віднайти сутнісну узагальнювальну родову ознаку цього явища. Спробуємо зробити це шляхом аналізу прикладних законодавчих дефініцій концепту «правила» в інших сферах соціальної діяльності. Вважаємо, що у вже проаналізованих дефініціях, якщо дещо змістити наголоси, можна визначити інші словосполучення, які б характеризували саме сутнісну узагальнювальну родову ознаку концепту «правила». Наведемо лише родові фрагменти законодавчих визначень.

Внутрішній зміст концепту «правила» можна визначити такими законодавчими інтенціями родових фрагментів: правила – це регламентація діяльності (абз.62 п.1.5 Правил технічної експлуатації наземних засобів радіотехнічного забезпечення в цивільній авіації України, затверджених наказом Мінтрансв'язку України від 08 травня 2007 р. №381 [293]). Правила змагань з виду спорту – це система, порядок та умови діяльності (абз.7 п.1.2 Положення про Єдину спортивну класифікацію України, затвердженого наказом Мінсім'ямолодьспорту України від 07 квітня 2006 р. №1088 [282]). Правила азартної гри – це умови, права, обов'язки та послідовність дій (абз.22 п.1.2 Ліцензійних умов провадження організації діяльності з проведення азартних ігор, затверджених наказом Держкомпідприємництва і Мінфіну України від 18 квітня 2006 р. №40/374 [291]). Правила застосування зброї – це директиви, які визначають дії (абз. R ч.1 ст.1 Угоди про багатонаціональні миротворчі сили Південно-Східної Європи – документу РМО ПСЄ від 26 вересня 1998 р. №998_367 [260]). Правила фонду – це система, якої мають дотримуватися (абз.6 ч.1 ст.2 Закону України від 19 червня 2003 р. «Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю» [328]). Правила пожежної безпеки – це порядок дотримання вимог і норм (абз.9 п.2 Правил пожежної

безпеки в галузі зв'язку, затверджених наказом Адміністрації Держспецзв'язку і МВС України від 30 березня 2016 р. №239/229 [292]). Правила конкурсу – це обов'язковий порядок (абз.7 п.6 Положення про порядок проведення конкурсів з продажу пакетів акцій енергетичних компаній, затвердженого наказом Фонду держмайна, Антимонопольного комітету, Держкомісціннихпаперів, Міненерго України від 18 жовтня 1999 р. №1965/12/284/294 [287]).

Оскільки ми дотримуємося доктрини про те, що обіг зброї є соціальною діяльністю, то з наведених цитат нам, безумовно, імпонують інтенції родового фрагменту, що «правила» – це регламентація діяльності; система, порядок та умови діяльності; умови, права, обов'язки та послідовність дій; а також директиви, які визначають дії. На сьогодні існують три авторських прикладних визначення «правила чогось». Розглянемо їх.

В. Шесток зазначає: правила поводження зі зброєю, боєприпасами, радіоактивними матеріалами, вибуховими або іншими речовинами й предметами, що представляють підвищену небезпеку для оточуючих, – це процес різного роду маніпуляцій з небезпечними засобами, матеріалами, речовинами і предметами в цілях використання їх властивостей, а також зберігання, транспортування, обслуговування, ремонту та ін. [439, с.18]. Вважаємо наведену дефініцію не дуже вдалою з двох причин. По-перше, спеціальний термін «маніпуляція» – занадто вузький за змістом, оскільки означає «виконувана руками складна дія, що звичайно вимагає вправності, вміння» [34, с.621]. По-друге, обслуговування та ремонт зброї за певної апроксимації теж можна назвати маніпуляціями.

Л. Орлова, досліджуючи явище «правила гри», вбачає в ньому особливий різновид соціальних норм, стандарт ігрової поведінки, які є регулятором суспільних відносин у сфері гральної діяльності, що існують у певному соціальному середовищі [231, с.9]. Вважаємо, що наведена дефініція є занадто загальною, щоб з неї можна було виокремити сутність узагальнювального родового фрагменту концепту «правила».

Ми цілком погоджуємося з доробком О. Долгополова, який вважає, що суспільство зобов'язане захистити себе від можливого негативного прояву властивостей небезпечних предметів шляхом уведення додаткових правил як складової адміністративно-правового режиму обігу зброї та вибухових речовин.

Автор називає ці правила режимними. Режимні правила, маючи відповідний правовий статус, установлюють певну поведінку громадян, посадових і юридичних осіб, яка необхідна для функціонування адміністративно-правового режиму. Режимними правилами встановлюється порядок взаємодії різних державних органів для досягнення цілей режимного регулювання [113, с.4, 30]. На думку О. Долгополова, режимні правила адміністративно-правового режиму обігу зброї та вибухових речовин є правовими запобіжними засобами від можливої шкідливої дії небезпечних предметів або речовин при неправомірному або неправильному їх використанні [113, с.22]. Думку, що правила є «правовими запобіжними засобами», вважаємо дуже вдалою.

Дозволимо собі стверджувати, що унормувати правилами можна не будь-яку біхевіоральну діяльність, а тільки соціальну діяльність – діяльність людську. Нагадаємо, що одне з визначень концепту «обіг зброї», сформульоване у підрозділі 1.2, було таке: обіг зброї – це соціальна діяльність, здійснювана з метою забезпечення: потреб із використання зброї обмеженою групою фізичних та юридичних осіб, які є володарями або користувачами зброї; потреб в особистій безпеці решти членів соціуму, які не мають відношення до володіння чи застосування зброї; потреб держави в організації контролю за зброєю. Отже, чинник «правила» як оператор нашого прикладного феномену «правила обігу зброї», це щось таке, що має забезпечувати: а) можливість здійснення соціальної діяльності з використання зброї; б) особисту безпеку членів соціуму; в) контроль держави за зброєю.

Як проміжний висновок слід зазначити, що основне призначення так званих «правил обігу зброї» полягає в забезпеченні певних гарантій суспільної безпеки при здійсненні соціальної діяльності у сфері обігу зброї шляхом примусу до виконання загальнообов'язкових директив правового та технічного характеру. Дефініцію концепту «правила обігу зброї» ми бачимо у трьох аспектах. Перший: правила обігу зброї – це формалізовані у правових та технічних нормах умови здійснення безпечної соціальної діяльності в цій сфері. Другий: умови, покладені в основу правил обігу зброї, є запобіжниками випадків протиправної соціальної діяльності у сфері обігу зброї. Третій: правила обігу зброї – це феномен, що первісно визначає імперативну ідеологію правового режиму обігу зброї.

Синтезувавши наведені інтенції, отримуємо таку дефініцію концепту «правила обігу зброї». Правила обігу зброї – це імперативні умови здійснення безпечної соціальної діяльності у сфері обігу зброї, що формалізовані у правових нормах і є запобіжниками випадків протиправної поведінки.

Нагадаємо, що правовий режим обігу зброї є режимом спеціально-дозвільного типу, що має жорстку імперативну ідеологію, яка має первісний початок у загальній забороні вільного обігу зброї в суспільстві. Відповідно й режимні правила обігу зброї мають бути жорсткими та мати високий ступінь нормативної деталізації діяльності у сфері обігу зброї. Тому правила обігу зброї об'єктивуються виключно за рахунок таких способів правого регулювання, як позитивні зобов'язання та спеціальні заборони.

Держава, утворюючи систему «правил обігу зброї», використовує певні юридичні зобов'язання, тільки, на думку І. Хохлової, в одному випадку – це зобов'язання діяти активно, в іншому – зобов'язання утримуватися від здійснення певних дій [422, с.18]. Законодавець, формалізуючи у правовій нормі якийсь конкретний спосіб діяльності у сфері обігу зброї, утворює конкретне правило у вигляді певного зобов'язання і тут же вказує, у який прийом це зобов'язання має бути виконаним. Якщо зобов'язання пасивне (утримуйся від здійснення певних дій), то це заборона. Якщо ж зобов'язання активне (дій виключно відповідно до припису), то це позитивне зобов'язання.

За своєю сутністю «позитивне зобов'язання» – це покладання на особу обов'язку співвіднести свою активну поведінку з приписами юридичних норм. У цьому аспекті більшість учених дотримуються саме такої думки. Наприклад, А. Сапій зазначає: методом позитивного зобов'язання держава покладає на особу обов'язок здійснювати певні позитивні дії [351, с.26]. С. Алексєєв вважає, що для позитивних зобов'язань характерним є свого роду обтяження: особам приписується вчинити те, чого вони, можливо (якби не було цього обтяження), і не вчинили або вчинили б не в тому обсязі, не так, не в той час тощо [1, с.58]. На думку О. Шемчук, онтологічно будь-який вид зобов'язання передбачає встановлення певних рамок, норм поведінки [438, с.11]. Нарешті, К. Ігнатенкова висловила досить цікаву думку щодо позитивних зобов'язань: зобов'язання у свідомості індивіда практично

завжди має негативне забарвлення і сприймається як якесь ярмо чи тяжкий тягар [135, с.16].

За думкою Н. Омельохіної, зобов'язання, установлене законодавчо, містить у собі державну волю. Саме через зобов'язання держава забезпечує виконання своїх потреб, а так само реалізує свої інтереси. Позитивне зобов'язання закріплює бажання і прагнення державної влади, які встановлюються в зобов'язальних нормах права та правових приписах [229, с.41]. Ця інтенція кореспондується з висловом Т. Колесникової про те, що зобов'язання за своїми характеристиками є не соціально-правовим регулятором, а державно-правовим, іншими словами – формою державно-владного функціонування [155, с.12].

Правила обігу зброї – це імперативні норми, вони категоричні та суворо обов'язкові і не припускають якогось іншого трактування припису, покладеного в їх основу. Будь-яке правило обігу зброї, що формалізоване в норму права через позитивне зобов'язання, категорично формулює лише один єдиний варіант поведінки суб'єкта соціальної діяльності у сфері обігу зброї.

Правила обігу зброї, що утворені на основі позитивного зобов'язання, у законодавстві України утворюють вельми об'ємний масив. Належність нормативного матеріалу до позитивних зобов'язань визначається наявністю в тексті правової чи технічної норми слів на кшталт «зобов'язаний», «потрібно», «мусить», «має бути» тощо.

Слід зазначити, що лівова частина правил обігу зброї зосереджена в Інструкції «Про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної і холодної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та зазначених патронів, а також боєприпасів до зброї та вибухових матеріалів», затвердженій наказом МВС України від 21 серпня 1998 р. №622 [274]. Через громіздку назву цього нормативного акта в подальшому називатимемо його скорочено «базовою Інструкцією МВС України від 21 серпня 1998 р. №622».

Наведемо декілька цитат позитивних зобов'язань з цієї Інструкції, що містять характерні слова «зобов'язаний», «повинний», «необхідно», «має

бути» тощо. По-перше, це правові норми. Під час перенесення або перевезення зброї ... власник зобов'язаний мати при собі дозвіл органу внутрішніх справ на право зберігання та носіння такої зброї (п.12.13). Громадяни України повинні в установленому законодавством порядку укласти договір страхування цивільної відповідальності громадян України, що мають у власності чи іншому законному володінні зброю, за шкоду, яка може бути заподіяна третій особі або її майну внаслідок володіння, зберігання чи використання цієї зброї (п.2.10). Якщо фактичне проживання громадянина інше, ніж зазначене в паспорті, необхідно надати документ, що підтверджує фактичне місце проживання громадянина ... (абз.8 п.12.2). Під час перенесення або перевезення вогнепальна, пневматична зброя має бути в розрядженому стані та міститися у спеціальному чохлі, кейсі, футлярі тощо (п.12.13). По-друге позитивні зобов'язання можуть міститися і в технічних нормах. Так, вікна сховищ необхідно обладнувати сталевими ґратами, виготовленими з прутика діаметром щонайменше 15 мм, який підлягає зварюванню в кожному перехресті, з утворенням комірок не більше 150x150 мм. Кінці прутиків повинні замуруватися в стіну на глибину щонайменше 80 мм (п.15.1.2.10) [274].

Другим імперативним способом правового регулювання, покладеним в основу системи правил обігу зброї, є спеціальна заборона. Ця заборона називається «спеціальною заборonoю» через те, що сама є виключенням зі спеціального дозволу на право здійснення соціальної діяльності у сфері обігу зброї. За своєю сутністю «спеціальна заборона» є обов'язковою і вимагає від особи відповідної бездіяльності, тобто утримання від здійснення заборонених видів соціальної діяльності або окремих дій у сфері обігу зброї. Спеціальні заборони, як складова правил обігу зброї, занотовані в диспозиціях норм права – це так звані «заборонні норми».

Заборонні норми, за словами С. Бошно, вимагають утриматися від зазначеного в них варіанту поведінки, яка законом визнається правопорушенням. Мета заборонних норм – запобігти можливим небажаним діям, які можуть заподіяти шкоду суспільним інтересам [40, с.55-56]. Юридична заборона, як зазначає В. Кудрявцев, несе на собі відбиток конфліктних, аномальних соціальних відносин [175, с.14]. На думку О. Братка [41, с.10, 26] та Ю. Слєпченка [361, с.6], заборона – це державно-

владне веління, що вказує на неприпустимість негідної поведінки під загрозою настання відповідальності.

У свою чергу В. Толмачов визначає правові заборони як складний комплексний спосіб правового регулювання, що становить собою єдність загальних і спеціальних заборонних нормативно-правових розпоряджень, які встановлюються з метою недопущення здійснення найбільш суспільно шкідливих варіантів поведінки суб'єктів права і забезпечувані можливістю вживання заходів юридичної відповідальності у разі їх порушення [398, с.8]. Учений наводить такі ознаки правових заборон: а) на відміну від зобов'язань і дозволянь заборони орієнтують суб'єктів права на пасивний варіант поведінки шляхом утримання від здійснення певної дії; б) є найбільш жорстким способом правового регулювання та найважливішим елементом спеціальнодозвільного типу правового регулювання; в) є однією з гарантій установлення режиму законності і правопорядку в суспільстві [398, с.15-16].

Спеціальні заборони у правилах обігу зброї об'єктивуються через слова «заборонено» або «забороняється». Ось декілька прикладів. У навчальних закладах, спортивних товариствах, які не мають створених на підставі дозволів органів внутрішніх справ на відкриття та функціонування стрілецьких тирів і стрільбищ, зберігання зброї та бойових припасів до неї, крім навчальної, заборонено (абз.3 п.11.11 базової Інструкції МВС України від 21 серпня 1998 р. №622 [274]). Пересилання поштою зброї, бойових припасів до зброї, основних частин зброї, пристроїв і патронів до них, пороху забороняється (п.10.7. базової Інструкції МВС України від 21 серпня 1998 р. №622 [274]). Забороняється зберігання зброї та бойових припасів до неї в місцях розміщення делегацій (команд), готелях, гуртожитках, спортивних таборах й інших місцях відпочинку (п.10.3 базової Інструкції МВС України від 21 серпня 1998 р. №622 [274]). Забороняється використовувати для експонування в музеях і на виставках зброю, знайдену в місцях минулих боїв, подаровану або передану громадянами, яка не зареєстрована в органах внутрішніх справ (абз.2 п.9.12 базової Інструкції МВС України від 21 серпня 1998 р. № 622 [274]).

Згадаймо, що в підрозділі 1.2 ми сформулювали таке визначення: соціальна діяльність у сфері обігу зброї – це континуум актів, операцій, дій та особливих видів діяльності економічного, соціального, юридичного

спрямування, які зумовлюють найбільш вагомі діяння зі зброєю, її частинами та боєприпасами, а саме: виробництво, ремонт, торгівлю, експорт, імпорт, зберігання, носіння, використання, колекціонування, експонування, сертифікацію, облік, видання дозволів на придбання, зберігання, перевезення тощо. Кожна з цих операцій, дій та особливих видів діяльності, що є складовими явища «обіг зброї», має бути обмежена відповідними правилами у вигляді позитивних зобов'язань і спеціальних заборон. Порухення правил обігу зброї тягне адміністративну відповідальність за нормами КпАП України.

Проаналізуємо, порушення яких позитивних зобов'язань і спеціальних заборон зумовлює можливість притягнення до адміністративної відповідальності за порушення правил обігу зброї відповідно до диспозицій норм Кодексу України про адміністративні правопорушення. Бланкетних позитивних зобов'язань і спеціальних заборон, що належать до сукупності правил обігу зброї, багато, тому розглянемо тільки окремі, найбільш характерні норми законодавства.

Диспозиція ч.1 ст.190 КпАП має такий вигляд: «придбання, зберігання, передача іншим особам або продаж громадянами вогнепальної мисливської чи холодної зброї, а також пневматичної зброї калібру понад 4,5 мм і швидкістю польоту кулі понад 100 м/с без відповідного документа дозвільного характеру, виданого уповноваженим державним органом». Почнемо з позитивних зобов'язань, так би мовити, «загального» характеру. Відповідно до Інструкції «Про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної і холодної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та зазначених патронів, а також боєприпасів до зброї та вибухових матеріалів», затвердженої наказом МВС України від 21 серпня 1998 р. №622 [274]: а) зброя може бути придбана виключно за дозволом на її придбання, який видає орган внутрішніх справ (п.9.12); б) придбана мисливська вогнепальна нарізна, гладкоствольна зброя, основні частини зброї, охолощена, пневматична зброя, холодна зброя; пристрої протягом десяти днів з дня придбання мають бути зареєстровані в органах внутрішніх справ за місцем проживання власника з одержанням

дозволу на її зберігання та носіння (п.12.4). Крім того, за диспозицією норми ч.1 ст.190 КпАП можуть притягатися до відповідальності особи, які не виконали або виконали неналежним чином такі позитивні зобов'язання: а) у разі смерті власника нагородна нарізна вогнепальна та інша зброя військових зразків, мисливська нарізна або гладкоствольна вогнепальна зброя, основні частини зброї та бойові припаси до неї, пневматична, холодна та охолощена зброя, пристрої та патрони до них у п'ятиденний строк здаються близькими особами до органів внутрішніх справ на тимчасове зберігання до вирішення питання щодо спадкування майна (але на строк не більше шести місяців). (абз.1 п.12.16); б) Якщо серед спадкоємців немає осіб, які мають право на зберігання зброї, основних частин зброї, пристроїв, то зброя, основні частини зброї і пристрій у місячний строк після строку, указанного в абзаці першому цього пункту, мають бути реалізовані в установленому законодавством України порядку особі, що має дозвіл органів внутрішніх справ на придбання зброї, основних частин зброї, пристрою, або здані на реалізацію в магазин з торгівлі зброєю, спеціальними засобами активної оборони (абз.3 п.12.16) [153].

Диспозиція ч.1 ст.191 КпАП має такий вигляд: «порушення правил зберігання, носіння або перевезення нагородної, вогнепальної мисливської чи холодної зброї, а також пневматичної зброї калібру понад 4,5 мм і швидкістю польоту кулі понад 100 м/с і бойових припасів громадянами, які мають відповідний документ дозвільного характеру, виданий уповноваженим державним органом на зберігання зазначеної зброї». На громадян, що є власниками зброї, правила зберігання та перевезення (перенесення) нагородної, вогнепальної мисливської, холодної та пневматичної зброї та бойових припасів відповідно до Інструкції «Про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної і холодної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та зазначених патронів, а також боєприпасів до зброї та вибухових матеріалів», затвердженої наказом МВС України від 21 серпня 1998 р. №622 [274] покладаються такі позитивні зобов'язання та спеціальні заборони: а) власник зброї має забезпечити її безумовну схоронність (п.12.1); б) зброя, бойові

припаси до неї, основні частини зброї, пристрої та патрони до них, що належать громадянам, мають зберігатися в металевих ящиках, сейфах, спеціально виготовлених для зберігання зброї, за місцем їх постійного проживання або в місцях тимчасового перебування власників (дачних будинках тощо), про що повідомляються органи внутрішніх справ. При цьому зброя, пристрої мають бути в розрядженому стані. (абз.1 п.12.12); в) у разі втрати зброї, основних її частин, пристрою власник зобов'язаний негайно повідомити про це органи внутрішніх справ за місцем установлення факту втрати зброї та за місцем перебування її на обліку (12.18); г) під час перенесення або перевезення вогнепальна, пневматична зброя має бути в розрядженому стані та перебувати в спеціальному чохлі, кейсі, футлярі тощо. Під час перенесення або перевезення зброї та боєприпасів до неї, основних частин зброї, пристроїв і патронів до них власник зобов'язаний мати при собі дозвіл органу внутрішніх справ на право зберігання та носіння такої зброї, основних частин зброї та пристроїв (12.13). д) пересилання поштою зброї, бойових припасів до зброї, основних частин зброї, пристроїв та патронів до них, пороху забороняється (п.10.7.) і таке інше [153].

Існує в системі законодавства щодо обігу зброї і певна правова прогалина. Зауважимо, що така дія зі зброєю, як її «носіння» нормативними актами не визначена, тобто відповідальності за порушення правил носіння зброї апріорі не існує, отже слово «носіння» з диспозиції ст.191 КпАП необхідно виключити. Якщо ж термін «носіння зброї» законодавець вважає тотожним термінам «перевезення зброї» або «перенесення зброї», то тоді під час носіння зброя має бути в розрядженому стані та міститися у спеціальному чохлі, кейсі чи футлярі [153].

Стаття 192 КпАП має таку диспозицію: «порушення громадянами встановлених строків реєстрації (перереєстрації) нагородної, вогнепальної мисливської чи холодної зброї, а також пневматичної зброї калібру понад 4,5 мм і швидкістю польоту кулі понад 100 м/с або правил взяття їх на облік в уповноваженому органі Міністерства внутрішніх справ України у разі зміни місця проживання». На громадян, що є власниками зброї, Інструкцією «Про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної і холодної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи

аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та зазначених патронів, а також боєприпасів до зброї та вибухових матеріалів», затвердженою наказом МВС України від 21 серпня 1998 р. №622 [274], покладаються такі позитивні зобов'язання щодо реєстрації (перереєстрації) нагородної, вогнепальної мисливської, холодної та пневматичної зброї та взяття їх на облік у разі зміни місця проживання: а) придбана мисливська вогнепальна нарізна, гладкоствольна зброя, основні частини зброї, охолощена, пневматична зброя, холодна зброя, пристрої протягом десяти днів з дня придбання мають бути зареєстровані в ОВС за місцем проживання власника з одержанням дозволу на її зберігання та носіння (п.12.4); б) генерали, адмірали і офіцери Збройних Сил України, інших військових формувань, а також особи вищого, старшого та середнього начальницького складу органів внутрішніх справ України та інші громадяни, які мають нагородну зброю, зобов'язані в місячний строк зареєструвати таку зброю в МВС й одержати дозвіл на її зберігання, носіння (п.12.8); в) у разі зміни місця проживання власник зброї, пристрою в десятиденний строк мусить звернутися із заявою в довільній формі про постановлення на облік в органі внутрішніх справ за новим місцем проживання (п. 7.6).

Стосовно строків перереєстрації зброї законодавець жодних правил не встановив. Гадаємо, що існують два варіанти вирішення цієї правової прогалини. По-перше, за аналогією з реєстрацією зброї, коли вона має бути зареєстрованою протягом десяти днів з дня придбання, перереєстрація зброї має бути здійснена теж протягом десяти днів після закінчення терміну дії попереднього дозволу на зберігання та носіння зброї. По-друге, за аналогією до порядку перереєстрації газових пістолетів або револьверів, коли для продовження терміну дозволу на зберігання (носіння) газових пістолетів і револьверів (перереєстрації) власник зобов'язаний за один місяць до закінчення терміну дії дозволу подати до органу внутрішніх справ за місцем проживання (юридичною адресою) відповідну заяву (п.16 Постанови Кабінету Міністрів України від 7 вересня 1993 р. №706 «Про порядок продажу, придбання, реєстрації, обліку і застосування спеціальних засобів самооборони, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії» [314]).

Стаття 193 КпАП має таку диспозицію: «ухилення від реалізації вогнепальної мисливської чи холодної зброї, а також пневматичної зброї

калібру понад 4,5 мм і швидкістю польоту кулі понад 100 м/с і бойових припасів громадянами, у яких уповноваженим державним органом анульовано документ дозвільного характеру на їх зберігання і носіння». На громадян, що були власниками зброї та в яких уповноважений державний орган анулював дозвіл на її зберігання і носіння, правилами обігу зброї Інструкції «Про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної і холодної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та зазначених патронів, а також боєприпасів до зброї та вибухових матеріалів», затвердженої наказом МВС України від 21 серпня 1998 р. №622 [274; 153], покладаються такі позитивні зобов'язання: а) у 15-денний строк передати цю зброю на комісійний продаж або переформити зброю на особу, що має дозвіл на її придбання (п.12.20); б) у разі позбавлення нагородженого відзнаки на підставі рішення суду, наказу органу, що вручив відзнаку, зброя підлягає здаванню до органу внутрішніх справ, дозвіл на нагородну зброю анулюється, а до обліків ІПС вносяться відповідні зміни (абз.5 п.12.16).

Диспозиція ч.1 ст.194 КпАП має такий вигляд: «продаж працівниками торговельних підприємств (організацій) вогнепальної мисливської чи холодної зброї, а також пневматичної зброї калібру понад 4,5 мм і швидкістю польоту кулі понад 100 м/с і бойових припасів підприємствам, установам, організаціям і громадянам, що не мають на це відповідного документа дозвільного характеру, виданого уповноваженим державним органом». Ця норма адміністративної відповідальності ґрунтується на позитивному зобов'язанні дещо іншого роду. По-перше, позитивне зобов'язання стосується як представників органів внутрішніх справ, на яких відповідно до Закону України від 23 грудня 2015 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про Національну поліцію» [264] покладено обов'язок видавати відповідно до законодавства дозволи на придбання зброї, спеціальних засобів індивідуального захисту та активної оборони, боєприпасів, інших предметів, матеріалів і речовин, щодо зберігання і використання яких установлено спеціальні правила, порядок та на які поширюється дія дозвільної системи

органів внутрішніх справ (ст.8 Прикінцевих та перехідних положень). По-друге, позитивне зобов'язання стосується і працівників торговельних підприємств (організацій), оскільки відповідно до Інструкції «Про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної і холодної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та зазначених патронів, а також боєприпасів до зброї та вибухових матеріалів», затвердженої наказом МВС України від 21 серпня 1998 р. №622 [274], зброя може бути придбана виключно за дозволом на її придбання, який видає орган внутрішніх справ (п.9.12).

Диспозиція ч.1 ст.195 КпАП має такий вигляд: «порушення правил зберігання або перевезення вогнепальної чи холодної зброї, а також пневматичної зброї калібру понад 4,5 мм і швидкістю польоту кулі понад 100 м/с і бойових припасів працівниками підприємств, установ, організацій, відповідальними за їх охорону, а так само використання ними зазначеної зброї і бойових припасів не за призначенням». На працівників підприємств, установ, організацій, що є відповідальними за охорону зброї, правила зберігання та перевезення вогнепальної, холодної та пневматичної зброї і бойових припасів норми Інструкції «Про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної і холодної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та зазначених патронів, а також боєприпасів до зброї та вибухових матеріалів», затвердженої наказом МВС України від 21 серпня 1998 р. №622 [274], покладають такі позитивні зобов'язання та спеціальні заборони: а) вогнепальну, пневматичну, холодну зброю та бойові припаси до зброї, пристрої та патрони до них, придбані підприємствами, установами, організаціями забороняється використовувати їх не за призначенням, передавати іншим особам, продавати, зберігати в місцях проживання працівників (п.11.1); б) забороняється зберігання зброю та бойових припасів до неї в місцях розміщення делегацій (команд), готелях, гуртожитках, спортивних таборах та інших місцях відпочинку (п.10.3); в) забороняється спільне зберігання з вогнепальною зброєю і бойовими

припасами до неї навчально-наочних приладів, спортивного реманенту, інших предметів, окрім пневматичної зброї, радіостанцій і дозиметричних приладів, які можуть зберігатися у відгородженій залізними ґратами частині збройової кімнати. Бойові припаси до зброї мають зберігатися в окремому від зброї металевому ящику або в металевій шафі (11.8); г) вогнепальна зброя, основні частини зброї, бойові припаси до неї, пристрої та патрони до них мають зберігатися в металевих шафах (сейфах), стінки яких мають бути завтовшки не менше 3 мм з внутрішніми замками (не менше двох). На дверцятах шафи з внутрішнього боку має бути опис зброї, основних частин зброї, бойових припасів, пристроїв та патронів до них за номерами (11.7.); д) зброя, основні частини зброї і бойові припаси, пристрої та патрони до них мають бути упаковані в пристосовану тару, яка опечатується або опломбовується (п.10.2); е) посадові особи спортивних делегацій (команд), відповідальні за перевезення зброї і бойових припасів до неї, після прибуття в пункт проведення стрілецьких змагань зобов'язані негайно здати привезену ними зброю і бойові припаси до неї разом з дозволом на перевезення для тимчасового зберігання в спеціально обладнане приміщення на місці проведення стрілецьких змагань (п.10.3) тощо.

Диспозиція ч.1 ст.195-1 КпАП має такий вигляд: «порушення порядку розробки, виготовлення, реалізації спеціальних засобів самооборони». Суб'єкти господарювання мусять суворо дотримуватися «Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з виробництва та ремонту вогнепальної зброї невійськового призначення і боєприпасів до неї, холодної зброї, пневматичної зброї калібру понад 4,5 мм і швидкістю польоту кулі понад 100 м/с, торгівлі вогнепальною зброєю невійськового призначення та боєприпасами до неї, холодною зброєю, пневматичною зброєю калібру понад 4,5 мм і швидкістю польоту кулі понад 100 м/с; виробництва спеціальних засобів, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії, індивідуального захисту, активної оборони та їх продажу», затверджених постановою КМ України від 2 груд. 2015 р. №1000 [276]. Цей нормативний документ запровадив певні правила господарської діяльності у сфері обігу спеціальних засобів. Наведемо декілька позитивних зобов'язань і спеціальних заборон, з цього нормативного документа, які суб'єкти господарювання мали виконувати. Наприклад: а) усі виготовлені спеціальні

засоби повинні мати номер і штамп (марку) виробника та сертифікат відповідності (підп.2 п.10); б) для обліку виготовлених спеціальних засобів ведуться книги обліку, які повинні бути пронумеровані, прошнуровані та скріплені печаткою (підп.5 п.10); в) продаж газових пістолетів, револьверів, пристроїв здійснюється за наявності довідки про їх відстріл, що проводиться підрозділами експертної служби МВС (підп.2 п.12); г) у приміщеннях для зберігання спеціальних засобів забороняється зберігати будь-які інші предмети (підп.4 п.9); д) провадження господарської діяльності з виробництва спеціальних засобів та торгівлі ними без сертифіката відповідності забороняється (підп.1 п.10); е) спеціальні засоби мають розміщуватися в металевих шафах (сейфах), товщина стінок яких становить не менш як 3 мм, з надійними (не менше двох) внутрішніми замками. Двері шаф для міцності укріплюються сталевими накладками або косинцями. Припускається їх зберігання у важких сейфах, які мають внутрішні замки (підп.3 п.9) і т. ін.

Іншим нормативним актом, що забезпечує диспозицію ч.1 ст.195-1 КпАП наявністю бланкетних правил розроблення, виготовлення й реалізації спеціальних засобів самооборони, є Постанова Кабінету Міністрів України від 7 вересня 1993 р. №706 «Про порядок продажу, придбання, реєстрації, обліку і застосування спеціальних засобів самооборони, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії» [314]. Законодавець у цьому нормативному документі запроваджує щодо суб'єктів підприємницької діяльності такі позитивні зобов'язання: а) виготовлення та реалізація (продаж) спеціальних засобів самооборони здійснюються суб'єктами підприємницької діяльності – юридичними особами і громадянами, які мають на це спеціальний дозвіл (ліцензію), виданий в установленому порядку, за наявності сертифіката встановленого зразка на кожний вид спеціального засобу самооборони (абз.1 п.3); б) спеціальні засоби самооборони підлягають сертифікації, яка здійснюється в державній системі сертифікації УкрСЕПРО (абз.2 п.3); в) упаковки з аерозолями сльозоточивої та дратівної дії (газові балончики) реалізуються (продаються) громадянам, які досягли 18-річного віку (п.5); г) до кожного спеціального засобу самооборони, що реалізується (продається), мають додаватися правила користування цим засобом і порядок його застосування. (абз.3 п.3) тощо.

Диспозиція ч.1 ст.195-2 КпАП має такий вигляд: «порушення порядку придбання, зберігання, реєстрації або обліку газових пістолетів і револьверів та патронів до них». Для громадян, власників газових пістолетів і револьверів основним нормативним документом, що встановлює правила соціальної діяльності у сфері обігу газових пістолетів і револьверів, є Постанова Кабінету Міністрів України від 7 вересня 1993 р. №706 «Про порядок продажу, придбання, реєстрації, обліку і застосування спеціальних засобів самооборони, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії» [314]. Цей нормативний акт установлює для фізичних осіб такі позитивні зобов'язання та спеціальні заборони: а) придбані газові пістолети (револьвери) протягом десяти днів з дня придбання подаються до органу внутрішніх справ для реєстрації та оформлення дозволу на їх зберігання (носіння) (п.14); б) після прибуття до нового місця проживання власник газового пістолету (револьверу) зобов'язаний у 10-денний термін подати документи до органу внутрішніх справ для взяття його на облік (п.24); в) для продовження терміну дозволу на зберігання (носіння) газових пістолетів і револьверів (перереєстрації) власник зобов'язаний за один місяць до закінчення терміну дії дозволу подати до органу внутрішніх справ за місцем проживання (юридичною адресою) відповідну заяву та наявні газові пістолети (револьвери) (п.16); г) громадяни зобов'язані забезпечити умови зберігання, що виключають втрату та можливість викрадення спеціальних засобів самооборони. Ці засоби мають зберігатися в дерев'яних або металевих ящиках за місцем роботи або проживання власника (користувача), до них не мають доступу сторонні особи (п.17); д) у всіх випадках носіння газових пістолетів (револьверів) власник (користувач) зобов'язаний мати при собі дозвіл органу внутрішніх справ на право їх зберігання (носіння) (п.18); е) збороняється передавати газові пістолети (револьвери) та патрони до них іншим особам без дозволу органу внутрішніх справ (п.23) і таке інше.

Диспозиція ч.1 ст.195-3 КпАП має такий вигляд: «застосування спеціальних засобів самооборони з порушенням установлених правил». Основним нормативним актом, що формулює бланкетні позитивні зобов'язання та спеціальні заборони щодо порядку застосування спеціальних засобів самооборони, є Постанова Кабінету Міністрів України від 7 вересня 1993 р. №706 «Про порядок продажу, придбання, реєстрації, обліку і

застосування спеціальних засобів самооборони, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії» [314]. Нею зокрема: а) забороняється застосовувати спеціальні засоби самооборони в умовах значного скупчення людей, якщо від цього можуть постраждати сторонні особи (абз.1 п.31); б) категорично забороняється застосовувати спеціальні засоби самооборони до працівників правоохоронних і природоохоронних органів під час виконання ними своїх службових обов'язків (абз.2 п.31; в) перед застосуванням спеціальних засобів самооборони громадянин, якщо є можливість, зобов'язаний попередити нападника про свій намір їх застосувати (абз.5 п.30).

Диспозиція ч.1 195-4 КпАП має такий вигляд: «порушення порядку виробництва, придбання, зберігання чи продажу електрошокових пристроїв і спеціальних засобів, що застосовуються правоохоронними органами». Зауважимо, що ця норма права є найбільш дискусійною з позиції наявності підстав для притягнення до адміністративної відповідальності за порушення правил обігу зброї. Відзначимо, що ця норма права як щодо електрошокових пристроїв, які застосовуються правоохоронними органами, так і щодо інших спеціальних засобів, що застосовуються правоохоронними органами, на сьогодні діяти не повинна, оскільки правил виробництва, придбання, зберігання та продажу електрошокових пристроїв й інших спеціальних засобів, що застосовуються правоохоронними органами, у законодавчому полі України не існує. Тому й притягнення до адміністративної відповідальності за адміністративне правопорушення, передбачене диспозицією ч.1 195-4 КпАП, не можливе. Проте судова практика за останнє десятиріччя налічує 325 випадків притягнення до юридичної відповідальності саме за цією нормою права. А це вже проблема правової кваліфікації діяння, про що йтиметься у підрозділі 3.3, і проблема визначення предмета адміністративного делікту, про що йтиметься у підрозділі 3.2 нашого дисертаційного дослідження.

Таким чином, правила обігу зброї як об'єкт адміністративного проступку в Україні характеризуються такими особливостями

– це суспільні відносини, які визначають заборони і дозвільні провадження щодо обігу зброї в Україні;

– їх правовою основою є спеціально-дозвільний режим обігу зброї та дозвільна система у сфері обігу зброї, юридична діяльність у сфері обігу зброї;

– вони полягають у сукупності норм права, що містять правила обігу зброї, та правил дозвільної системи, пов'язаних із ними;

– це імперативні позитивні норми, які категоричні та суворо обов'язкові до виконання і не мають припускати якогось іншого трактування припису, покладеного в їх основу;

– спеціальним чинним нормативно-правовим актом у цій сфері є відповідний порядок, затверджений наказом МВС, й опосередковано статті 190, 191, 192, 193, 194 195, 195-1, 195-2, 195-3 КУпАП.

Отже, правила обігу зброї як об'єкт адміністративного проступку в Україні – це суспільні відносини, які визначають заборонні й дозвільні провадження щодо обігу зброї в Україні, що полягають у сукупності імперативних норм адміністративного права щодо визначення адміністративного режиму обігу зброї.

Висновки до розділу 1

1. Зброя – це створена людиною штучна річ матеріального світу, яка має три ознаки штучності: матеріал, з якого виробляється зброя, обробляється майстром; форма зброї апіорі є штучною – такою, що не існує у природі; штучною є і здатність до тиражування, тобто повторного відтворення будь-якого конкретного предмета, що є зброєю, у значній кількості однакових зразків.

2. Мета створення зброї полягає у виготовленні штучної речі матеріального світу, яка здатна заподіювати шкоду об'єктові шляхом його ушкодження, ураження, виведення з ладу, знищення тощо.

3. Зброя є соціальним явищем, оскільки є засобом задоволення соціальних потреб, пов'язаних з її використанням. Зброя може використовуватися як за прямим, так і за непрямим призначенням. Пряме призначення соціального засобу «зброя» полягає у здатності цього знаряддя заподіювати шкоду – ушкодження певного об'єкта в певний спосіб.

4. Виявлено низку суспільних цілей, для досягнення яких зброя використовується за прямим призначенням: ведення війни, здійснення правоохоронної діяльності, полювання, скоєння злочинів, самооборона тощо. Відповідно за прямим призначенням зброю класифікують на військову, службово-штатну, цивільну, мисливську, зброю самооборони, кримінальну.

5. Зброя як соціальний засіб може мати або властивості основного невід'ємного соціального атрибута при її використанні за прямим призначенням (війна, правоохоронна діяльність, полювання, злочинна діяльність, самозахист), або властивості додаткового ситуативного соціального модусу при її використанні за непрямим призначенням (спорт, культура, як символ соціального або спеціального статусу людини, як об'єкт інвестування).

6. Виявлено, що в правознавстві зброя як соціальне явище визначається в теорії держави та права – це предмети, обіг яких здійснюється в дозвільному порядку; у конституційному праві – особисті засоби захисту природних прав громадян; в адміністративному праві – знаряддя враження людей, обіг і застосування якого регулюється нормами адміністративного права; у кримінальному праві – засіб, спеціально сконструйований для ураження живої цілі; у криміналістиці – предмет або пристрій, здатний заподіяти летальні ушкодження; у цивільному праві – річ, яка може перебувати у власності та якою можуть розпоряджатися за власним розсудом.

7. Феномен наявності зброї в суспільстві з позицій української мови найбільш доречно позначати терміном «обіг зброї», який репрезентується насамперед як соціальне явище.

8. За узагальненими родовими ознаками термін «обіг зброї» описується векторами семантично завершених, родових фрагментів – як «соціально-правове явище», «явище, що утворює загрозу», «засіб впливу на суспільство»; «правовідносини», «сфера суспільних відносин»; «юридичний процес».

9. Обіг зброї як соціальна діяльність – здійснювана людьми з метою забезпечення потреб із використання зброї у таких сферах, як війна, правоохоронна діяльність, злочинна діяльність, самозахист, полювання, спорт, культура, інвестування коштів, репрезентація соціального чи спеціального статусу людини.

10. Соціальна діяльність у сфері обігу зброї – це континуум актів, операцій, дій та особливих видів діяльності економічного, соціального, юридичного спрямування, які зумовлюють найбільш вагомі діяння зі зброєю, її частинами та боєприпасами, а саме: виробництво, ремонт, торгівлю, експорт, імпорт, зберігання, носіння, використання, колекціонування, експонування, сертифікацію, облік, видання дозволів на придбання, зберігання, перевезення тощо.

11. Виявлено, що в соціумі здійснюється вільний обіг зброї, на яку не поширюється законний контроль з боку держави, наприклад: пневматична зброя калібром до 4,5 мм і швидкістю польоту кулі до 100 м/с; упаковки, споряджені речовинами сльозогінної та дратівної дії, певні види холодної зброї тощо.

12. Запропоновано за критерієм юридичного факту державної реєстрації поділяти зброю на тріаду: «обіг зареєстрованої зброї»; «обіг зброї, що підлягає реєстрації, але є незареєстрованою»; «обіг зброї, що не підлягає реєстрації та є незареєстрованою».

13. Обіг зареєстрованої зброї – це врегульована адміністративно-правовими актами соціальна діяльність із задоволення суспільних потреб щодо використання зброї. Соціальна діяльність у сфері обігу зареєстрованої зброї – це континуум актів, операцій, дій та особливих видів діяльності зі зброєю господарського, зовнішньоекономічного та юридичного характеру.

14. Обіг нелегальної зброї – це антисоціальна діяльність певних осіб з метою здійснення протиправних вчинків чи без такої мети, проте пов'язана з фактом виготовлення, придбання, зберігання (перевезення) і самовільного знищення незареєстрованої зброї.

15. Правовою основою спеціального дозвільного режиму обігу зброї та дозвільної системи у сфері обігу зброї, юридичної діяльності у сфері обігу зброї є сукупність норм права, що містять правила обігу зброї та правила дозвільної системи. Іншими словами, усі ці категорії базуються на визначених нормах права правилах соціальної діяльності з легальною зброєю.

16. Основним принципом, який покладено в основу утворення чинника «правовий режим обігу зброї», є загальна заборона вільного обігу зброї в нашому суспільстві;

17. Правила обігу зброї – це імперативні, як правило, виключно позитивні норми, вони категоричні та суворо обов'язкові й не припускають якогось іншого трактування припису, покладеного в їх основу. Будь-яке правило обігу зброї, що формалізоване в нормі права через позитивне зобов'язання, категорично формулює лише один єдиний варіант поведінки суб'єкта соціальної діяльності у сфері обігу зброї.

18. Спеціальним чинним нормативно-правовим актом у цій сфері є Порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної і холодної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та зазначених патронів, а також боєприпасів до зброї та вибухових матеріалів, який затверджений наказом МВС України від 21 серпня 1998 р. №622, а також опосередковано статті 190, 191, 192, 193, 194 195, 195-1, 195-2, 195-3 КУпАП.

19. Правила обігу зброї – це імперативний інструментарій, заснований на нормах адміністративного права, що реалізує ідеологію загальної заборони на вільний обіг зброї в суспільстві, покладеної в основу існування адміністративно-правового режиму обігу зброї в Україні. Стабільність цієї правової моделі забезпечена гарантією невідворотності юридичної відповідальності за порушення правил обігу зброї, яка зрештою реалізує умови обмежень та обтяжень, закладених у спеціальних заборонах і позитивних зобов'язаннях, що надає можливість або примусити, або покарати правопорушника.

РОЗДІЛ 2

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ ОБІГУ ЗБРОЇ

2.1 Адміністративно-правовий режим обігу зброї в Україні

У преамбулі до Конституції України центральним є положення про те, що Україна «прагне розвивати і зміцнювати демократичну, соціальну, правову державу» [163]. За цих умов роль і значення правового регулювання суспільних відносин набуває особливої актуальності, адже головною ознакою моделі держави, що характеризується як правова, на думку авторського колективу на чолі з С. Лисенковим і В. Копейчиковим, є саме ознака високої правової урегульованості суспільних відносин [191, с.217-218]. Правовий режим як юридичне явище, сутність якого полягає в забезпеченні специфічного порядку регулювання суспільних відносин, саме й є втіленням найвищої правової урегульованості соціальних відносин. Так, у тексті Конституції це правове явище має такі назви: «правовий режим власності», «правовий режим державного кордону», «правовий режим воєнного і надзвичайного стану, зон надзвичайної екологічної ситуації» (ст.92).

Правовий режим як змістовне цілісне явище має складну, багатоаспектну внутрішню природу. Вважаємо, що розкрити сутність явища «правовий режим» доречно за допомогою релятивного оператора «концепція», покладеного в основу назви цього підрозділу. Концепція – це певний спосіб наукового розуміння, трактування якого-небудь предмета, явища, процесу, основна точка зору на предмет або явище, керівна ідея для їх систематичного освітлення [220, с.154].

Зазначимо, що українська семантика складових термінологічного поля, яке детермінує способи, типи та режими правового регулювання, викликає в певних авторів (фахівців у галузі права) деякі труднощі під час перекладу. Не вдаючись у полеміку, вважаємо, що за основу слід прийняти результати дослідження, що свого часу, ґрунтуючись на інформаційному змісті термінів, вживаних у монографії С. Алексеєва «Общие дозволения и общие запреты в советском праве» (оригінальна назва – І.В.), здійснила група авторів на чолі з

О. Фроловим. Наведемо стійкі російськомовні словосполучення, вживані в цій сфері, та їх відповідники українською: «общие дозволения» (рос.) – «загальні дозволяння» (укр.); «общедозволительный тип правового регулирования» (рос.) – «загальнодозволений тип правового регулювання» (укр.); «разрешительный тип правового регулирования» (рос.) – «спеціальнодозвільний тип правового регулювання» (укр.) [417, с.21].

Першу стадію аналізу правового режиму обігу зброї здійснимо за допомогою системно-структурного методу в розвиток тези, що правовий режим – це сукупність або комплекс правових засобів. При цьому розкриємо й внутрішній елементний склад правового режиму. Гадаємо, що за основу слід взяти думку апологета сучасної теорії права С. Алексєєва, яка є наріжним каменем побудови більшості сучасних дефініцій концепту «правовий режим». Учений сформулював правовий режим як порядок регулювання, що виражений у комплексі правових засобів, які характеризують особливе поєднання дозволянь, заборон, а також позитивних зобов'язань, що взаємодіють між собою і створюють особливу спрямованість регулювання [1, с.185]. Теза С. Алексєєва про поєднання дозволянь, заборон і позитивних зобов'язань у будь-яких правових режимах, на сьогодні вже стала аксіомою і набула подальшого розвитку у працях сучасних науковців, фахівців з теорії права та інших галузей юриспруденції.

На думку Д. Коссе, «правовий режим найбільш загальним чином можна визначити як порядок регулювання, що виражений у різноспрямованому комплексі правових засобів, що характеризують особливе поєднання взаємодіючих між собою дозволів (читай дозволянь – І.В), заборон, а також позитивних зобов'язань, які створюють особливу спрямованість правового регулювання». З погляду Ф. Шамсумової, сутність правового режиму полягає в поєднанні типів правового регулювання (найчастіше це – загальне дозволяння і заборона або загальна заборона і дозвіл) [434, с.8-9]. Ю. Пацурківський пропонує розуміти правовий режим як особливий порядок правового регулювання, що виражається в поєднанні юридичних засобів: дозволів (читай дозволянь – І.В), заборон, позитивних приписів, який створює та забезпечує відповідний ступінь сприятливості або несприятливості для задоволення інтересів суб'єктів права [242, с.108]. Нарешті, К. Ігнатенкова зазначає: дозволяння, заборона і позитивне

зобов'язання – «три кити», на яких базується регулятивна потужність права. Ці способи впливу на поведінку людей успішно пройшли «випробування часом», зберігшись у практично незмінному вигляді з моменту зародження перших правових інститутів до наших днів [135, с.3].

Тобто внутрішнім наповненням правового режиму слід уважати дозволяння, заборони та приписи. Але при цьому виникає інша проблема: різні автори дають відмінні назви одному й тому ж класу, в який згруповано дозволяння, заборони та позитивні зобов'язання. Для прикладу: С. Алексєєв та Д. Коссе називають дозволяння, заборони та позитивні зобов'язання «правовими засобами»; Ю. Пацурківський – «юридичними засобами»; К. Ігнатенкова – «способами впливу на поведінку людей»; Ф. Шамсумова – «типами правового регулювання».

Ми згодні, що дозволяння, заборони та позитивні зобов'язання є правовими або юридичними засобами, але концепт «правові засоби» має занадто широкий зміст. Як зазначає К. Волинка, у загальному вигляді правові засоби – це правові інститути, за допомогою яких задовольняються інтереси суб'єктів права, забезпечується досягнення соціально корисних цілей. Правовими засобами є норми права, акти правозастосування, договори, юридичні факти, суб'єктивні права, юридичні обов'язки тощо [83, с.103]. Теза ж Ф. Шамсумової про те, що дозволяння та заборони є типами правового регулювання, є дещо некоректною, і це буде доведено далі.

На нашу думку, найбільш вдалим є таке судження: дозволяння, заборони та позитивні зобов'язання – це способи правового регулювання (впливу на поведінку людей). Ця інтенція простежується з моменту початку дослідження цієї проблеми і до сьогодні. В. Сорокін – учений, якого вважають одним із тих, хто першим звернув увагу на значущість дозволяння, припису та заборони, називає їх трьома первісними способами регулювання, на яких заснована будь-яка галузь права [371, с.41]. В. Горшен'єв визначав дозволяння й заборону початковими, найбільш загальними способами державного впливу [99, с.50]. Заборони і обмеження, – пише О. Братко, – два різні способи правового регулювання [41, с.17]. Щодо сучасних авторів, то наприклад, Н. Бородавкіна пише: однією з важливих класифікацій правових норм є класифікація їх за способами впливу на поведінку людей (надання права, покладання обов'язку, заборона) [38, с.238]. К. Ігнатенкова власне

дисертаційне дослідження назвала «Дозволяння як спосіб правового регулювання» [135]. Ю. Сорокіна, опрацьовуючи наукові надбання свого батька, уже називає заборони, дозволяння та зобов'язання традиційними способами правового регулювання [373, с.23 24].

Отже, внутрішня структура будь-якого правового режиму, зокрема й режиму обігу зброї, формується шляхом поєднання способів правового регулювання – заборон, дозволянь, позитивних зобов'язань. При цьому кількість заборон, дозволянь чи приписів, необхідних для формування правового режиму, може бути якою завгодно, якщо це необхідно для врегулювання означених суспільних відносин.

Сутність «дозволяння» як способу правового регулювання полягає в наданні суб'єктові свободи вибору варіанту поведінки у внутрішній частині окресленого законом певного кола суспільних відносин. Дозволяння, на думку К. Ігнатенкової, стимулює правову активність суб'єкта, його творчі здібності, сприяє якнайповнішому задоволенню інтересів особи, суспільства й держави [135, с.10]. Іноді зустрічаються думки на кшталт: дозволяння – це дозвіл суб'єкту права здійснювати яке-небудь діяння чи не здійснювати такого [232, с.16]. Зазначаємо, що первинно дозволяння не є дозволом, дозволом воно стає за умов спеціального виключення із загальної заборони. Універсальний концепт «дозволяння» існує в декількох іпостасях: а) єдине всезагальне дозволяння (загальна незабороненість) як доктрина правової системи держави; б) загальні дозволяння як наріжні начала правових режимів; в) спеціальні дозволи як виключення із загальних заборон.

Правова природа такого способу правового впливу, як «заборона» зводиться до покладання на особу обов'язку утримуватися від здійснення дій певного роду. На думку О. Братка [41, с.10, 26] та Ю. Слєпченка [361, с.6], заборона – це державно-владне веління, що вказує на недопустимість негідної поведінки під загрозою настання відповідальності. Юридична заборона, як зазначає В. Кудрявцев, несе на собі відбиток конфліктних, аномальних соціальних відносин [175, с.14]. У юридичній забороні закладена спрямованість на те, щоб створити перепону недозволеній поведінці, запобігти їй. Універсальний концепт «заборона» існує в декількох іпостасях: а) єдина всезагальна заборона (загальна недозволеність) як доктрина правової системи держави; б) загальні заборони як наріжні начала правових

режимів; в) спеціальні заборони як виключення із загальних дозволянь; г) абсолютні заборони правопорушень, які містяться в диспозиціях норм, що передбачають юридичну відповідальність і цілком забороняють делікти.

Нарешті, сутністю способу правового регулювання, який іменується «приписом» або «позитивним зобов'язаннями», є покладання на осіб обов'язку побудувати свою активну поведінку відповідно до приписів юридичних норм. С. Алексєєв вважає, що для позитивних зобов'язань характерним є свого роду нове обтяження: особам приписується вчинити те, чого вони, можливо (якби не було такого обтяження), і не вчинили б або вчинили не в тому обсязі, не так, не у той час тощо [1, с.58]. Що ж стосується третього елементу правової матерії – позитивних зобов'язань, то вони, на нашу думку, на іпостасі не диференціюються, а існують лише як множина приписів, що впливає на загальний обсяг нормативного наповнення правового режиму. До того ж у позитивному зв'язуванні, з погляду С. Алексєєва, немає скільки-небудь глибоких і тонких юридичних закономірностей, зв'язків, співвідношень [2, с.354-355]. Уважаємо, що позитивні приписи можуть лише посилювати дію загальної заборони або обмежувати загальне дозволяння. Тому решту цього підрозділу буде присвячено аналізу взаємодії неподільних пар заборона ↔ дозволяння, дозволяння ↔ заборона.

Наступним правовим явищем, що утворює правовий режим, є «тип правового регулювання». Наведемо декілька наявних дефініцій цього правового явища. Тип правового регулювання, як вважає М. Хвальова, – це оцінна категорія, що характеризує деяку загальну спрямованість правової дії в тій чи іншій сфері [421, с.14]. В. Ведяхін і С. Ревіна висловлюють таку думку: тип правового регулювання на сьогодні – це стала теоретична категорія, що означає співвідношення дозволеного і забороненого [74]. Ю. Сорокіна зазначає, що тип правового регулювання означає перевагу в праві дозволяння чи заборони, яка визначає специфіку правового регулювання [373, с.28]. Учений пише: тип правового регулювання репрезентує загальну спрямованість впливу на суспільні відносини, яка залежить від того, що лежить в основі регулювання – загальний дозвіл або загальна заборона [372, с.85].

У своїй фундаментальній монографії С. Алексєєв не сформулював дефініції концепту «тип правового регулювання», проте висловив дві такі інтенції: перша – загальнодозволений і спеціальнодозвільний типи правового регулювання як відправні начала в нормативному матеріалі тільки висвітлюються, виявляються як деяка домінуюча лінія, як свого роду тенденція, що визначає віхи й контури його побудови [1, с.114]; друга інтенція – тип правового регулювання в юридичних основах цілісних правових режимів постає як вихідне правове начало, регулятивний стрижень, на який нанизується увесь інший правовий матеріал [1, с.193]. Напрямок мислення С. Алексєєва щодо «висвітлення», «домінуючої лінії», «віх і контурів побудови», «вихідного начала», «регулятивного стрижня» у сучасних публікаціях має такий відбиток: «специфічне налаштування» та «клімат» в розумінні М. Султігова [379, с.45-46], «атмосфера», «система умов і методик», «розпорядок дії права» у трактуванні М. Матузова та О. Малько [204, с.17-18].

Спробуємо довести таку тезу: юридична природа будь-якого правового режиму детермінована внутрішньою ідеологією загальнодозволеного або спеціальнодозвільного типу правового регулювання. Термін «внутрішня ідеологія» стосовно змісту правових режимів ми обрали, спираючись на доробки американського філософа Д. Мінара, який вважав ідеологію формою внутрішньої логічної структури, властивої ідеям у наборі [457]. Крім того ми кореспондувалися з думкою В. Жиліної, яка зазначає, що найбільш стійке розуміння ідеології як феномену соціального буття – це деяка сукупність ідей і поглядів, що передають у теоретичній більш-менш систематизованій формі ставлення людей до навколишньої дійсності [123, с.76].

Внутрішня ідеологія типу правового регулювання – це смислова матриця існування двох імовірних станів системи режимів правового регулювання: або «загальнодозволений тип правового регулювання», або «спеціальнодозвільний тип правового регулювання». Термін «внутрішня ідеологія правового режиму» вважаємо досить вдалим і пропонуємо інкорпорувати його в матерію сфери правового регулювання. Тоді дефініція концепту «тип правового регулювання» матиме такий вигляд: тип правового регулювання – це засадничі начала формування та внутрішня ідеологія існування будь-якого правового режиму.

У науці розрізняють всього два типи правового регулювання. Скажімо, у С. Алексєєва, провідного розробника цього напрямку в теорії права, другий підрозділ монографії «Общие дозволения и общие запреты в советском праве» вичерпно називається: «Общедозволительный и разрешительный типы правового регулирования» [1, с.103]. «Загальнодозволений тип правового регулювання» – це той, що базується на загальному дозволянні. «Спеціальнодозвільний тип правового регулювання» – той, що базується на загальній забороні. Логіка назв типів правового регулювання така: загальне дозволяння, покладене в основу формування юридичної конструкції типу правового регулювання, зумовлює його назву «загальнодозволений тип правового регулювання». Для задоволення суб'єктивних прав у правовому полі дії загальної заборони потрібен спеціальний дозвіл, тому тип правового регулювання на засадах загальної заборони отримав назву «спеціальнодозвільний тип правового регулювання».

Ідеологія загальнодозволеного типу правового регулювання має такий внутрішній зміст: загальне дозволяння, окреслюючи коло правових відносин, немовби запрошує суб'єктів у позитивне правове поле, сподіваючись, що особа виявить власну активність і на власний розсуд скористається всім, не забороненим у цій царині. Загальне дозволяння, як спосіб правового регулювання, стає наріжним каменем формування суспільних відносин. При спеціальнодозвільному типі правового регулювання сенс внутрішньої ідеології протилежний. Загальна заборона, окреслюючи коло правових відносин, вводить суб'єктів у негативне правове поле, змушуючи суворо виконувати встановлені правила та зіставляти свою поведінку з переліком недозволених діянь під загрозою настання юридичної відповідальності.

Одна з особливостей вилу типу правового регулювання в нормативному матеріалі полягає в тому, що як загальні дозволяння, так і загальні заборони в багатьох випадках постають не у вигляді прямо закріплених у тексті реальних юридичних конструкцій, а відповідно до їх соціально-правової природи – у вигляді вихідних юридичних начал побудови нормативного матеріалу. Інша особливість полягає в тім, що ці два типи правового регулювання, будучи протилежними внутрішніми ідеологіями побудови нормативного матеріалу правових режимів, як не дивно, зумовлюють і доповнюють одне одного.

Своєрідність «загального дозволення» як джерела типу правового регулювання полягає в тому, що суб'єкт має не просто суб'єктивне, а «загальне» право (наприклад, мати майно та вільно розпоряджатися ним), коли носій права не затиснутий суворими межами у власних можливостях – йому, у принципі, дозволено «все» на його власний розсуд (усезагальне право). Але в тому й полягає діалектична специфіка права, що навіть в аспекті «всезагальності» можливості суб'єкта не безмежні – мають бути певні умови володіння суб'єктивним правом і певне коло винятків. Отже, згідно із загальнодозволенним типом правового регулювання модель побудови правового матеріалу має двочленну структуру: загальне право мінус конкретні заборони – винятки із правового поля загального права.

І як дзеркальне відбиття загальнодозволеного, постає спеціальнодозвільний тип правового регулювання. Як правило, цей тип правового регулювання використовується за умов високої інтенсивності регулювання суспільних відносин. Держава, з міркувань громадської, екологічної, економічної безпеки, вводить «загальні заборони» на певні види діяльності чи право володіння окремими видами майна. А потім, суворо регламентуючи дії суб'єктів, робить винятки з цієї заборони у вигляді спеціальних, виключних дозволів. І тип правового регулювання будується за концепцією «загальна заборона мінус спеціальні дозволи з її правового поля».

Вирішальними критеріями, що покладені в основу концепції правових режимів, є ціннісні характеристики типів правового регулювання. З одного боку, це соціальні свободи, а з іншого – відповідальність та організованість. Загальновідомо, що право в будь-якій правовій державі точно та повно відбиває потреби соціального життя. Тому головне призначення загальнодозволеного порядку, що зумовлює його соціальну цінність, полягає в тому, що він покликаний бути оптимальною формою опосередкування та забезпечення соціальної свободи, характерної для суспільства, що перебудовується на демократичний лад. А головне призначення спеціальнодозвільного порядку, яке зумовлює його соціальну цінність, полягає в тому, що він опосередковує організованість, відповідальність і дисципліну.

Формування правового режиму обігу зброї ґрунтується головним чином на внутрішній ідеології спеціальнодозвільного типу правового регулювання. Проте не слід відкидати і своєрідність ролі загальнодозволеного типу правового регулювання в парадигмі формування правового режиму обігу зброї. Це видно під час аналізу концепції структуризації нормативного матеріалу, що застосовується для регулювання відносин обігу зброї.

А цей нормативний матеріал характеризується певною складністю, об'ємністю та багат шаровістю. Наведемо вислів С. Алексеєва, який вважав, що правове регулювання на певних ділянках соціальної дійсності може мати ряд поверхів, шарів [1, с.115]. І що особливо суттєво, ці площини правового регулювання при всьому власному тісному зв'язку, інколи складному, метикуватому, мають часто неоднакову соціальну та юридичну природу, будуються відповідно до різних типів регулювання. Інколи законодавець, як зазначає О. Фролов, може безпосередньо в тексті актів у послідовному вигляді формулювати той чи інший порядок правового регулювання [419, с.152]. Скажімо, у нашому випадку, у розгляді шарів правового регулювання правовідносин у сфері обігу зброї в різних випадках домінують різні типи правового регулювання.

Еталонним варіантом концепції побудови моделі будь-якого з двох типів правового регулювання слід вважати випадок, коли законодавець в окремій нормі права формулює загальне дозволяння або загальну заборону, а потім в інших нормах права формулює виняткові дозволи або заборони. Таке юридично чітке вираження типів правового регулювання в змісті нормативних актів С. Алексеєв називає їх конструктивною моделлю [1, с.112]. Розглянемо утворення конструктивної моделі чинника «спеціальнодозвільний тип правового регулювання» на прикладі заявлених нами прикладних відносин обігу зброї, оскільки відносини обігу зброї характеризуються високим ступенем правової регламентації.

Первісно в будь-якій державі, що вважає себе правовою, основною доктриною, на думку В. Костицького, є пріоритет прав людини в системі права, гарантованість і реальність реалізації цих прав і свобод, наявність у країні громадянського суспільства, верховенства права, реалізації у праві та правозастосовчій практиці принципу «можна все, що не заборонено законом»

[172, с.4]. Але будь-яка доктрина, як зазначає С. Сливка, має своєрідну відправну точку опори, яка є первинною, вихідною, тобто бездоказовою, незаперечною істиною (не потребує доведення), що є підставою для доведення інших положень» [362, с.57].

Концепція утворення типу правового регулювання має багаторівневу сутність. Відправною «нульовою» точкою побудови системи природних прав людини в Україні є Постанова Верховної Ради України від 17 червня 1999 р. «Про Засади державної політики України в галузі прав людини». Цим правовим актом затверджується положення державної політики в галузі прав людини, згідно з яким визнається презумпція особистої свободи людини відповідно до принципу, згідно з яким дозволено все, крім того, що прямо забороняється законом [270]. До речі, така форма опису юридичних прав визначається в законодавстві України словосполученням «не заборонено законом» (173 рази) і словосполученням «не суперечить закону» (364 рази) [46, с.10]. Отже, існує певне поле правової «незабороненості», іншими словами – «всезагального дозволяння». Але в цьому полі незабороненості фігурують, так би мовити, острівці загальних заборон (як каже законодавець – те, що прямо заборонено законом) і загальних дозволянь (як каже законодавець – дозволено все).

Перший рівень концепції утворення типу правового регулювання. З приводу права володіння фізичними та юридичними особами майном в Україні як демократичній правовій державі, домінує загальнодозволений порядок регулювання суспільних відносин. Спочатку законодавець формулює широке нормативне узагальнення. Так, у ст. 41 Конституції України зазначається, що кожен має право володіти, користуватися й розпоряджатися своєю власністю. У ч. 3 ст. 2 Закону України від 07 лютого 1991 р. «Про власність» йдеться про те, що кожен громадянин в Україні має право володіти, користуватися і розпоряджатися майном особисто або спільно з іншими [263].

Другий рівень концепції утворення типу правового регулювання. З названих вище узагальнень робляться винятки, причому ці винятки також можуть мати характер нормативних узагальнень. Так, у ч. 4 ст. 13 Закону України «Про власність» законодавець робить виняток і говорить, що «законодавчими актами України може бути встановлено спеціальний

порядок набуття права власності громадянами на окремі види майна». Тобто заздалегідь визначається, що паралельно може існувати і спеціальнодозвільний порядок регулювання щодо обігу окремих видів майна. І дійсно, у суспільстві використовуються окремі предмети, матеріали та речовини, які є джерелом підвищеної небезпеки. Так, держава Постановою Верховної Ради України від 17 червня 1992 р. № 2471-12 «Про право власності на окремі види майна» затверджує вичерпний перелік видів майна, що не може перебувати у власності громадян, громадських об'єднань, міжнародних організацій та юридичних осіб інших держав на території України, зокрема це: зброя; боєприпаси; бойова і спеціальна військова техніка; ракетно-космічні комплекси; вибухові речовини й засоби вибуху; електрошокові пристрої та спеціальні засоби, що застосовуються правоохоронними органами, і т. ін. [315].

Третій рівень концепції утворення типу правового регулювання. Надалі законодавцем з цього, здавалося б, кінцевого переліку робиться ще одне виключення, і додатком №2 цієї ж Постанови «Про право власності на окремі види майна» затверджується такий вичерпний перелік (виключення з винятків), але вже з наданням спеціального порядку набуття права власності громадянами на окремі види майна, зокрема вогнепальну гладкоствольну та нарізну мисливську зброю; газові пістолети, револьвери і патрони до них, заряджені речовинами сльозогінної та дратівної дії; холодну зброю та пневматичну зброю калібру понад 4,5 мм і швидкістю польоту кулі понад 100 м/с [315]. Отже, ці відносини регулюються відповідно до підвалин спеціальнодозвільного порядку.

Як бачимо, чимала кількість конкретних заборон і конкретних дозволів як таких існує у нерозривному зв'язку із загальними дозволяннями та загальними заборонами, що їх зумовили, – тобто у вигляді виняткових дозволів і заборон. Виокремлення шарів правового регулювання має суттєве наукове та практичне значення як для розуміння складної побудови режиму правового регулювання обігу зброї, так і для юридичної практики, зокрема правильної кваліфікації юридичних справ [46, с.8 9].

Очевидно, що в наведених вище випадках присутнє пряме викладення в нормативному матеріалі різних типів правового регулювання відносин обігу зброї в суспільстві. Крім того простежуються й особливості

формування техніко-юридичної моделі: спочатку в окремій нормі формулюється загальна заборона чи загальне дозволяння, а потім, як правило, також у окремих нормах права, формулюються виключні дозволи чи заборони. Як ми вже зазначали, такий юридично чітке висвітлення типів правового регулювання у змісті нормативних актів С. Алексєєв пропонує називати «конструктивною моделлю» [1, с.112]. Проте хотілося б звернути увагу й на те, що за всією очевидністю утворення типів правового регулювання від первинних загальних дозволянь або заборон прямого закріплення цього факту у вигляді конструктивних моделей у загальному обсязі нормативного матеріалу не так вже й багато.

Безумовно, правовий режим обігу зброї сформовано на основі конструктивної моделі спеціальнодозвільного типу правового регулювання. І це має певний вплив на суспільні відносини у цій сфері життєдіяльності. Перший важливий момент, на якому ми вважаємо за необхідне загострити увагу, – цей тип правового регулювання може базуватися тільки на загальній забороні. У нашому випадку – це загальна заборона вільного цивільного обігу зброї. Проте соціальна природа права полягає в реалізації суб'єктивного права навіть за наявності заборон. Наприклад, згідно з п.1.3 колишніх «Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з виробництва спеціальних засобів, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії, індивідуального захисту, активної оборони та їх продажу», затверджених наказом МВС України від 21 березня 2001 р., громадяни, які виявили бажання займатися підприємницькою діяльністю у сфері дозвільної системи, зобов'язані отримати дозвіл у МВС України або в (Г)УМВС областей та м. Києва [277]. Саме ці дозволи і реалізують право громадян на діяльність з виробництва, ремонту чи продажу зброї. А наріжна загальна заборона по суті є юридичною гарантією захисту прав і законних інтересів громадян, що не є володарями чи виробниками зброї.

Другий момент – це важливість спеціальнодозвільного типу правового регулювання як внутрішньої ідеології формування правового режиму обігу зброї. Він є оптимальним способом упорядкування діяльності не тільки суб'єктів – володарів зброї, але й державних органів та посадових осіб. Цей тип правового регулювання обмежує можливості їх довільних діянь. Саме тому спеціальнодозвільний тип правового регулювання є не просто

домінантним, а за сутністю своєю єдиним, що базується на принципі «тільки це» або ж «не дозволяється інакше, як».

I, нарешті, третій момент. Ми вже зазначали, що складовою загальних заборон є й так звані абсолютні юридичні заборони, які, так би мовити, заряджені відповідальністю – кримінальною, адміністративною, цивільною. Коли вони безпосередньо передбачені в текстах нормативних актів у вигляді особливих заборонних приписів, що містять заборону, як каже М. Рибускін, у «прихованому» вигляді [348, с.11], і їх основне завдання полягає в тому, щоб забезпечити реальне впровадження юридичної заборони у фактичні життєві відносини. Спеціальнодозвільний тип правового регулювання передбачає наявність у нормативному матеріалі правового режиму обігу зброї абсолютних заборон. Абсолютні заборони можуть виступати як деталізовані, конкретні варіанти загальної юридичної заборони.

У нашому випадку заборона вільного обігу цивільної зброї – це загальна заборона, а абсолютними заборонами конкретного роду, пов'язаними з незаконним обігом зброї, є зазначені у диспозиціях норм джерел юридичної відповідальності юридичні факти. Зокрема це різноманітні склади кримінальних та адміністративних деліктів, які охоплюються поняттям «незаконний обіг зброї». А саме: ст. 262 КК «Викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживанням службовим становищем»; ст. 263 КК «Незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами»; ст. 264 КК «Недбале зберігання вогнепальної зброї або бойових припасів»; ст. 410 КК «Викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем»; ст. 190 КпАП «Порушення громадянами порядку придбання, зберігання, передачі іншим особам або продажу вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї».

Спеціальний дозвіл на здійснення обігу зброї (зберігання, носіння тощо) суворо регламентований правилами здійснення цього обігу, якими є позитивні зобов'язання та виключні заборони. Абсолютними заборонами тут

слід вважати порушення правил легального обігу зброї. Зокрема: ст.191 КпАП «Порушення громадянами правил зберігання, носіння або перевезення вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї і бойових припасів»; ст.192 КпАП «Порушення громадянами строків реєстрації (перереєстрації) вогнепальної чи пневматичної зброї і правил взяття її на облік»; ст.193 КпАП «Ухилення від реалізації вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї і бойових припасів»; ст.194 КпАП «Порушення працівниками торгових підприємств (організацій) порядку продажу вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї і бойових припасів»; ст.195 КпАП «Порушення працівниками підприємств установ, організацій правил зберігання або перевезення вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї і бойових припасів»; ст. 195-1 КпАП «Порушення порядку розробки, виготовлення, реалізації спеціальних засобів самооборони»; ст. 195-2 КпАП «Порушення порядку придбання, зберігання, реєстрації або обліку газових пістолетів і револьверів та патронів до них»; ст. 195-3 КпАП «Порушення правил застосування спеціальних засобів самооборони»; ст. 195-4 КпАП «Порушення порядку виробництва, придбання, зберігання чи продажу електрошокових пристроїв і спеціальних засобів, що застосовуються правоохоронними органами»; ст. 414 КК «Порушення правил поведінки зі зброєю, а також із речовинами і предметами, що становлять підвищену небезпеку для оточення».

Тобто абсолютні заборони діють на двох рівнях правового регулювання: на рівні посилення дієвості загальної заборони щодо вільного обігу цивільної зброї в суспільстві та на рівні забезпечення виконання умов спеціального дозволу з питань дотримання правил обігу зброї.

Порядок функціонування правового режиму може мати різні наслідки впливу на суспільні відносини, що ним регулюються. Як зазначає Г. Смелянець, діапазон можливих правових режимів великий і різноманітний – від жорстких до відносно м'яких [364, с.285]. На думку Г. Беляєвої, правовий режим можна визначити як особливий порядок правового регулювання громадських відносин, заснований на певному поєднанні правових засобів (зокрема способів правового регулювання), гарантій і принципів, що створює сприятливі (несприятливі) умови для задоволення інтересів суб'єктів права і спрямований на досягнення оптимального

соціально-значимого результату [27, с.13]. В аспекті досліджень М. Матузова та О. Малька правовий режим – це особливий порядок правового регулювання, який полягає в певному поєднанні юридичних засобів, що створює бажане соціальне становище і конкретний ступінь сприятливості або несприятливості для задоволення інтересів суб'єктів права [204, с.17]. В. Смородинський пише: залежно від комбінацій елементів державно-правового регулювання домінування одних із них щодо інших правові режими можуть бути жорсткими чи м'якими, такими, що стимулюють чи обмежують поведінку суб'єктів [365, с.23].

Таким чином, усі правові режими в першому наближенні можна поділити на дві групи: м'які – ті, що створюють конкретний ступінь сприятливості або сприятливі умови, жорсткі – ті, що створюють конкретний ступінь несприятливості або несприятливі умови. Такий поділ залежить від концепції формування тріади «спосіб правового регулювання» → «тип правового регулювання» → «режим правового регулювання». Спосіб правового регулювання «загальне дозволяння» як первісне джерело типу правового регулювання породжує «загальнодозволений тип правового регулювання», внутрішня ідеологія якого спричиняє утворення правового режиму м'якого типу. Спосіб правового регулювання «загальна заборона» як первісне джерело типу правового регулювання породжує «спеціальнодозвільний тип правового регулювання», внутрішня ідеологія якого спричиняє утворення правового режиму жорсткого типу.

Деякими вченими висловлюються думки щодо «гібридизації» правових режимів. Скажімо, О. Дьомін гібридизацією правових режимів вважає випадок, коли елементи м'якого і жорсткого правового регулювання переплітаються і взаємодоповнюють один одного [109, с.10]. На нашу думку, правові режими, сформовані на внутрішній ідеології «загальнодозволеного» та «спеціальнодозвільного» типів правового регулювання, у правовій площині існують поряд, окреслюючи власне коло правових відносин. Причому ці кола в деяких випадках можуть частково накладатися одне на одне. Наприклад, режим підприємництва є загальнодозволеним. Проте коли мова йде про дії зі зброєю, на перший план виходять відносини спеціальнодозвільного режиму. Тому говорити про гібридизацію двох

правових режимів, урахуваючи їх протилежну внутрішню ідеологію, дещо некоректно.

Вважаємо, що відповідно до внутрішньої ідеології певного типу правового регулювання реалізується комбінація юридичних засобів у визначених послідовностях і пропорціях з метою отримання належного «правового режиму» з конкретним вектором концептуальної направленості. Численні варіанти правових режимів виникають через вірогідні можливі комбінації способів правового регулювання, але на основі тільки двох внутрішніх ідеологій. І влучно свого часу зазначив П. Рабинович, що динаміка відповідних показників (зокрема суттєва зміна питомої ваги заборон чи дозволів) як перехід від одного типу регулювання до іншого здатна відбити реальні тенденції в розвитку свободи різних суб'єктів, у змінюванні меж їх розсуду, можливостей урахування їх інтересів [334, с.89].

У правовому режимі обігу зброї, сформованому на загальній забороні та внутрішній ідеології спеціальнодозвільного типу правового регулювання, дуже висока питома вага позитивних зобов'язань і спеціальних виключних заборон (що є правилами дозвільної системи, зокрема і правилами обігу зброї), а також абсолютних заборон (що є підґрунтям юридичної відповідальності). Такий стан речей обмежує рівень активності суб'єктів і межі їх самостійності і, як наслідок, утворює жорсткий правовий режим з високим ступенем правової урегульованості суспільних відносин цього класу.

Адміністративно-правовий режим обігу зброї в Україні і, як наслідок, дозвільна політика держави у сфері обігу зброї базується на загальній забороні вільного обігу зброї в суспільстві. Цей правовий режим діє за алгоритмом беззастережного підпорядкування: держава надає особі спеціальний дозвіл на право володіння зброєю за умови подальшого обов'язкового безумовного контролю за діями особи під час користування зброєю.

Відповідна суворість чи ліберальність дозвільної політики у сфері обігу зброї залежить від багатьох чинників – ступеня тоталізації чи демократизації влади, історичних і культурних традицій, правової культури населення, монополії держави на окремі види діяльності зі зброєю, інтенсивності правового регулювання певної ділянки суспільних відносин і

ступеня їх правової регламентації тощо. Дозвільна політика держави має, по-перше, передбачати та прогнозувати шляхи розвитку певного кола суспільних відносин з питань соціально-політичної врівноваженості загальної системи заборон наявністю спеціальних виключних дозволів з них. По-друге, дозвільна політика держави має носити, наскільки це можливо, компромісний характер. З одного боку, позиція щодо повного державного невтручання у сферу обігу зброї не доцільна, особливо з погляду забезпечення особистої, громадської, державної, екологічної, економічної та інших видів безпеки. А з іншого боку, владне втручання у сферу приватноправових відносин спричиняє прямі чи опосередковані обмеження щодо права володіння та використання зброї.

Правовий режим обігу зброї має чотири рівні логічної структури базової концепції [46, с.5]. Нульовий (відправний) рівень відтворений в аксіомі «у будь-якій демократичній правовій державі має існувати всезагальне дозволяння, так званий стан «загальної незабороненості». Перший рівень – «у стані загальної незабороненості держава формує загальне дозволяння на право кожного суб'єкта вільно володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю». Другий рівень – «із загального дозволяння на право вільного володіння майном учиняється виняткова заборона вільного обігу зброї в суспільстві». У сфері суспільних відносин обігу зброї ця виняткова заборона набуває статусу загальної заборони. На цьому концептуальному рівні для безумовного виконання вимог загальної заборони застосовується група абсолютних заборон у вигляді, переважно, заходів кримінальної відповідальності за незаконний обіг зброї. Третій рівень – «із загальної заборони на вільний обіг зброї в суспільстві робиться спеціальний дозвіл на право володіння зброєю, але з санкції та під контролем держави». Цей спеціальний дозвіл обтяжується позитивними зобов'язаннями та спеціальними заборонами у вигляді правил обігу зброї. Покарання за порушення правил обігу зброї забезпечується іншою групою абсолютних заборон у вигляді здебільшого заходів адміністративної відповідальності.

Отже, адміністративно-правовий режим обігу зброї – це сформована на загальній забороні та внутрішній ідеології спеціальнодозвільного типу правового регулювання система позитивних зобов'язань і спеціальних

виключних заборон, що діє за алгоритмом влада-підпорядкування з подальшим контролем за діями власників (користувачів) зброї.

2.2 Інтенсивність адміністративно-правового регулювання у сфері обігу зброї

Будь-який соціум на певних стадіях свого історичного розвитку мусить мати деякі критерії соціальної рівноваги, інакше неминучі негативні наслідки. Такими наслідками, за словами С. Алексеєва, можуть бути неорганізованість соціальної системи або, навпаки, її зайва регламентація («заорганізованість»). Критерій рівноваги відбитий в об'ємі та інтенсивності соціального регулювання [5, с.31]. Єдиний комплекс соціальних регуляторів утворює на виході безліч своєрідних регулятивних функцій у вигляді соціальних норм. Соціальні норми наявні в історії суспільства, відбиваючи свою історичну долю в процесах його розвитку, впливаючи на його темпи та характер, стабілізуючи соціум [95, с.54].

Відомо, що право – це найдієвіший і найефективніший державний регулятор суспільних відносин. Але при цьому будь-яке правове регулювання має особливості, пов'язані з його деталізацією, жорсткістю, напруженістю – С. Алексеєв назвав цей феномен «інтенсивність регулювання». Автор дійшов висновку, що суспільні відносини мають зони інтенсивного правового регулювання та неінтенсивного правового регулювання [1, с.68-69]. Положення вченого щодо існування зон інтенсивного та неінтенсивного правового регулювання підтримують й сучасні науковці: І. Городецька [97, с.20], Н. Жаворонкова [121, с.19], С. Соловійов [367, с.48-49], Ю. Сорокіна [373, с.27] та інші. Сучасні автори трактують це явище таким чином: Н. Жаворонкова вважає, що правове регулювання має свої особливості, пов'язані з його деталізацією, імперативністю, жорсткістю, насиченістю, але при цьому цей феномен авторка називає «енергією правового регулювання», а у громадських відносинах пропонує виділяти області інтенсивного і пасивного правового регулювання [121, с.19]. Безперечно має місце синонімічна модернізація словосполучень «інтенсивність регулювання» → «енергія регулювання»;

«зони інтенсивного та неінтенсивного правового регулювання» → «області інтенсивного і пасивного правового регулювання». Інші з означених вище авторів далі рефрену ідей С. Алексєєва не пішли.

Уважаємо за потрібне звернути увагу на відмінність юридичних феноменів «інтенсивність правового регулювання» та «інтенсивність нормативного регулювання». По-перше, це формальна розбіжність. У нормативно-юридичній площині правове регулювання – це упорядкування суспільних відносин, здійснюване за допомогою спеціальних юридичних засобів, що, на думку І. Шопіної, включає юридичне закріплення цих суспільних відносин, їх охорону, контроль за їх стабільністю та відновлення в разі порушення [442 с.10-19]. Нормативне регулювання – це теж впорядкування, але поведінки людей, здійснюване за допомогою загальних правил (певних моделей, еталонів поведінки), які поширюються на всі випадки такого роду і яким, з погляду В. Андріїва, мають підпорядковуватися всі особи, які потрапили в нормативно регламентовану ситуацію [10, с.45]. По-друге, це сутнісне розходження. Явище «інтенсивність правового регулювання» за типовими ознаками імперативності, жорсткості, напруженості та насиченості правового поля ближче до ідеології опосередкування типів і режимів правового регулювання, тобто до начал права чи філософії права. Натомість явище «інтенсивність нормативного регулювання» вирізняється ознакою деталізації, унормованості правового поля. Воно швидше має асоціюватися з галузевим правом.

Феномен «інтенсивність правового регулювання» у працях класиків зазвичай поділяється на дві зони інтенсивності правового регулювання. Але характеристика явища «інтенсивність правового регулювання» була б неповною, якби ми не розглянули зону індіферентного, нульового рівня правового регулювання. Отже, явище «інтенсивність правового регулювання» залежно власне від «ступеня інтенсивності» доцільно диференціювати на три зони правового регулювання: 1) зону індіферентного, нульового рівня правового регулювання; 2) зону неінтенсивного правового регулювання; 2) зону інтенсивного правового регулювання.

На нижньому індивідуальному рівні правового регулювання перебувають окремі суспільні відносини, що взагалі перебувають поза сферою інтересів права (особисті, родинні, інтимні тощо), де, як зазначають О. Бочков і В. Янч, «право мовчить» [35, с.15]. О. Мурашин і М. Кельман називають ці відносини «юридично байдужими» [215, с.307]. Ось декілька схожих прикладів. О. Гольцова зазначає, що дружба, любов, особисті почуття, що виникають між людьми, не можуть підлягати правовому регулюванню і підпадають під дію інших соціальних норм – моралі, звичаїв тощо [95, с.55]. Як уважають І. Тищенко та Ю. Кеню, право безпосередньо не регулює творчу діяльність, тому що процес творчості залишається за межами дії його норм [393, с.259]. Інтелект не регулюється нормами права, за словами Є. Позднякової [254, с.7].

Право не може унормувати абсолютно всі суспільні відносини – це аксіома. На індивідуальному (нульовому) рівні правового регулювання не діє жоден правовий акт. Стан перебування поза сферою права С. Алексєєв називає «юридичним небуттям» та «юридичним вакуумом» [1, с.72]. На нашу думку, стан соціальних відносин, не унормованих правом, збігається з так званими станом «загальної незабороненості» або ж «всезагальної дозволеності», ідея існування яких висунута в попередньому підрозділі. Тут не діє формула «дозволено все, що не заборонено законом», оскільки немає відповіді на питання, хто має дозволяти такі явища, як дружба, любов, особисті почуття, наявність інтелекту чи схильність до мистецтва, потяг до зброї тощо.

На розвиток положення С. Алексєєва щодо існування зон інтенсивного та неінтенсивного правового регулювання нами, у фахових статтях уже висувалася теза, що зони правового регулювання мають збігатися зі сферами дії певних правових режимів [1; 46, с.9]. Інакше кажучи, зона неінтенсивного правового регулювання є цариною правових режимів виключно загальнодозволеного типу, в основу побудови яких покладено загальне дозволяння, а зона інтенсивного правового регулювання охоплює сферу дії правових режимів у переважній більшості спеціальнодозвільного типу, в основу побудови яких покладено загальну заборону.

Наведемо два погляди сучасних учених щодо сфери існування явища «правовий режим». Так, В. Конопльов вважає, що режим виникає лише в

зонах так званого інтенсивного нормативного регулювання (автор вочевидь не розрізняє понять «нормативне регулювання» та «правове регулювання» – І.В.), коли законодавець приділяє особливу увагу конкретному об'єкту правовідносин [162, с.170]. Л. Заморська зазначає, що поняття «режим» виникає лише в зонах так званого інтенсивного правового регулювання, коли законодавець приділяє особливу увагу конкретному об'єкту правовідносин [129, с.19]. Ми не згодні з цими поглядами і спробуємо довести їх хибність у розгляді причин та умов існування зони неінтенсивного правового регулювання. Зайвим свідченням справедливості нашого висновку є теза Н. Оніщенка «право, залежно від багатьох внутрішніх та зовнішніх умов розвитку відповідної держави, буде або менше, або більше регулювати відносини, відображені відповідними правовими принципами, а отже, мати більшу чи меншу «насиченість» ними» [230, с.57]. Тобто правові режими, як і принципи права, можуть існувати як у зонах більшої, так і меншої насиченості правового регулювання.

Другим рівнем правового регулювання є зона неінтенсивного правового регулювання. Як ми визначилися, у зоні неінтенсивного правового регулювання діють загальнодозволені правові режими, побудовані на загальному дозволянні. При цьому положенні речей, на думку С. Алексєєва, у деяких сферах життя суспільства може існувати досить докладне законодавче регулювання юридичних дозволянь (прав) – решта ж лишається зоною неінтенсивного регулювання, ніби «юридичним небуттям» [1, с.70]. У зонах неінтенсивного правового регулювання, з погляду М. Афанасєвої, існує юридично «розріджений» простір, у якому найчастіше правові вимоги мають формальний характер [15, с.139]. Скажімо, у правовому полі держави декларується загальне дозволяння, а решта в межах цього правового поля – «розріджений» юридичний простір з декількома позитивними зобов'язаннями чи заборонами або взагалі й без таких. Свого часу С. Алексєєв наголошував на існуванні в зонах неінтенсивного регулювання суспільних відносин, що потребують «м'якого», переважно диспозитивного правового регулювання. Саме загальнодозволений тип правового регулювання зумовлює існування суспільних відносин, що потребують м'якого неінтенсивного правового регулювання.

Означений рівень неінтенсивного диспозитивного регулювання, на думку С. Алексєєва, є оптимальним при опосередкуванні прав батьків стосовно їх дітей; прав, які утворюють компетенцію юридичних органів щодо вирішення юридичних питань; відносин з цивільно-правовими угодами тощо [1, с.69; 12]. Крім того можна кореспондуватися з думкою С. Теряєвського стосовно того, що правові норми «згори» визначають лише загальний «контур» диспозитивного регулювання, загальний фон, на який накладається самостійна, автономна діяльність суб'єктів. Ініціатива виходить безпосередньо від учасників регульованих суспільних відносин, спрямованість, інтенсивність правового регулювання зумовлюється їх волею [392, с.23]. Іноді проблемою функціонування зон неінтенсивного правового регулювання може бути надлишкове державне втручання у відносини, що не підлягають регулюванню нормами права. На думку Б. Левківського, саме таке зайве втручання має місце в сучасному СК України [356] щодо вирішення на практиці конкретних суперечок, пов'язаних з власністю та правами осіб, які проживали або проживають у «фактичних шлюбних відносинах» [186, с.64].

Третім, вищим рівнем правового регулювання є зони інтенсивного правового регулювання. З позицій теоретичного осмислення концепт «зона інтенсивного правового регулювання» – це стан, так би мовити, щільного співіснування, взаємної притиснутості юридичних дозволів і заборон. У цих зонах, як каже С. Алексєєв, існує детальне, без «порожнеч», правове опосередкування поведінки всіх учасників суспільних відносин, причому здебільшого імперативними елементами [1, с.70].

Для зон інтенсивного правового регулювання характерні ретельно виписані процесуальні процедури. Саме ступінь напруженості процедури, як вважає В. Тertiшников, відбиває ступінь урегульованості процесуального режиму [391, с.9-10]. З приводу наявності зон інтенсивного правового регулювання доцільно навести й цитату з праці фахівця у галузі фінансового права М. Кучерявенка: податково-правове регулювання, безумовно, належить до сектору інтенсивної правової дії. Воно відрізняється фактичною «наповненістю» регулювання поведінки учасників правовими приписами, відсутністю яких-небудь прогалин, що надають принципову можливість розсуду зобов'язуваних суб'єктів, застосуванням імперативних методів і

способів впливу на поведінку осіб [180]. Опосередкування третього рівня інтенсивності правового регулювання можна співвіднести з визначенням соціологів – це «життя за правилами», для якого характерна висока нормативна регламентація життєдіяльності особи [86, с.54].

Ми не поділяємо судження О. Ковальнової стосовно того, що в зоні інтенсивного правового регулювання діє принцип «дозволено усе, що не заборонено» [148, с.12]. Нами вже зазначалося, що в зоні інтенсивного правового регулювання діють переважно спеціальнодозвільні правові режими, побудовані на загальній забороні за формулою «заборонено все, що прямо не дозволено законом» або ж «дозволено лише те, що прямо передбачено законом». А формула «дозволяється все, що не заборонено законом» характерна для неінтенсивного правового регулювання, що забезпечується загальнодозволеними типами та режимами правового регулювання.

С. Алексєєв та І. Городницька вважають, що мірило інтенсивності правового регулювання залежить переважно від його предмета [5, с.214; 97, с.20]. Приблизно таку ж спрямованість погляду мають В. Ткаченко та Є. Ручкін, які зазначають, що саме предмет правового регулювання зумовлює ступінь інтенсивності дії права, тобто широту охоплення правовим регулюванням, ступінь обов'язковості правових приписів, форми і засоби правового примусу, ступінь деталізації правових норм і напруженість правового впливу на суспільні відносини [394, с.409]. З наведених тез можна зробити висновок, що нормативне навантаження зон інтенсивного правового регулювання залежить від соціальної значущості предмета (об'єкта) соціальних відносин, зумовлених загальними, спеціальними та абсолютними заборонами, детермінантою його суспільної небезпеки. Звісно, що такий об'єкт (предмет) як зброя зумовлює якнайвищу інтенсивність правового регулювання.

Безперечно, регламентація суспільних відносин у правовому режимі обігу зброї має один із найвищих ступенів деталізації, жорсткості, напруження. Цей висновок витікає із запропонованої нами в підрозділі 2.1 чотирирівневої логіки базової концепції формування правового режиму обігу зброї [46, с.5]. У цій базовій концепції можна спостерігати щільне прилягання таких правових явищ: загального дозволяння на право вільного

володіння майном; загальної заборони на здійснення вільного обігу зброї в суспільстві; абсолютних заборон щодо незаконного обігу зброї; спеціального дозволу на право володіння зброєю, але з санкції та під контролем держави; позитивних зобов'язань і спеціальних заборон у вигляді правил обігу зброї; абсолютних заборон щодо порушення правил обігу зброї. Це зумовлює належну інтенсивність правового та нормативного регулювання.

Ознаки «ступінь деталізації правових норм», «широта охоплення правовим регулюванням» і «ступінь унормованості» характерні для чинника «інтенсивність нормативного регулювання». Ми не заперечуємо існування правових режимів загальнодозволеного типу з детальним нормативним регулюванням. Але основною цариною опосередкування відносин «інтенсивного нормативного регулювання» є спеціальнодозвільні правові режими, які містять увесь спектр способів правового регулювання.

Система нормативних актів має певну ієрархію, побудовану за ознакою «юридична сила нормативного акта». Скажімо О. Скакун серед різновидів нормативного регулювання виокремлює: по-перше, законодавче регулювання (повне, яке виключає будь-яке підзаконне регулювання, та основне, відправне, що передбачає його конкретизацію підзаконним регулюванням державних органів чи об'єднань громадян); по-друге, підзаконне нормативне регулювання, що здійснюється правовими нормами, закріпленими в підзаконних нормативно-правових актах держави й актах об'єднань громадян [357, с.263]. Натомість Н. Заросило пропонує більш докладну ієрархію нормативних актів: 1) міжнародні угоди, міжнародні конвенції та інші документи, виконання яких є обов'язковим для всіх державних і громадських організацій, а також для громадян України; 2) Конституція України; 3) закони України; 4) акти Президента України, 5) акти Кабінету Міністрів України, 6) акти міністерств та їх структурних підрозділів; 7) акти інших органів центральної виконавчої влади тощо [130, с.38]. Саме в цій ієрархічній послідовності і проаналізуємо сутність нормативного регулювання правових відносин обігу зброї.

Процес інтеграції України у світову та європейську спільноту зумовлює необхідність узгодження норм національного та міжнародного законодавства. Процес транспонування норм міжнародного права в національний правопорядок держав прийнято називати імплементацією.

Імплементация міжнародного права, на думку С. Мохончука, – це фактична реалізація міжнародних зобов'язань на внутрішньодержавному рівні, а також конкретний спосіб упровадження міжнародно-правових норм у національну правову систему [214, с.91].

Кожна зі складових системи права України може містити норми міжнародного права. Не обходить цей факт і відносин обігу зброї в нашій країні. Попередній аналіз міжнародних нормативних актів права, які діють у правовому полі України, дозволяє стверджувати, що окремі їх норми містять приписи рекомендаційного характеру з питань контролю держави за виготовленням та торгівлею зброєю, переміщенням та обліком зброї, припинення незаконного обігу зброї, унормування відносин обігу зброї всередині країни.

Свого часу 28 червня 1978 р. Рада Європи, приймаючи «Європейську конвенцію про контроль за придбанням та зберіганням вогнепальної зброї приватними особами» [118], звернула увагу на небезпеку зростання випадків застосування вогнепальної зброї при скоєнні злочинів. Унаслідок цього Рада Європи запропонувала: по-перше, ввести на міжнародному рівні контроль за переміщенням зброї через національні кордони (абз.2 преамбули), а по-друге, зазначила, що кожна держава має право видавати закони й інструкції, що стосуються вогнепальної зброї (ст.3). Для вдосконалення норм зазначеної вище Конвенції 7 грудня 1984 р. Комітетом Міністрів держав-членів Ради Європи було ухвалено Рекомендацію №(84)23 «Про гармонізацію національних законодавств щодо вогнепальної зброї» [462]. У цьому міжнародному документі йдеться про покращення поліцейської та судової статистики щодо носіння й застосування зброї (ст.1); два критерії класифікації зброї – забороненої та не забороненої для продажу приватним особам (ст.2); вичерпні підстави для отримання дозволу на володіння зброєю (18-річний вік, психічний стан, відсутність судимості за суспільно небезпечний злочин, лояльність до громадської безпеки, наявність поважних підстав для володіння зброєю) (ст.6) тощо.

Генеральною Асамблеєю ООН 31 травня 2001 р. було прийнято Резолюцію 55/255 «Протокол проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти

транснаціональної організованої злочинності» [330]. У цьому нормативному акті зокрема йдеться про те, що держави-учасниці співробітничать на двосторонньому, регіональному та міжнародному рівнях з метою недопущення й припинення незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї та боротьби із цими діяннями (ч.1 ст.13). Крім того держави-учасниці співробітничать між собою у відстеженні вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї (ч.4 ст.12). Законом України від 02 квітня 2013 р. «Про приєднання України до Протоколу проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї, який доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності» [316] цей міжнародний нормативний акт було імплементовано в законодавчу базу України.

Україна, будучи з 30 січня 1992 р. учасником ОБСЄ, бере участь у вирішенні актуальних проблем архітектури загальноєвропейської безпеки та у вдосконаленні інститутів і механізмів ОБСЄ щодо розширення співпраці з цією інституцією. Наша держава безумовно підтримує й Резолюцію Парламентської Асамблеї ОБСЄ Вісімнадцятої щорічної сесії «Легка і стрілецька зброя» від 03 липня 2009 р. [187], у якій йдеться про те, що легка і стрілецька зброя та боєприпаси до неї, які використовуються у збройних конфліктах за межами ОБСЄ, походять саме з території ОБСЄ (ст.5). Тому Парламентська асамблея ОБСЄ закликає держави-учасники ОБСЄ підтримувати та виконувати національні, регіональні й міжнародні норми щодо торгівлі зброєю, видання експортних ліцензій на право здійснення угод зі зброєю (ст.12).

Найвищим ступенем нормативного регулювання в Україні є Конституція, що становить базу для формування правової системи держави та для розвитку поточного законодавства. Конституція України і, як зазначає І. Красюк, є серцевиною всього правового простору країни, витокom формування її правової системи, орієнтиром її вдосконалення [173, с.129]. Вона – найбільш стабільний юридичний акт, що має найвищу юридичну силу та найширше коло правового регулювання. На думку Л. Горбунової, Конституцію України слід вважати основою галузей національного законодавства, реально чинним Основним Законом держави, базою для

законодавчої та підзаконної нормотворчої діяльності, забезпечення законності останньої [96, с.9].

Окремі норми другого розділу Конституції України [163], які закріплюють основні конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина, є юридичною базою чинного законодавства з питань дозвільної діяльності держави у сфері обігу зброї. По-перше, це захист життя та здоров'я людини з боку держави: ніхто не може бути свавільно позбавлений життя – обов'язок держави захищати життя людини (ч.1 ст.27 Конституції). По-друге, це право на захист інших і самозахист: кожен має право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань (ч.2 ст.27 Конституції). По-третє, кожному гарантується недоторканність житла (ст.30 Конституції). І нарешті, по-четверте, держава оберігає майнові права громадян, право приватної власності є непорушним і кожен має право володіти, користуватися й розпоряджатися своєю власністю (ч.1, ч.4 ст.41 Конституції), тобто кожний вправі мати і зброю у своїй приватній власності. Варто зазначити, що в Основному законі держава зумовлює й суспільну небезпечність зброї, а саме: громадяни мають право проводити мирні збори, мітинги, походи і демонстрації – утім, без зброї (ст.39 Конституції).

Слід зазначити, що у країнах розвинутої демократії питання унормування відносин обігу зброї вже давно вирішені на рівні законів. Так, у Великій Британії відповідний закон існує з 1903 р., який з часом був консолідований у Акт Об'єднаного Королівства 1968 р. «Про контроль за вогнепальною зброєю». У Франції основним законодавчим актом, що регулює правила придбання та використання громадянами вогнепальної зброї, є Закон «Про зброю» 1939 р. Цей закон і досі є базовим не тільки в питаннях носіння та використання зброї, але і регулює відносини виробництва, торгівлі зброєю тощо. Законодавче регулювання обігу зброї в США пов'язано з прийняттям Федерального Закону 1968 р. «Про контроль за вогнепальною зброєю», що передбачає зокрема заборону провозу зброї зі штату в штат і конфіскацію незареєстрованої зброї, оскільки основні шляхи поширення нелегальної зброї – це ввіз її зі штатів з ліберальним законодавством до штатів з більш суворим законодавством [168 с.106]. Більшість країн пострадянського простору, зокрема Естонія [226], Казахстан

[224], Білорусь [225], мають відповідні закони з питань регулювання обігу зброї.

Проте у сфері законодавчої регламентації обігу зброї в Україні нормативного акта рівня Закону, який би вводив у правове поле держави загальну заборону на вільний обіг зброї, немає, хоча деякі із законопроектів таке пропонували. Скажімо, авторський колектив на чолі з О. Бандуркою свого часу пропонував таке: на території України забороняється обіг зброї та бойових припасів, не внесених до Державного збройового кадастру [298], вводячи тим самими загальну заборону на вільний обіг зброї. Ми цілком згодні з тим, що в систему права України необхідно ввести спеціалізований закон «Про зброю», який мав би спеціальне, особливе призначення у сфері обігу зброї і впроваджував би цю загальну заборону. Проте поки цього не зроблено, спробуємо оцінити унормування відносин обігу зброї опосередковано – за нормами законів, що регулюють інші суспільні відносини, а до нашого питання мають дотичне похідне відношення.

Частіше за все в законах регламентовано виключні спеціальні заборони з метою запобігання шкідливим наслідкам порушення правил обігу зброї. Скажімо, Закон України від 01 серпня 2003 р. «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону» [326], забороняє членам громадського формування під час виконання своїх обов'язків з охорони громадського порядку і державного кордону використовувати холодну й вогнепальну зброю, зокрема мисливську, яка згідно з чинним законодавством перебуває в їх особистому користуванні (ч.7 ст.14). Саме з метою забезпечення громадської безпеки відповідно до Закону України від 08 липня 2011 р. «Про особливості забезпечення громадського порядку та громадської безпеки у зв'язку з підготовкою та проведенням футбольних матчів» [310] глядачам забороняється проносити на територію спортивної споруди або використовувати вогнепальну, холодну чи іншу зброю (п.3 ч.3 ст.17).

Позитивні зобов'язання, зазначені в приписах нормативних актів рівня Закону, визначають необхідність здійснення окремих дій чи видів діяльності зі зброєю. Наприклад, у Законі України від 20 лютого 2003 р. «Про Державну програму авіаційної безпеки цивільної авіації» [266] зазначено: особи, які мають при собі вогнепальну або холодну зброю, зобов'язані під час

реєстрації авіаквитків заявити про це і здати холодну зброю та вогнепальну в розрядженому стані й окремо набої до неї для збереження на період польоту відповідальній особі служби авіаційної безпеки аеропорту вильоту (ст.97). Закон України від 02 березня 2015 р. «Про ліцензування видів господарської діяльності» [303] зобов'язує отримувати ліцензії на такі види господарської діяльності, як виробництво та ремонт вогнепальної зброї невійськового призначення і боєприпасів до неї, холодної зброї, пневматичної зброї калібру понад 4,5 мм і швидкістю польоту кулі понад 100 м/с, торгівля вогнепальною зброєю невійськового призначення та боєприпасами до неї, холодною зброєю, пневматичною зброєю калібру понад 4,5 мм і швидкістю польоту кулі понад 100 м/с; виробництво спеціальних засобів, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії, індивідуального захисту, активної оборони та їх продаж (п.11 ч.1 ст.11). За Законом України від 03 листопада 1996 р. «Про рекламу» [12], реклама зброї може здійснюватися тільки у відповідних спеціалізованих виданнях щодо зброї або безпосередньо у приміщеннях торговельних закладів, які реалізують зброю, або на відповідних виставках (заходах) (ч.1 ст.23). Одна з норм кодифікованого законодавства, зокрема Податкового Кодексу України [356], зумовлює необхідність постачання послуг закладами охорони здоров'я з проведення медичного огляду осіб для видання дозволу на право отримання й носіння зброї громадянами (підп. «з» підп. 197.1.5 п. 197.1 ст. 197).

Певні закони охороняють суб'єктивні права громадян від негативних наслідків порушення порядку обігу зброї або санкціонують спеціальні дозволи на здійснення певних дій чи видів діяльності зі зброєю. Так, у Законі України від 22 березня 2012 р. «Про охоронну діяльність» [311] зазначається, що суб'єкт охоронної діяльності має право: для забезпечення охоронної діяльності придбавати, зберігати та використовувати в установленому законодавством порядку спеціальні засоби, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України (п.1 ч.1 ст.9). За Законом України від 23 грудня 1993 р. «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» [265], залежно від ступеня загрози для життя і здоров'я працівнику суду або правоохоронного органу та його близьким родичам з дотриманням вимог чинного законодавства можуть видаватися зброя, спеціальні засоби індивідуального захисту (ст.7). Нарешті, Законом України від 07 березня

1996 р. «Про страхування» [322] обумовлюються наслідки шкоди, заподіяної зброєю: в Україні здійснюються такі види обов'язкового страхування: страхування цивільної відповідальності громадян України, що мають у власності чи іншому законному володінні зброю, за шкоду, яка може бути заподіяна третій особі або її майну внаслідок володіння, зберігання чи використання цієї зброї (п.29 ст.7). Закон України від 13 грудня 2001 р. «Про тваринний світ» [324] проголошує: документом для полювання є відповідний дозвіл на право користування вогнепальною мисливською зброєю (у разі полювання з такою зброєю) (абз.5 ст.23).

Певне коло законів визначає компетенцію органів державної влади щодо організації обігу зброї. Скажімо, Закон України від 05 листопада 2009 р. «Про прикордонний контроль» [317] окреслює ці повноваження таким чином: прикордонний контроль здійснюється державою з метою протидії незаконному переміщенню через державний кордон зброї (ч.2 ст.2). Відповідно до Закону України від 03 лютого 2015 р. «Про військово-цивільні адміністрації» [262] військово-цивільні адміністрації на відповідній території мають право: установлювати обмеження щодо торгівлі зброєю (п.6 ч.1 ст.5); вилучати у громадян на зберігання вогнепальну зброю та боєприпаси, холодну зброю (п.7 ч.1 ст.5). Закон України від 01 серпня 2003 р. «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону» [326] обумовлює, що порядок придбання, видання громадським формуванням з охорони громадського порядку і державного кордону цих спеціальних засобів та їх зберігання визначається Міністерством внутрішніх справ України і спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у справах охорони державного кордону України (ч.1 ст.14). Відповідно до положень Митного Кодексу України [356] та вимог, установлених Кабінетом Міністрів України чи центральними органами виконавчої влади відповідно до їх повноважень, здійснюється знищення або руйнування окремих категорій товарів, зокрема військової, мисливської, спортивної вогнепальної зброї та боєприпасів до неї; холодної та пневматичної зброї; спеціальних засобів, заряджених речовинами сльозогінної та дратівної дії тощо (ст.177).

Найбільший обсяг повноважень щодо організації обігу зброї та їх найбільша конкретизація мають місце в Законі України від 23 грудня 2015 р.

«Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про Національну поліцію» [264], де на цей державний орган покладаються такі функції, як видання відповідно до законодавства дозволів на придбання, збереження, носіння й перевезення вогнепальної зброї, боєприпасів до неї, вибухових матеріалів; а також на відкриття й функціонування об'єктів, де вони мають обіг; контроль за дотриманням установлених правил обігу і функціонування зазначених предметів і об'єктів (ст.8 Прикінцевих та перехідних положень). Це й не є дивним, адже повноваження з формування та функціонування підсистем обігу цивільної та службово-штатної зброї на сьогодні покладається саме на поліцію.

Окремо стоять норми права кодифікованих законів – Кодексу України про адміністративні правопорушення (ст.ст.190-195-4) [151] та Кримінального Кодексу України (ст.263) [174], які формують правове поле абсолютних заборон у сфері нелегального обігу зброї та порушень правил обігу зброї. Їхній поглиблений аналіз ми здійснимо у третьому розділі нашого дослідження.

Термін «закон» у деяких випадках може вживатися як узагальнювальне поняття – під ним, на думку О. Дубинського, маються на увазі всі нормативні акти, які мають силу закону, або, іншими словами, законодавчі акти [114, с.32]. Гадаємо, що до узагальнювального поняття «законодавчий акт» слід віднести акти парламентської законотворчості. До того ж на сьогодні, відповідно до рішення Конституційного Суду України від 17 жовтня 2002 р., визначення Верховної Ради України єдиним органом законодавчої влади означає, що жоден інший орган державної влади не уповноважений ухвалювати закони. Верховна Рада України здійснює законодавчу владу самостійно, без участі інших органів [445]. Таким чином, постанови Верховної Ради України та президії Верховної Ради України поряд із Законами України перебувають на одному ієрархічному щаблі законодавчого рівня регламентації. Регулювання відносин обігу зброї, здійснюване постановами Верховної Ради України та президії Верховної Ради України, репрезентоване всім спектром засобів правового регулювання, що безумовно свідчить про його високу інтенсивність. Надалі для наочності всі чинники

інструментарію спеціальнодозвільного правового режиму обігу зброї нами будуть підкреслені.

Найголовнішим нормативним актом, що формує спеціальнодозвільний правовий режим обігу зброї, є Постанова Верховної Ради України від 17 червня 1992 р. «Про право власності на окремі види майна» [315], якою встановлюється загальна заборона на вільний цивільний обіг окремих видів майна шляхом затвердження вичерпного їх переліку (зокрема зброї), що не може перебувати у власності громадян, громадських об'єднань, міжнародних організацій та юридичних осіб інших держав на території України. Як виняток з цієї загальної заборони, органами внутрішніх справ за місцем проживання надається виключний дозвіл на спеціальний порядок набуття права власності на окремі види зброї: а) на вогнепальну гладкоствольну мисливську зброю особам, які досягли 21 річного віку; б) на вогнепальну мисливську нарізну зброю (мисливські карабіни, гвинтівки, комбіновану зброю з нарізними стволами) особам, які досягли 25 річного віку; в) на газові пістолети, револьвери і патрони до них, заряджені речовинами сльозогінної та дратівної дії особам, які досягли 18 річного віку; г) на холодну зброю та пневматичну зброю калібру понад 4,5 мм і швидкістю польоту кулі понад 100 м/с особам, які досягли 18-річного віку.

Затверджені постановами Верховної Ради України різноманітні програми боротьби зі злочинністю здебільшого містять позитивні зобов'язання щодо посилення контролю за обігом зброї з боку відповідних силових структур держави. Так, Постанова Верховної Ради України від 25 червня 1993 р. «Про Державну програму боротьби із злочинністю» [267] вимагає здійснити практичні заходи із запобігання крадіжкам зброї та перевірки стану зберігання зброї мисливцями та іншими приватними особами, які мають на це законні підстави (п.6). Постанова Верховної Ради України від 18 листопада 1997 р. «Про стан боротьби із злочинністю та забезпечення законності в державі» [321] зобов'язує в першочерговому порядку прийняти проект Закону України «Про зброю». Постанова Верховної Ради України від 1 березня 1993 р. «Про порядок носіння, зберігання і застосування вогнепальної зброї» [312] доручає Кабінету Міністрів України розробити й затвердити перелік посадових осіб, яким надається право користуватися вогнепальною зброєю.

До законодавчих актів Верховної Ради України, що містять позитивні зобов'язання у сфері організації обігу зброї, належать і постанови її президії. Так, Постанова Президії Верховної Ради України від 11 травня 1992 р. «Про заходи забезпечення виконання вимог дозвільної системи» [295] вимагає від МВС України організувати: проведення на об'єктах міністерств і відомств, які мають дозвіл на користування предметами, що є об'єктами дозвільної системи, інвентаризації цих предметів (абз.2 п.3); розробити відомчі інструкції з питань порядку придбання, перевезення, обліку і використання предметів, що є об'єктами дозвільної системи, торгівлі ними, відкриття тирів, стрільбищ, стендів, майстерень по ремонту зброї (абз.3 п.3). Зрештою, у Постанові Президії Верховної Ради України від 10 листопада 1994 р. «Про забезпечення безпеки народних депутатів України та окремих посадових осіб апарату Верховної Ради» [269] йдеться про сприяння діяльності та забезпечення захисту народних депутатів України, окремих посадових осіб апарату Верховної Ради України та членів їх сімей шляхом видання їм короткоствольної вогнепальної зброї (п.4).

Наступний щабель ієрархії нормативних актів у сфері відносин обігу зброї – це так звані підзаконні акти. Термін «підзаконний нормативно-правовий акт», на думку Л. Горбунової, визнається збірною юридичною категорією, яка виражає одну загальну властивість великої, найбільшої за кількісним складом, групи нормативно-правових актів, що видаються суб'єктами виконавчо-розпорядчої діяльності в Україні, згідно з якою їх зміст має ґрунтуватися на положеннях закону і йому не суперечити [96, с.10]. Саме підзаконні акти, як зазначається в листі Міністерства юстиції України від 30 січня 2009 р. «Щодо порядку застосування нормативно-правових актів у разі існування неузгодженості між підзаконними актами» [446], відтіняють вищу юридичну силу законів, оскільки всі підзаконні нормативно-правові акти приймаються на основі законів і за своїм змістом не мають суперечити їм (абз.6 п.1). Ґрунтуючись на дослідженні Л. Горбунової, зазначимо, що підзаконні нормативно-правові акти Президента України та Кабінету Міністрів України є різновидом нормативно-правових актів, що видаються повноважними органами публічного управління на основі й на виконання положень законів, відповідно до них, для їх подальшої конкретизації та розвитку [96, с.7].

Так, відповідно до Основного Закону України [163] Президент на основі та на виконання Конституції і законів України видає укази й розпорядження, які є обов'язковими до виконання на території України (ч.3 ст.106). Серед актів Президента, які мають значення для правового регулювання порядку обігу зброї у державі, можна назвати низку указів і розпоряджень.

Такі способи правового регулювання відносин обігу зброї, як спеціальний дозвіл, виключна заборона, позитивні зобов'язання найбільш повно репрезентовані в Указі Президента України від 29 квітня 1995 р. «Про заснування відзнаки Президента України «Іменна вогнепальна зброя» [272]. Іменна вогнепальна зброя в Україні – це пістолет «ФОРТ-12» із бойовим комплектом у кількості 16 патронів. Вона має бути зареєстрована в органах внутрішніх справ за місцем проживання нагородженого і зберігається в порядку, що визначається МВС України (п.5). Особи, нагороджені відзнакою «Іменна вогнепальна зброя», мають право зберігати її, носити і застосовувати (абз.1 п.6). Передання цієї зброї іншим особам або її відчуження забороняється (абз.3 п.6). «Іменна вогнепальна зброя» після смерті нагородженого здається до органу внутрішніх справ (п.9). Такий спосіб правового регулювання, як спеціальний дозвіл, зокрема дозвіл на використання історичної зброї під час проведення спортивних змагань з козацьких вправ, має місце у п.47 Указу Президента України від 15 листопада 2001 р. «Про Національну програму відродження та розвитку Українського козацтва на 2002-2005 роки» [307].

У площині профілактики злочинності чи боротьби з нею існує певне коло узагальнених програм і концепцій, затверджених указами Президента України, що певним чином перегукуються з аналогічними постановами Верховної Ради України і також містять значну кількість позитивних зобов'язань щодо посилення контролю за обігом зброї. Так, у «Комплексній програмі профілактики злочинності на 2001-2005 роки», затвердженій Указом Президента України від 25 грудня 2000 р. [299], йдеться про те, що з метою забезпечення активної наступальної протидії злочинності та уповільнення темпів її зростання МВС України, СБУ, Держмитслужба та Держкомкордон України мають ужити певних заходів, зокрема й обмеження незаконного обігу зброї (п.10). Указ Президента України від 09 лютого

2004 р. «Про систему заходів щодо усунення причин та умов, які сприяють злочинним проявам і корупції» [319] зобов'язує Службу безпеки України разом із Міністерством внутрішніх справ України, Державною митною службою України, Державною податковою адміністрацією України, Адміністрацією Державної прикордонної служби України здійснити заходів щодо протидії незаконному переміщенню через митний кордон зброї та боєприпасів та їх обігу (підп. «б» розд. 9). «Концепція боротьби з тероризмом», затверджена Указом Президента України від 25 квітня 2013 р. [302], констатує наявність державної проблеми, що потребує негайного розв'язання через те, що з боку міжнародних злочинних угруповань, які діють у сфері нелегального переміщення зброї, існує зацікавленість у діяльності на території України як транзитній зоні (абз.8). Ця концепція, хоч і не містить позитивних зобов'язань щодо протидії цьому негативному явищу, усе ж спонукає до активних дій правоохоронні органи держави.

Розпорядження Президента України від 19 лютого 1993 р. «Про спеціальні засоби самооборони, заряджені речовинами сльозоточивої та дратівної дії» [320] має більш реальний характер, ніж узагальнені програми та концепції, містить конкретне позитивне зобов'язання, адресоване Кабінетові Міністрів України з низки питань. По-перше, це запровадження продажу громадянам упаковок з аерозолями сльозогінної та дратівної дії (газових балончиків) (абз.3). По-друге, це внесення на розгляд Верховної Ради України пропозиції щодо включення газових пістолетів і револьверів та патронів до них, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії, до переліку видів майна, для яких встановлено спеціальний порядок набуття громадянами права власності з дозволу органів внутрішніх справ (абз.5); установлення відповідальності за порушення порядку розробки, виробництва та обліку спеціальних засобів самооборони, придбання, реєстрації газових пістолетів і револьверів та патронів до них, а також за використання зазначених засобів з протиправною метою (абз.6). По-третє, це визначення єдиного порядку розробки, виробництва та утилізації спеціальних засобів самооборони (абз.7). Нарешті – завдання щодо затвердження Положення про порядок придбання, реєстрації та обліку відповідних спеціальних засобів самооборони (абз.8).

Указ Президента України від 6 квітня 2011 р. «Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України» [283] визначає повноваження міністерства у сфері обігу зброї як однієї зі складових дозвільної системи. Так, МВС України забезпечує відповідно до законодавства функціонування дозвільної системи (підп.33 п.4), у ракурсі чого має право в установленому порядку перевіряти дотримання державними органами та органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями всіх форм власності, їх посадовими особами, а також громадянами правил дозвільної системи (підп.4 п.6).

Згідно з ч.3 ст.113 Конституції України [163] Кабінет Міністрів України у своїй діяльності керується Конституцією та законами України, а також указами Президента України й постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України. В аспекті наголошеного Уряд України бере участь у формуванні нормативної бази з питань обігу зброї. Це більше десяти фундаментальних нормативних актів, що власне й регулюють обіг зброї.

Підґрунтям дозвільної системи, і, як наслідок, ідеологією формування спеціально дозвільного режиму обігу зброї є Постанова Кабінету Міністрів України від 25 жовтня 1992 р. «Про затвердження Положення про дозвільну систему» [281]. Цим нормативно-правовим актом установлюється вичерпний перелік предметів, віднесених до зброї: вогнепальна зброя (нарізна воєнних зразків, несучасна стрілецька, спортивна, навчальна, охолощена, мисливська нарізна і гладкоствольна), бойові припаси до неї; холодна зброя, (арбалети, мисливські ножі тощо); пневматична зброя калібру понад 4,5 мм і швидкістю польоту кулі понад 100 м/с; пістолети і револьвери та патрони до них, заряджені речовинами сльозогінної та дратівної дії; пристрої вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та зазначені патрони (п.2 та перелік доповнень). Крім того наводиться частковий перелік дозволених дій чи видів діяльності зі зброєю (п.2). Визначається порядок отримання спеціальних дозволів на здійснення суворо визначених дій чи видів діяльності зі зброєю (п.п.9, 10, 13, 14).

Постанова Кабінету Міністрів України від 7 вересня 1993 р. «Про порядок продажу, придбання, реєстрації, обліку і застосування спеціальних

засобів самооборони, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії» [314] поширила дію дозвільної системи держави на газові пістолети й револьвери та патрони до них калібру 6, 8 і 9 мм, заряджені речовинами сльозоточивої та дратівної дії, об'єкти виготовлення та реалізації спеціальних засобів самооборони, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії (пп. 2, 3). Крім того окреслюється порядок отримання спеціальних дозволів та встановлюється низка позитивних зобов'язань щодо виготовлення, реалізації (продажу), придбання, реєстрації, обліку, зберігання (носіння) і застосування спеціальних засобів самооборони, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії (пп. 3, 5, 7 16, 18 24).

Оперує спеціальними дозволами та позитивними зобов'язаннями як засобами правового регулювання і Постанова Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2015 р. №1000 «Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з виробництва та ремонту вогнепальної зброї невійськового призначення і боєприпасів до неї, холодної зброї, пневматичної зброї калібру понад 4,5 мм і швидкістю польоту кулі понад 100 м/с, торгівлі вогнепальною зброєю невійськового призначення та боєприпасами до неї, холодною зброєю, пневматичною зброєю калібру понад 4,5 мм і швидкістю польоту кулі понад 100 м/с; виробництва спеціальних засобів, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії, індивідуального захисту, активної оборони та їх продажу» [276]. Зокрема це (пп. 7 12) зазначеного нормативного акта. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 липня 2004 р. «Питання ввезення в Україну та придбання боєприпасів до нагородної короткоствольної вогнепальної зброї» [249] також використовує спеціальні дозволи як спосіб унормування відносин обігу зброї.

Охорона суб'єктивних прав громадян від негативних наслідків порушення правил обігу зброї є лейтмотивом прийняття Постанови Кабінету Міністрів України від 29 березня 2002 р. «Про затвердження Порядку і правил проведення обов'язкового страхування цивільної відповідальності громадян України, що мають у власності чи іншому законному володінні зброю, за шкоду, яка може бути заподіяна третій особі або її майну внаслідок володіння, зберігання чи використання цієї зброї» [288], у якій ідеться про те, що об'єктом страхування відповідальності власників чи користувачів зброї є майнові інтереси, пов'язані з відшкодуванням страхувальником заподіяної

ним шкоди життю, здоров'ю або майну фізичних і юридичних осіб унаслідок володіння, зберігання чи використання зброї (п.3).

Завершальним щаблем ієрархії правового інструментарію нормативного регулювання відносин обігу зброї є акти міністерств та їх структурних підрозділів, а також акти інших органів центральної виконавчої влади. Ці акти є результатом відомчої нормотворчості – діяльності уповноважених керівників центральних органів виконавчої влади, які в межах своєї компетенції створюють, скасовують, упорядковують відомчі підзаконні акти шляхом нормопроєктування, зміни, доповнення, скасування, обліку, систематизації правових норм, спрямованих на регулювання суспільних відносин, що входять до сфери їх повноважень [110, с.9].

Відомчими актами, на думку О. Дзюбенко, є підзаконні акти, які видаються центральними органами виконавчої влади для врегулювання суспільних відносин у певній галузі діяльності держави [110, с.12]. Сам відомчий акт, як зазначає Ю. Градова, – це підзаконний нормативний акт, що видається в межах компетенції того чи іншого органу виконавчої влади (міністерства, служби, відомства) і містить похідні норми, що розкривають і конкретизують первинні норми, приймаються на їх підставі, спрямовані на їх повне і точне виконання [101, с.91]. Похідний характер відомчих нормативних актів підкреслює і Л. Шестопалова: відомчий акт – це підзаконний нормативний акт, який містить вторинні (похідні) норми, що розкривають та конкретизують первинні норми, приймаються на їх підставі, спрямовані на їхнє повне й точне виконання [440, с.137-138].

На нашу думку, саме відомчі нормативні акти наповнюють конкретними ознаками бланкетну схему диспозицій норм КпАП у сфері адміністративної відповідальності за порушення правил обігу зброї. Саме у відомчих нормативних актах докладно вписано точні правила або порядок здійснення окремих дій чи видів діяльності зі зброєю. Про це переконливо свідчать загальні назви відомчих інструкцій, умов, положень. Як ремарку зауважимо, що основні способи правового регулювання, використовувані при утворенні правил обігу зброї, – це позитивні зобов'язання та виключні заборони.

Базовий нормативний акт, у якому зосереджено правила обігу зброї, що поширюються на всіх фізичних і на певну частину юридичних осіб щодо

здійснення ними дій зі зброєю, – це «Інструкція про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної і холодної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та зазначених патронів, а також боєприпасів до зброї та вибухових матеріалів», затверджена наказом МВС України від 21 серпня 1998 р. №622 [274].

Решта відомчих нормативних актів МВС України визначає правила здійснення окремих видів спеціальної господарської діяльності зі зброєю юридичними особами. Зокрема це такі документи: «Положення про порядок збирання та утилізації спеціальних засобів самооборони, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії (в тому числі газових балончиків), непридатних для подальшого користування», затверджене наказом МВС України від 08 лютого 1994 р. №64 [284]; «Положення про порядок придбання, видачі, обліку, зберігання та застосування вогнепальної зброї, боєприпасів до неї, спеціальних засобів індивідуального захисту працівниками судів і правоохоронних органів, а також особами, які беруть участь у кримінальному судочинстві», затверджене наказом МВС України від 24 липня 1996 р. №523 [286].

Порядок організації обігу зброї, а отже й розробки правил обігу зброї відповідно до «Положення про дозвільну систему» є виключною компетенцією МВС України (абз.3 п.9) [281], і поширюється він згідно із Положенням «Про Міністерство внутрішніх справ України» на всі державні органи виконавчої влади [283]. Міністерство внутрішніх справ України є провідною інституцією у цій сфері суспільних відносин, оскільки тільки цей орган центральної виконавчої влади має виключне право видавати дозволи на обіг зброї; контролювати порядок обігу зброї і, як наслідок, установлювати правила здійснення окремих актів, операцій, дій та спеціальної діяльності зі зброєю.

Але існують і нормативні акти, які створюються іншими органами центральної виконавчої влади. Ці акти можуть конкретизувати порядок здійснення обігу зброї (поводження зі зброєю) окремими категоріями державних службовців – як наприклад «Інструкція про порядок придбання, зберігання, обліку, перевезення, носіння і використання вогнепальної зброї,

боєприпасів та спеціальних засобів державними інспекторами органів рибоохорони Головрибводу Державного комітету рибного господарства України», затверджена наказом Державного комітету рибного господарства України від 15 червня 1998 р. №86 [275]; Наказ Міністерства охорони природного середовища України від 12 жовт. 2004 р. №386 «Інструкція про порядок придбання, зберігання, обліку, перевезення, використання та застосування вогнепальної зброї, бойових припасів до зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та зазначених патронів, а також спеціальних засобів державними інспекторами з охорони навколишнього природного середовища органів, що входять до сфери управління Міністерства охорони навколишнього природного середовища України», затверджена наказом Міністерства охорони природного середовища України від 12 жовт. 2004 р. №386 [140]. Крім того можуть визначатися правила здійснення окремих дій з обігу зброї, як це відтворено у «Правилах перевезень пасажирів, багажу, вантажобагажу та пошти залізничним транспортом України», затверджених наказом Міністерства транспорту та зв'язку України від 27 грудня 2006 р. №1196, які визначають порядок транспортування зброї залізничним транспортом [291].

Інтенсивність правового регулювання соціальної діяльності у сфері обігу зброї зумовлена детермінантою її суспільної небезпеки – це так зване «життя за правилами», для якого характерна висока нормативна регламентація життєдіяльності особи і, як наслідок, обтяження позитивними зобов'язаннями та спеціальними заборонами. Очевидним є, що такий об'єкт (предмет), як зброя зумовлює якнайвищу інтенсивність правового регулювання.

Отже, явище «інтенсивність правового регулювання соціальної діяльності у сфері обігу зброї» за типовими ознаками імперативності, жорсткості, напруженості та насиченості правового поля визначає ідеологію правового режиму обігу зброї, утвореного на загальній забороні вільного обігу зброї в Україні. Явище «інтенсивність нормативного регулювання соціальної діяльності у сфері обігу зброї» вирізняється ознаками конкретизації у бланкетних нормах, деталізації процесуальних процедур, унормованості правового поля галуззю адміністративного права.

Таким чином, інтенсивність адміністративно-правового регулювання у сфері обігу зброї характеризується такими особливостями:

- праве регулювання обігу зброї має виключно інтенсивне правове регулювання в цілому та адміністративно-правове зокрема;

- інтенсивне адміністративно-правове регулювання здійснюється на основі ієрархічно визначених норм адміністративного права за ознакою їх юридичної сили, до яких належать норми міжнародного права, конституційні норми, інші закони України, підзаконні нормативно правові акти (постанови Верховної ради України, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, накази МВС, спільні накази МВС з іншими центральними органами виконавчої влади. Підкреслюється, що спеціальний Закон у цій сфері – «Закон про зброю» – в Україні відсутній.

- серед міжнародних нормативно-правових актів провідний вплив на інтенсивність у цій сфері мають норми Конвенції Ради Європи про контроль за придбанням та зберіганням вогнепальної зброї приватними особами, Протокол проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності;

- конституційними нормами інтенсивності правового регулювання обігу зброї є положення захисту щодо найцінніших цінностей природного права життя та здоров'я людини, обов'язку держави захищати життя людини та права людини самозахист;

- в умовах сьогодення найголовнішим нормативним актом, що формує спеціальнодозвільний правовий режим обігу зброї, є підзаконні нормативно-правові акти Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, МВС, які наповнюють конкретними ознаками бланкетні норми КУпАП у сфері адміністративної відповідальності за порушення правил обігу зброї.

- у цілому інтенсивність адміністративно-правового регулювання характеризується імперативністю, жорсткістю, напруженістю та насиченістю адміністративно-правової матерії.

Отже, інтенсивність адміністративно-правового регулювання у сфері обігу зброї – це адміністративно-правовий режим жорсткого, імперативного, насиченого нормами міжнародного, конституційного та адміністративного

права з метою охорони найцінніших цінностей природного права – життя та здоров'я людини – обов'язку держави захищати та реалізувати права громадян на самозахист.

2.3 Поняття, зміст і класифікація видового об'єкта правопорушень у сфері обігу зброї

Змістовною складовою суспільного життя є діяльність людей, а формою – суспільні відносини. Суспільні відносини – це відносини, що складаються між людьми в процесі їхнього життя. Безумовно, вони дуже різноманітні, і як наслідок саме на цьому будується класифікація об'єкта правопорушення за допомогою науки таксономії.

Наукова класифікація в праці Г. Рузавіна окреслюється як метод дослідження безлічі об'єктів через їх поділ на класи за певною загальною ознакою, який є важливим евристичним засобом для відкриття нових наукових істин. Наукові класифікації є багаторівневим і розгалуженим розподілом первинного обсягу поняття, у результаті якого виникають супідрядні йому поняття [346].

За основу визначення способів класифікації правової сутності «об'єкт правопорушення» візьмемо доробки Г. Буча – автора класичних праць з об'єктно орієнтованого аналізу. Лейтмотивом його творів є теза, що в основі такого аналізу і створення складних програмних систем основними будівельними блоками є класи та об'єкти. Американський дослідник зазначає, що аналіз будь-якої предметної галузі можна проводити або щодо аналогічних додатків (вертикально), або щодо аналогічних частин одного й того ж застосування (горизонтально). Отримані таким чином класи (додатки – I.B) й об'єкти (частини – I.B.) є безліччю ключових абстракцій і механізмів, відібраних з урахуванням мети початкового завдання. Далі Г. Буч, проводячи паралелі між труднощами класифікації та труднощами об'єктно-орієнтованого проектування, зазначає: якщо абстракція є зібранням об'єктів без якої-небудь власної поведінки, ми робимо її структурою. Проте коли наша абстракція має на увазі складнішу поведінку, ніж простий доступ до полів структури, то треба визначати клас [43]. Крім того доречно

співвіднести наш аналіз з висловлюваннями таких вчених, як О. Соловйова (з урахуванням ознаки поділу класифікація буває родовидовою або партитивною [368]) чи Е. Коротков (існує два види класифікації: поділ загального й розділення цілого) [169].

Аналіз теорії об'єктно орієнтованого підходу дозволяє зробити такий висновок: по-перше, структура (ієрархія) класів – це таксономічна (родовидова) класифікація; по-друге, структура (ієрархія) об'єктів – це партитивна (ціло-частинна) класифікація. Перша класифікація, здійснювана через поділ загального, як зазначає Е. Коротков, припускає розподіл деякої сукупності явищ, що мають певні загальні риси і в той же час відмінності. Їх спільність можна визначити через ознаки, а відмінність – через групи приналежності. З приводу другої класифікації (розділення цілого) цей же автор зазначає, що головна її ознака полягає в тому, що тут критерієм класифікації є частина цілого. Як би детально не проводилася класифікація, вона завжди виражає зміст первісного явища, що уявляється нами у вигляді цілого [169].

Таксономія – це теорія і практика класифікації та систематизації складноорганізованих явищ дійсності або галузей діяльності, які зазвичай мають ієрархічну будову [42, с.495]. Група окремих об'єктів, що пов'язані певною мірою єдності властивостей та ознак, отримана шляхом логічної класифікації (систематизації), називається класом або таксономом [207, с.650]. Британські фігуративні соціологи Г. Спенсер та У. Рансімен вважають, що таксономії належить важливе місце в будь-якій науці, що опікується суспільними явищами, коли виникає потреба з'ясування ієрархії наукових понять [37, с.316]. Зазначене, на нашу думку, стосується й права.

Основним інструментарієм таксономії є впорядкований інструментарій наукової класифікації та наукової систематизації. Це, зокрема, способи дисоціації комплексного поняття на складові частини або асоціації його окремих типових понять як категорій мислення в системи чи структури. Ураховуючи наведене, можна стверджувати: на будь-якій ділянці реальності може бути побудована система таксономічних категорій, яка має давати повний опис цієї реальності з точки зору її ієрархічної структури.

Найголовнішою у класифікації чи систематизації законодавства, на думку М. Попова, є така властивість правових норм, як ієрархічність об'єкта

їх правового захисту [258, с.54]. Доведення зазначеної тези й буде одним із завдань цього підрозділу. По-перше, ієрархічність на різних рівнях асоціації або дисоціації дозволяє чітко й однозначно визначити місце явища, що аналізується, у будь-якій системі чи структурі [343]. По-друге, ієрархія дозволяє жорстко прив'язати таксономічну категорію будь-якого явища до певного місця в системі. Здійснюється ця прив'язка за допомогою відношень координації, суперординації або субординації. Не є винятком і матеріальні норми охоронного характеру, що формують інститут адміністративної відповідальності, зокрема й за порушення правил обігу зброї.

Для пояснення значення термінів «відношення координації», «відношення суперординації» та «відношення субординації» доцільно звернутися до аналізу праць видатних фахівців науки логіки І. Канта, Г. Джозефа та Л. Стеблінга, здійсненого в монографії О. Суперанської, Н. Подольської та Н. Васильєвої «Загальна термінологія: Питання теорії» [368]. Суперординаційним можна назвати «ширше поняття»; субординаційним – «вужче»; відношення ж між поняттями одного рівня поділу або об'єднання названо координацією [380, с.142].

Логічні відношення ще називають родовидовими або ж відношеннями аналогії чи подібності. Родовидові відношення базуються на внутрішніх зв'язках між їх окремими властивостями і якостями, на якійсь їх спільній характеристиці – «інтенції». Логічні відношення є ієрархічними. Ієрархічність логічних послідовностей полягає в тому, що кожен окремо взятий клас (таксон) є видом щодо більш високого в ієрархічній градації класу (таксону) і родом щодо розташованих нижче класів (таксонів) [380, с.152]. Логічний поділ, тобто розподіл роду на види, можна починати практично від будь-якого поняття. Таксони (класи) одного рівня, таким чином, тоді будуть координованими, вищого рівня – суперординованими, а нижчого рівня – субординованими.

Ці правила поділу передбачають таке: по-перше, поділ на всіх стадіях і на кожному етапі має, по-можливості, проводитися на підставі тільки одного принципу; по-друге, координовані види (класи) разом мають вичерпувати рід (суперклас); по-третє, види, що складають рід, виключають один одного; по-четверте, послідовні стадії поділу мають проводитись поступово [380, с.152]. Будь-яка таксономічна система передбачає наявність як мінімум двох

ієрархічних рівнів, краще ж, звичайно, коли є більша кількість ступенів ієрархії, що свідчить про вищий рівень опрацьованості поняття. При цьому між рівнозначними поняттями одного рівня ієрархії існують координаційні (рівні, еквівалентні) зв'язки. Однозначні, однорівневі поняття можуть утворювати так звані координаційні серії. Водночас ці серії безпосередньо підпорядковуються єдиному суперординаційному (родовому) поняттю, що розташоване на найближчому верхньому ієрархічному рівні класифікації. Утім кожен елемент координаційної серії, маючи власну ознаку, є окремим складовим видом суперординаційного роду.

Партитивність же полягає в тому, що інформуючи про співвідношення «частина-ціле», така класифікація не дає відомостей, як саме побудоване будь-яке з таких цілих. Найпростішою з партитивних класифікацій є поярусна партитивна класифікація. Прийmemo судження, що наведені вище, за аксіому і подальший аналіз побудуємо саме на них.

Логіка попередніх міркувань зі сфери таксономії дозволяє сформулювати дві засадничі тези. Перша: явище «загальний об'єкт правопорушення» – це сукупність, яка апріорі може бути класифікованою тільки в партитивний спосіб і аж ніяк не в родовидовий. Друга: послідовність родовидового поділу «об'єкта правопорушення» починається виключно з суперординаційного таксону «родовий об'єкт» і закінчується найдрібнішим неподільним видом, яким є субординований «безпосередній об'єкт». Тому загальний, родовий, видовий та безпосередній об'єкти правопорушення в жодному разі не можуть бути поєднані в єдину ієрархію (ступені поділу – І.В.) – це груба помилка. Концепти «триступенева класифікація об'єкта правопорушення» або ж «багатоступенева класифікація об'єкта правопорушення» за умов включення в цю сукупність «загального об'єкта правопорушення» – це нонсенс.

Утім практика інтегрування двох методів класифікації в сучасній науці, на жаль, є поширеною. Так, О. Остапенко зазначає, що триступенева класифікація об'єктів (загальний, родовий і безпосередній) на сьогодні має широке розповсюдження. А відмова від триступеневої класифікації, на його думку, є небажаною, оскільки на ній побудована система Особливої частини КпАП. До того ж ця система відповідає потребам практики, вона логічна і дозволяє визначати об'єкти адміністративно-правової охорони на різних

рівнях їх узагальнення [234, с.150-151, с.178]. Як зазначають С. Ващенко та В. Поліщук, триступеневому поділу (Особлива частина – глава Особливої частини – склад конкретного адміністративного проступку) відповідає і триступеневий поділ об'єкта адміністративно-правової охорони (загальний об'єкт – родовий об'єкт – безпосередній об'єкт). Її сутність полягає в поступовій конкретизації суспільних відносин, що охороняються адміністративним законодавством, за принципом від загального до окремого, через визначення спочатку родового, а потім безпосереднього об'єкта [72, с.30].

Таксономія чинника «об'єкт правопорушення» має тривалу традицію, що вже давно стала предметом досліджень правників. Ми ж розглянемо тільки ті авторські варіанти класифікації об'єктів правопорушення (чи то кримінального, чи то адміністративного), у яких дописувачі наводять підстави для класифікації (поділу). До уваги не братимуться беззаперечні неаргументовані твердження, що не мають жодної наукової цінності. Наприклад, розрізняються такі об'єкти: загальний; родовий; безпосередній [7, с.93]; ні в кого не викликає сумнівів обґрунтованість «вертикальної» класифікації об'єктів злочинів на загальний; родовий; видовий та безпосередній [430]. Учених, які вказують ознаки родовидового поділу об'єкта правопорушення чи його партитивної асоціації, на жаль, обмаль.

Аналіз загального об'єкта правопорушення як правової сутності почнемо з двох протилежних висловлювань. Ми цілком підтримуємо слушну думку А. Пашковської: загальний об'єкт дає цілісне уявлення про ті блага, інтереси, цінності, які сучасне суспільство і держава вважають настільки значущими, що передбачають кримінальну відповідальність у разі спричинення або можливості спричинення їм істотної шкоди [243, с.147]. Тому певним дисонансом звучить вислів В. Сидоренка, з яким ми не згодні: загальний об'єкт є єдиним для всіх адміністративних правопорушень, з огляду на що немає необхідності в детальному його дослідженні [355].

Загальний об'єкт правопорушення доцільно аналізувати крізь призму наріжних визначень, сформульованих В. Тацієм – фундатором цього напрямку в сучасній науці кримінального права [384]. Попередній аналіз доробок ученого дозволяє стверджувати, що загальний об'єкт будь-якого делікту визначається трьома аспектами: 1) загальний об'єкт правопорушення

дозволяє відмежувати протиправні діяння від решти; 2) загальний об'єкт правопорушення охоплює сукупність усіх суспільних відносин, охоронюваних абсолютними заборонами; 3) загальний об'єкт правопорушення – це варіативна система караних законом діянь. Думки решти авторів неважко згрупувати в руслі названих трьох аспектів.

Перший аспект. Розкриваючи сутність загального об'єкта злочину, В. Тацій вважає, що такий об'єкт має важливе значення для відмежування злочинів від незлочинних діянь та ін. [18, с.116]. В. Шевчук та О. Охман вважають, що загальний об'єкт дає змогу розкрити соціально-політичну сутність, суспільну небезпечність злочину та іноді допомагає відмежувати злочин від незлочинної поведінки [435, с.237]. На думку А. Безверхова та І. Шевченко, службова функція загального об'єкта полягає в тому, що він покликаний відрізнити злочинне від незлочинного [24, с.8]. Група авторів мультимедійного посібника підкреслює, що виділення загального об'єкта злочинів має важливе значення для відмежування злочинів від інших правопорушень: ті суспільні відносини, що не перебувають під охороною кримінального закону, не можуть бути об'єктом злочину [349].

У площині нашого дисертаційного дослідження можна зробити висновок: загальний об'єкт адміністративного правопорушення здійснює дихотомічний поділ всіх протиправних діянь на два кластери – адміністративні проступки та решту діянь.

Другий аспект. В. Тацій доводить, що загальний об'єкт утворює сукупність усіх громадських стосунків, які поставлені під охорону закону про кримінальну відповідальність. До цієї сукупності входять найрізноманітніші стосунки (життя і здоров'я людей, мирне співіснування держав, економічна і політична основа держави, власність і система господарства і ін.). Д. Рудник під загальним об'єктом адміністративного проступку розуміє не всі суспільні відносини, що складаються в процесі управління, а лише ті, які законодавець вважає за необхідне поставити під охорону адміністративно-деліктного законодавства та встановити стягнення за заподіяння шкоди цим відносинам [345, с.348]. М. Чернов вважає, що загальним об'єктом правопорушення є всі суспільні відносини, які охороняються тим чи іншим галузевим законодавством і яким правопорушенням завдано шкоду [428]. В. Зуй зазначає, що загальний об'єкт

адміністративного правопорушення слід розуміти як всю сукупність суспільних відносин, які охороняються законодавством про адміністративні правопорушення [134, с.163]. Л. Коваль характеризує загальний об'єкт як сукупність усіх правових відносин, що охороняються адміністративно-правовими нормами і містяться в Особливій частині КпАП [150, с.108].

На нашу думку, загальний об'єкт будь-якого правопорушення як правова сутність має певний обсяг і зміст (не плутати із законом науки логіки щодо зворотного відношення між змістом і обсягом поняття [360, с.35]). Так, сукупність норм особливої частини КпАП формує певний обсяг (правове поле абсолютної заборони), тобто – «загальний об'єкт адміністративного делікту». Можна сказати, що «загальний об'єкт адміністративного делікту» утворюється множиною норм права, що містяться в особливої частині КпАП. Зміст же загального об'єкта адміністративного делікту – це поєднання всіх загальних заборон, виписаних у кожній окремій нормі права особливої частини КпАП в єдину інтенцію (мету, напрямок волі – у нашому випадку законодавця).

Третій аспект. В. Тацій вбачає, що загальний об'єкт злочину – це не постійна система суспільних відносин (раз і назавжди визначена), а мінлива сукупність суспільних відносин, що залежить від закону про кримінальну відповідальність (наприклад, у зв'язку з криміналізацією чи декриміналізацією суспільно небезпечних діянь змінюється й наявна сукупність суспільних відносин, що утворює загальний об'єкт кримінально-правової охорони) [388, с.135]. Тезу В. Тація підтримує П. Фріс, який пише: звичайно, життя не стоїть на місці, і загальний об'єкт злочину буде постійно змінюватись відповідно до розвитку суспільства та завдань, які стоять перед кримінальним законом [406, с.52]. Існують й інші думки. Так, С. Анощенкова вважає, що модифікація об'єкта злочину відбувається лише на рівні безпосереднього об'єкта; загальний, родовий та видовий об'єкти злочинів лишаються тими ж, що й раніше [11, с.39].

Суспільне життя перебуває в постійній динаміці, тому обсяг суспільних відносин, що охороняються особливою частиною КпАП, у кожний конкретний момент часу є мінливою множиною норм права. Завжди можна визначити, які абсолютні заборони перебувають усередині цього правового обсягу й утворюють його зміст, а які – поза цим правовим полем. Зі зміною

суспільних відносин здійснюється редакція особливої частини КпАП через доповнення новими нормами або навпаки – через виключення застарілих норм права. При цьому змінюється і зміст певної глави КпАП, і зміст самої особливої частини КпАП. Тому зміст «загального об'єкта адміністративного правопорушення» є константою тільки між черговими редакціями особливої частини КпАП. Що ж стосується обсягу загального об'єкта адміністративного правопорушення, то він може і збільшуватися (за умови доповнення нових норм), і зменшуватися (за умови виключення застарілих норм), і бути постійним (за рівної кількості доданих і виключених норм права).

Проаналізувавши частоту внесень змін до КпАП за п'ять років (2010 – 2014 рр.), ми дійшли висновку, що зміни та доповнення вносилися 67 разів, з них до Особливої частини – 48 разів. Таким чином, кожного разу зміст загального об'єкта адміністративного правопорушення існував у незмінному вигляді в середньому близько п'яти тижнів. Якщо до наших розмірковувань долучити семантику слова «видозміна» – «предмет, речовина і т. ін. якоїсь загальної категорії у дещо зміненому вигляді; різновид; модифікація» [42, с.93], то можна сказати, що «загальний об'єкт адміністративного правопорушення» – це видозмінюване правове явище. При цьому кожна нова редакція будь-якого безпосереднього об'єкта адміністративного правопорушення призводить до зміни змісту виключно його найближчого видового об'єкта, тільки його родового об'єкта і завжди – до зміни змісту загального об'єкта адміністративного правопорушення.

Зважимося заявити, що «загальний об'єкт делікту» має подвійну ярусну класифікаційну природу. Перший ярус – «загальний об'єкт» – може бути утворено через партитивне об'єднання «родових об'єктів» (глав особливої частини КпАП). При цьому «родові об'єкти» між собою пов'язані як частина цілого з будь-якою іншою частиною цілого. Видовий зв'язок між «родовими об'єктами» всередині «загального об'єкта» буде відсутній, оскільки партитивний поділ не передбачає наявності певної ознаки класифікаційного поділу. Другий ярус – «загальний об'єкт» – може бути утворено через партитивне об'єднання «безпосередніх об'єктів» (правових норм особливої частини КпАП).

І перше, і друге твердження є коректними, оскільки сутність «загального об'єкта» полягає в його партитивності, тобто у відсутності внутрішньої детермінанти, яка б визначала підстави поділу його як цілого на частини – «родові об'єкти». Через це «загальний об'єкт» може тільки складатися з «родових об'єктів». З іншого боку, правове явище «загальний об'єкт» жодним чином не впливає і на асоціативність норм права в певних видових і родових об'єктах. У цьому й полягає природа партитивної класифікації як відношення «ціле ↔ частина». І не має суттєвого значення, де буде розташовано чинник «частина» – чи в ярусі «родових об'єктів», чи в ярусі окремих норм права, тобто «безпосередніх об'єктів».

Зрештою «загальний об'єкт правопорушення» не може бути й найвищим родом, бо апріорі не існує єдиної ознаки, за якою він може бути логічно поділений на види. Таким чином, загальний об'єкт правопорушення як сукупність окремих частин жодного впливу на визначення ієрархічного місця «об'єкта порушення правил дозвільної системи» та «об'єкта порушення правил обігу зброї» не має. Цей висновок можна поширити й на будь-який інший склад адміністративного проступку.

Проте в юридичній літературі існують хибні погляди на ознаки, за якими загальний об'єкт правопорушення можна відповідним чином класифікувати: по-перше – за соціальною значущістю і важливістю суспільних відносин, що становлять об'єкт посягання (О. Остапенко [234, с.178]), по-друге – за характером відносин, які порушуються суб'єктом адміністративного делікту (Л. Коваль [149, с.105]), по-третє – за ступенем узагальнення суспільних відносин, що охороняються законом (В. Ємельянов [120, с.135], В. Юсупов [447, с.97-98]), по-четверте – за протиправними діями, спрямованими проти державного управління й суб'єктивних адміністративних прав та обов'язків громадян (В. Юсупов) [447, с.97-98].

Родовим об'єктом адміністративного проступку науковці вважають однорідну сукупність суспільних відносин, які пов'язані між собою на підставі охорони спільних суспільно корисних інституцій, їх змісту тощо. Більшість дослідників схильні називати глави КпАП, що утворюють комплексний «загальний об'єкт адміністративного правопорушення», родовими об'єктами адміністративних деліктів. Так, В. Резвих зазначає, що родовим об'єктом адміністративного делікту є об'єкт, що охоплює певне

коло тотожних або однорідних за своєю соціально-політичною та економічною суттю суспільних відносин, які охороняються загальним комплексом санкцій адміністративно-правових норм [338, с.106]. На думку А. Ключниченка та А. Серьогіна, родовий об'єкт адміністративного делікту охоплює вужче коло однорідних і взаємопов'язаних суспільних відносин, зміст яких охоплює стабільне функціонування суспільного й особистого спокою громадян, повагу їх честі, гідності, порядку управління тощо [147, с.17].

Родовий об'єкт певною мірою становить, як зазначає О. Остапенко, менш високий (середній) рівень узагальнення суспільних відносин, що охороняються адміністративним законом. Таке узагальнення здійснюється на підставі об'єктивно існуючих критеріїв (ознак, якщо користуватися інструментарієм родовидової класифікації – І.В.), які зумовлюють їх тотожність або однорідність [234, с.178]. Ознаками при визначенні родового об'єкта можуть бути різноманітні за своїм соціально-політичним призначенням елементи суспільних відносин. Підставою для класифікації об'єктів як родових є сфера групи конкретних відносин або суспільного життя. Як зазначають Д. Бахрах і Л. Коваль, законодавець при створенні родових спільностей використовував такі критерії, як, по-перше, зміст суспільних відносин; по-друге – галузь діяльності, у якій вони виникають [23, с.106].

Виявлення родового об'єкта певного делікту дозволяє також установити його взаємозв'язок з іншими суспільними відносинами. Це в свою чергу визначає ступінь суспільної небезпеки і шкідливості деліктних посягань, а також можливі суспільно шкідливі наслідки. Правильне встановлення всіх цих обставин дає можливість виявити соціальну роль адміністративного права в охороні тих чи інших суспільних відносин [384, с.87].

О. Остапенко, рецепіювавши думку В. Тація, зазначає, що перелік родових об'єктів, а отже і глав Особливої частини КпАП України не є раз і назавжди даним або незмінним. Вивчення історії адміністративного законодавства свідчить, що цей перелік рухомий і мінливий, що зумовлено мінливістю самої значущості тих чи інших суспільних відносин для інтересів держави і суспільства на різних етапах його розвитку [384, с.87; 234, с.182].

Родовий об'єкт, постаючи окремою групою однорідних суспільних відносин, у більшості випадків розкривається в назвах 15 глав Особливої частини КпАП, а інколи може визначатися законодавцем навіть в одній окремій статті або, як каже О. Остапенко, установлюватися на основі соціально-політичного аналізу юридичного складу адміністративного делікту [234, с.178]. Так, аналіз складів деліктів, що згруповані у главі 15 КпАП «Адміністративні правопорушення, що посягають на встановлений порядок управління», указує на те, що родовим об'єктом у такому разі є «порушення порядку управління». А аналіз назви глави 5 КпАП «Адміністративні правопорушення в галузі охорони праці і здоров'я населення» дозволяє стверджувати, що родових об'єктів у цій главі принаймні два. Це «охорона праці» та «охорона здоров'я населення».

Результати першого ступеня ієрархічного, логічного, родовидового поділу будь-якого з родових об'єктів адміністративного правопорушення можна назвати видовими об'єктами першого ступеня поділу. Чому першого ступеня поділу? Тому що при другому ступені родовидового, логічного поділу вид першого ступеня поділу автоматично стає родом для виду другого ступеня поділу. Таких ступенів поділу (класифікації) може бути декілька залежно від наявності підстав (ознак) для наступних ступенів поділу (класифікації).

Видовий (груповий) об'єкт адміністративного проступку – це складова частина родового об'єкта, і виокремлення видового об'єкта надає змогу згрупувати певні суспільні відносини, які мають спільні властивості, що є характерними виключно для них.

У науці адміністративного права видовий об'єкт не виділяється, хоча необхідність у цьому, на думку деяких вчених, без сумніву, є. Наприклад, на думку Є. Фролова, виділення видового об'єкта злочину (як і адміністративного делікту – І.В.) відповідає логічним правилам роду та виду в тому розумінні, що родові поняття містять суттєві ознаки класу предметів і дозволяє відрізнити більш вузькі групи відносин, які менші за об'ємом, але відображають один і той же інтерес учасників цих відносин або деякі взаємопов'язані інтереси одного й того ж об'єкта. Наведена точка зору Є. Фролова не викликає заперечень, оскільки видовий об'єкт злочину співвідноситься з його родовим об'єктом як вичерпна частина з логічно

цілим або як вид із родом (згодом цю думку видав за власну О. Остапенко) [407, с.203-204; 234, с.184]. Практичне значення цієї тези полягає в тому, що вона може бути використана при побудові системи тієї чи іншої групи адміністративних деліктів.

Деякі вчені – наприклад, М. Коржанський, А. Трайнін, той же Є. Фролов – пропонують називати класи (таксони), що виникають у результаті першого ступеня поділу родових об'єктів «видовими об'єктами». Виникає запитання, а як тоді називати видові об'єкти другого чи третього ступеня родовидового поділу? З приводу цього наведемо, так би мовити, наукові вишуканості Є. Тихонова на кшталт того, що вони могли б називатися «груповими об'єктами», «підгруповими об'єктами» [395] тощо.

Ми вважаємо, що видовий об'єкт так і треба називати залежно від ступеня поділу. Наприклад, «видовий об'єкт правопорушення першого ступеня поділу», «видовий об'єкт правопорушення другого ступеня поділу» тощо. Кінцевий об'єкт родовидового поділу має називатися «безпосереднім об'єктом правопорушення».

У родовидовій класифікації об'єкта правопорушення шаблону не існує, проте є єдина аксіома: найкрупніший ступінь родовидової асоціації – це «родовий об'єкт правопорушення», а найдрібніший ступінь родовидової дисоціації – це «безпосередній об'єкт правопорушення». Порядок родовидового поділу між цими двома кінцевими ланками родовидової класифікації / систематизації має три варіанти: 1) може існувати певна кількість проміжних ступенів родовидових поділів; 2) може існувати тільки один поділ, тобто решта проміжних ступенів відсутня, за умов коли «родовий об'єкт правопорушення» за видовий матиме одразу «безпосередній об'єкт правопорушення»; 3) родовидовий поділ може бути взагалі відсутнім, коли родовий об'єкт правопорушення співпадає з безпосереднім.

Безпосереднім же об'єктом адміністративного делікту є конкретні суспільні відносини, проти яких спрямовано посягання суб'єкта і які захищаються санкціями конкретних адміністративно-правових норм особливої частини КпАП. Безпосередній об'єкт пов'язаний з конкретним адміністративним деліктом.

На думку О. Остапенка, точне й коректне встановлення безпосереднього об'єкта адміністративного порушення – це основне завдання

нормотворчої діяльності. По-перше, він має бути точно встановлений законодавцем і за допомогою тексту відображений безпосередньо в диспозиції адміністративно-правової норми. Відповідність адміністративно-правової норми цим вимогам буде сприяти точному відображенню безпосереднього об'єкта як теорією адміністративного права, так і правозастосовною практикою правоохоронних органів. По-друге, безпосередній об'єкт адміністративного делікту необхідний для пошуку і правильного визначення місця тієї чи іншої адміністративно-правової норми в системі Особливої частини КпАП [234, с.178].

Аналіз таксономії об'єкта адміністративних порушень правил дозвільної системи дозволяє зазначити таке: родовий об'єкт «порушення порядку управління», згадуваний у главі 15 КпАП «Адміністративні правопорушення, що посягають на встановлений порядок управління», є складноорганізованим. У результаті родовидового поділу першого ступеня він логічно поділяється на багато видових об'єктів, наприклад: «порушення правил дозвільної системи»; «порушення правил паспортної системи»; «порушення правил проведення масових заходів»; «порушення правил правосуддя» та інші.

Ознакою асоціації цих видів норм у главі 15 КпАП є наявність певного порядку державного управління певними галузями суспільного буття. Ця ознака відбивається і в назвах техніко-правових нормативних актів, на які посилаються банкетні правоохоронні норми КпАП. Наприклад: «Інструкція про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної та холодної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та зазначених патронів, а також боєприпасів до зброї та вибухових матеріалів», затверджена наказом МВС України від 21 серпня 1998 р. №622 [274], або ж «Положення про порядок продажу, придбання, реєстрації, обліку і застосування спеціальних засобів самооборони, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії», затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 7 вересня 1993 р. №706 [314].

Але оскільки на цьому родовидовий поділ не закінчується, то окремий вид (видовий об'єкт правопорушення) «порушення правил дозвільної

системи» стає родом для наступного ступеня логічного поділу. І вже як наступний за логічним ступенем логічного поділу рід «порушення правил дозвільної системи» сам логічно поділяється на наступні види, які й утворюють логічну координовану серію. Тобто можна сказати, що загальному родовому поняттю «порушення правил дозвільної системи» підпорядковується видова координаційна серія «порушення правил обігу зброї», що утворена диспозиціями окремих статей глави 15 КпАП: порушення громадянами порядку придбання, зберігання, передання іншим особам або продажу вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї (ст.190 КпАП); порушення громадянами правил зберігання, носіння або перевезення вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї та бойових припасів (ст.191 КпАП); порушення громадянами строків реєстрації (перереєстрації) вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї і правил взяття її на облік (ст.192 КпАП); ухилення від реалізації вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї і бойових припасів (ст.193 КпАП); порушення працівниками торговельних підприємств (організацій) порядку продажу вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї і бойових припасів (ст.194 КпАП); порушення працівниками підприємств, установ, організацій правил зберігання або перевезення вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї і бойових припасів (ст.195 КпАП); порушення порядку розробки, виготовлення, реалізації спеціальних засобів самооборони (ст.195 1 КпАП); порушення порядку придбання, зберігання, реєстрації або обліку газових пістолетів і револьверів та патронів до них (ст.195 2 КпАП); порушення правил застосування спеціальних засобів самооборони (ст.195 3 КпАП); порушення порядку виробництва, придбання, зберігання чи продажу електрошокових пристроїв і спеціальних засобів, що застосовуються правоохоронними органами (ст.195 4 КпАП) [151].

Безпосереднім об'єктом адміністративного проступку постають конкретні суспільні відносини, що охороняються конкретною нормою КпАП або іншим Законом України. Кожна з наведених диспозицій, по-перше, є самостійним видом (безпосереднім об'єктом) наведеного вище родового поняття «порушення правил обігу зброї», по-друге, у сукупності ці диспозиції мають вичерпувати цей рід.

І нарешті, існують адміністративно-правові відносини, які крім «основного безпосереднього об'єкта правопорушення» мають ще й «додатковий безпосередній об'єкт делікту» та «факультативний безпосередній об'єкт правопорушення». Наприклад, додатковим безпосереднім об'єктом «адміністративного порушення правил дозвільної системи» можуть бути відносини «громадської безпеки», яким завжди при порушенні правил зберігання, транспортування чи користування предметами, речовинами та матеріалами дозвільної системи створюється небезпека заподіяння шкоди. Додатковий безпосередній об'єкт адміністративного делікту може бути визначений самим законодавцем. Це зумовлено тим, що одні й ті ж суспільні відносини можуть бути для одних адміністративних деліктів основним безпосереднім об'єктом, а для інших – додатковим.

Факультативний безпосередній об'єкт адміністративного делікту – це суспільні відносини, які охороняються адміністративно-правовими нормами і яким не завжди завдається шкода при скоєнні делікту. Наприклад, відносини захисту здоров'я громадян при неправомірному застосуванні засобів самооборони чи стрільбі з вогнепальної, холодної металевий чи пневматичної зброї в населених пунктах і в не відведених для цього місцях. Установлені обставини заподіяння шкоди безпосередньому факультативному об'єкту свідчать про антигромадський характер скоєних протиправних дій і мають ураховуватися при визначенні ступеня тяжкості відповідальності порушника.

Деякі вчені вважають, що й предмет правопорушення можна вважати факультативною ознакою об'єкта правопорушення або об'єктивної сторони [208, с.376]. Звичайно, не можна заперечувати того, що предмет правопорушення має досить тісний зв'язок з об'єктивною стороною. Особливо це стосується протиправної дії, що завжди має предметну спрямованість. Але це буде об'єктом окремого дослідження в наступному підрозділі.

Отже, видовий об'єкт правопорушень у сфері обігу зброї – це порушення правил дозвільної системи, яке в свою чергу є родовим для наступного ступеня логічного поділу і вже як наступний за логічним ступенем логічного поділу поділяється на види, що утворюють логічну координовану серію порушення правил дозвільної системи, якій підпорядковується видова координаційна серія порушення правил обігу

зброї, що утворена диспозиціями окремих статей норм адміністративного права.

Висновки до розділу 2

1. Виявлено, що категорія інтенсивності правового регулювання поділяється на неінтенсивне правове регулювання, побудоване на загальних дозволах, та інтенсивне правове регулювання як стан щільного правового співіснування юридичних дозволів і заборон. При цьому праве регулювання обігу зброї має виключно неінтенсивне правове регулювання в цілому та адміністративно-правове зокрема й передусім.

2. Інтенсивне адміністративно-правове регулювання здійснюється на основі ієрархічно визначених норм адміністративного права за ознакою їх юридичної сили. До них належать норми міжнародного права, конституційні норми, інші закони України, підзаконні нормативно правові акти (постанови Верховної ради України, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, накази МВС, спільні накази МВС з іншими центральними органами виконавчої влади. При цьому підкреслено, що спеціальний закон у цій сфері – «Закон про зброю» – в Україні відсутній.

3. Серед міжнародних нормативно-правових актів слід відзначити «Конвенцію про контроль за придбанням та зберіганням вогнепальної зброї приватними особами» Ради Європи від 28 червня 1978 р., Протокол проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності від 31 травня 2001 р.

4. Конституційними нормами є положення Конституції України щодо найцінніших цінностей природного права – захист життя та здоров'я людини з боку держави (ніхто не може бути свавільно позбавлений життя, і обов'язок держави захищати життя людини); право на захист інших і самозахист (кожен має право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань).

5. В умовах сьогодення найголовнішим нормативним актом, що формує спеціальнодозвільний правовий режим обігу зброї, є Постанова Верховної Ради України від 17 червня 1992 р. «Про право власності на окремі види майна», а також інші підзаконні нормативно-правові акти, тим самим відомчі нормативні акти наповнюють конкретними ознаками бланкетну схему диспозицій норм КпАП у сфері адміністративної відповідальності за порушення правил обігу зброї. У них вписано точні правила або порядок здійснення окремих дій чи видів діяльності зі зброєю.

6. Базовий нормативний акт, у якому зосереджено правила обігу зброї, що поширюються на всіх фізичних і певну частину юридичних осіб щодо здійснення ними дій зі зброєю, – це «Інструкція про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної і холодної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та зазначених патронів, а також боєприпасів до зброї та вибухових матеріалів», затверджена наказом МВС України від 21 серпня 1998 р. №622.

7. Інтенсивність правового регулювання соціальної діяльності у сфері обігу зброї за типовими ознаками імперативності, жорсткості, напруженості та насиченості правового поля визначає ідеологію правового режиму обігу зброї, утвореного на загальній забороні вільного обігу зброї в Україні. Явище «інтенсивність нормативного регулювання соціальної діяльності у сфері обігу зброї» вирізняється ознаками конкретизації у бланкетних нормах, деталізації процесуальних процедур, унормованості правового поля галуззю адміністративного права.

8. Загальний об'єкт адміністративного делікту утворюється множиною норм права, що містяться в особливій частині КУпАП, зміст же загального об'єкта адміністративного делікту – це поєднання всіх загальних заборон, вписаних у кожній окремій нормі права особливої частини КУпАП в єдину інтенцію (мета, напрямок волі – у нашому випадку законодавця).

9. Безпосереднім об'єктом адміністративного проступку у сфері обігу зброї є конкретні суспільні відносини, що охороняються конкретною адміністративно-правовою нормою КУпАП (ст. 190-195-3), коли кожна з наведених диспозицій, по-перше, є самостійним видом (безпосереднім

об'єктом) наведеного вище родового поняття «порушення правил обігу зброї», по-друге, у сукупності ці диспозиції мають вичерпувати цей рід.

10. Додатковий безпосередній об'єкт делікту у сфері обігу зброї – це факультативний безпосередній об'єкт правопорушення в аналізованій нами сфері, зокрема щодо порушенні правил зберігання, транспортування чи користування зброєю.

11. Факультативний безпосередній об'єкт адміністративного делікту у сфері обігу зброї – це суспільні відносини, які охороняються адміністративно-правовими нормами і яким не завжди завдається шкода під час скоєння делікту, зокрема щодо захисту здоров'я громадян при неправомірному застосуванні засобів самооборони чи стрільбі з вогнепальної, холодної металльної чи пневматичної зброї в населених пунктах і в не відведених для цього місцях.

РОЗДІЛ 3
ЮРИДИЧНИЙ АНАЛІЗ ЕЛЕМЕНТНОГО СКЛАДУ
АДМІНІСТРАТИВНИХ ДЕЛІКТІВ ЩОДО ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ
ОБІГУ ЗБРОЇ

3.1 Предмет адміністративних деліктів, пов'язаних із порушенням правил обігу зброї

Завданням цього підрозділу є аналіз онтологічного видового ряду таксонів – вогнепальна зброя, холодна зброя, пневматична зброя, газова зброя, електрошокова зброя – як основи систематизації предметів адміністративних деліктів, що визнаються зброєю, та визначення цих предметів.

Загальне явище «об'єкт правопорушення», досліджене в попередньому підрозділі дисертаційного дослідження, тісно пов'язане з узагальненим явищем «предмет правопорушення», оскільки до складу будь-якого суспільного відношення, поряд з іншими системотвірними елементами, входить і предмет суспільного відношення. На думку В. Глистіна, предметом суспільного відношення, що є об'єктом правопорушення, є все те, через що або у зв'язку з чим виникає саме це відношення [92, с.47]. Тому як предмет суспільного відношення можуть поставати різного роду фізичні тіла, речі (природні об'єкти, різні товари або предмети).

Досліджуючи предмет у структурі матеріального відношення, на думку В. Тація, слід виходити з соціальної ролі, яку виконують у ньому ті або інші речі. Це особливо важливо, оскільки будь-яка річ залежно від її корисних або шкідливих властивостей може бути предметом багатьох суспільних відносин, що є об'єктами різних правопорушень [387, с.55]. З'ясування соціальних функцій речі сприяє правильному визначенню змісту й обсягу тих суспільних відносин, які є об'єктом правопорушення. Проте наведене не доводить потреби визначення об'єкта правопорушення через предмети відношення. Наскільки б не була значною роль речі у відношенні, її не можна ототожнювати з самим відношенням, адже вона завжди залишається лише певною його частиною, предметним носієм [387, с.55].

Правильне визначення предмета охоронюваних суспільних відносин дозволяє виявити механізм протиправного впливу на об'єкт, а також сприяє точному встановленню шкоди, яка йому заподіяна. Сказане не означає, що при скоєнні будь-якого правопорушення відбувається посягання на предмет суспільних відносин і йому безпосередньо заподіюється шкода. Об'єкту може заподіюватися шкода шляхом посягання як на суб'єкт відношення, так і на сам соціальний зв'язок. Установлення ж предмета суспільних відносин є обов'язковим, оскільки це дозволяє точно визначити об'єкт правової охорони [401, с.179].

Проблема предмета адміністративного делікту в теорії адміністративної відповідальності, можна сказати, майже не досліджувалася. Лише поодиночі розглядалися її окремі питання у зв'язку з багатогранністю об'єкта адміністративного делікту. Навіть у прикладному монографічному дослідженні О. Остапенка «Адміністративна деліктологія: соціально-правовий феномен і проблеми розвитку» аспект предмета адміністративного правопорушення згадується лише двічі, та й то фрагментарно. Перший раз автор зазначає, що «на адміністративно-деліктну ситуацію впливають: джерела виникнення й існування ситуації; характер відносин і взаємодії між правопорушником і потерпілим; предмет деліктного посягання, який в даному випадку розуміється як матеріальний предмет, на який безпосередньо будуть спрямовані протиправні дії суб'єкта». В іншому випадку вчений підкреслює, що «предмети деліктного посягання мають матеріальний зміст» [234, с.124, 125].

Звичайно, без загального визначення поняття предмета адміністративного правопорушення можна було б обійтися і в нашому дисертаційному дослідженні, але занадто широке тлумачення понять «зброя», «спеціальні засоби», «електрошкові пристрої» тощо, які наведені в КпАП України та стосуються порушення правил дозвільної системи і правил обігу зброї, примушують дослідити перелічене прискіпливіше, оскільки в нашому випадку предмет правопорушення безпосередньо пов'язаний з об'єктом правопорушення та дозволяє деталізувати його.

Ми є прихильниками думки, що вивчення предмета адміністративного делікту має сприяти більш глибокому та правильному з'ясуванню сутності об'єкта посягання, його конкретизації. Справа в тім, що, по-перше, більшість

матеріальних норм спеціальної частини КУпАП України безпосередньо на об'єкт правової охорони не вказують і тому їх конкретизація має здійснюватися через предмет. А, по-друге, саме поводження з певними предметами або вплив на них дозволяють у багатьох випадках стверджувати про характер адміністративного правопорушення, його суспільну небезпечність.

Відомо, що існують певні спеціально-галузеві концепти, які завдяки глибині та деталізації їх опрацювання набувають загальноправової природи. До таких явищ слід віднести правову категорію «предмет злочину», яка є надбанням фахівців науки кримінального права. Зауважимо, що цей аспект почав цікавити вчених ще у ХІХ сторіччі [137], у першій половині ХХ сторіччя ним займалися радянські вчені А. Піонтковський, Д. Розенберг, А. Трайнін. Згодом цю проблематику опрацьовували вчені, на здобутки яких ми посилатимемося далі: М. Бікмурзін, Б. Гаухман, С. Землюков, Є. Лащук, В. Тацій.

На сьогодні правова категорія «предмет злочину» має загальноправову природу. Функціональне навантаження, зміст ознак та обсяг концепту «предмет злочину» небезпідставно дозволяє застосовувати його адаптовану модель й у спорідненій сфері адміністративної відповідальності для визначення формули спеціальногалузевого концепту під назвою «предмет адміністративного делікту» (або ж «предмет адміністративного проступку», або ж «предмет адміністративного правопорушення»).

За останні шістьдесят років основне смислове навантаження кримінально-правової категорії «предмет злочину» практично не змінилося. Скажімо, у середині ХХ сторіччя А. Трайнін писав, що «предмет злочину – це ті речі, у зв'язку з якими або з приводу яких скоюється злочин» [400, с.178]. В аспекті синтаксичних функцій наведена дефініція має такий вигляд: «предмет злочину» – складений підмет; «речі» – складений іменний присудок; «у зв'язку з якими або з приводу яких скоюється злочин» – означальна частина. Сьогодні, на початку ХХІ століття, аналізуючи дефініцію В. Тація (одного з апологетів правової категорії «предмет злочину», що займався цим питанням протягом останніх трьох десятиріч [385; 387; 384] – І.В), констатуємо приблизно таку ж синтаксичну конструкцію. Для прикладу, в одній з останніх редакцій автора концепт

«предмет злочину» має такий вигляд: «предметом злочину слід вважати будь-які речі матеріального світу, з певними властивостями яких закон про кримінальну відповідальність пов'язує наявність у діях особи ознак конкретного складу злочину» [386, с.105]. Тобто «предмет злочину» – додаток; «речі» – також додаток; «з певними властивостями яких закон про кримінальну відповідальність пов'язує наявність у діях особи ознак конкретного складу злочину» – означальна частина.

Окремі автори здійснюють спроби замінити в дефініції концепту «предмет злочину» наріжне поняття «річ» на щось приблизно інше: М. Бікмурзін – «об'єкт» [30], Л. Гаухман – «субстрат» [89], С. Землюков – «блага» [132], Є. Лащук – «цінності» [184] тощо. Як на нашу думку, ці екзерсиси звужують саму сутність концепту «предмет злочину», оскільки філософське поняття «річ» значно змістовніше за запропоновані варіанти. Для підтвердження наведеної тези процитуємо знаного в Україні й авторитетного за кордоном ученого в галузі філософії В. Пазенка: обґрунтовуючи поняття «річ» у філософському значенні, Аристотель виходив з того, що річ – це все те, чому притаманне самостійне, незалежне, стихійне існування у просторі й часі. У сучасній філософії існують такі підходи до розуміння речей: а) онтологічний: річ – це будь-який носій якісних ознак; б) гносеологічний: річ – це будь-який предмет думки; в) семантичний: річ – це те, що може бути назване або визначене, тобто має інформаційно-смісловий вимір [235].

В основу нашого дослідження покладено визначення категорії «предмет злочину» в розумінні метрів В. Тація та А. Трайніна. Безперечно, їхнє універсальне й апробоване часом формулювання концепту «предмет злочину» має загальноправовий характер і може бути без втрати сутності трансформованим у спеціальногалузеве визначення «предмет адміністративного делікту». Дефініція «предмет адміністративного делікту» утворюється таким чином: по-перше – заміною складеного підмета «предмет злочину» на складений підмет «предмет адміністративного делікту», по-друге – через заміну в означеннях окреслених підметів відповідних словосполучень і слів «кримінальна відповідальність» заміщується на «адміністративну відповідальність», а «злочин» – на «адміністративний

делікт». Додаток (або частина складеного іменного присудка) «річ» як член дефініції, що несе основне змістове навантаження, залишається константою.

Таким чином, дефініція «предмет адміністративного делікту» матиме такий вигляд: предмет адміністративного делікту – це будь-які речі матеріального світу, з певними властивостями яких закон про адміністративну відповідальність пов'язує наявність у діях особи ознак конкретного складу адміністративного делікту. Адаптуючи інший вислів В. Тація [386, с.108], можна стверджувати таке: якщо предмет адміністративного делікту названо безпосередньо в самому законі, то в цьому випадку він є обов'язковою ознакою складу адміністративного делікту.

В основу аналізу предмета адміністративних проступків у сфері обігу зброї нами покладено дефініцію концепту «зброя як матеріальна річ», сформульовану в підрозділі 1.1 дисертації. Зброя – це штучна матеріальна річ, створена людиною з утилітарною метою заподіяння ушкоджень у заздальгідь обумовлений спосіб заздальгідь обумовленому об'єкту.

Прикладною метою нашого дослідження є визначення предмета адміністративних проступків у сфері обігу зброї. Предмети, віднесені до загального чинника «зброя», при недотриманні правил їх обігу підпадають під визначення «предмет адміністративного правопорушення» за двома аспектами. По-перше, як зазначає О. Фролов, «при порушенні правил обігу зброї закон пов'язує наявність правопорушення зі здійсненням певних дій з обігу саме зазначених предметів. Впливаючи на зброю, спеціальні засоби та боєприпаси до них чи певним чином поводячись із ними, винна особа заподіює шкоду порядку управління у сфері дозвільної системи держави» [415, с.160]. По-друге, конкретні предмети, віднесені до зброї, безпосередньо вказані в кодексі України про адміністративні правопорушення [151]: як у диспозиції норми щодо сфери нелегального обігу зброї (ст.190 КУпАП), так і в диспозиціях норм щодо сфери легального обігу цивільної зброї (тієї, що належить громадянам на правах власності чи перебуває в іншому законному володінні) (ст.ст.191-195-4 КУпАП). Безумовно, зброя як предмет суспільних відносин наділена своїми, лише їй притаманними ознаками і соціальною роллю. Але реальним предметом окремого адміністративного делікту є конкретна зброя як річ матеріального світу, що має певне заводське маркування, товарний знак, власний індивідуальний номер тощо.

Аналіз предметів адміністративних проступків у сфері обігу зброї здійснимо, виходячи з сутності та класифікації речей, належних до зброї, які безпосередньо вказані в диспозиціях КпАП. Розглядаючи наведені норми, бачимо, що законодавець оперує певним колом термінів. Ці терміни, з одного боку, деталізують загальний концепт «зброя», а з іншого – є обов'язковою ознакою складу адміністративного делікту. Терміни, використані законодавцем, мають певний ступінь узагальнення: позначається не конкретний предмет делікту, а таксон, у який вони згруповані. Ознака узагальнення саме й покладена в основу систематизації предметів адміністративних деліктів в окремі види концепту «зброя».

Вичерпний систематизований перелік термінів, якими законодавець позначає предмети адміністративних проступків у сфері легального та нелегального обігу зброї, свого часу навів О. Фролов: а) вогнепальна зброя (ст.195 КпАП); б) вогнепальна мисливська зброя (ст.ст.190, 191, 192, 193, 194 КпАП); в) бойові припаси (ст.191, 193, 194, 195 КпАП); г) холодна зброя (ст.ст.190, 191, 192, 193, 194, 195 КпАП); д) пневматична зброя калібру понад 4,5 мм і швидкістю польоту кулі понад 100 м/с (в подальшому – пневматична зброя) (ст.ст.190, 191, 192, 193, 194, 195 КпАП); е) газові пістолети і револьвери (ст.195-2 КпАП); є) електрошкові пристрої (ст.195-4 КпАП); ж) спеціальні засоби самооборони (195-1, 195-3 КпАП); з) спеціальні засоби, що застосовуються правоохоронними органами (ст.195-4 КпАП); и) нагородна зброя (ст.191, 192 КпАП) [408, с.41]. Як бачимо, наведені терміни мають певний ступінь узагальнення на класифікаційному рівні «вид зброї». Це вже і не родовий рівень «зброя взагалі», але й не конкретний предмет адміністративного делікту.

Проте наявна одна проблема. О. Фролов довів, що узагальнене поняття «зброя» слід поділяти на «зброю як річ матеріального світу» та «зброю як соціальне явище» [408, с.41]. У нашому дослідженні ми розглядаємо зброю як предмет адміністративного делікту, виключно як річ матеріального світу – це аксіома. Тому терміни «нагородна зброя», «мисливська зброя», «спеціальні засоби самооборони», «спеціальні засоби, що застосовуються правоохоронними органами» – це суто соціальні явища, які означають соціальне призначення певних видів зброї. І хоча при диференціації будь-якого з цих чотирьох соціальних явищ ми зрештою отримаємо «зброю як річ

матеріального світу», як конкретний предмет адміністративного правопорушення, вживання таких описових термінів вважаємо некоректним.

Проаналізуємо, скажімо, таке соціальне явище, як «нагородна зброя». «Нагородна зброя» – це комплексний фактор, що складається з двох чинників. По-перше, це «іменна вогнепальна зброя». Згідно з Указом Президента України «Про заснування відзнаки Президента України «Іменна вогнепальна зброя» від 29 квітня 1995 р. №341 іменною вогнепальною зброєю є пістолет моделі «ФОРТ-12» [272]. Саме цей пістолет за певних умов може стати предметом адміністративного делікту. По-друге, це «відомчі заохочувальні відзнаки» та «відомчі відзнаки» МВС України, МО України, СБУ України та УДО України, які зветься «Вогнепальна зброя» та «Холодна зброя». Як приклад наведемо найбільш деталізовану норму права з акта одного з цих відомств: відповідно до п. 1.2 Положення «Про відомчі заохочувальні відзнаки МО України «Вогнепальна зброя» і «Холодна зброя», затвердженого наказом МО України від 23 жовтня 2012 р. №693 відзнакою «Вогнепальна зброя» є пістолет, револьвер і мисливська вогнепальна зброя, а відзнакою «Холодна зброя» – шабля, палаш та кортик [280]. Знову ж таки, саме речі матеріального світу – пістолет, револьвер, рушниця, шабля, палаш, кортик – за певних умов можуть стати предметами адміністративного делікту. Ми гадаємо, що особи, які займаються законотворчістю, користувалися такою логікою: оскільки достойників цією зброєю нагороджують, то й соціальне явище матиме назву «нагородна зброя». А те, що це вогнепальна чи холодна зброя, обіг якої дозволено законом, у розрахунок не взято.

Свого часу О. Фролов, аналізуючи узагальнене поняття «зброя» як предмет адміністративного делікту, довів, що наведений у ст.ст. 190-195-4 КпАП перелік речей, належних до узагальненого чинника «зброя», певним чином може бути систематизованим на базові таксони: а) вогнепальна зброя; б) холодна зброя; в) пневматична зброя; г) газова зброя; д) електрошокова зброя [415, с.161]. Причому в основу назв таксонів покладено вкорінені видові терміни, що переважно фігурують у чинному законодавстві України. Бачимо, що в основу формування термінів для позначення окремих груп зброї покладено різні видові ознаки. Вважаємо, що цими видовими ознаками є або принцип функціонування, або спосіб впливу на живу істоту [67, с.345].

І хоча ці видові ознаки є різноплановими, вони характеризують зброю саме як річ матеріального світу, а не як соціальне явище.

Родовий концепт «зброя» (у межах кола предметів адміністративного делікту у сфері обігу зброї) складається з такого онтологічного видового ряду таксонів: вогнепальна зброя; холодна зброя; пневматична зброя; газова зброя; електрошокова зброя. Саме в такій послідовності наведемо чинні на сьогодні законодавчі або автентичні дефініції термінів, що утворюють родовий концепт «зброя». Спробуємо пов'язати ці терміни з конкретними речами матеріального світу, визначеними як предмети адміністративних деліктів у сфері легального й нелегального обігу зброї.

Отже, найнебезпечніший предмет з окресленого кола адміністративних деліктів і, як наслідок, найбільш досліджена група, що утворює окремий клас, – це вогнепальна зброя. У чинному законодавстві України існує декілька нормативних дефініцій терміна «вогнепальна зброя». Одна з них занотована у п.8.2 Інструкції «Про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної і холодної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та зазначених патронів, а також боєприпасів до зброї та вибухових матеріалів», затвердженої наказом МВС України від 21 серпня 1998 р. №622 [274] (далі – чинна Інструкція, затверджена наказом МВС України від 21 серпня 1998 р. №622). Ця дефініція має такий зміст: «вогнепальна зброя – зброя, яка призначена для ураження цілей снарядами, що одержують спрямований рух у стволі (за допомогою сили тиску газів, які утворюються в результаті згоряння металевого заряду) та мають достатню кінетичну енергію для ураження цілі, що знаходиться на визначеній відстані».

Проблема визначення предмета адміністративного правопорушення щодо вогнепальної зброї має декілька аспектів. По-перше, законодавець у назвах статей 190-195 КпАП використовує термін «вогнепальна зброя». Утім у диспозиції статті він повторює його тільки одного разу – у ч.1 ст.195 КпАП. У диспозиції решти правових норм – ч.1 ст.190; ч.1 ст.191; ст.192; ст.193; ч.1 ст.194 КпАП – законодавець уточнює, що предметом правопорушення є «вогнепальна мисливська зброя». Гадаємо, формулюючи диспозицію ч.1

ст.195 КпАП, законодавець мав ужити термін «відомча вогнепальна зброя» або «службова вогнепальна зброя». Іншим способом вирішення неузгодженості норм права була б конкретизація назв статей 190-194 КпАП завдяки застосуванню терміну «вогнепальна мисливська зброя».

По-друге, використовуючи в тексті КпАП терміни «вогнепальна зброя» та «вогнепальна мисливська зброя», законодавець припускає цілком імовірні узагальнення. Вважається, що ці узагальнені терміни можуть бути деталізовані за рахунок бланкетності даних норм права. Вичерпний перелік конкретних предметів, які складають таксони «вогнепальна зброя» та «вогнепальна мисливська зброя», на думку законодавця, має міститися в основному підзаконному акті – чинній Інструкції, затвердженій наказом МВС України від 21 серпня 1998 р. №622 [274].

Аналіз останнього акта дозволяє стверджувати, що до класу вогнепальної зброї законодавець відносить такі конкретні предмети: 1) рушниці гладкоствольні; 2) рушниці гладкоствольні зі свердловиною «парадокс» з нарізами 100-140 мм на початку або в кінці ствола; 3) рушниці зі свердловиною «сюпра»; 4) комбіновані рушниці, що мають поряд з гладкими і нарізні стволи; 5) кулемети; 6) автомати; 7) гвинтівки; 8) карабіни; 9) штуцери; 10) пістолети; 11) револьвери; 12) пристрої для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії. Цей сформований нами перелік є вичерпним і розширеному тлумаченню не підлягає. Проте в ньому не враховано спеціальні засоби, що застосовуються правоохоронними органами. Гадаємо, що серед цих предметів є й такі, що також вважаються зброєю [274].

По-третє, за формальними ознаками до вогнепальної зброї належать пристрої вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії. Фактично це ті ж пістолети, револьвери чи рушниці. Питання полягає в тому, як кваліфікувати ці чинники. З одного боку, якщо йдеться про пістолети та револьвери, то це спеціальні засоби самооборони, що є предметами адміністративного правопорушення, передбаченого ст.195-1 КпАП. З іншого боку, коли предметами делікту є спеціальні карабіни, що призначені для відстрілювання гумових куль «Волна Р» та

газових гранат «Черемуха 7», то це спеціальні засоби, що застосовуються правоохоронними органами, і порушення правил обігу яких тягне відповідальність за ст.195-4 КпАП. Яка з ознак предмета адміністративного делікту матиме пріоритет – належність до вогнепальної зброї, належність до спеціальних засобів самооборони чи належність до спеціальних засобів, що застосовуються правоохоронними органами?

Другою складовою родового концепту «зброя» як предмета адміністративного делікту є клас «холодна зброя». Існує законодавче визначення цього чинника, зокрема у п.8.11 чинної Інструкції, затвердженої наказом МВС України від 21 серпня 1998 р. №622, зазначено: «Холодна зброя – це предмети та пристрої, конструктивно призначені та за своїми властивостями придатні для неодноразового заподіяння шляхом безпосередньої дії тяжких (небезпечних для життя в момент спричинення) і смертельних тілесних ушкоджень, дія яких ґрунтується на використанні м'язової сили людини [274]. Парадокс полягає в тому, що наведений вище нормативний акт до змін від 11 жовтня 2011 р. та від 07 серпня 2013 р. передавав стислий зміст терміна «холодна зброя», зате містив досить докладний перелік речей, що належать до холодної зброї. Наразі після змін маємо недолугий розгорнутий зміст цього терміна (наведений вище) та стислий перелік речей, що належать до холодної зброї.

Пояснимо недолугість чинної на сьогодні дефініції концепту «холодна зброя». По-перше, словосполучення «неодноразове заподіяння» аж ніяк не стосується металюної зброї: важко вдруде влучити в ціль з лука чи арбалета. По-друге, використання словосполучення «шляхом безпосередньої дії» не відповідає на запитання, чи це безпосередня дія особи, що тримає холодну зброю чи безпосередня дія холодної зброї на іншу особу? Крім того, стріла чи інше знаряддя, що випускається з металюної зброї, ножі чи інші предмети, що метаються в ціль, є опосередкованими речами. По-третє, словосполучення «використання м'язової сили людини» стосується тільки предметів, що тримаються чи метаються рукою людини. Принцип дії більшості пристроїв, що належать до металюної зброї, полягає в перетворенні потенційної енергії в кінетичну. Скажімо, рогатка чи катапульта використовують потенційну енергію розтягнутої чи закрученої пружини, тоді як лук та арбалет використовують потенційну енергію зігнутої пласкої

пружини. Тому процес миттєвого перетворення потенційної енергії в кінетичну ніяк не можна назвати «м'язовою силою людини».

До 11 жовтня 2011 р. існував певний перелік речей, які слід було вважати холодною зброєю. Як було зазначено у п.8.1 Інструкції, затвердженої наказом МВС України від 21 серпня 1998 р. №622 у редакції від 17 червня 2008 р., до холодної зброї належать: арбалети, мисливські ножі, катани, шаблі, шашки, мечі, палаші, ятагани, фінські ножі, кортики, кинджали, штики, штик-ножі. Наведений перелік можна було б вважати онтологічним визначенням чинника «холодна зброя». Чинна редакція цього нормативного акта до таксону холодної зброї відносить (дослівно п.1.3) арбалети, луки з зусиллям натягу тятиви більш ніж 20 кг, мисливські ножі тощо [274].

Холодна зброя як предмет адміністративних правопорушень у сфері обігу зброї зазначена в диспозиціях ст.ст.190 195, 195-4 КпАП і, на нашу думку, має три аспекти.

По-перше, це «холодна металеві зброя». З переліку, наведеного чинною Інструкцією, затвердженою наказом МВС України від 21 серпня 1998 р. №622, витікає, що до цього виду зброї належать арбалети та луки з зусиллям натягу тятиви більш ніж 20 кг. Проблеми при кваліфікації адміністративних деліктів у цій сфері можуть виникнути через відсутність законодавчого визначення «холодної металеві зброї», відсутність параметрів приладів, що мають функцію метання, та вичерпного переліку предметів, які метаються.

По-друге, це найбільш поширений вид холодної зброї – клинкова зброя. Як впливає з чинної Інструкції, затвердженої наказом МВС України від 21 серпня 1998 р. №622, до холодної клинкової зброї належать тільки мисливські ножі. Проте до легальної клинкової зброї слід відносити вже згадувані шаблі, палаші та кортики, видані як відомча заохочувальна відзнака «Холодна зброя» достойникам МО України [280]; а також шаблю стандартного зразка з темляком золотистого кольору або кортик стандартного зразка, що мають заводське маркування і товарний знак, які слугують відомчою відзнакою УДО України [325]; кортик стандартного зразка, який має заводське маркування і товарний знак, що є відомчою відзнакою СБУ України [261]. Крім того не деталізовано таксони «несучасна

зброя», «музейна зброя» та «вироби, призначені для колекціонування», серед яких, безумовно, є й конкретна холодна клинкова зброя – шаблі, палаші, тесаки, багнети, кинджали, кортики, стилети, національні ножі тощо.

По-третє, до холодної зброї належать різноманітні модифікації кийків гумових і пластикових (ПР-73, ПР-73М, ПР-65, ПР-80, ПР-89, ПР-89М, ПРС-92, КПФ-02), які є холодною зброєю ударної дії [8, с.3]. У той же час перелічені предмети можуть бути спеціальними засобами активної оборони, що перебувають на озброєнні правоохоронних органів або юридичних осіб з особливими статутними відносинами. Проте точно визначити, чи є конкретний гумовий або пластиковий кийок предметом адміністративного делікту, обумовленого ст.195-4 КпАП, практично неможливо – на сьогодні вичерпний перелік засобів, що перебувають на озброєнні правоохоронних органів, відсутній.

Третьою групою предметів адміністративних деліктів, що мають видові ознаки зброї, є «пневматична зброя». Ці речі входять до складу диспозицій ст.ст.190 195 КпАП України. Очевидно, що основна відмінність пневматичної зброї від вогнепальної полягає в джерелі енергії, що надає спрямований рух кулі. Тобто дефініція пневматичної зброї має відрізнятися від дефініції вогнепальної зброї джерелом енергії, яка приводить у рух цю кулю або щось інше. Отже, пневматична зброя – це пристрої та прилади, конструктивно призначені та технічно придатні для прицільного механічного ураження цілі металевим снарядом, який отримує певну кінетичну енергію від енергії стиснутих газів, що розширюються [168, с.28].

Чинне законодавство одним реченням об'єднує в собі й логічне, й онтологічне визначення концепту «пневматична зброя». У п.8.10 чинної Інструкції, затвердженої наказом МВС України від 21 серпня 1998 р. №622, зазначено таке: до пневматичної зброї належать пістолети, револьвери, гвинтівки калібру понад 4,5 мм і швидкістю польоту кулі понад 100 м/с, у яких снаряд (куля) приводиться в рух за рахунок стиснених газів [274]. Конкретизація калібру та швидкості вильоту кулі з пневматичної зброї пов'язана з обмеженням дульної (замірювання робиться на зрізі стволу) енергії до 7,5 Дж. Законодавець вважає, що за таких мінімальних параметрів пневматична зброя вже становить небезпеку (може заподіяти здоров'ю людини певну шкоду).

Таким чином, до вичерпного переліку предметів адміністративних деліктів, означених у законі як «пневматична зброя», належать пневматичні гвинтівки, пістолети та револьвери. Додамо, що існують і так звані «духові рушниці», які стріляють дротиками або шприцами, спорядженими певною речовиною та призначеними для знерухомилення тварин, а за необхідності й людей, які за принципом дії також є пневматичною зброєю.

Четвертим класом предметів адміністративних деліктів є «газова зброя», що також входить до узагальненого родового поняття «зброя». У законодавчому полі України визначення концепту «газова зброя» не існує. Проте, якщо звернутися до чинного законодавства близького зарубіжжя, поняття «газова зброя» там прописане досить чітко. Наприклад, у абз.11 ч.1 ст.1 Закону Республіки Білорусь «Про зброю» поняття газової зброї визначається як зброя, в якій як елемент ураження використовуються речовини сльозогінної чи дратівної дії [225]. Законодавець у диспозиції ст.195-2 КпАП чітко визначає, що це можуть бути виключно або газові пістолети, або газові револьвери. Тобто перелік, наведений у цій нормі, є вичерпним і розширеному тлумаченню не підлягає.

Проте в диспозиціях ст.ст.195-1 та 195-3 КпАП України як предмети адміністративних деліктів зазначені чинники, що мають широкий зміст. До класу «спеціальні засоби самооборони» належить вид «спеціальні засоби самооборони, заряджені речовинами сльозоточивої та дратівної дії», що має явні ознаки газової зброї. Згідно з п.2 Положення «Про порядок продажу, придбання, реєстрації, обліку і застосування спеціальних засобів самооборони, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 7 вересня 1993 р. №706, до газової зброї також належать упаковки з аерозолями сльозоточивої та дратівної дії (газові балончики) [314]. А до класу «спеціальні засоби, що застосовуються правоохоронними органами», належать відповідні речі, що є «газовою зброєю». Так, відповідно до пп.«б» п.12 «Правил застосування спеціальних засобів при охороні громадського порядку в Українській РСР», затверджених постановою Ради Міністрів УРСР від 27 лютого 1991 р. №49, це ручні газові гранати, а також патрони з газовими гранатами («Черемуха-1», «Черемуха-4», «Черемуха-5», «Черемуха-6», «Черемуха-7», «Черемуха-10», «Черемуха-12», «Сирень-1», «Сирень-2», «Сирень-3», «Дрейф-2») [290].

I, нарешті, п'ятим видом зброї, що уособлює предмети адміністративних деліктів, є «електрошокова зброя» (ст.195-4 КпАП). У законодавстві визначення цього виду пристроїв не наводиться, проте вочевидь, що їхня дія заснована на використанні електричної енергії. Як пояснює М. Маршунов, джерелом енергії в цих пристроях є електричні батареї, вироблювана якою енергія трансформується або конденсується і в потрібний момент вивільняється у вигляді миттєвого імпульсу, вражаючи при цьому м'язову та нервову систему, що призводить до короткочасного шоку, який виключає активні дії з боку ураженого [203, с.25]. Свого часу А. Корнієць та О. Фролов пропонували ввести в законодавство поняття електрошокової зброї й визначити її як «пристрій, конструктивно призначений для ураження живої цілі шляхом впливу енергії електричного розряду». На думку авторів, на рівні Постанови Кабінету Міністрів України доцільно було б визначити вихідні параметри такої зброї [168, с.36-37].

Отже, предмет адміністративного делікту – це будь-які речі матеріального світу, з певними властивостями яких закон про адміністративну відповідальність пов'язує наявність у діях особи ознак конкретного складу адміністративного делікту. Предмет адміністративного правопорушення, безпосередньо названий в диспозиції норми права, є обов'язковою ознакою складу цього правопорушення. З цього предмета, як правило, починається кваліфікація конкретного делікту. Утім наявні предмети адміністративних деліктів у сфері обігу зброї здебільшого позначені узагальненими видовими термінами.

На нашу думку, у межах кола предметів адміністративних деліктів, які є зброєю, родовий клас «зброя» має складатися з таксонів, які позначені та утворені за таким логічним принципом: конкретна зброя – це передусім матеріальна річ, а не соціальне явище. У чинному ж законі, що регулює адміністративну відповідальність, групування в окремі таксони предметів деліктів, що є зброєю, здійснено довільно, без урахування різнопланових ознак класифікації. А це є принципово неправильний підхід до класифікації, що може призвести до некоректної кваліфікації адміністративних правопорушень у сфері обігу зброї.

Предмет адміністративних деліктів, пов'язаних із порушенням правил обігу зброї, характеризується такими особливостями:

– предмет адміністративних проступків у сфері обігу зброї базується на сутності та класифікації зброї як речей, що безпосередньо вказані в диспозиціях чинного КУпАП, як загальний концепт, що є обов'язковою ознакою складу адміністративного делікту;

– зброя як предмет адміністративних проступків у сфері обігу зброї базується на сутності та класифікації речей, належних до зброї, які безпосередньо вказані в диспозиціях норм адміністративного права, що визначають адміністративну відповідальність у сфері обігу зброї;

– залежно від диспозиції таких норм зброя поділяється на вогнепальну, вогнепальну мисливську, бойові припаси, холодну, пневматичну зброю, газові пістолети й револьвери, електрошкові пристрої, спеціальні засоби самооборони, спеціальні засоби, що застосовуються правоохоронними органами, нагородну зброю;

– за формальними ознаками до вогнепальної зброї належать пристрої вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, фактично це ті ж самі пістолети, револьвери чи рушниці.

Отже, предмет адміністративних деліктів, пов'язаних із порушенням правил обігу зброї, – це зброя як матеріальний об'єкт, штучно створений людиною, з властивостями знищувати людей або завдавати їм шкоду, з якими диспозиція норм адміністративного права пов'язує настання адміністративних санкцій.

3.2 Кваліфікація порушень правил обігу зброї за ознаками об'єктивної сторони адміністративного проступку

Кваліфікація будь-якого делікту за об'єктивною стороною полягає у встановленні тотожності зовнішніх ознак цього правопорушення – змісту конкретної абсолютної заборони, зазначеної у правовій нормі. Юридична кваліфікація є головним чинником процесу застосування будь-якого законодавства (адміністративного, кримінального, цивільного). Процес кваліфікації правопорушень, як зазначають А. Наумов та О. Новиченко, – це процес пізнання, що відбувається відповідно до загальних законів діалектики

та логіки. На їхню думку, основна суперечність у кваліфікації кожного делікту полягає в тому, що будь-яке діяння є конкретним, у той час як будь-яка правоохоронна норма є абстрактною. Вона не враховує (та, в принципі, й не може врахувати) розмаїття особливостей конкретної події. Основне завдання норми права в загальному, типовому вигляді – зафіксувати найбільш суттєві ознаки певної дії чи бездіяльності, що є небезпечними для суспільства. Тому, щоб правильно кваліфікувати правопорушення, необхідно йти шляхом від конкретного (скоєного діяння) до абстрактного (правової норми), а потім – від цього абстрактного знову до конкретного [218, с.87-88]. Зрештою тільки такий алгоритм дозволяє відмежувати правомірну поведінку від правопорушення, а також дати диференційовану оцінку конкретним видам правопорушень.

Звертаючись до праць учених-юристів, стовпів вітчизняної теорії кваліфікації правопорушень А. Коренєва, В. Кудрявцева, В. Навроцького, О. Остапенка та інших, неодмінно доходимо висновку, що кваліфікація будь-якого правопорушення в будь-якій галузі матеріального права, як правило, відбувається послідовно у три відносно самостійні, послідовні етапи: класифікація загального, класифікація особливого, а потім і класифікація одиничного.

З огляду на це дисертаційне дослідження, цей алгоритм має такий вигляд: спочатку треба дійти загального висновку, що скоєне є правопорушенням і що воно належить до адміністративних проступків, потім визначити родові ознаки та видові ознаки першого ступеня поділу щодо вчиненого проступку та віднести його до порушень у сфері порядку управління та зокрема до порушення правил дозвільної системи, і нарешті, остаточно кваліфікувати одиничні діяння щодо порушення правил обігу зброї: кожне відповідно до складу конкретного адміністративного правопорушення.

Нагадаємо, що перші дві стадії юридичної кваліфікації нами розглянуто в підрозділі 3.1, де ми спочатку визначилися з системою адміністративних деліктів, з родовим об'єктом «порядок управління» та видовим об'єктом першого ступеня поділу «порядок здійснення дозвільної системи». Окремо слід зазначити, що юридична кваліфікація адміністративних правопорушень, особливо при посяганні на такий родовий

об'єкт правового захисту, як порядок управління, здійснюється не тільки на підставі норми, що кладеться в основу вирішення справи, але й із залученням додаткових підстав. Тому перед здійсненням третьої стадії юридичної кваліфікації як аксіому адміністративної відповідальності за порушення правил дозвільної системи та її частини – правил обігу зброї, зазначимо, що майже всі перелічені вище норми КпАП, якими обумовлена ця відповідальність, мають бланкетний характер. Це пов'язано з тим, що кожна з них не завжди з достатньою повнотою та точністю описує сутнісні ознаки протиправної поведінки.

Поняття бланкетних норм надається в теорії права. Наприклад, І. Шутак та І. Онищук зазначають, що бланкетна диспозиція містить правила поведінки в найзагальнішій формі, відсилаючи суб'єкта реалізації до інших норм права закону, інструкцій, правил, технічних норм тощо [443, с.41]. С. Погребняк вважає, що бланкетна диспозиція – це різновид відсильної диспозиції, яка для розкриття змісту відсилає до інструкцій, правил і технічних норм [425, с.236].

Бланкетність норм як явище має певні підстави. По-перше, це явище зумовлено складністю та розмаїттям суспільних відносин, множиною одиничного в кожному факті дійсності, а також особливостями самої норми та системи права в цілому. По-друге, стабільність законодавства і правопорядку, на думку І. Залюбовської, досягається поряд з іншими факторами й абстрактним характером формулювання юридичних норм, що поширюються на безліч типових ситуацій [128, с.28]. По-третє, як зазначають І. Сезонова та С. Глазько, докладне закріплення всіх деталей фактичної поведінки безпосередньо в тексті законодавства часто є недоцільним з точки зору юридичної техніки, оскільки ясність і лаконічність – це визнані достоїнства мови закону [352, с.114-115].

Бланкетність норм КпАП, що передбачають відповідальність за порушення правил обігу зброї, полягає в тому, що всі вони містять пряму відсилку до інших (зокрема й неюридичних) приписів. Як зазначає О. Черданцев, для наповнення відсильної або бланкетної норми матеріалом, реальним фактичним змістом використовуються техніко-юридичні норми, які встановлюють певні вимоги до поведінки людей у певній соціальній сфері [426, с.135]. У нашому випадку у сфері соціальної діяльності з обігу зброї –

це, наприклад, такі нормативні акти: Положення «Про порядок продажу, придбання, реєстрації, обліку і застосування спеціальних засобів самооборони, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії», затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 7 вересня 1993 р. №706 [314]; Інструкція «Про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної і холодної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та зазначених патронів, а також боєприпасів до зброї та вибухових матеріалів», затверджена наказом МВС України від 21 серпня 1998 р. №622 [274]; Положення «Про порядок придбання, видачі, обліку, зберігання та застосування вогнепальної зброї, боєприпасів до неї, спеціальних засобів індивідуального захисту працівниками судів і правоохоронних органів, а також особами, які беруть участь у кримінальному судочинстві», затверджене наказом МВС України від 24 липня 1996 р. №523 [286] та інші. Звідси витікає необхідність використання за підставу юридичної кваліфікації не тільки конкретної норми КУпАП, згідно з якою вирішується справа, але й інших, додаткових підстав – спеціальних правил.

Порушення цих формально закріплених приписів (правил, порядку, вимог) безпосередньо не тягне юридичних наслідків, але є підставою для застосування норми КУпАП, що містить на них посилання. Роль техніко-юридичних норм та інших спеціальних правил як додаткових підстав юридичної кваліфікації правопорушень полягає в тому, що вони фіксують елементи моделі протиправної поведінки, закріплення яких у самій нормі права неможливе або недоцільне через значний обсяг адресних норм.

При здійсненні дозвільної системи у сфері обігу зброї тільки деталізовані акти можуть передбачити різноманітні види шкідливих діянь, а юридична норма містить посилання на ці приписи. Про бланкетність правоохоронних норм у сфері порушення правил обігу зброї окремо свідчать навіть їх власні назви та порядок формулювання диспозицій. Наприклад: «порушення правил» (ст.ст.191, 195, 195-3 КпАП), «порушення порядку» (ст.ст.190, 194, 195-1, 195-2, 195-4 КпАП) «порушення строків» (ст.192 КУпАП).

Як проміжний висновок щодо банкетного характеру диспозицій норм, які ми аналізуємо, слід зазначити таке: юридична кваліфікація в цьому разі здійснюється не тільки на підставі однієї конкретної юридичної норми, що покладена в основу вирішення справи, але й із залученням додаткових підстав, що зазначені в техніко-юридичних підзаконних актах.

Фактичною підставою адміністративної відповідальності є склад конкретного адміністративного проступку, передбаченого конкретною нормою адміністративного права, з його традиційними чотирма елементами – об'єктом (причому безпосереднім) та об'єктивною стороною, суб'єктом та суб'єктивною стороною. Як зазначав Д. Бахрах, «саме склад правопорушення, як юридична конструкція, є необхідним інструментарієм його (правопорушення) кваліфікації» [23, с.78]. Розглянемо послідовність процесу кваліфікації за традиційною схемою «об'єкт – об'єктивна сторона, суб'єкт – суб'єктивна сторона», прихильниками якої є більшість теоретиків кваліфікації правопорушень. Щоб довести традиційність цієї схеми, пошлемося на В. Кудрявцева, який ще 1963 року в монографії «Теоретичні основи кваліфікації злочинів» один із розділів хрестоматійно назвав «Склад злочину – юридична підстава кваліфікації» [175].

Тобто необхідно послідовно пройти третій етап кваліфікації, а саме остаточно кваліфікувати кожне діяння відповідно до конкретного складу правопорушення. Адже юридичний аналіз має важливе як теоретичне, так і практичне значення, оскільки правильна поелементна характеристика окремих правопорушень, що скоюються у сфері порушення правил обігу зброї, є умовою правильності їх кваліфікації, а отже, і правильності застосування конкретного адміністративного стягнення за конкретне правопорушення.

Адміністративні проступки у сфері обігу зброї, як уже зазначалося, складають систему правопорушень, яку, з одного боку, можна схарактеризувати в комплексі (і це ми зробимо наприкінці цього підрозділу), а з іншого – диференціювати на самостійні системні утворення залежно або від того, як співвідносяться між собою предмети та об'єкти правопорушення, або залежно від юридичної значущості окремих дій чи видів діяльності зі зброєю.

Звичайно, можна було б послідовно здійснити поелементний аналіз складів кожного з десяти адміністративних правопорушень, зазначених нами, як це, наприклад, робиться в коментарях КпАП України В. Анджиєвського й О. Васильєва або як це зроблено в дисертаційних дослідженнях О. Григор'євої, В. Гуменюка, С. Казиминова, В. Лончакова, М. Федорова та інших. Але тоді втрачається частина сенсу порівняння, оскільки не настільки очевидними є вади чи повтори законодавства. Тому ми здійснимо порівняння об'єктивної сторони порушень правил дозвільної системи у сфері обігу зброї за окремими блоками, які могли б бути узагальнювальними, об'єднувальними поняттями щодо окремих дій (зберігання, перевезення, передачі, використання тощо) з предметами правопорушень, зазначених в окремих нормах КпАП, які ми аналізуємо.

Слід підкреслити, що свого часу, розглядаючи типологію поняття «дозвільна система», О. Фролов пропонував увести окреме поняття «обіг предметів, матеріалів та речовин, на які поширюється дозвільна система». З приводу цього він зокрема зазначав, що «поняття обігу включає в себе такі дії, як: виготовлення, ремонт; продаж-купівля, передача, дарування; використання, носіння; зберігання, охорона, реєстрація, облік; транспортування; ввезення та вивезення з меж України; вилучення, знищення» [411, с.5]. Як бачимо, автор зробив узагальнення на рівні «вичерпний перелік дій, що складають обіг».

До речі, про те саме йдеться і в роботах російських учених, де відповідний Закон «Про зброю» було прийнято ще 1993 року. Так, О. Шелковникова в дисертаційному дослідженні зазначає: «обіг зброї та патронів до неї включає її виробництво (винахід, дослідження, розроблення, випробування), виготовлення, ремонт, передання, торгівлю, продаж, купівлю, придбання, перевезення, транспортування, носіння, облік, зберігання, використання, нагородження, дарування, наслідування, колекціонування, експонування, вилучення, знищення, увіз на територію РФ та вивіз зброї з РФ» [436, с.98].

З огляду на наведені вище міркування щодо «обігу зброї», спробуємо скласти повний перелік юридично значущих дій та видів діяльності, що взагалі здійснюються зі зброєю, з акцентуванням на окремих діях або

бездіяльності, що є об'єктивною стороною адміністративних правопорушень (ст.ст.190 195-4 КпАП).

Отже, до дій та видів діяльності зі зброєю, які складають поняття «обіг зброї», належать її конструювання, розроблення (ст.195-1 КУпАП), збирання, випробування, виробництво (ст.195-4 КпАП), виготовлення (ст.195-1 КУпАП), переробка, ремонт, сертифікація, реалізація (195-1 КУпАП), продаж (ст.ст.190, 194, 195-4 КУпАП), передання (ст.190 КУпАП), дарування, нагородження, придбання (ст.ст.190, 195-2, 195-4 КУпАП), зберігання (ст.ст.190, 191, 195, 195-2, 195-4 КУпАП), обслуговування, облік (ст.195-2 КУпАП), реєстрація (ст.ст.192, 195-2 КУпАП), охорона, носіння (ст.191 КУпАП), застосування (ст.195-3 КпАП), транспортування, перевезення (ст.ст.191, 195 КУпАП), пересилання, експорт, імпорт, конфіскація, оплатне вилучення, примусова реалізація (ст.193 КУпАП), дослідження, колекціонування, експонування, знищення.

Як бачимо, цей перелік містить дії або види діяльності зі зброєю, що мають різний ступінь узагальнення. Оскільки сам термін «аналіз» означає «метод дослідження, що полягає в мисленому або практичному розчленуванні цілого на складові частини» [207, с.47], у деяких випадках доцільніше проаналізувати більш узагальнене поняття, не вдаючись до аналізу складових.

Як підґрунтя аналізу використаємо дані з діяльності практичних підрозділів міліції з адміністративної практики щодо забезпечення дозвільної системи в царині обігу зброї в Запорізькій області за останні три роки. Річ у тому, що адміністративна юрисдикція щодо складання протоколів за порушення правил обігу зброї (у загальному розумінні цього терміна) є виключною прерогативою міліції. За три роки було складено 4198 протоколів. Тобто в середньому за рік працівниками міліції складається 1400 протоколів.

Звичайно, основною метою придбання організацією чи громадянином зброї є її зберігання та носіння для подальшого застосування чи використання за прямим призначенням. Але своєрідною платою за право володіння зброєю є певна система обліку, державної реєстрації. Як вважає С. Лихачов, у цьому випадку «метою державної реєстрації є не тільки наділення володаря зброї певним статусом, але і встановлення певних

зобов'язально-правових відносин» [192, с.10]. Надаючи та документально засвідчуючи право володіння зброєю, держава натомість обліковує володарів зброї. Так, облік власників мисливської вогнепальної нарізної, гладкоствольної, пневматичної, а також холодної зброї здійснюється в книзі обліку власників зброї. Відомості про наявність такої зброї в розпорядженні громадян заносяться в автоматизовану інформаційну систему (АІС) «Арсенал». На кожну особу, яка володіє вогнепальною мисливською, пневматичною, а також холодною нагородною зброєю (крім відомчої зброї), заводиться особова справа. Особові справи власників нарізної вогнепальної зброї ведуться в управліннях (відділах) адміністративної служби міліції територіальних ГУМВС УМВС України, а на власників гладкоствольних мисливських рушниць, пневматичної та холодної зброї – у міськрайорганах внутрішніх справ [274].

Як бачимо, найбільшу кількість протоколів складено за ст.ст.192, 195-2 КУпАП. Це й зрозуміло, адже об'єктивна сторона цих правопорушень передбачає такий чинник, як порушення правил обліку або реєстрації відповідно вогнепальної, холодної, пневматичної зброї, газових пістолетів і револьверів. Така відносно велика кількість порушень саме цих норм пояснюється тим, що правопорушник сам приходиться до органу внутрішніх справ для реєстрації чи перереєстрації зброї та отримання чи продовження права на її зберігання й носіння. У разі порушення відповідних строків старший інспектор дозвільної системи автоматично складає протокол, оскільки це його обов'язок, а до того ж і правопорушник поряд, і шукати його не треба, бо він сам прийшов.

З семантичного погляду термін «облік» означає «систему реєстрації чого-небудь в кількісному та якісному виявах з метою контролю» [42, с.641], а термін «реєстрація – це внесення кого-небудь чи чого-небудь у список, книгу для запису справ, документів, майна і т. ін. з метою обліку або надання законної чинності» [448, с.1021]. Тобто одне поняття знаходить свій відбиток через інше та навпаки, і тому їх можна вважати однопорядковими.

До правил реєстрації, порушення яких становить об'єктивну сторону деліктів, передбачених ст.192 та ч.1 ст.195 2 КпАП, належить дотримання володарями вогнепальної, холодної, пневматичної та газової зброї певних строків її реєстрації та перереєстрації. Чинне законодавство містить три види

строків, порушення яких тягне адміністративну відповідальність: один місяць, десять днів, 24 години.

Найбільш вживаним є строк у десять днів. Так, згідно з п.12.4 Інструкції «Про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної і холодної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та зазначених патронів, а також боєприпасів до зброї та вибухових матеріалів», затвердженої наказом МВС України від 21 серпня 1998 р. №622 [274], придбана громадянами гладкоствольна, нарізна, комбінована мисливська вогнепальна, пневматична та холодна зброя протягом десяти днів з дня придбання має бути зареєстрована в органах внутрішніх справ за місцем проживання власника з одержанням дозволу на її зберігання, носіння.

Крім того, відповідно до п.12.16. цієї ж Інструкції власник зброї в разі зміни місця проживання зобов'язаний звернутися до органу внутрішніх справ із проханням щодо зняття її з обліку, вказавши при цьому нову адресу, а після прибуття на нове місце проживання власник зобов'язаний у десятиденний строк поставити на облік особисту зброю в місцевому органі внутрішніх справ. Але залежно від виду адміністративно-правового режиму мешкання (наприклад, житель прикордонної місцевості) термін постановки зброї на облік скорочується до 24 годин.

Щодо газової зброї, яка підлягає обліку в органах внутрішніх справ, то відповідно до п.14. Положення «Про порядок продажу, придбання, реєстрації, обліку і застосування спеціальних засобів самооборони, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії», затвердженого Постановою КМ України від 7 вересня 1993 р. №706 [314], придбані газові пістолети (револьвери) протягом десяти днів з дня придбання подаються до органу внутрішніх справ для реєстрації та оформлення дозволу на їх зберігання (носіння). А згідно з п.24. цього ж Положення в разі зміни місця проживання власник газового пістолета (револьвера) зобов'язаний звернутися до органу внутрішніх справ з проханням про зняття його з обліку і вказати нове місце проживання. Після прибуття до нового місця

проживання власник такого засобу зобов'язаний у 10-денний термін подати документи до органу внутрішніх справ для взяття його на облік.

Місячний термін (один місяць до закінчення терміну дії дозволу) згідно з п.16 Положення надається громадянину для продовження терміну дозволу на зберігання (носіння) газових пістолетів і револьверів (перереєстрації), протягом якого власник зобов'язаний подати до органу внутрішніх справ за місцем проживання (юридичною адресою) наявні газові пістолети (револьвери). У такий же термін органами внутрішніх справ перереєстровуються й інші види зброї, хоча це чинною Інструкцією і не передбачено. Натомість у цьому нормативному акті зазначається, що генерали, адмірали й офіцери Збройних Сил України, інших військових формувань, а також особи вищого, старшого та середнього начальницького складу органів внутрішніх справ України, які мають нагородну зброю, при звільненні в запас або відставку зобов'язані в місячний термін зареєструвати таку зброю в органах внутрішніх справ за місцем проживання й одержати дозвіл на її зберігання (п.12.8).

Щодо фабул, якими практичні працівники описують об'єктивну сторону правопорушень строків реєстрації, то вони переважно зводяться до таких формулювань: «порушення строків»; «порушення перереєстрації»; «порушення строку перереєстрації»; «порушення перереєстрації зброї»; «порушення строку перереєстрації зброї»; «порушення строку зберігання зброї»; «порушення строку реєстрації зброї»; «порушення строків зберігання вогнепальної зброї»; «порушення правил реєстрації мисливської рушниці»; «порушення строків перереєстрації мисливської рушниці»; «порушення терміну зберігання газової зброї»; «не перереєстрував газовий пістолет»; «при зміні місця проживання не повідомив ОВС».

Основними посадовцями, що складають протоколи, є дільничні інспектори міліції, оперативні чергові – помічники начальників відділів, старші інспектори дозвільної системи, оперуповноважені кримінального розшуку. Але, як видно з наведених вище фабул правопорушень, навіть працівники дозвільної системи неправильно формулюють фабуну правопорушення. Описова частина об'єктивної сторони делікту в обов'язковому порядку має містити конкретні строки. Наприклад: «громадянин П. подав для реєстрації газовий револьвер на 15 день після

придбання» або «громадянин Р. прострочив на два місяці дозвіл на зберігання рушниці».

Проблемою застосування норм про порушення певних строків реєстрації та перереєстрації зброї (ст.192 та ч.1 ст.195-2 КпАП) є те, що працівники територіальних і транспортних органів міліції використовують об'єктивну сторону цих деліктів і для опису інших норм – наприклад, ст.ст.190, 191 КпАП, вважаючи що ці дії є порушенням правил зберігання чи придбання.

Можна стверджувати, що фактичним продовженням об'єктивної сторони попередніх двох статей КУпАП є об'єктивна сторона правопорушення, передбаченого ч.1 ст.190 КУпАП України. У ній ідеться про придбання, зберігання, передання або продаж громадянами вогнепальної гладкоствольної мисливської чи холодної зброї, а також пневматичної зброї калібру понад 4,5 мм і швидкістю польоту кулі понад 100 м/с без дозволу органів внутрішніх справ. Раз без дозволу – отже без реєстрації. До речі, якщо додержуватися букви закону, то на продаж зброї громадянином або на її передання комусь дозвіл від органу внутрішніх справ не потрібен. Громадянин самостійно вправі розпоряджатися своєю власністю, а органи внутрішніх справ повідомляються про факт продажу зброї постфактум. Наприклад, з приводу передання зброї у п.12.15 Інструкції «Про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної і холодної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та зазначених патронів, а також боєприпасів до зброї та вибухових матеріалів», затвердженої наказом МВС України від 21 серпня 1998 р. №622 [274], сказано в умовний спосіб, що допускається оформлення в органах внутрішніх справ документів на передання мисливської вогнепальної, пневматичної та холодної зброї від одного власника іншому.

Диспозицію ч.1 ст.190 КпАП можна було б сформулювати і в інший спосіб, наприклад: незаконне придбання, зберігання, носіння ... (далі – за текстом), адже всі ці дії без дозволу органу внутрішніх справ є протизаконними, оскільки в такому разі порушується сам принцип дозвільного порядку здійснення обігу зброї.

Описуючи фабулу цієї норми права, близько 10% працівників міліції свідомо використовують термін «незаконно». Ось, декілька прикладів мовою оригіналу: «незаконне зберігання гладкоствольної мисливської рушниці без дозволу ОВС»; «незаконне придбання мисливської рушниці»; «незаконно зберігав рушницю»; «незаконне придбання та зберігання холодної зброї»; «незаконно придбав гладкоствольну зброю» тощо. Близько половини працівників міліції використовують фабули «притягається за ч.1 ст.190 КпАП – придбання, зберігання» або «придбання, зберігання, передачі іншим особам або продажу вогнепальної зброї без дозволу ОВС». Існують і докладні фабули, які відповідають об'єктивній стороні цього адміністративного делікту. Наприклад: «зберігання зброї без дозволу»; «зберігав зброю без відповідних документів»; «зберігався в багажі незареєстрований мисливський ніж»; «після смерті чоловіка не здала на зберігання мисливські рушниці, що належали йому»; «зберігав мисливську зброю без відповідного дозволу ОВС»; «громадянин Х. передав рушницю громадянину Н. на острів Хортиця» тощо.

Як проміжний висновок зазначимо, що ч.1 ст.190 КУпАП України є найбільш конформною (пристосовницькою) нормою права, за якою до відповідальності притягають близько 20% осіб, що здійснили дії, передбачені об'єктивними сторонами інших норм КУпАП з порушення правил обігу зброї.

Стосовно діяльності зі зберігання зброї слід зазначити, що дефініції в чинних нормативних актах відсутні. Тобто законодавець вважає цей аспект обігу зброї за дещо само собою зрозуміле. Проте відсутність чіткої межі між носінням і зберіганням зброї призводить до труднощів у кваліфікації правопорушень, пов'язаних із порушенням правил зберігання зброї та із незаконним її носінням.

Дефініція «зберігання зброї» присутня в окремих законопроектах. Так, у проекті Закону України «Про зброю» від 6 липня 2000 р., що вноситься народним депутатом України І. Біласом, зазначено: зберігання зброї (боеприпасів до неї) – це володіння нею в місці, що не міститься безпосередньо при особі, у стані, що виключає можливість миттєвого застосування [32, с.282]. Слід підкреслити, що така дефініція поняття «зберігання зброї» містить суттєві недоліки. По-перше, не конкретизовано

місце зберігання зброї. Це місце має співпадати з місцем проживання фізичної особи або з юридичною адресою юридичної особи. По-друге, місце зберігання зброї має бути певним чином обладнане. Виходячи з останнього аспекту, вважаємо чинник «зберігання зброї» не окремою дією, а комплексною діяльністю, що включає і попереднє обладнання місця зберігання, охорону, відповідний відомчий контроль тощо.

Зберігання зброї – це головна складова процесу обігу зброї, і тому відповідно до Інструкції «Про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної і холодної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та зазначених патронів, а також боєприпасів до зброї та вибухових матеріалів», затвердженої наказом МВС України від 21 серпня 1998 р. №622 [274], порядок зберігання зброї виписаний дуже ретельно. Порушення наведених нижче правил складає об'єктивну сторону адміністративних правопорушень, передбачених ст.ст.190, 191, 195, 195-2, 195-4 КпАП України.

Наприклад, перед виданням дозволу на зберігання зброї підприємству, установі, організації попередня перевірка проводиться за такими аспектами: по-перше, оглядаються приміщення, де буде зберігатися вогнепальна зброя, боєприпаси, щодо міцності дверей, стін, стелі, підлоги, металевих сейфів, шаф, надійності замків, справності охоронної протипожежної сигналізації тощо; по-друге, перевіряється стан технічного устаткування (складів, баз, сховищ), обладнання забороненої зони; справність світильників; розчищення території; наявність охорони, постових вишок, блокпостів, сторожових собак, засобів пожежогасіння, зв'язку з найближчими постами і органами внутрішніх справ; по-третє, перевіряється стан охорони об'єктів, укомплектованість особовим складом, придатність його для охорони об'єктів та знання своїх обов'язків, організація служби стрільців, тривалість їх збору за сигналом «Тривога», порядок зміни і підміни, відповідність розміщення сил і дислокації постів, правильність ведення службової документації, а також планів оборони цих об'єктів в органах внутрішніх справ і проведення навчання з відпрацюванням взаємодії всіх видів нарядів. Ще однією з особливостей зберігання зброї та бойових припасів у міністерствах і

відомствах, на підприємствах, в установах, організаціях і господарських об'єднаннях є регламентація цієї діяльності відомчими інструкціями, узгодженими з МВС України [275; 273].

Стосовно зброї та боєприпасів до неї, що належать громадянам, то вони мають зберігатися в металевих ящиках, сейфах, спеціально виготовлених для зберігання зброї, за місцем постійного проживання або тимчасового перебування власників (у дачних будинках тощо). При цьому зброя має бути в розрядженому стані.

При описанні об'єктивної сторони порушення правил зберігання зброї особи, що складають протоколи, найчастіше (у 90% випадків) використовують такі фабули загального змісту: «порушення правил зберігання зброї»; «порушив правила зберігання»; «порушив правила зберігання холодної зброї»; «порушення правил зберігання вогнепальної зброї»; «порушення зберігання зброї»; «порушення умов зберігання зброї»; «притягається по ч.1 ст.190 за порушення правил зберігання зброї та бойових припасів», з яких незрозуміло, яку саме з обов'язкових умов зберігання зброї порушено.

Слід відзначити, що близько 10% фабул розкривають зміст об'єктивної сторони зазначених правопорушень, наприклад: «зберігав зброю поза сейфом»; «зберігав зброю без сейфу»; «передав синові ключі від сейфу, де зберігається зброя»; «зберігав мисливську зброю, заряджену боєприпасами»; «зберігав мисливську рушницю за шафою»; «зберігав боєприпаси до рушниці в автомобілі»; «залишив зброю без нагляду». І нарешті, інколи зустрічаються й хибні фабули на кшталт «зберігав гладкоствольну мисливську рушницю»; «зберігання мисливської рушниці», які взагалі не вказують на протиправність діяння. Крім того, як і ст.190 КпАП, так і ст.191 КпАП є конформною, і посилаючись на неї притягають до відповідальності за порушення строків реєстрації та перереєстрації зброї; за незаконне зберігання.

Наступним видом дій, що складають поняття «обіг зброї», є така дія, як носіння зброї. І знову слід зазначити, що законодавчого визначення цього поняття в Україні не існує. Відсутнє воно й у законодавчій базі країн близького зарубіжжя – Росії, Білорусі та Казахстану. Проте у процесі законотворчості депутати двічі в різних законопроектах пропонували ввести це поняття. Так, у проекті Закону України «Про зброю» від 26 травня 1998 р.,

внесеному народним депутатом України О. Данильчуком, пропонується така дефініція: «носіння зброї – це переміщення особою зарядженої зброї поза місцем зберігання з метою застосування» [32, с.243]. Ми цілком згодні з цим визначенням, проте вище вже йшлося, що застосовувати зброю мають право тільки посадові особи. Тому метою носіння зброї слід визначити подальше користування зброєю за призначенням. Це може бути або реалізація права громадянина на самооборону, або полювання, або використання, наприклад, мисливського ножа для облаштування місця ночівлі тощо. З іншого боку, проект Закону України «Про зброю» від 6 червня 2002 р., що вноситься народним депутатом України Ю. Кармазіним, визначає «носіння зброї як носіння зарядженої зброї особою поза місцем постійного зберігання» [296, с.302]. У цьому випадку не зрозуміло, яким чином може бути заряджений той же мисливський ніж або гумовий кийок.

Окремі автори, що працюють у галузях адміністративного та кримінального права, також приділяли увагу дослідженню цієї проблеми. Так, А. Носов та І. Докіна вважають носінням відповідно вогнепальної та холодної зброї її збереження та переміщення особою безпосередньо при собі [223; 112].

Описуючи дію «носіння» як одну зі складових об'єктивної сторони ч.1 ст.191 КпАП України, практичні працівники зазвичай використовують фабули «порушення правил носіння зброї» або «незаконне носіння зброї». Остання фабула, до речі, більше нагадує об'єктивну сторону ст.263 КК України «Незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами» [174].

Аналіз окремих видів дій та діяльності, що складають обіг зброї, дозволяє стверджувати, що розмежовується й поняття перевезення та транспортування зброї. Як стверджує О. Григор'єва, транспортуванням вважається переміщення зброї, що належить комусь на праві власності, а перевезенням – переміщення зброї на договірній основі юридичними особами, статутами яких передбачено надання послуг з перевезення на підставі дозволів, виданих ОВС [104, с.31]. Транспортування вогнепальної зброї здійснюється і громадянами з дотриманням правил її перевезення (наявність чохла, розряджений стан). Спеціального дозволу ОВС на транспортування зброї громадянам не потрібно. Порушення правил

перевезення зброї тягне за собою відповідальність за ч.1 ст.191 КпАП України.

Мета володіння будь-якою зброєю – це її використання. Використання зброї означає вживання основних її властивостей за цільовим призначенням. Сутність «користування зброєю» або «використання зброї», на нашу думку, вичерпно розкрито в п.9.1. Інструкції «Про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної і холодної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та зазначених патронів, а також боєприпасів до зброї та вибухових матеріалів», затвердженій наказом МВС України від 21 серпня 1998 р. №622. У цій нормі права зазначено, що вогнепальна, пневматична та холодна зброя і бойові припаси, пристрої вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та зазначені патрони міністерствами й іншими центральними органами виконавчої влади, підприємствами, установами, організаціями, господарськими об'єднаннями і громадянами може бути придбана для: а) озброєння особового складу охорони, а також окремих осіб, яким за родом служби законодавством дозволено носіння вогнепальної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та зазначених патронів; б) науково-дослідних потреб; в) навчальних потреб (забезпечення допризовної військової і спеціальної підготовки); г) спортивних потреб; д) промислового та любительського полювання; е) захисту життя, здоров'я, житла та майна громадян; є) використання на зйомках кінофільмів, у сценічних постановках, циркових виставах; ж) експонування в музеях, на виставках; з) колекціонування [274].

Розглянемо чинники «виробництво» та «виготовлення», при порушенні правил здійснення яких утворюється об'єктивна сторона ч.1 ст.195 1 КУпАП (виготовлення) та ч.1 ст.195 4 КУпАП України (виробництво). Отже, згідно з абз.3 ст.1 Закону України від 2 бер. 2015 р. «Про ліцензування видів господарської діяльності» [303] під виробництвом (виготовленням) слід

розуміти діяльність, що пов'язана з випуском продукції, яка включає всі стадії технологічного процесу, а також реалізацію продукції власного виробництва. Як видно з наведеної дефініції норми закону, законодавець вважає поняття «виробництво» та «виготовлення» тотожними, оскільки бере останнє в дужки. Проте, на нашу думку, поняття «виробництво» значно ширше, оскільки виробництво зброї як підсистема її обігу представляє собою комплекс дій та видів діяльності з винаходу, дослідження, розробки, тестування, власне виготовлення, що також включає художню обробку й ремонт зброї та її складових частин, виготовлення боєприпасів і зрештою – реалізацію виготовленої продукції. Можна зробити висновок, що поняття «виробництво», на нашу думку, – це процес, що охоплює всі етапи продукування зброї – від її винаходу до реалізації (але реалізації саме виробником). Тому при описанні об'єктивної сторони зазначених в цьому абзаці норм права доречніше було б використовувати ширший за змістом термін «виробництво».

Наступною дією чи видом діяльності, що характеризує об'єктивну сторону адміністративних правопорушень у сфері обігу зброї, є торгівля зброєю. Як зазначає С. Ващенко, на сьогодні термін «торгівля» вживається для позначення господарської діяльності з обігу, купівлі і продажу товарів [72, с.11-12]. Існує і законодавче визначення цього терміна, зокрема згідно зі ст.1 Закону України від 2 бер. 2015 р. «Про ліцензування видів господарської діяльності» «торгівля – це будь-які операції, що здійснюються за договорами купівлі-продажу, міни, поставки та іншими цивільно-правовими договорами, які передбачають передачу прав власності на товари» [303].

Але в законодавчому полі України існує тотожний термін «реалізація». Так, у п.2 «Порядку утилізації військового майна Збройних Сил», затвердженому Постановою КМ України від 15 травня 2003 р. №705, зазначено: «реалізація продуктів утилізації військового майна – це господарська операція, що здійснюється уповноваженими підприємствами згідно з договорами купівлі-продажу, міни, поставки та іншими цивільно-правовими договорами, які передбачають передання у власність юридичним або фізичним особам продуктів утилізації на платній або компенсаційній основі» [289].

Як бачимо, і торгівля, і реалізація в узагальненому вигляді – це господарська діяльність чи операції за договорами купівлі-продажу, і законодавець між ними принципової різниці не бачить. Навіть більше – деякі нормативні акти ставлять знак тотожності між такими діями, як «продаж» і «реалізація». Наприклад, у абз.2 підп.5 п.12 «Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з виробництва та ремонту вогнепальної зброї невійськового призначення і боєприпасів до неї, холодної зброї, пневматичної зброї калібру понад 4,5 мм і швидкістю польоту кулі понад 100 м/с, торгівлі вогнепальною зброєю невійськового призначення та боєприпасами до неї, холодною зброєю, пневматичною зброєю калібру понад 4,5 мм і швидкістю польоту кулі понад 100 м/с; виробництва спеціальних засобів, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії, індивідуального захисту, активної оборони та їх продажу», затверджених постановою КМ України від 2 грудня 2015 р. №1000 [276], сказано, що квитанція про прийняття для комісійного продажу зброї, спеціальних засобів разом із дозволами на їх зберігання та носіння подається громадянином у десятиденний строк до територіального органу Національної поліції, в якому вони зареєстровані. Після одержання територіальним органом Національної поліції повідомлення з магазину про реалізацію зброї така зброя знімається з обліку. А у ч.3 ст.1353 КЗпП України сказано, що розмір шкоди, заподіяної розкраданням або нестачею продукції і товарів, визначається за цінами, встановленими для продажу (реалізації) цієї продукції і товарів [151]. І нарешті, у п.5 Положення «Про порядок продажу, придбання, реєстрації, обліку і застосування спеціальних засобів самооборони, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії», затвердженого Постановою КМ України від 7 вересня 1993 р. №706 [314], сказано, що «упаковки з аерозолями сльозоточивої та дратівної дії (газові балончики) реалізуються (продаються) громадянам, які досягли 18-річного віку, суб'єктам підприємницької діяльності, установам і організаціям без дозволу органів внутрішніх справ у спеціалізованих магазинах, окремих секціях магазинів».

Тож не дивно, що при практичному застосуванні норм адміністративної відповідальності поняття «продаж» (ст.ст.190, 194, 195-4 КпАП) та «реалізація» (195-1) при описанні об'єктивної сторони правопорушень працівниками міліції використовуються як такі, що мають

однаковий зміст. Докладний аналіз адміністративної практики показав, що за три роки 2002-2004 рр. у Запорізькій області з формулюванням «порушення правил продажу зброї» чи «порушення правил продажу спеціальних засобів» складено 19 протоколів (0,5% від загалу). Утім правоохоронці не розкривають, які саме правила продажу або реалізації зброї (у широкому розумінні цього поняття) було порушено.

До правил реалізації чи продажу зброї, порушення яких є об'єктивною стороною правопорушень норм КпАП, перелічених у попередньому абзаці, слід віднести й продаж упаковок з аерозолями сльозоточивої та дратівної дії (газових балончиків) особам, що не досягли 18-річного віку, або без дозволу органів внутрішніх справ, або у не призначених для цього торгових точках. Нормативного акта щодо правил продажу зброї, який детально врегулював би цю процедуру, у правовому полі України не існує. І тому об'єктивна сторона деліктів, які стосуються порушення порядку продажу вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї і бойових припасів, зводиться до продажу цих предметів без відповідного дозволу органу внутрішніх справ.

Якщо вдатися до аналізу предметів, з приводу яких за три останні роки були порушені правила торгівлі, то результати цього аналізу такі: а) за порушення правил продажу газових балончиків (аерозольних упаковок) було складено 17 протоколів; б) за порушення правил продажу вогнепальної, газової (револьверів, пістолетів) та пневматичної зброї – жодного; в) за продаж мисливського ножа без внесення запису до мисливського квитка – 2 протоколи; г) за продаж наручників БР 1 та БРС, різних модифікацій кийків гумових (найбільш поширені спеціальні засоби, що застосовуються правоохоронними органами) не було складено жодного протоколу.

Наступним етапом руху зброї в суспільстві є її придбання. Семантика цього терміна відповідає визначенню «придбавати – стати власником чого-небудь (переважно купувати), набувати» [448, т.3 с.692]. Як зазначає О. Шелковникова, «придбання зброї – це одержання зброї у фактичне володіння» [436, с.96]. Особливості придбання зброї в Україні врегульовано відповідною Інструкцією «Про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної і холодної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями

метальними снарядами несмертельної дії, та зазначених патронів, а також боєприпасів до зброї та вибухових матеріалів», затвердженою наказом МВС України від 21 серпня 1998 р. №622 [274].

Правовою підставою для видання дозволів на придбання зброї громадянами України є додаток №2 («Спеціальний порядок набуття права власності на окремі види майна») до Постанови Верховної Ради України від 17 червня 1992 р. «Про право власності на окремі види майна» [315]. У ньому зазначається, що громадяни України користуються правом придбання гладкоствольної та нарізної мисливської зброї, а також холодної та пневматичної. Причому кількість одиниць зброї, що може належати громадянину на праві власності, не обмежується.

Громадяни та недержавні організації мають право на придбання таких видів зброї, як спортивні гвинтівки, пістолети і револьвери, мисливська нарізна і гладкоствольна вогнепальна, пневматична і холодна зброя, пристрої вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями метальними снарядами несмертельної дії. Ці речі та бойові припаси купуються ними на заводах-виробниках або на підприємствах, установах, організаціях, господарських об'єднаннях, які мають ліцензії на реалізацію такої зброї за дозволами, виданими органами внутрішніх справ.

Придбання зброї майбутнім власником означає здійснення іншою стороною діалектично протилежних за значенням дій, а саме продажу, дарування, передання, нагородження, реалізації тощо. Звичайно, у більшості випадків зброя продається, тобто власник нею торгує чи реалізує її. Адміністративна відповідальність за порушення порядку придбання зброї (у широкому розумінні цього терміна) передбачена ст.ст.190, 195-2, 195-4 КпАП України.

Об'єктивна сторона такого делікту, як порушення правил придбання зброї є віддзеркаленням об'єктивної сторони порушення правил продажу чи реалізації зброї. Тобто юридичні та фізичні особи притягаються до відповідальності за придбання зброї без відповідного дозволу, що надається відповідним підрозділом ОВС залежно від його компетенції. Правил, які б регулювали порядок придбання, немає. Наприклад, у фундаментальному нормативному акті, що регулює основні положення щодо здійснення обігу

зброї, в Інструкції «Про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної і холодної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та зазначених патронів, а також боєприпасів до зброї та вибухових матеріалів», затвердженій наказом МВС України від 21 серпня 1998 р. №622 [274], у абз.2 п.3.5 зазначено: «у разі виявлення ... порушень порядку ... придбання спеціально визначених предметів і матеріалів, порушники притягаються до відповідальності в порядку, встановленому законодавством України». А в чому ж полягає цей порядок – законодавець не роз'яснює.

Тому, як свідчить аналіз, правозастосовна практика здійснюється за принципом від зворотного. Тобто працівник міліції, виявляючи предмет, обмежений в цивільному обігу, на право володіння яким власник не має відповідного дозволу, складає протокол про порушення правил його придбання, хоча з таким же успіхом це правопорушення могло б бути кваліфікованим і як порушення правил зберігання, реєстрації, носіння тощо. Так, було складено 39 адміністративних протоколів за порушення правил придбання наручників і гумових кийків. Хоча правопорушники пояснюють, що купували ці предмети як сувеніри для себе чи як подарунок, і дозволу на їх придбання з них не вимагали. Основною проблемою застосування норм адміністративного законодавства щодо порушення правил продажу-придбання спеціальних засобів, що перебувають на озброєнні правоохоронних органів, є відсутність законодавчих вимог щодо реєстрації цих предметів. За порушення правил придбання пневматичної зброї впродовж трьох років у Запорізькій області було складено 8 протоколів за тією ж схемою. А за порушення правил придбання вогнепальної гладкоствольної мисливської зброї – 17. Слід зазначити, що при виявленні незареєстрованої, а отже, як наслідок, і незаконно придбаної вогнепальної, пневматичної, холодної та газової зброї, працівники міліції віддають перевагу формулюванню об'єктивної сторони з позицій «зберігання без дозволу».

Органи внутрішніх справ не тільки видають дозволи на зберігання зброї, а й анулюють ці дозволи. Підставою для анулювання дозволів на

зберігання та носіння вогнепальної гладкоствольної мисливської чи холодної зброї, а також пневматичної зброї калібру понад 4,5 мм і швидкістю польоту кулі понад 100 м/с і бойових припасів згідно з п.п.5.1, 12.20 Інструкції «Про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної і холодної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та зазначених патронів, а також боєприпасів до зброї та вибухових матеріалів», затвердженої наказом МВС України від 21 серпня 1998 р. №622 [274], є таке: хвороба, зловживання спиртними напоями, вживання наркотичних або інших одурманювальних засобів, систематичні порушення громадського порядку, порушення правил полювання, порушення правил зберігання, носіння чи перевезення зброї.

На дещо інших підставах анулюються дозволи на зберігання газової зброї (газових пістолетів і револьверів). Згідно з п.19 Положення «Про порядок продажу, придбання, реєстрації, обліку і застосування спеціальних засобів самооборони, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії», затвердженого Постановою КМ України від 7 вересня 1993 р. №706 [314], органи внутрішніх справ можуть анулювати виданий дозвіл на зберігання та носіння газової зброї у таких випадках: за станом здоров'я; систематичне порушення особою громадського порядку, зловживання спиртними напоями, вживання наркотичних речовин без призначення лікаря; пред'явлення такій особі обвинувачення у вчиненні злочину, а також умовного засудження чи засудження до позбавлення волі, виправних робіт.

У разі анулювання органом внутрішніх справ дозволу на зберігання зброї вона, а також бойові припаси до неї в 15-денний строк передаються власниками чи їхніми представниками на комісійний продаж або можуть бути подаровані чи передані особі, що має дозвіл на придбання такої зброї. (п.12.21 Інструкції). У разі невиконання рішення органу внутрішніх справ щодо продажу або передання зброї особа підлягає адміністративній відповідальності відповідно до ст.193 КпАП.

Об'єктивна сторона такого правопорушення полягає в бездіяльності: нездійсненні дій з передання зброї в організації комісійної торгівлі або іншій особі. Практика свідчить, що у працівників ОВС при описанні об'єктивної

сторони складнощів не виникає. Як правило, фабула подається у вигляді «ухилення від реалізації зброї», хоча доцільніше було б вказувати термін, протягом якого особа не виконала рішення ОВС і не позбулася зброї.

3.3 Суб'єктивні елементи складів адміністративних правопорушень у сфері обігу зброї

Склад будь-якого адміністративного делікту – це юридична абстракція, юридичне усвідомлення правопорушення як сукупності елементів об'єктивного та суб'єктивного характеру. Саме елементи суб'єктивного характеру, що входять до складу правопорушень у сфері обігу зброї, будуть предметом аналізу цього заключного підрозділу нашого дослідження. Почнемо з такого елемента складу правопорушень у сфері обігу зброї, як «суб'єкт делікту».

Зазвичай під суб'єктом будь-якого делікту в найбільш загальних рисах визнають його виконавця. Проте існує декілька зауважень дискусійного характеру, які ми спробуємо розв'язати. Відсутність чіткого теоретичного визначення сутності та ієрархії ознак змісту поняття «суб'єкт адміністративного делікту», некоректне визначення обсягу зазначеного концепту призводить до плутанини в класифікації явища «суб'єкт адміністративного делікту» при видозміні ознак, що входять до його складу. Принаймні протягом останніх двох століть у літературі з юриспруденції аналізу теоретичних конструкцій «склад правопорушення» та «суб'єкт правопорушення» приділяється значна увага.

Науковим підґрунтям цього питання стали праці фахівців останніх двох століть стосовно визначення та структури явищ «склад делікту» та «суб'єкт делікту». Студіюючи українські підручники з логіки, неодмінно знайдемо необхідні для проведення цього дослідження наріжні визначення. Наприклад, у А. Конверського йдеться про те, що: «За своєю логічною структурою поняття складається із: змісту і обсягу. Змістом поняття є сукупність ознак, на підставі яких узагальнюються і виділяються у понятті предмети певного класу. Обсягом поняття є множина предметів, кожний з яких є носієм ознак, що складають зміст поняття» [161, с.136]. В. Жерьобкін зазначає: «Будь-яке

поняття має обсяг та зміст. Змістом поняття називається сукупність існуючих ознак предметів, відображених у понятті. Зміст поняття становлять ознаки, які відтворюють якість предмета і відрізняють його від інших схожих предметів. Обсяг поняття – це сукупність предметів або явищ, мислимих у понятті. Обсяг поняття становить коло предметів, на які поширюється дане поняття» [122].

Зупинимося на такій специфічній складовій, як суб'єкт правопорушення. Підґрунтям для побудови всіх уявних конструкцій складу злочину до початку ХХ сторіччя був саме суб'єкт делікту. Наприклад, такі апологети теорії «складу злочину», як А. Бернер, О. Кістяківський, С. Познишев визнавали саме цей елемент особливо важливим і брали його за основу конструкції (з російської мови – ставили во главу угла – І.В.).

Наприклад, у підручнику з німецького кримінального права 1857 р. видання професор А. Бернер зазначає, що злочин як діяння припускає наявність: 1) суб'єкта, який чинить діяння, 2) об'єкта, на який діяння спрямовано, 3) засобів, за допомогою яких суб'єкт діє на об'єкт [455, с.338]. В елементарному підручнику загального кримінального права 1891 р. видання ординарний професор О. Кістяківський сформулював таку думку: суттєво необхідні ознаки, з яких складається склад злочину, є такими: а) суб'єкт злочину, або виконавець злочину; б) об'єкт, або предмет, над яким скоюється злочин; в) відношення волі суб'єкта до злочинної дії, або внутрішня його діяльність; г) сама дія та її наслідок, справа або зовнішня діяльність суб'єкта та її результати [145, с.265]. Пізніше професор С. Познишев в основних началах науки кримінального права 1912 р. видання, зазначав: у кожному злочині можна розрізняти чотири суттєвих ознаки, що утворюють в сукупності так званий загальний склад злочину. Ознаки ці такі: усякий злочин є діяння: 1) відомого суб'єкта, 2) що зазіхає на певний об'єкт, 3) протиправне, 4) винне [255, с.127]

Предметом нашого дослідження є концепт «суб'єкт адміністративного правопорушення» (він же «суб'єкт адміністративного делікту», він же «суб'єкт адміністративного проступку»). Зазначимо, що це поняття споріднене з поняттям «суб'єкт злочину» в науці кримінального права та поняттями «склад правопорушення» і «склад делікту», що існують в науці теорії права. Тому як здобутки, так і проблеми в дослідженні явищ «суб'єкт

делікту взагалі», «суб'єкт злочину», «суб'єкт адміністративного проступку» можна без особливих винятків поширювати та адаптувати на ці три галузі права.

У сучасній науковій та навчальній літературі з адміністративного права й адміністративної відповідальності є чіткі визначення поняття «суб'єкт адміністративного делікту». Наведемо декілька дефініцій цього терміна. Як зазначає А. Комзюк, «суб'єктом адміністративного правопорушення чинний кодекс України про адміністративні правопорушення визнає фізичну осудну особу, яка досягла на момент вчинення проступку віку, з якого настає адміністративна відповідальність» [158, с.21]. Є. Кириленко пише, що суб'єктом адміністративного проступку традиційно можна вважати особу, яка його вчинила, яка досягла певного віку та є осудною [144, с.221]. У О. Остапенка з цього приводу існує така думка: «суб'єктом адміністративного делікту може бути фізична особа, що дійшла шістнадцятирічного віку і до моменту вчинення делікту мала такий рівень свідомості, фізичного і психічного розвитку, які дозволяли їй вірно оцінити суспільну значущість і шкідливий зміст вчиненого делікту» [234, с.198].

Чинний КУпАП визнає суб'єктом проступку виключно людину (фізичну особу: або громадянина України, або іноземця, або особу без громадянства), а не підприємство, установу чи організацію (юридичну особу). Наприклад, такі атрибути норм загальної частини КпАП, як урахування особи правопорушника (ст.33); вчинення правопорушення під впливом сильного душевного хвилювання або при збігу тяжких особистих чи сімейних обставин (п.3 ч.1 ст.34); вчинення правопорушення вагітною жінкою або жінкою, яка має дитину віком до одного року (п.5 ч.1 ст.34); вчинення правопорушення в стані сп'яніння (п.6 ч.1 ст.35) тощо – притаманні виключно людині.

Але поза межами КУпАП в інших актах законодавства про адміністративну відповідальність суб'єктом адміністративного делікту визнається і юридична особа. Тобто правове явище «суб'єкт адміністративного проступку» має дуалістичну природу. Можливо, саме через цю дуалістичність у чинному кодексі України про адміністративні правопорушення й відсутнє визначення поняття «суб'єкт адміністративного правопорушення». Замість нього законодавець використовує такі

словосполучення: «особа, що вчинила адміністративне правопорушення» (ст.8), «особа правопорушника» (ст.13), «порушник» (ст.22), «правопорушник» (ст.23), «особа порушника» (ст.33) тощо. Питання про відсутність нормативного закріплення терміна «суб'єкт адміністративного правопорушення», щоправда без визначення мотивів такого стану речей, присутнє в роботах Є. Кириленка [144, с.221], С. Слюсаренка [363, с.170], К. Ящука [454, с.184].

Ми хотіли б звернути увагу на те, що «суб'єкт адміністративного правопорушення», будучи складовою частиною та маючи похідний характер від більш загального поняття «склад адміністративного правопорушення», є тією ж сутністю прадавньої германської правової доктрини, а саме формальним, абстрактним явищем. Ми не зовсім згодні із судженням О. Остапенко, який зазначає, що «суб'єкт адміністративного делікту – це не абстрактно-юридичне поняття, що існує поза часом і простором, а особа, яка фізично існує і завдає своїми суспільно небезпечними і шкідливими діями шкоди об'єкту посягання, діючи при цьому винно-навмисно або з необережності [234, с.197]. Ми наполягаємо на тому, що «суб'єкт делікту» – це все ж таки абстрактна конструкція, оскільки не всяка особа, яка фізично існує і завдає своїми суспільно небезпечними і шкідливими діями шкоди об'єкту посягання, відповідає «прокрустовому ложу» змісту поняття суб'єкта правопорушення для конкретного делікту.

Доречно навести вислів Н. Кузнецової: Якщо склад злочину – законодавча абстракція, то чому при аналізі їх конкретних елементів та ознак – об'єкта, об'єктивної сторони, суб'єкта і суб'єктивної сторони складів ніхто не згадує про їх законодавчу абстрактність. Виходить, що система-склад – законодавча абстракція, а її підсистеми і елементи – реальні категорії. Це не узгоджується з концепцією систем і гносеологією [177, с.10].

Тому з позицій абстрактної сутності «суб'єкта делікту» пропонуємо таку його дефініцію. Суб'єкт делікту, зокрема й адміністративного, – це абстрактне поняття, за допомогою ознак змісту якого здійснюється ототожнення конкретного правопорушника щодо відповідності певним загальним і спеціальним ознакам з метою вирішення питання подальшого притягнення до юридичної відповідальності або звільнення від такої. Ми вважаємо, що відсутність правового закріплення у чинному КпАП терміна

«суб'єкт адміністративного проступку» є наслідком абстрактності цього поняття. Проте відсутність такого закріплення не тягне за собою ані матеріальних, ані процесуальних наслідків щодо якості юридичної відповідальності.

Перед тим як формулювати ознаки, з яких формується зміст поняття «склад адміністративного делікту», ще раз нагадаємо постулати науки логіки, наведені в підручнику В. Жерьобкіна [122]. Перший постулат: зі збільшенням змісту поняття зменшується його обсяг, і зі збільшенням обсягу поняття зменшується його зміст. Тобто чим більшу кількість ознак міститиме зміст поняття «суб'єкт адміністративного делікту», тим на менше коло деліктів воно буде поширюватися. Другий постулат: зміст поняття становлять ознаки, які відтворюють якість явища і відрізняють його від інших схожих явищ. Спираючись на цю тезу стверджуємо, що законодавець формує зміст абстрактної конструкції «суб'єкт адміністративного делікту» через її чотири складові ознаки, що визначені в окремих нормах чинного КпАП. Зміст ідеального поняття «суб'єкт адміністративного делікту» – це чотиривимірний ієрархічний порядок, синтезований у вигляді піраміди з таких ознак: а) здійснення делікту фізичною особою, б) осудності, в) віку, г) статусу.

Першою ґрунтовною ознакою змісту поняття «суб'єкт адміністративного проступку» є така аксіома: чинний КпАП визнає суб'єктом проступку виключно людину. Наприклад, такі атрибути норм загальної частини КпАП, як урахування особи правопорушника (ст.33); вчинення правопорушення під впливом сильного душевного хвилювання або при збігу тяжких особистих чи сімейних обставин (п.3 ч.1 ст.34); вчинення правопорушення вагітною жінкою або жінкою, яка має дитину віком до одного року (п.5 ч.1 ст.34); вчинення правопорушення в стані сп'яніння (п.6 ч.1 ст.35) тощо – притаманні виключно людині. Людина або ж фізична особа (у юридичній інтерпретації) – це або громадянин України, або іноземець, або особа без громадянства.

Суб'єктом делікту може бути будь-хто з людей – це найзагальніша, найширша з ознак поняття «суб'єкта адміністративного делікту». Ця ознака утворена шляхом дихотомічного поділу (дихотомічний поділ полягає в тому, що обсяг поділюваного поняття поділяється на два протилежні поняття, одне

з яких стверджує певну ознаку, а друге цю ознаку заперечує [122]). Результат такий: або делікт скоєно будь-ким з людей, або ніким.

Друга системотвірна ознака змісту абстрактного поняття «суб'єкт адміністративного правопорушення» – це осудність правопорушника. Як зазначає А. Комзюк, у законодавстві про адміністративні правопорушення поняття осудності не розкривається, але впливає з визначення неосудності, занотованого в ст.20 КпАП. Так, під неосудністю розуміється стан, у якому особа не могла усвідомлювати свої дії або керувати ними внаслідок хронічної душевної хвороби, тимчасового розладу душевної діяльності, слабоумства чи іншого хворобливого стану. З цього можна зробити висновок, що осудність – це здатність особи усвідомлювати свої дії та керувати ними, а отже й нести за них відповідальність [158]. Ця ознака також утворена шляхом дихотомічного поділу: фізична особа як суб'єкт адміністративного правопорушення є або осудною, або неосудною

Третя ознака змісту ідеального поняття «суб'єкт адміністративного проступку» – це вік порушника. У ст.12 КпАП ідеться про мінімальний вік людини, після досягнення якого настає адміністративна відповідальність: адміністративній відповідальності підлягають особи, які досягли на момент вчинення адміністративного проступку шістнадцятирічного віку. М. Співак вважає, що на думку законодавця саме при досягненні 16-річного віку молоді люди здатні повною мірою усвідомлювати, що таке адміністративне правопорушення, розуміти неприпустимість його вчинення і тому нести за нього особисту відповідальність [376, с.18]. Вважаємо, що мінімально допустимий 16-річний вік притягнення до юридичної відповідальності за скоєння адміністративного делікту можна назвати базисною частиною цієї видозмінюваної ознаки змісту поняття «суб'єкт адміністративного проступку».

Але існують й інші вікові обмеження щодо притягнення до адміністративної відповідальності, не зазначені в чинному КпАП. Аналіз бланкетних норм особливої частини КпАП, дотичних до сфери обігу зброї, що належить громадянам на правах власності, призводить до висновку, що адміністративна відповідальність в окремих випадках може наставати значно пізніше 16 років. Зокрема органи внутрішніх справ дозволяють законно зберігати: холодну або пневматичну зброєю калібру понад 4,5 мм і

швидкістю польоту кулі понад 100 м/с – з 18 років; вогнепальну гладкоствольну мисливську зброю – з 21 року; вогнепальну нарізну мисливську зброю – з 25 років (ст.191).

У разі застосування віку людини як ознаки змісту поняття «суб'єкт адміністративного проступку» здійснюється поділ за видозмінюваною ознакою. Вік адміністративної відповідальності за скоєння окремих видів правопорушень як класифікаційний рід може складатися з окремих видових таксонів: або 16-річна межа притягнення до відповідальності, або 18-річна, або 21-річна, або 25-річна тощо. Варіативність ознаки «вік правопорушника» звужує обсяг поняття «суб'єкт адміністративного проступку». Коло суб'єктів, що підлягають адміністративній відповідальності за порушення правил зберігання вогнепальної нарізної мисливської зброї, буде незначним.

Четверта ознака змісту поняття «суб'єкт адміністративного делікту» – це певний статус фізичної особи (або громадянина України, або іноземця, або особи без громадянства) – цю рису доцільно було б назвати «статусною», або «кваліфікаційною» ознакою суб'єкта правопорушення. За умов, так би мовити, «безстатусності», «безкваліфікаційності» суб'єкта адміністративного проступку законодавець вживає прості (без додаткових кваліфікаційних ознак) терміни: «громадянин» (ст.42); «особа» (ст.44); «фізична особа» (ст.163-4). Безумовно, частіше законодавець використовує термін «громадянин» у словосполученні «... тягне за собою накладення штрафу на громадян...». Наприклад: «порушення порядку придбання, реєстрації або обліку газових пістолетів і револьверів та патронів до них – тягне за собою накладення штрафу на громадян...» (ст.195-2). Відсутність у фізичної особи, що вчинила правопорушення, кваліфікаційних статусних ознак, – це, так би мовити, базисна частина видозмінюваної ознаки «статус» змісту поняття «суб'єкт адміністративного делікту».

Зауважимо, що основне видозмінення змісту поняття «суб'єкт адміністративного делікту» здійснюється за рахунок логічного поділу за видозмінюваною ознакою «статус».

По-перше, терміни «особа», «громадянин» та «фізична особа» можуть вживатися в різних кваліфікованих словосполуках, що підкреслює вже відмінні статуси суб'єкта адміністративного проступку. Наприклад: «громадянин – суб'єкт підприємницької діяльності» (ст.41); «особа, яка

одержала дозвіл на випалювання рослинності» (ст.77-1); «фізична особа – власник об'єкта» (ст.101 1); «фізична особа – суб'єкт господарської діяльності» (ст.148-2); «громадянин, який займається підприємницькою діяльністю» (ст.156-1); «фізичні особи, які використовують найману працю» (ст.165-3); «фізична особа – підприємець» (ст.165-4) тощо.

По-друге, варіативність статусу суб'єкта делікту породжується вживанням таких загальних понять: «посадова особа» (ст.95); «керівник» (ст.163-3); «службова особа» (ст.212-9).

По-третє, особливий статус суб'єкта проступку може визначатися й конкретними посадами: «капітан судна, особа командного складу судна» (ст.62); «капітан іноземного судна» (ст.207); «головний енергетик, головний механік, начальник цеху» (ст.101); «голова ліквідаційної комісії, ліквідатор» (ст.166-6); «особа, відповідальна за додержання правил паспортної системи» (ст.199); «голова виборчої комісії» (ст.212-17).

По-четверте, винятковість правового статусу суб'єкту правопорушення може визначатися її професійною належністю або фахом: «творчий працівник засобів масової інформації» (ст.212-9); «працівник торговельного підприємства» (ст.194); «працівник установи, відповідальний за охорону вогнепальної чи холодної зброї» (ст.195) тощо.

По-п'яте, статусною ознакою суб'єкта правопорушення слід вважати «повторне протягом року вчинення однорідного правопорушення, за яке особу вже було піддано адміністративному стягненню; вчинення правопорушення особою, яка раніше вчинила злочин» (п.2 ч.1 ст.35). Й нарешті, спеціальними кваліфікаційними ознаками суб'єкта делікту володіють особи, що мають додержуватись певних правил: «особа, щодо якої встановлено адміністративний нагляд» (ст.187); «громадянин, який має дозвіл органів внутрішніх справ на зберігання зброї» (ст.191). Чим більш варіативною є ознака «статус правопорушника», тим вужче обсяг поняття «суб'єкт адміністративного проступку», оскільки воно поширюється на менше коло деліктів. Наприклад, статусну ознаку «капітан іноземного судна» (ст.207) має суб'єкт тільки одного адміністративного делікту.

Такі ознаки змісту поняття «суб'єкт адміністративного проступку», як «вчинення проступку фізичною особою» та «осудність» мають незмінний характер і, оскільки вони розповсюджуються на всі без виключення делікти,

що зазначені в особливій частині КУпАП, їх доцільно називати «загальними ознаками змісту поняття «суб'єкт адміністративного проступку».

Натомість ознаки «вік» і «статус» мають видозмінний характер. І при побудові абстрактної конструкції поняття «суб'єкт адміністративного правопорушення» можуть використовуватися різноманітні варіації цих ознак. У цьому разі кожне окреме поняття «суб'єкт адміністративного правопорушення» за обсягом може поширюватися не на всі делікти особливої частини КУпАП, а лише на певне їх коло. Іноді ознаки «вік» та «статус» можуть бути настільки специфічними, що поняття «суб'єкт адміністративного правопорушення» може поширюватися лише на один склад адміністративного делікту, зазначений в особливій частині КпАП, як у прикладах, наведених вище. Тому такі ознаки концепту «суб'єкт адміністративного проступку», як «вік» і «статус» доцільно називати «спеціальними ознаками змісту поняття суб'єкт адміністративного проступку».

Відповідні вислови щодо найменування ознак змісту поняття «суб'єкт адміністративного делікту» можна простежити у працях вітчизняних учених. Так, Ю. Битяк зазначає: «ознаки, що характеризують суб'єкта проступку, поділяються на загальні і спеціальні» [31, с.166]. У А. Комзюка читаємо: «ознаки, які характеризують суб'єкта проступку, поділяють на загальні та спеціальні, причому перші властиві будь-якому суб'єктові [158, с.21]. І хоча при цьому йдеться про «ознаки суб'єкта проступку», а не про «ознаки змісту поняття суб'єкта проступку», це суттєво не впливає на сенс зазначеного.

Залежно від сукупності ознак, за достатньої кількості яких може бути синтезовано зміст гіпотетичного суб'єкта адміністративного проступку, можна утворити або «ординарний (простий) суб'єкт делікту», або «кваліфікований (спеціальний) суб'єкт делікту». Якщо до загальних ознак змісту поняття «суб'єкт адміністративного правопорушення» додати базисну ознаку «безстатусності» фізичної особи та базисну ознаку віку особи, то утвориться ординарний (простий, некваліфікований – назва принципового значення не має) суб'єкт адміністративного правопорушення. Якщо ж для притягнення до відповідальності будуть потрібні певні статусні ознаки чи певний, не шістнадцятирічний вік порушника, тоді утвориться кваліфікований (спеціальний, неординарний) суб'єкт делікту.

До речі, у навчальній та науковій літературі традиційно розрізняють коли два, а коли й три види суб'єктів адміністративного проступку. Так, С. Ващенко та В. Поліщук [73, с.148], Г. Забарний та Л. Менів [124, с.31], Д. Лук'янець [196, с.452] визнають, що суб'єкт адміністративного делікту може бути або «загальним», або «спеціальним». Натомість С. Ківалов і Л. Біла [146, с.45], Т. Телятицька [389, с.178], К. Ящук [454, с.184] вважають, що суб'єкт адміністративного делікту має три види: «загальний», «спеціальний» та «особливий». Вважаємо, що ці вчені помилково поширюють властивості ознак змісту концепту «суб'єкт адміністративного делікту» на сам «суб'єкт адміністративного делікту». Утім якщо вони сповідують існування «загального суб'єкта адміністративного проступку», то мають відповісти на таке запитання: у чому полягає загальність «суб'єкта адміністративного проступку»? За умови, що прикметник «загальний» означає «той, який стосується всіх, всього, поширюється на всіх, на все» [178, с.227].

Як проміжний висновок можна зазначити, що за змістом окремих ознак синтезоване поняття «суб'єкт адміністративного проступку», втілене в абстрактну форму, на наш погляд, матиме такий традиційний вигляд: суб'єкт адміністративного проступку – це: 1) виключно фізична особа, яка вчинила цей делікт; 2) яка є осудною; 3) яка досягла певного віку, з якого настає адміністративна відповідальність за цей проступок; 4) яка має адміністративно-деліктний статус, відповідний вчиненому проступкові. А за обсягом, завдяки змінюваності ознак, поняття «суб'єкт адміністративного проступку» поширюється на все коло адміністративних деліктів, зазначених в особливій частині Кодексу України про адміністративні правопорушення. Ознаки змісту абстрактного поняття «суб'єкт адміністративного делікту» поділяються на загальні та спеціальні, а самі суб'єкти деліктів – на ординарні та кваліфіковані.

Суб'єктом порушення правил обігу зброї можуть бути рівною мірою як громадяни, так і посадові особи. Але спершу згадаймо статус «законності володіння предметом правопорушення» [68], у нашому випадку це або володіння легальною зброєю, або ж володіння зброєю нелегальною, що не пройшла реєстрацію в ОВС і перебуває в незаконному обігу. Зокрема, відповідно до цього статусу суб'єктів деліктів щодо порушення правил обігу

зброї можна диференціювати на категорії таким чином. Перша категорія – спеціальний суб'єкт: це особи, які в обов'язковому порядку повинні мати дійсний трудовий договір на виконання робіт, пов'язаних з виготовленням, ремонтом, придбанням, обліком, охороною, перевезенням і використанням зброї (ст.ст.194, 195, 195-1, 195-2, 195-4 КпАП). Друга категорія – спеціальний суб'єкт: це громадяни, що мають зброю у власності з дозволу органу внутрішніх справ (ст.ст.191, 192, 193, 195-2, 195-4 КпАП). Третя категорія – загальний суб'єкт: громадяни, що є володарями нелегальної зброї, або зброї, що не пройшла реєстрацію в ОВС (ст.ст.190, 195-3 КпАП).

Вважаємо за необхідне докладніше розглянути склад суб'єктів другої та третьої категорії. Річ у тім, що спеціальні суб'єкти правопорушень, перелічені в цій категорії, стають такими тільки після досягнення певного віку. Лише після досягнення 18 років громадяни можуть отримати дозвіл на газові пістолети та револьвери, травматичну зброю. Володарями права на зберігання та носіння гладкоствольної вогнепальної зброї громадяни можуть ставати тільки з 21 року. Що ж до нарізної вогнепальної мисливської зброї або комбінованої зброї з нарізною складовою, то право на її зберігання громадянин може отримати тільки з 25 років. Щодо загального суб'єкта (третьої категорії) нелегального обігу зброї, то громадяни несуть відповідальність на загальних засадах, а у випадках недосягнення 16 років таку відповідальність несуть їх батьки.

Отже, суб'єкт адміністративних деліктів порушення правил обігу зброї через наявність в його складі двох спеціальних ознак «вік» і «статус» можна характеризувати як кваліфікований (спеціальний, неординарний) суб'єкт правопорушення, обсяг використання якого в юридично-деліктній практиці звужено до меж сфери соціальної діяльності в царині обігу зброї.

Суб'єктивна сторона як елемент складу делікту викликає підвищений інтерес насамперед науковців галузі кримінального права, про що свідчить аналітичний огляд наукових публікацій у цій площині. Так, Н. Чернишова – автор кримінально-правового дослідження суб'єктивної сторони корисливих злочинів – характеризує зміст суб'єктивної сторони складу злочину такими юридичними ознаками, як вина, мотив, мета вчинення злочину та емоційний стан особи, що скоїла правопорушення [427].

Розвиваючи проблематику суб'єктивної сторони правопорушень загалом, звернемося до публікацій Б. Карнауха щодо поняття вини в римському праві [142], М. Федорова щодо визначення поняття вини, яка існує в сучасній юриспруденції [403]. Аналогічно зміст і значення психологічної теорії вини трактують Р. Вереша та Л. Сулим [76, с.111]. Вони визначають такі основні характеристики вини: а) вина – це психічне ставлення особи щодо злочинного діяння, яке вчиняється нею, та його наслідків у формі умислу чи необережності; б) вина – це завжди умисел або необережність; в) у кожний психічний акт певною мірою входять два елементи (аспекти) – інтелектуальний та вольовий. Інколи виділяється і третій елемент (аспект) – емоційний; г) вина є умовою кримінальної відповідальності.

З огляду на відсутність можливостей заперечення ґрунтовних досліджень адміністративного права щодо елементів складу правопорушень у сфері обігу зброї, вважаємо, що єдиний сталий погляд у науковців на проблематику суб'єктивної сторони адміністративних деліктів порушення правил обігу зброї відсутній. Відповідно до Кодексу України про адміністративні правопорушення адміністративним правопорушенням (проступком) у сфері обігу зброї визнається протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність. Суб'єктивною стороною правопорушень у сфері обігу зброї є наявність вини як у формі умислу, так і у формі необережності. Адміністративне правопорушення у сфері обігу зброї визнається вчиненим умисно, коли особа, яка його вчинила, усвідомлювала протиправний характер своєї дії чи бездіяльності, передбачала її шкідливі наслідки і бажала їх або свідомо допускала настання цих наслідків. У свою чергу адміністративне правопорушення у сфері обігу зброї визнається вчиненим з необережності, коли особа, яка його вчинила, передбачала можливість настання шкідливих наслідків своєї дії чи бездіяльності, але легковажно розраховувала на їх відвернення або не передбачала можливості настання таких наслідків, хоч мала й могла їх передбачити.

На основі вибірки справ про адміністративні правопорушення, що мали місце в Запорізькій області протягом 2013-2014 рр., розглянемо суб'єктивну сторону адміністративних деліктів порушення правил обігу зброї.

Так, у ході проведення досудового розслідування від 17 квітня 2014 р. під час обшуку в м. Запоріжжі було виявлено, що громадянин України зберігав мисливську рушницю «ІЖ» серії Е без відповідних на те реєстраційних документів, а саме дозволу МВС. Своїми діями громадянин України вчинив таке адміністративне правопорушення, передбачене ч.1 ст.190 КпАП, як порушення правил зберігання гладкоствольної зброї. Тут суб'єктивною стороною є наявність вини у формі непрямого умислу, оскільки фізична особа усвідомлювала протиправний характер свого діяння (дії або бездіяльності), передбачала його шкідливі наслідки і хоча не бажала, але свідомо припускала їх настання.

У с. Партизани Приморського р-ну Запорізької обл. 25 червня 2014 р. було встановлено, що громадянин України є власником мисливських рушниць (ТОЗ-34 ЕР к. 12 та ІЖ-49 к. 16), які на момент перевірки перебували в спальній кімнаті домоволодіння біля металевого сейфу, але не в ньому, що є порушенням громадянином порядку зберігання вогнепальної зброї. Ці дії кваліфікуються відповідно до ч.1 ст.191 КУпАП. Наявною є вина у формі необережності, а саме недбалості, оскільки особа не передбачала можливості настання протиправних наслідків свого діяння (дії або бездіяльності), хоча мала й могла їх передбачати.

19 лютого 2014 р. у с. Розівка Приазовського р-ну Запорізької обл. у громадянина України за місцем його проживання було виявлено три банки мисливського пороху, які він не здав до Михайлівського РВ ГУМВС України в Запорізькій обл. Оскільки в діях вбачаються ознаки правопорушення, передбаченого ст.193 КпАП, відповідно до якої передбачена відповідальність за ухилення від реалізації вогнепальної мисливської чи холодної зброї та бойових припасів громадянами, у яких органами внутрішніх справ анульовано дозвіл на їх зберігання і носіння, суб'єктивною стороною даного правопорушення є наявність вини у формі непрямого умислу.

У смт. Мирне Мелітопольського р-ну Запорізької обл. 05 листопада 2013 р. інспектором ДПС ВДАІ Мелітопольського МВ ГУМВС України в Запорізькій обл. виявлено громадянина України, який зберігав при собі

спеціальний засіб «Терен-4М» без дозволу МВС України. У діях фізичної особи містяться ознаки правопорушення, передбаченого ч.1 ст.195 4 КпАП, що передбачає адміністративну відповідальність за порушення порядку виробництва, придбання, зберігання чи продажу електрошокових пристроїв і спеціальних засобів, які застосовуються правоохоронними органами. Ймовірно, суб'єктивною стороною тут є наявність вини у формі прямого умислу, оскільки фізична особа усвідомлювала протиправний характер свого діяння (дії або бездіяльності), передбачала його шкідливі наслідки і бажала їх настання.

Зазначимо, що суб'єктивною стороною правопорушення у сфері обігу зброї є наявність вини як у формі умислу (прямого чи непрямого), так і у формі необережності (самовпевненості або недбалості). Слушно зауважив Д. Лук'янець щодо вини у формі умислу та необережності, які притаманні адміністративним правопорушенням у сфері обігу зброї з матеріальними складами, тобто таким правопорушенням, для об'єктивної сторони яких адміністративне право вимагає встановлення не тільки факту діяння, а й шкідливих наслідків.

Водночас, як бачимо з вибірки справ про адміністративні правопорушення, що мали місце в Запорізькій області протягом 2013-2014 рр., більшість адміністративних деліктів порушення правил обігу зброї були з формальним складом, тобто це такі правопорушення, для об'єктивної сторони яких адміністративне право вимагає встановлення органами МВС тільки факту власне діяння. Очевидно, що суб'єктивною стороною правопорушення у сфері обігу зброї є не лише наявність вини у формі умислу та необережності, а й наявність вини у формі наміру та необачності, які притаманні адміністративним правопорушенням з формальними складами.

Погоджуємось із твердженням Д. Лук'янця, що «намір має місце тоді, коли особа усвідомлювала характер (або зміст) вчинюваного протиправного діяння і бажала його вчинення. У свою чергу необачність має місце, коли особа не бажала вчинення протиправного діяння але вчинила його за умов, коли могла і повинна була уникнути його вчинення» [196, с.6].

Зауважимо, що не варто ототожнювати поняття вини та суб'єктивної сторони адміністративних правопорушень у сфері обігу зброї, незважаючи на нерозривний зв'язок інтелектуально-вольової діяльності людини з

мотиваційною та емоційною діяльністю. Ще одним аргументом є законодавче визначення вини, оскільки адміністративним правом передбачено вину як родове поняття умислу та необережності без урахування будь-яких інших ознак правопорушення у сфері обігу зброї. Як стверджує М. Федоров, мотиви, мета й емоційний стан не є та не можуть бути обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони адміністративного правопорушення, а лише додатковими ознаками такого адміністративного делікту, як порушення правил обігу зброї [403, с.145]. Очевидно, що наявність вини є обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони адміністративного правопорушення у сфері обігу зброї, а тому будь-які її форми мають бути закріплені буквою закону.

Виходячи з вітчизняних реалій, можна з упевненістю сказати, що суб'єктивною стороною адміністративних деліктів порушення правил обігу зброї законодавством передбачено обов'язкову наявність вини: або у формі умислу, який буває прямим і непрямим; або у формі необережності, а саме самовпевненості та недбалості. Наявність вини у формі умислу та необережності притаманна суб'єктивній стороні адміністративних правопорушень у сфері обігу зброї з матеріальними складами. Водночас, виходячи з матеріалів Єдиного державного реєстру судових рішень, прийнятих щодо справ про адміністративні правопорушення у сфері обігу зброї на території Запорізької обл. протягом 2013-2014 рр., доцільне закріплення у КпАП таких форм вини, як намір і необачність, оскільки адміністративне право вимагає встановлення органами МВС тільки факту власне діяння в розслідуванні правопорушень з формальними складами.

Проблема суб'єктивної сторони правопорушень для всіх галузей права є загальною, і тому пошук рішень щодо розв'язання проблеми власне суб'єктивної сторони адміністративних деліктів порушення правил обігу зброї може тривати до безкінечності. Гіпотетично з прийняттям законопроекту України «Про зброю» перспективи подальших досліджень полягатимуть у проведенні правової експертизи законопроектів, що регулюють адміністративно-правовий режим обігу зброї на ймовірний юридичний склад передбачуваних адміністративних правопорушень. Окрім того, виникає нагальна потреба з'ясування не лише обов'язкових ознак суб'єктивної сторони адміністративних деліктів порушення правил обігу

зброї, а й додаткових чи факультативних ознак, а саме мотивів, цілей та емоційного стану правопорушників у сфері обігу зброї в Україні з урахуванням надбань психологічної теорії вини в адміністративному праві.

3.4 Шляхи вдосконалення адміністративної відповідальності у сфері обігу зброї в Україні

За попередні двадцять п'ять років незалежності українське законодавство збагатилося багатьма нормативно-правовими актами, що регламентують сферу обігу зброї. Ця тенденція була загальною – стосувалася регламентації багатьох аспектів суспільного життя. Скажімо, Я. Ленгер та Ю. Бисага зазначають, що нормотворення в ті часи часто відбувалося стихійно, здійснювалося без чітко визначеної концепції розвитку національної правової системи, обґрунтованої методології. Унаслідок цього утворився складний законодавчий лабіринт, що характеризується відсутністю системності та чіткості, наявністю великої кількості правових норм, досить часто суперечливих. Наявність багатьох змін і недостатня кількість процесуальних норм зумовили нестабільність національного законодавства, а диспропорції у співвідношенні між законами та підзаконними актами на користь останніх ускладнили процеси правореалізації. Сьогодні все це не дозволяє повною мірою забезпечити утвердження прав і свобод людини, ефективне правове регулювання суспільних відносин [188, с.16, 19], зокрема й у сфері соціальної діяльності, що стосується користування зброєю.

Не заглиблюючись у співвідношення правових явищ (законодавча діяльність, правотворчість, правотворча діяльність, нормотворчість, нормотворча діяльність), зазначимо, що в основу дослідження проблем удосконалення правового регулювання відносин обігу зброї в Україні нами покладено чинники нормотворчості чи нормотворчої діяльності.

Н. Лата детермінує нормотворчість «як особливу діяльності держави в особі спеціально уповноважених на це владних суб'єктів, спрямовану на нормативне закріплення суспільних потреб й інтересів і забезпечення належних умов для реалізації прав і свобод громадян та їх ефективного

захисту, яка здійснюється шляхом створення системи внутрішньо узгоджених нормативно-правових актів з метою підвищення ефективності регулювання суспільних відносин» [183, с.13]. На думку вже згадуваних Я. Ленгер та Ю. Бисаги, «нормотворчість – це складне соціальне явище, що має управлінську природу; це свідомо, цілеспрямована діяльність, здійснювана через право та правові норми, яка починається тоді, коли необхідність нововведень уже назріла, а їх напрямок уже визначений суспільним розвитком [188, с.18]. О. Дзюбенко вважає, що нормотворчість (відомча) – «це діяльність уповноважених керівників центральних органів виконавчої влади, які у межах своєї компетенції створюють відомчі підзаконні акти шляхом створення, зміни, доповнення, скасування правових норм, спрямованих на регулювання тих суспільних відносин, які входять до сфери їх управління» [110, с.10].

Головне призначення нормотворчості, на думку Н. Лати, полягає в адекватному відображенні суспільних потреб шляхом установа нових правових норм, зміни та скасування застарілих [183, с.8]. Натомість Я. Ленгер вважає, що «значення нормотворчості полягає в тому, щоб вибрати саме той варіант регулювання, юридичної регламентації, який би в найбільш повній мірі відповідав інтересам країни та сприяв би прогресу суспільства та розвитку правової системи. В зв'язку з чим воно повинно будуватись на раціональних та ефективних принципах, які б не залишались абстрактно-теоретичними розробками, а позитивним чином впливали на практику створення юридичних нормативних документів, знижували вірогідність появи неефективних правових норм» [189, с.12].

Нарешті, як зазначає О. Безпалова, саме в результаті нормотворчої діяльності відбувається надання юридичної форми певним правовим нормам, тобто приймаються нові нормативно-правові акти, вносяться зміни та доповнення до чинних нормативно-правових актів, скасовуються наявні [25, с.134].

Інструментарієм нормотворчої діяльності є «юридична техніка нормотворчості». Розглянемо цей чинник у сенсі «юридична техніка відомчої нормотворчості», тим більше що лівова частка нормативних актів, які регулюють обіг зброї, є саме відомчим матеріалом. О. Дзюбенко під

«юридичною технікою відомчої нормотворчості» розуміє сукупність правил використання засобів, прийомів і способів для створення, скасування та упорядкування (внесення змін та доповнень) відомчих підзаконних актів з метою забезпечення високого рівня ефективності у досягненні мети правового регулювання певної сфери суспільних відносин [110, с.6].

Необхідність виокремлення «юридичної техніки відомчої нормотворчості» як самостійної теоретико-правової категорії для аналізу адміністративно-правових відносин обігу зброї зумовлена двома логічними аргументами, наведеними в дисертаційному дослідженні О. Дзюбенко [110]. Кореспондуючись з цією працею, зазначимо таке: по-перше, більшість суспільних відносин у сфері обігу зброї регулюється на відомчому рівні, що викликає потребу забезпечення якості відомчих актів. По-друге, висвітлення способу функціонування зазначеного інструментарію дозволить методично правильно розробити групи правил щодо створення, скасування й упорядкування відомчих актів для їх подальшого використання в практичній діяльності суб'єктів відомчої нормотворчості [110, с.13-14].

Отже, спробуємо окреслити основні проблеми, що виникають при застосуванні окремих норм, які зазначені у ст.ст.190-195-4 КпАП та утворюють систему норм адміністративної відповідальності за порушення правил обігу зброї. Кваліфікація адміністративних деліктів у сфері порушення правил обігу має багато аспектів, що впливають на якість діяльності із застосування норм права. Вважаємо, що необхідно зупинитися на явищі «зброя як предмет адміністративних деліктів», оскільки саме предмет адміністративного проступку (у нашому випадку це зброя в матеріальному вимірі) є головним каменем спотикання в питаннях удосконалення інституту адміністративної відповідальності щодо обігу зброї. А конкретніше – відсутність усталеної структури найменувань об'єктів зброї, що є предметами адміністративних правопорушень.

Скажімо, кваліфікація порушення правил обігу зброї за ознаками об'єктивної сторони адміністративного проступку передбачає встановлення тотожності найменування речей матеріального світу, що визнані зброєю та містяться у двох різних переліках. Перший вичерпний перелік – це найменування предметів адміністративних деліктів, що є зброєю та зазначені

в нормах ст.ст. 190, 195-4 єдиного нормативного акта – КУпАП України [153]. Інший вичерпний перелік є комплексним і бланкетним щодо КпАП України. Це найменування речей, які визнані зброєю та містяться у вичерпних переліках нормативних актів держави, юридичною силою яких дозволяється виключний обіг зброї в суспільстві, а саме: 1) у «Спеціальному порядку набуття права власності громадянами на окремі види майна», що наведений у додатку №2 до Постанови ВР України від 17 червня 1992 р. № 2471 «Про право власності на окремі види майна» [315]; 2) у «Положенні про дозвільну систему», затвердженому Постановою КМ України від 25 жовтня 1992 р. №576 [281]; 3) в «Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної і холодної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та зазначених патронів, а також боєприпасів до зброї та вибухових матеріалів», що затверджена наказом МВС України від 21 серпня 1998 р. №622 [274].

Адресатний вичерпний систематизований перелік найменувань предметів адміністративних проступків створено на основі аналізу правових норм, зазначених у ст.ст.190 195 4 КпАП, і надбань О. Фролова [408, с.41]. Цей реєстр має такий вигляд: 1) холодна зброя; 2) пневматична зброя калібру понад 4,5 мм і швидкістю польоту кулі понад 100 м/с; 3) газові пістолети і револьвери; 4) електрошокові пристрої; 5.1) спеціальні засоби самооборони; 5.2) спеціальні засоби, що застосовуються правоохоронними органами; 6.1) вогнепальна зброя; 6.2) вогнепальна мисливська зброя; 7) нагородна зброя; 8) бойові припаси [153].

Інший перелік найменувань речей, що визнані зброєю, як ми вже зазначали, не має єдиного законодавчого джерела – його визначено у трьох основних вичерпних переліках нормативних актів держави, юридичною силою яких дозволяється виключний обіг зброї у суспільстві.

Перше джерело – це «Спеціальний порядок набуття права власності громадянами на окремі види майна», наведений у додатку №2 до Постанови Верховної Ради України від 17 червня 1992 р. № 2471-12 «Про право власності на окремі види майна» [315], який зазначає, що у виключному

порядку у власності громадян можуть перебувати: 1) холодна зброя; 2) пневматична зброю калібру понад 4,5 мм і швидкістю польоту кулі понад 100 м/с; 3) газові пістолети, револьвери і патрони до них, заряджені речовинами сльозоточивої та дратівної дії; 4.1) вогнепальна гладкоствольна мисливська зброя; 4.2) вогнепальна мисливська нарізна зброя.

Друге джерело – це Постанова Кабінету Міністрів України від 25 жовтня 1992 р. №576 «Про затвердження Положення про дозвільну систему» [281]. Цим нормативно-правовим актом встановлюється вичерпний перелік предметів, віднесених до зброї: 1) холодна зброя (арбалети, мисливські ножі тощо); 2) пневматична зброя калібру понад 4,5 мм і швидкістю польоту кулі понад 100 м/с; 3) пістолети і револьвери та патрони до них, заряджені речовинами сльозоточивої та дратівної дії; 4) пристрої вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та зазначені патрони; 5) вогнепальна зброя (нарізна воєнних зразків, несучасна стрілецька, спортивна, навчальна, охолощена, мисливська нарізна і гладкоствольна), бойові припаси до неї.

Третє джерело – це «Інструкція про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної і холодної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та зазначених патронів, а також боєприпасів до зброї та вибухових матеріалів», затверджена наказом МВС України від 21 серпня 1998 р. №622 [274]. У цьому нормативному акті безсистемно вживаються такі найменування зброї: 1) холодна зброя; 2) пневматична зброя понад 4,5 мм та швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду; 3) спеціальні засоби, заряджені речовинами сльозоточивої та дратівної дії; 4) пристрої вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії; 5) засоби активної оборони; 6.1) бойова вогнепальна зброя; 6.2) бойова нарізна військових зразків зброя; 6.3) вогнепальна зброя не військового призначення; 6.4) мисливська вогнепальна зброя; 6.5) мисливська вогнепальна нарізна зброя;

6.6) мисливська гладкоствольна вогнепальна зброя; 6.7) нагородна вогнепальна зброя; 6.8) охолощена зброя; 6.9) основні частини зброї; 6.10) бойові припаси до зброї.

Отже, у всіх чотирьох нормативних актах різної юридичної сили повністю співпадають тільки два найменування: «холодна зброя» та «пневматична зброя калібру понад 4,5 мм і швидкістю польоту кулі понад 100 м/с», решта ж найменувань не тотожні. Тож і кваліфікація має бути визнана некоректною.

Тому найменування видів зброї доцільно привести до єдиного знаменника, систематизувавши, як колись пропонував О. Фролов [415, с.161], на базові види зброї як речі матеріального світу: 1) холодна зброя; 2) пневматична зброя; 3) газова зброя; 4) електрошокова зброя; 5) вогнепальна зброя. Зауважимо, що наведені словосполучення є атрибутивними, оскільки в межах словосполучення атрибутивний компонент передує іменному [19, с.79].

Вважаємо за доцільне означені класифікаційні ознаки видових таксонів зброї, як речі матеріального світу, взяти за початковий атрибутивний компонент найменування будь-якого предмета правопорушення, що є зброєю. З метою уніфікації назв зброї пропонуємо найменування конкретної речі, що є зброєю, будувати за такою логічною структурою: 1) вкорінена класифікаційна ознака видового таксону, зброї як речі матеріального світу; 2) додаткові ознаки: 2.1) конструктивні особливості 2.2) особливості функціонування 2.3) спосіб ураження об'єкта тощо; 3) ознаки соціального призначення зброї; 4) власне іменник «зброя» (наприклад, холодна клинкова нагородна зброя, вогнепальна нарізна короткоствольна зброя травматичної дії, вогнепальна гладкоствольна мисливська зброя, електрошокова зброя самооборони і т. ін.).

Наведені пропозиції можуть бути використаними в роботі над новим КУпАП України для позначення предметів адміністративних деліктів у сфері обігу зброї. З іншого боку, одним із варіантів розв'язання проблеми найменування конкретної речі матеріального світу як предмета адміністративного делікту у сфері обігу зброї нами вбачається проведення

сертифікації зброї та подібних до зброї виробів і прийняття державного кадастру зброї.

Недосконалість найменування речей, що є предметами правопорушень, іноді може призводити і до колізії юридичних норм. Скажімо, норма права, передбачена ч.1 ст.190 КпАП, передбачає адміністративну відповідальність у вигляді штрафу від семи до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян за придбання, зберігання, передання іншим особам або продаж громадянами вогнепальної мисливської зброї. До «вогнепальної мисливської зброї» окрім іншого належать і предмети, що характеризуються як «негладкоствольна вогнепальна зброя», за незаконний обіг якої передбачається кримінальна відповідальність за ст.263 КК [174]. Таким чином, незаконне носіння, зберігання, придбання, передання чи збут таких знарядь, як а) мисливські комбіновані рушниці, що мають поряд з гладкими і нарізні стволи; б) мисливські гвинтівки, карабіни, штуцери – логічно, має каратися позбавленням волі від трьох до семи років. При цьому розв'язання цієї колізії покладається цілком на розсуд осіб, що здійснюють правозастосування, на їх правову культуру, на їх суб'єктивну здатність коректно тлумачити подію – а це не припустимо.

Основний лейтмотив пропонованої зміни до законодавства полягає в розмежуванні юридичної відповідальності у сфері нелегального обігу вогнепальної нарізної мисливської зброї. За незаконний (без дозволу органів внутрішніх справ) обіг вогнепальної гладкоствольної мисливської зброї має наставати адміністративна відповідальність. За незаконний (без дозволу органів внутрішніх справ) обіг вогнепальної нарізної мисливської зброї – виключно кримінальна.

Проте в чинному законодавстві юридична відповідальність за незаконний (нелегальний) обіг мисливської нарізної вогнепальної зброї регулюється двома нормами різних галузей права: а) статтею 190 Кодексу України про адміністративні правопорушення, яка називається «Порушення громадянами порядку придбання, зберігання, передачі іншим особам або продажу вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї»; б) статтею 263 Кримінального Кодексу України, яка називається «Незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами».

Диспозиції норм права, що вступають у колізію, є такими:

а) придбання, зберігання, передача іншим особам або продаж громадянами вогнепальної мисливської чи холодної зброї, а також пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду без дозволу органів внутрішніх справ – тягнуть за собою накладення штрафу від семи до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією зброї або без такої (частина 1 статті 190 КпАП); б) носіння, зберігання, придбання, передача чи збут вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв без передбаченого законом дозволу – караються позбавленням волі на строк від трьох до семи років (частина 1 ст.263 КК).

Отже, якщо предметом кримінального чи адміністративного деліктів буде мисливська нарізна вогнепальна зброя (скажімо, мисливський нарізний карабін на базі АКМ (АКМС), Форт–201 або Форт–202), виникає юридична колізія. Природа колізії полягає в такому: а) у разі коли особа зберігає мисливську нарізну вогнепальну зброю без дозволу органів внутрішніх справ – це адміністративна відповідальність (ст.190 КпАП); б) у разі коли особа зберігає мисливську нарізну вогнепальну зброю незаконно – це кримінальна відповідальність (ст.263 КК).

Порівняння двох зазначених вище діянь неодмінно призводить до висновку, що це один і той же вчинок. Незаконне зберігання нарізної вогнепальної мисливської зброї, без сумніву, відбувається без дозволу органів внутрішніх справ, ↔ а зберігання нарізної вогнепальної мисливської зброї без дозволу органів внутрішніх справ звичайно є незаконним.

Розв'язати вищезазначену колізію можна через внесення зміни до чинного законодавства. Справа в тому, що концепт (поняття) «вогнепальна мисливська зброя», який використовується при конструюванні диспозиції частини першої ст.190 КпАП, є занадто широким за обсягом. До переліку речей, віднесених до поняття «зброя», окреслених тільки ознаками «вогнепальна» та «мисливська», може бути включена і «мисливська нарізна вогнепальна зброя», і «мисливська гладкоствольна вогнепальна зброя». Тому сутність диспозиції частини 1 статті 190 Кодексу України про

адміністративні правопорушення треба змінити. Ця зміна можлива у два способи.

Перший спосіб: можна звужити обсяг концепту «вогнепальна мисливська зброя» до стану «вогнепальна гладкоствольна мисливська зброя» шляхом доповнення змісту цього поняття додатковою суттєвою ознакою «гладкоствольна». Для цього в чинній нормі права (ч.1 ст.190 КпАП) необхідно словосполучення «вогнепальна мисливська» замінити словосполученням «вогнепальна гладкоствольна мисливська». Тоді частина перша статті 190 кодексу України про адміністративні правопорушення матиме такий вигляд: 1) придбання, зберігання, передача іншим особам або продаж громадянами вогнепальної гладкоствольної мисливської чи холодної зброї, а також пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду без дозволу органів внутрішніх справ – тягнуть за собою накладення штрафу від семи до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією зброї або без такої.

Другий спосіб – від супротивного: з концепту «вогнепальна мисливська зброя» можна вилучити одну з її складових, а саме – «мисливську нарізну вогнепальну зброю». Для цього в чинній нормі права (ч.1 ст.190 КпАП) необхідно словосполучення «вогнепальної мисливської» замінити словосполученням «вогнепальної мисливської (крім нарізної)». Тоді частина перша статті 190 Кодексу України про адміністративні правопорушення матиме такий вигляд: 1) придбання, зберігання, передача іншим особам або продаж громадянами вогнепальної мисливської (крім нарізної) чи холодної зброї, а також пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду без дозволу органів внутрішніх справ – тягнуть за собою накладення штрафу від семи до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією зброї або без такої.

Вважаємо за доцільне скористатися саме другим способом конструювання диспозиції частини першої статті 190 КпАП, оскільки подібна конструкція вже використана в частині першій статті 263 КК. Крім

того конструкція за типом «все окрім», як на нашу думку, легше сприйматиметься на рівні побутового тлумачення з боку громадян.

Тож для усунення юридичної колізії в аспекті предмету делікту, що існує між двома нормами права – ч.1 ст.190 КпАП та ч.1 ст.263 КК, – диспозицію ч.1 ст.190 КпАП пропонуємо викласти в такій редакції: «Придбання, зберігання, передача іншим особам або продаж громадянами вогнепальної мисливської (крім нарізної) чи холодної зброї, а також пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду без дозволу органів внутрішніх справ – тягнуть за собою накладення штрафу від семи до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією зброї або без такої».

Закінчимо цей підрозділ нашого дослідження певним парадоксом, що має місце в законодавчому полі України. Так, існує Закон України від 6 вересня 2005 р. «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності», де йдеться про те, що цей нормативний акт визначає правові й організаційні засади функціонування дозвільної системи у сфері господарської діяльності. І хоча зброя належить до сфери дії дозвільної системи, законодавець зазначає, що дія цього Закону не розповсюджується на дозвільну систему, що поширюється на операції зі зброєю (ч.2 ст.2). Тобто нормативного закріплення концепту «дозвільна система» у загальному розумінні цього визначення на рівні закону не існує. Ураховуючи недосконалість як «Положення про дозвільну систему», затвердженого Постановою КМ України від 25 жовтня 1992 р. №576 [281], так і Постанови ВР України від 17 червня 1992 р. № 2471 12 «Про право власності на окремі види майна» [315], виникла потреба прийняття Закону України «Про дозвільну систему в Україні». У цьому Законі доцільно було б закласти доктрину ідеології побудови адміністративно-правових режимів спеціальнодозвільного типу. Про потребу прийняття базового Закону України «Про зброю» ми вже неодноразово зазначали раніше.

Висновки до розділу 3

1. Дефініція предмета адміністративного делікту – це будь-які речі матеріального світу, з певними властивостями яких закон про адміністративну відповідальність пов'язує наявність у діях особи ознак конкретного складу адміністративного делікту.

2. Предмет адміністративних проступків у сфері обігу зброї базується на сутності та класифікації речей, належних до зброї, які безпосередньо вказані в диспозиціях КУпАП. Загальний концепт «зброя» є обов'язковою ознакою складу адміністративного делікту.

3. Зброя залежно від диспозиції КУпАП поділяється на вогнепальну зброю (ст.195 КУпАП); вогнепальну мисливську зброю (ст.ст.190, 191, 192, 193, 194 КпАП); бойові припаси (ст.191, 193, 194, 195 КУпАП); холодну зброю (ст.ст.190, 191, 192, 193, 194, 195 КУпАП); пневматичну зброю калібру понад 4,5 мм і швидкістю польоту кулі понад 100 м/с (у подальшому – пневматична зброя) (ст.ст.190, 191, 192, 193, 194, 195 КУпАП); газові пістолети і револьвери (ст.195-2 КУпАП); електрошкові пристрої (ст.195-4 КУпАП); спеціальні засоби самооборони (ст.ст. 195-1, 195-3 КУпАП); спеціальні засоби, що застосовуються правоохоронними органами (ст.195-4 КУпАП); нагородна зброя (ст.ст. 191, 192 КУпАП). Найнебезпечніший предмет адміністративних деліктів і, як наслідок, найбільш досліджена група, що утворює окремий клас, – це вогнепальна зброя.

4. Виявлено, що проблема визначення предмета адміністративного правопорушення щодо вогнепальної зброї має декілька аспектів: законодавець у назвах статей 190-195 КУпАП використовує термін «вогнепальна зброя»; у ч.1 ст.190; ч.1 ст.191; ст.192; ст.193; ч.1 ст.194 КпАП законодавець уточнює, що предметом правопорушення є «вогнепальна мисливська зброя».

5. За формальними ознаками до вогнепальної зброї належать пристрої вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, фактично це ті ж самі пістолети, револьвери чи рушниці.

6. Дисертант підкреслює недолугість чинної на сьогодні дефініції концепту «холодна зброя» з такою аргументацією: словосполучення

«шляхом безпосередньої дії» не відповідає на запитання: це безпосередня дія особи, що тримає холодну зброю, чи безпосередня дія холодної зброї на іншу особу?; тільки предметів, що тримаються чи метаються рукою людини, тому процес миттєвого перетворення потенційної енергії в кінетичну ніяк не можна назвати «м'язовою силою людини».

7. До переліку предметів адміністративних деліктів, означених у законі як «пневматична зброя», належать пневматичні гвинтівки, пістолети та револьвери. При цьому так звані «духові рушниці», які стріляють дротиками або шприцами, спорядженими певною речовиною та призначені для знерухомлення тварин (а за необхідності й людей), які за принципом дії також є пневматичною зброєю.

8. Окремим класом предметів адміністративних деліктів є «газова зброя», що входить до узагальненого родового поняття «зброя», проте у вітчизняному законодавчому полі така категорія не визначена.

9. Виявлено, що до дій та видів діяльності зі зброєю, які складають поняття «обіг зброї», належать її конструювання, розробка (ст.195-1 КУпАП), збирання, випробування, виробництво (ст.195-4 КпАП), виготовлення (ст.195-1 КУпАП), переробка, ремонт, сертифікація, реалізація (195-1 КУпАП), продаж (ст.ст.190, 194, 195-4 КУпАП), передача (ст.190 КУпАП), дарування, нагородження, придбання (ст.ст.190, 195-2, 195-4 КУпАП), зберігання (ст.ст.190, 191, 195, 195-2, 195-4 КУпАП), обслуговування, облік (ст.195 2 КУпАП), реєстрація (ст.ст.192, 195-2 КУпАП), охорона, носіння (ст.191 КУпАП), застосування (ст.195-3 КпАП), транспортування, перевезення (ст.ст.191, 195 КУпАП), пересилання, експорт, імпорт, конфіскація, оплатне вилучення, примусова реалізація (ст.193 КУпАП), дослідження, колекціонування, експонування, знищення.

10. До правил реєстрації, порушення яких становить об'єктивну сторону деліктів, передбачених ст. 192 та ч.1 ст.195-2 КУпАП, належить дотримання володарями вогнепальної, холодної, пневматичної та газової зброї певних строків її реєстрації та перереєстрації. Чинне законодавство містить три види строків, порушення яких тягне адміністративну відповідальність, – один місяць, десять днів, 24 години.

11. Виявлено, що фактичним продовженням об'єктивної сторони попередніх двох статей КУпАП є об'єктивна сторона правопорушення, передбаченого ч.1 ст.190 КУпАП України. У ній йдеться про придбання, зберігання, передачу або продаж громадянами вогнепальної гладкоствольної мисливської чи холодної зброї, а також пневматичної зброї калібру понад 4,5 мм і швидкістю польоту кулі понад 100 м/с без дозволу органів внутрішніх справ. Без дозволу – тобто без реєстрації. До речі, якщо додержуватися букви закону, то на продаж зброї громадянином або на її передання комусь дозвіл від органу внутрішніх справ не потрібен. Громадянин самостійно вправі розпоряджатися своєю власністю, а органи внутрішніх справ повідомляються про факт продажу зброї постфактум.

12. Звернено увагу, що зброя та боєприпаси до неї, що належать громадянам, мають зберігатися в металевих ящиках, сейфах, спеціально виготовлених для зберігання зброї, за місцем постійного проживання або тимчасового перебування власників (у дачних будинках тощо), при тому зброя має бути в розрядженому стані.

13. Виявлено, що при описанні об'єктивної сторони порушення правил зберігання зброї особи, що складають протоколи, найчастіше (у 90% випадків) використовують такі фабули загального змісту: «порушення правил зберігання зброї»; «порушив правила зберігання холодної зброї»; «порушення правил зберігання вогнепальної зброї»; «порушення зберігання зброї»; «порушення умов зберігання зброї»; «притягається по ч.1 ст.190 за порушення правил зберігання зброї та бойових припасів», з яких не зрозуміло, яку саме з обов'язкових умов зберігання зброї порушено.

14. До правил реалізації чи продажу зброї, порушення яких є об'єктивною стороною правопорушень норм КУпАП, перелічених у попередньому абзаці, слід віднести таке: продаж упаковок з аерозолями сльозогінної та дратівної дії (газових балончиків) особам, які не досягли 18-річного віку, або без дозволу органів внутрішніх справ, або в не призначених для цього торгових точках. Нормативного акта щодо правил продажу зброї, який детально врегулював би цю процедуру, у правовому полі України не існує. І тому об'єктивна сторона деліктів, які стосуються порушення порядку продажу вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї та бойових припасів,

зводиться до продажу цих предметів без відповідного дозволу органу внутрішніх справ.

15. Виявлено, що громадяни та недержавні організації мають право на придбання таких видів зброї, як спортивні гвинтівки, пістолети і револьвери, мисливська нарізна і гладкоствольна вогнепальна, пневматична і холодна зброя, пристрої вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії. Ці речі та бойові припаси купуються ними на заводах-виробниках або на підприємствах, установах, організаціях, господарських об'єднаннях, які мають ліцензії на реалізацію такої зброї за дозволами, виданими органами внутрішніх справ.

16. Предметом аналізу суб'єктивних елементів складів адміністративних правопорушень у сфері обігу зброї є концепт «суб'єкт адміністративного правопорушення» (він же «суб'єкт адміністративного делікту», він же «суб'єкт адміністративного проступку»), як споріднений з поняттям «суб'єкт злочину» в науці кримінального права та поняттями «склад правопорушення» і «склад делікту», що існують в науці теорії права.

17. Виявлено, що чинний КУпАП визнає суб'єктом адміністративного проступку у сфері обігу зброї виключно людину (фізичну особу: або громадянина України, або іноземця, або особу без громадянства), а не підприємство, установу чи організацію (юридичну особу).

18. Суб'єктивною стороною адміністративних деліктів порушення правил обігу зброї законодавством передбачено обов'язкову наявність вини: або у формі умислу, який буває прямим і непрямим; або у формі необережності, а саме самовпевненості та недбалості. Наявність вини у формі умислу й необережності притаманна суб'єктивній стороні адміністративних правопорушень у сфері обігу зброї з матеріальними складами.

19. Вважаємо за доцільне запровадити в науковий обіг вкорінені класифікаційні ознаки видових таксонів зброї як речі матеріального світу шляхом уніфікації назв зброї як конкретної речі, що є зброєю за логічною структурою: вкорінена класифікаційна ознака видового таксону, зброї як речі матеріального світу; додаткові ознаки: конструктивні особливості; особливості функціонування; спосіб ураження об'єкта тощо; ознаки

соціального призначення зброї; власне іменник «зброя». Наведені пропозиції мають бути використані в роботі над новим КУпАП України для позначення предметів адміністративних деліктів у сфері обігу зброї. З іншого боку, одним із варіантів розв'язання проблеми найменування конкретної речі матеріального світу як предмета адміністративного делікту у сфері обігу зброї нами вбачається проведення сертифікації зброї та подібних до зброї виробів і прийняття державного кадастру зброї.

20. Основний лейтмотив пропонованої зміни до законодавства полягає в розмежуванні юридичної відповідальності у сфері нелегального обігу вогнепальної нарізної мисливської зброї. За незаконний (без дозволу органів внутрішніх справ) обіг вогнепальної гладкоствольної мисливської зброї має наставати адміністративна відповідальність. За незаконний (без дозволу органів внутрішніх справ) обіг вогнепальної нарізної мисливської зброї – виключно кримінальна.

21. Пропонується внесення змін до чинного законодавства щодо віднесення до переліку речей категорії «мисливська нарізна вогнепальна зброя» поряд із категорією «мисливська гладкоствольна вогнепальна зброя», а тому зміст диспозиції частини першої статті 190 КУпАП слід змінити. Ця зміна можлива у два способи. Перший спосіб: можна звузити обсяг концепту «вогнепальна мисливська зброя» до стану «вогнепальна гладкоствольна мисливська зброя» шляхом доповнення змісту цього поняття додатковою суттєвою ознакою «гладкоствольна». Для цього в чинній нормі права (ч.1 ст.190 КпАП) необхідно словосполучення «вогнепальна мисливська» замінити словосполученням «вогнепальна гладкоствольна мисливська». Тоді частина 1 матиме такий вигляд: 1) придбання, зберігання, передача іншим особам або продаж громадянами вогнепальної гладкоствольної мисливської чи холодної зброї, а також пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду без дозволу органів внутрішніх справ – тягнуть за собою накладення штрафу від семи до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією зброї або без такої. Другий спосіб – від супротивного: з концепту «вогнепальна мисливська зброя» можна вилучити одну з її складових, а саме – «мисливську нарізну вогнепальну зброю». Для цього в чинній нормі права

(ч.1 ст.190 КпАП) потрібно словосполучення «вогнепальна мисливська» замінити словосполученням «вогнепальна мисливська (крім нарізної)». Тоді частина 1 матиме такий вигляд: 1) придбання, зберігання, передача іншим особам або продаж громадянами вогнепальної мисливської (крім нарізної) чи холодної зброї, а також пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду без дозволу органів внутрішніх справ – тягнуть за собою накладення штрафу від семи до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією зброї або без такої.

ВИСНОВКИ

У дисертації на основі теорії адміністративного права, вітчизняного і міжнародного законодавства, досягнень суб'єктів владних повноважень щодо здійснення адміністративних проваджень і забезпечення адміністративно-правового режиму обігу зброї наведено нове розв'язання наукового завдання стосовно адміністративної відповідальності за порушення правил обігу зброї в Україні та запропоновано низку висновків, пропозицій і рекомендацій. Основні з них такі:

1. Доведено, що зброя як категорія адміністративного права – це штучно створена людиною річ матеріального світу, метою якої є заподіяння шкоди об'єктові (насамперед людям) через його ушкодження, ураження, виведення з ладу, знищення тощо; яка є засобом задоволення соціальних потреб, пов'язаних з її проектуванням, виготовленням, придбанням, зберіганням, носінням, використанням і знищенням; призначається для ведення війни, здійснення правоохоронної діяльності, полювання, самооборони, а інколи і скоєння протиправних дій; може використовуватися як засіб спортивного, культурного, символічного та іншого непрямого призначення; її обіг і використання регулюються нормами адміністративного права.

2. З'ясовано, що адміністративно-правові аспекти обігу зброї є соціально-правовим явищем, засобом впливу на людей, що цей обіг утворює потенційну чи явну загрозу людям, регулюється адміністративно-правовими нормами матеріального та процесуального характеру, використовується як із негативною (вбивство людей на війні, під час здійснення злочинів), так і з позитивною метою (захист від посягань на життя і здоров'я людей, задоволення спортивних, культурних та естетичних потреб), регулює діяльність з виробництва, ремонту, торгівлі, експорту, імпорту, зберігання, носіння, використання, колекціонування, експонування, сертифікації, обліку, видання дозволів на придбання, зберігання, перевезення зброї, поділяється на обіг легальної та незареєстрованої зброї.

3. Визначено, що правила обігу зброї як об'єкт адміністративного проступку в Україні характеризуються такими особливостями: це суспільні відносини, які визначають заборони і дозвільні провадження щодо обігу зброї в Україні; їх правовою основою є спеціально-дозвільний режим,

дозвільна система та адміністративна діяльність публічної адміністрації у сфері обігу зброї; є сукупністю норм права, що містять правила обігу зброї та правила дозвільної системи, пов'язані з ними; за своїм змістом вони є імперативними категоричними вимогами; визначаються спеціальними нормативно-правовими актами, якими в умовах сьогодення є відповідний порядок, затверджений наказом МВС, та опосередковано – диспозиціями статей, які визначають адміністративну відповідальність за порушення правил обігу зброї.

4. Доведено, що адміністративно-правовий режим обігу зброї має чотири рівні логічної структури базової концепції: нульовий (відправний) рівень, відтворений в аксіомі «у будь-якій демократичній правовій державі має існувати всезагальне дозволяння, так званий стан «загальної незабороненості»»; перший рівень – у стані загальної незабороненості держава формує загальне дозволяння на право кожного суб'єкта вільно володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю; другий рівень – із загального дозволяння на право вільного володіння майном вчиняється виняткова заборона вільного обігу зброї в суспільстві; третій рівень – із загальної заборони на вільний обіг зброї в суспільстві застосовується спеціальний дозвіл на право володіння зброєю, але з санкції та під контролем держави; цей спеціальний дозвіл обтяжується позитивними зобов'язаннями та спеціальними заборонами у вигляді правил обігу зброї.

5. Установлено, що інтенсивність адміністративно-правового регулювання у сфері обігу зброї характеризується імперативністю, жорсткістю, напруженістю та насиченістю адміністративно-правової матерії; здійснюється на основі ієрархічно визначених норм адміністративного права за ознакою їх юридичної сили, до яких належать норми міжнародного права, норми Конституції та деяких інших законів України, підзаконні нормативно-правові акти (постанови Верховної ради України, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, накази МВС), з метою забезпечення державою найціннішого права людини на життя та права на самозахист.

6. З'ясовано, що видовим об'єктом правопорушення у сфері обігу зброї є порушення правил дозвільної системи, який є родовим для подальших ступенів логічного поділу, що утворюють логічну координовану серію. Загальному родовому поняттю «порушення правил дозвільної системи» підпорядковується видова координаційна серія порушень правил обігу зброї,

що утворена диспозиціями окремих статей: порушення громадянами порядку придбання, зберігання, передання іншим особам або продажу вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї; порушення громадянами правил зберігання, носіння або перевезення вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї та бойових припасів; порушення громадянами строків реєстрації (перереєстрації) вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї та правил взяття її на облік; ухилення від реалізації вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї та бойових припасів; порушення працівниками торговельних підприємств (організацій) порядку продажу вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї та бойових припасів й ін.

7. Доведено, що предмет адміністративних деліктів, пов'язаних із порушенням правил обігу зброї, базується на сутності та класифікації зброї як речей, які безпосередньо вказані в диспозиціях чинного КУпАП як загальний концепт, що є обов'язковою ознакою складу адміністративного делікту, положень, указаних в диспозиціях норм адміністративного права, які визначають адміністративну відповідальність у сфері обігу зброї з поділом на вогнепальну й вогнепальну мисливську зброю, бойові припаси, холодну зброю, пневматична зброю, газові пістолети і револьвери, електрошкові пристрої, спеціальні засоби самооборони, спеціальні засоби, що застосовуються правоохоронними органами, нагородну зброю.

8. Здійснено класифікацію порушень правил обігу зброї за ознаками об'єктивної сторони адміністративного проступку та виявлено, що найчастіше уповноважені суб'єкти публічної адміністрації складають протоколи про адміністративні правопорушення за порушення правил зберігання зброї, правил зберігання холодної зброї, правил зберігання вогнепальної зброї, порушення умов зберігання зброї; порушення правил зберігання зброї та бойових припасів.

9. Визначено, що суб'єкт делікту адміністративних правопорушень у сфері обігу зброї – це абстрактне поняття, за допомогою ознак якого здійснюється ототожнення конкретного правопорушника щодо відповідності певним загальним і спеціальним ознакам з метою вирішення питання подальшого притягнення до юридичної відповідальності або звільнення від такої за порушення режиму обігу зброї.

10. Запропоновано усунути юридичну колізію в аспекті предмета делікту, що існує між двома нормами права – ч.1 ст.190 КУпАП і

ч.1 ст.263 КК: змінити диспозицію ч.1 ст.190 КУпАП через викладення її в такій редакції: «Придбання, зберігання, передання іншим особам або продаж громадянами вогнепальної мисливської (крім нарізної) чи холодної зброї, а також пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду без дозволу органів внутрішніх справ – тягнуть за собою накладення штрафу від семи до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією зброї або без такої».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеев С. Общие дозволения и общие запреты в советском праве. М.: Юрид. лит., 1989. 288 с.
2. Алексеев С. Право: азбука теория-философия. Опыт комплексного исследования. М.: Статут, 1999. 712 с.
3. Алексеев С. Проблемы теории права: курс лекций в 2-х томах. Свердловск: Изд-во Свердл. юрид. ин-та, 1972. 396 с.
4. Алексеев С. Собрание сочинений. В 10 т. Том 6: Восхождение к праву. М.: Статут, 2010. 558 с.
5. Алексеев С. Теория права: учебник. М.: БЕК, 1995. 320 с.
6. Алієва О. Онтологія техніки в соціокультурному контексті: автореф. дис... канд. філос. наук: 09.00.03. Донецьк: Донец. нац. ун-т, 2004. 19 с.
7. Алфьоров С., Ващенко С., Долгополова М. та ін. Адміністративне право. Загальна частина: навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2011. 216 с.
8. Алфьоров С. Застосування кийка гумового: правові підстави, порядок, техніка, тактика: навчальний посібник. Запоріжжя: видавничий комплекс «Запоріжжя», 2004. 185 с.
9. Амельченко Н. Арістотель. Політична енциклопедія. НАН України; Ін-т політ. і етнонац. досл. ім. І.Ф. Кураса. К.: Парламентське в-во, 2011. С.39-40.
10. Андрійв В. Соціальна сутність права як регулятора суспільних відносин. Підприємництво, господарство і право. 2007. №10. С.44-47.
11. Анощенкова С. Культурное наследие как объект уголовно-правовой охраны и объект преступлений. Социально-политические науки. 2013. №3. С.38-42.
12. Антонович Е. Третий путь развития философии и общества: Книга 1. Философия триединого синтеза. СПб.: Издательство ДЕАН, 2007. 528 с.

13. Аристотель. Сочинения: в 4 т. ред.: А. Доватур, Ф. Кессиди; М.: Мысль, 1983. Т.4. 832 с.
14. Архипов І. Зброя. Українська радянська енциклопедія: У 12 т. К.: Гол. ред. УРЕ, 1979. Т.4. С.236.
15. Афанасьєва М. Виборчі технології та виборче право: проблема кореляції. Наукові праці Одеської національної юридичної академії. О., 2009. Т.8. С.137-141.
16. Аханов В. Криминалистическая экспертиза огнестрельного оружия и следов его применения : учебник для вузов МВД СССР. Волгоград: НИИРИО ВСШ МВД СССР, 1979. 231 с.
17. Бажан М. П. Українська радянська енциклопедія Т.7. Мікроклін – Олеум. К.: Голов. ред. УРЕ, 1982.454 с.
18. Бажанов М. И., Баулин Ю. В., Борисов В. И. Уголовное право Украины. Общая часть: учебник для студентов юрид. вузов и фак. Харьков: Право, 1999. 687 с.
19. Балко М. Інтонація як засіб вираження синтаксичного зв'язку у словосполученні. Лінгвістичні студії. 2013. Вип.26. С.78-82.
20. Баранов О. Деятельность человека. Идеографический словарь русского языка: монография. М., 2002. 1200 с.
21. Барзилов Д. Дозволение как способ правового регулирования налогового администрирования в РФ: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.14. Саратов: Сарат. юрид. ин-т, 2012. 22 с.
22. Бахрах Д. Административное право: учебник для вузов. М.: Норма, 2005. 800 с.
23. Бахрах Д. Состав административного проступка: учебное пособие. Свердловск: СЮИ, 1987. 70 с.
24. Безверхов А. Ответственность за уничтожение и повреждение чужого имущества: учебное пособие. Самара: Самар. гуманит. акад., 2008. 219 с.
25. Безпалова О. Роль відомчої нормотворчості в адміністративно-

правовому забезпеченні реалізації правоохоронної функції держави
Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.
Юриспруденція. 2013. Вип.6-1(1). С.133-137.

26. Белінський Ю. Поняття «зброя» та його нормативне визначення
Право і суспільство. 2012. №1. С.188-191.

27. Беляева Г. Правовой режим: общетеоретическое исследование:
автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.01. Курск, 2013. 44 с.

28. Бернер А. Ф. Учебник уголовного права: часть общая. Т.1. Прим.:
Неклюдов Н. С.-Пб.: Тип. Н. Тиблена и комп., 1865. 941 с.

29. Бикеев И. Ответственность за незаконный оборот огнестрельного
оружия, боеприпасов, взрывчатых веществ и взрывных устройств: дис. ... канд.
юрид. наук: 12.00.08. Самара: Марийс. гос. ун-т, 2000. 217 с.

30. Бикмурзин М. Предмет преступления: теоретико-правовой анализ.
автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. ГОУ ВПО «Башкирский гос. ун-т».
Саратов, 2005. 30 с.

31. Битяк Ю., Богуцький В., Гаращук В. та ін. Адміністративне право
України. Харків: Право, 2000. 520 с.

32. Біленчук П., Кофанов А., Сулява О. Балістика: криміналістичне
вогнестрільне зброезнавство: підручник. К.: Міжнародна організація
«BeeZone», 2003. 384 с.

33. Білодід І. К. Словник української мови : [В 10 т.]. Т.3. АН УРСР,
Ін-т мовознав. ім. О.О. Потебні. К.: Наук. думка, 1972. 744 с.

34. Білодід І. К. Словник української мови: академічний тлумачний
словник (1970-1980) в 11 томах. К.: Наукова думка, 1970-1980.

35. Благов А. Административно-правовой режим оборота оружия в
Российской Федерации: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.14. М.: АУ
МВД России, 2007. 24 с.

36. Бокій О. Адміністративно-правовий режим обігу зброї в Україні:
автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. К., 2010. 20 с.

37. Большой толковый социологический словарь (Collins): Пер. с

англ. М.: Вече, АСТ, 1999. Т. 1 (А-О). 544 с.; Т. 2 (П-Я). 528 с.

38. Бородавкина Н. Ограничения и запреты в гражданском праве. Вестник Оренбургского государственного университета, 2014. №4. С.236-239.

39. Бочков А. Общая теория права: методические рекомендации: в 3 ч. Витебск: ВГУ им. П.М. Машерова, 2013. Ч.3. 50 с.

40. Бошно С. Норма права: понятия, свойства, классификация и структура. Право и современные государства. 2014. №4. С.49-60.

41. Братко А. Запреты в советском праве: монография. Саратов: Изд-во СГУ, 1979. 92 с.

42. Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2001. 1440 с.

43. Буч Г. Классификация. Объектно-ориентированный анализ и проектирование с примерами приложений на C++. PROGRAMMING-LANG. 2000. URL: http://programming-lang.com/ru/comp_programming/buch/0/j22.html

44. Бучило Н. Философия: учебное пособие. М.: ПЕР СЭ, 2001. 447 с.

45. Будаг'янець Г, Бучок М. Зброя в службовій діяльності дільничного інспектора міліції: навч. посіб. Івано-Франківськ : Прикарпат. юрид. ін-т ЛьвДУВС : Надвірнянська друкарня, 2011. 479 с.

46. Васильев И. В. Конструктивная модель правового режима оборота оружия. Административное и муниципальное право. 2014. № 1. С.5-12.

47. Васильева Т. Афинская школа Философии: философский язык Платона и Аристотеля. М.: Наука, 1985. 161 с.

48. Васильев І. В. Адміністративна відповідальність за порушення правил обігу зброї: українські реалії 2007-2015 рр. Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (м Київ, 20-21 трав. 2016 р.). Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2016. С.86-88.

49. Васильев І. В. Адміністративно-правові засади обігу цивільної

зброї: зарубіжний досвід. Право і суспільство. 2015. №4 (2). С.110-119.

50. Васильєв І. В. Виготовлення зброї як аспект її обігу. Актуальні проблеми сучасного адміністративного права: матеріали круглого столу, 22 бер. 2013 р. Запоріжжя: КПУ, 2013. С.47-49.

51. Васильєв І. В. Дії та види діяльності зі зброєю мовою адміністративного судочинства України. Тези доповідей міжнародної науково-практичної конференції «Юридична наука в ХХІ столітті: перспективи та пріоритетні напрями досліджень» м. Запоріжжя, 13-14 трав. 2016 р. Запоріжжя: ЗНУ, 2016. С. 58-60.

52. Васильєв І. В. Елементи адміністративних правопорушень у сфері обігу цивільної зброї. Вісник Запорізького національного університету. «Юридичні науки». №2 (1). 2015. С.115-124.

53. Васильєв І. В. Концепт «суб'єкт адміністративного правопорушення» як абстрактна категорія. Правова держава: напрямки та тенденції її розбудови в Україні: матеріали міжнар. науково-практ. конф. (м. Одеса, Україна, 15-16 трав. 2015 р.). Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2015. С.76-77.

54. Васильєв І. В. Логічний аспект поняття «суб'єкт адміністративного правопорушення». Актуальні проблеми адміністративно-правового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України: зб. матеріалів науково-практ. конф. (м. Харків, 15 квіт. 2015 р.). МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2015. С.40-43.

55. Васильєв І. В. Об'єкт адміністративних правопорушень, пов'язаних з порушенням правил обігу цивільної зброї. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Юриспруденція». 2015. №13 (1). С.71-75.

56. Васильєв І. В. Обіг зброї: об'єкт адміністративно-правової охорони в аспекті суспільних інтересів. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2014. №28. С.89-94.

57. Васильєв І. В. Основні проблеми практичного застосування

адміністративної відповідальності за порушення правил обігу зброї. Матеріали XL Міжнародної науково-практичної конференції. Чернівці, 15-16 трав. 2016 р. Т.2. К.: Науково-видавничий центр «Лабораторія думки», 2016. С.9-11.

58. Васильєв І. В. Особливості обігу мисливської зброї в Англії та Уелсі. Актуальні проблеми публічного та приватного права: тези доповідей IV Міжнародної науково-практичної конференції 25 жовт. 2013 р. Запоріжжя: КПУ, 2013. С.54-57.

59. Васильєв І. В. Особливості обігу стрілецької громадянської зброї в Ізраїлі. Наука і вища освіта: тези доповідей учасників XXI Міжнар. наук. конф. студентів і молодих учених, м. Запоріжжя, 18 квіт. 2013 р.: у 2 т. Класичний приватний університет. Запоріжжя: КПУ, 2013. Т.2. С.27.

60. Васильєв І. В. Особливості проблеми неналежного визначення підвідомчості розгляду справи про адміністративне правопорушення у сфері обігу зброї. Матеріали міжнар. науково-практ. конф. «Сучасні тенденції розвитку юридичної науки та практики» м. Кривий Ріг, 20-21 трав. 2016 р. Кривий Ріг: ДВНЗ «Криворізький національний університет», 2016. С.100-103.

61. Васильєв І. В. Особливості проблеми помилок із статтею 195 КпАП України. Матеріали між нар. науково.-практ. конф, м. Дніпропетровськ, 6-7 трав. 2016 р. Дніпропетровськ: ГО «Правовий світ», 2016. С.72-73.

62. Васильєв І. В. Стан практичного застосування адміністративної відповідальності за порушення правил обігу зброї в Україні. Міжнародна науково-практична конференція «Особливості розвитку законодавства України у контексті євроінтеграційних процесів», м. Харків, 3-4 черв. 2016 р.: У 2-х частинах. Ч.2. Х.: Східноукраїнська наукова юридична організація, 2016. С.24-25.

63. Васильєв І. В. Суб'єктивна сторона адміністративних деліктів порушення правил обігу зброї: вітчизняні реалії. Електронне наукове фахове видання «Порівняльно-аналітичне право». 2015. №1. С.158-162. URL: http://www.pap.in.ua/1_2015/47.pdf.

64. Васильєв І. В. Сфера обігу зброї: позитивні зобов'язання держави щодо забезпечення прав людини. Наше право. 2014. №7. С.45-51.
65. Васильєв І. В. Утилітарні особливості складання адміністративного протоколу про порушення правил дозвільної системи. Адміністративний процес: сучасний стан та шляхи вдосконалення: матеріали круглого столу, 10 груд. 2013 р. Запоріжжя: КПУ, 2013. С.31-33.
66. Васильєв І. В. Фролов О. С. Зміст та обсяг концепту «суб'єкт адміністративного правопорушення». Держава і право. Юридичні і політичні науки. 2014. Вип.66. С.105–117.
67. Васильєв І. В. Фролов О. С. Класифікація зброї за способом впливу на живу істоту. Актуальні питання публічного та приватного права: тези доповідей III Міжнародної науково-практичної конференції 03 жовт. 2012 р. Запоріжжя: КПУ, 2012. С.345-347.
68. Васильєв І. В. Фролов О. С. Предмети адміністративних деліктів у сфері легального та нелегального обігу зброї. Європейські перспективи. 2014. №5. С.29-38.
69. Васильєв І. В. Щодо мови постанов суду в справах про адміністративні правопорушення // Наше право. 2016. №1. С.68-73.
70. Васильєв І. В. Явище хибної кваліфікації адміністративного правопорушення у сфері обігу зброї. Юридичні науки: історія, сучасний стан та перспективи досліджень: Міжнар. науково-практ. конф., м. Київ, 13-14 трав. 2016 р. К.: Центр правових наукових досліджень, 2016. С.116-117.
71. Васильців О. Структура дефініції соціолінгвістичного терміна в українській, англійській та польській мовах. Мова і суспільство. 2013. Вип.4. С.74–80.
72. Ващенко С. Адміністративна відповідальність: навчальний посібник. Запоріжжя, 2001. 142с.
73. Ващенко С. Адміністративне правопорушення: поняття, юридичний склад та характеристика. Адміністративне право України: підручник. Київ: «Істина», 2008. С.144-150.

74. Ведяхин В. Типы и методы правового регулирования рыночных отношений. Правоведение. 2002. №2 (241). С.232-244.
75. Великосельская И. Состав правонарушения: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. НОУ ВПО «Самарская гуманитарная академия». Казань, 2010. 28 с.
76. Вереша Р. Зміст та значення психологічної теорії вини в кримінальному праві. Вісник Академії адвокатури України. 2012. Число 3. С.107-112.
77. Винокуров В. Объект преступления: теория, законодательство, практика. М.: «Юрлитинформ», 2010. 224 с.
78. Власов В. Криминологическая характеристика и предупреждение незаконного оборота оружия: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. М.:Юрид. ин-т МВД России, 2001. 20 с.
79. Вовк С. Морально-етичні проблеми громадянської війни. Філософія і політологія в контексті сучасної культури. 2013. Вип.5. С.7-10.
80. Войнов В. Особенности первоначального этапа расследования преступлений в сфере незаконного оборота ручного огнестрельного оружия, боеприпасов, взрывчатых веществ и взрывных устройств: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Калининград: Юрид. ин-т МВД РФ, 2001. 188 с.
81. Волик М. До розуміння правових термінів: «мисливість і полювання». Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право», 2005. Вип. №2. С.212–214.
82. Волик М. Правове регулювання полювання в Україні (на матеріалах південного регіону України) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06. О.: Одеський держ. ун-т ім. І.І. Мечникова, Юридичний ін-т., 1997. 22 с.
83. Волинка К. Теорія держави і права: навчальний посібник. К.: МАУП, 2003. 240 с.
84. Волошин В. Аналіз визначень релігії за допомогою критерію «Поняття з нульовою денотацією у дійсному світі». Наука. Релігія.

Суспільство. 2014. №1. С.54-60.

85. Волянская Р. Правовое регулирование оборота гражданского оружия: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. М., 2007. 24 с.

86. Воронцова М., Макаров В., Бундюгова Т. Теория деструктивности: учебное пособие. Таганрог: Изд-ль А.Н. Ступин, 2014. 360 с.

87. Гавриш С. Кримінально-правова охорона довкілля в Україні. Проблеми теорії, застосування і розвитку кримінального законодавства. К.: Інститут законодавства Верховної Ради України, 2002. 636 с.

88. Гамов В. Оружие как феномен культуры: автореф. дис. ... канд. филос. наук: 24.00.01. Ростов-на-Дону: Рост. гос. ун-т., 1996. 22 с.

89. Гаухман Л. Квалификация преступлений: закон, теория, практика. М.: АО «Центр ЮрИнфоР», 2001. 316 с.

90. Герасименко О., Рахманов В. Вогнева підготовка: навчальний посібник. К.: НАУ, 2007. 120 с.

91. Герега Г. Ф., Зарубінський О. О. та ін. Цивільна зброя в Україні: міфи та реальність. Українська дійсність і міжнародний досвід легалізації та контролю. К.: Видавничий дім «АДЕФ-Україна», 2015. 152 с.

92. Глистин В. Проблемы уголовно-правовой охраны общественных отношений. Л.: Изд-во ЛГУ, 1979. 128 с.

93. Гойман В., Радько Т. Право в системе нормативного регулирования. Общая теория права и государства: учебник. М.: Юристъ, 1996. С.112-138.

94. Головащук С. Словник-довідник з українського літературного слововживання. К.: Наук, думка, 2004. 448 с.

95. Гольцова О. Соціальне регулювання та правове регулювання – співвідношення понять. Часопис Київського університету права. 2013. №2. С.53-57.

96. Горбунова Л. М. Підзаконні нормативно-правові акти: організаційно-правові питання забезпечення законності: автореф. дис. ...

канд. юрид. наук: 12.00.07. К.: Київ. нац. екон. ун-т., 2005. 21 с.

97. Городецька І. Предмет правового регулювання: окремі аспекти. Науковий вісник Херсонського державного університету, 2014. Вип.3. Т.1. С.17-21.

98. Горончаровский В. Арена и кровь: Римские гладиаторы между жизнью и смертью. СПб.: Петербургское Востоковедение, 2009. 256 с.

99. Горшенев В. Способы и организационные формы правового регулирования в социалистическом обществе. М.: Юрид. лит., 1972. 258 с.

100. Готін О. Випуск або реалізація недоброякісної продукції в умовах ринкової економіки: проблеми кримінальної відповідальності: монографія. Луганська академія внутрішніх справ ім. 10-річчя незалежності України. Луганськ, 2004. 288 с.

101. Градова Ю. Правовий моніторинг як шлях удосконалення законодавчої бази. Право і Безпека. 2009. №1. С.13-18.

102. Григорян Т. Противодействие незаконному обороту оружия: уголовно-правовой и криминологический аспекты: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. С-Пб.: ун-т МВД России, 2005. 147 с.

103. Григорянц С. Незаконный оборот оружия, боеприпасов, взрывчатых веществ и взрывных устройств как объект криминологического исследования: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Ростов-на-Дону: Рост. юрид. ин-т МВД РФ, 2011. 23 с.

104. Григорьева О. Административная деятельность органов внутренних дел по контролю за оборотом гражданского огнестрельного оружия: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Екатеринбург: Уральская Гос. юрид. академия, 2001. 175 с.

105. Гринчишин Б. Особливості ведення бою із застосуванням клинкової зброї в XIII–XV ст. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». 2014. №784. С.13-17.

106. Гуменюк В. До прийняття Закону України «Про зброю»: деякі проблеми структури та змісту. Вісник університету внутрішніх справ. 1999.

Вип.5. С.174-178.

107. Декларація про боротьбу проти незаконного обігу наркотиків та зловживань наркотичними засобами: Резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 14.12.1984 №39/142. Верховна Рада України: офіційний веб-портал. 2000. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_299

108. Делягин И. Административно-правовое регулирование оборота гражданского оружия и деятельность органов внутренних дел по его осуществлению: автореферат дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. М.: АУ МВД России, 2000. 24 с.

109. Демин А. Феномен «мягкого права» pro et contra. Вестник Омского университета. Серия «Право», 2014. №4 (41). С.6-10.

110. Дзюбенко О. Юридична техніка відомчої нормотворчості в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. К.: Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2010. 16 с.

111. Діденко С. Адміністративно-правове забезпечення обігу та застосування зброї в Україні: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. К.: Відкрит. міжнар. ун-т розвитку людини «Україна», 2016. 443 с.

112. Докина И. О понятии ношения холодного оружия. Законность. М., 1994. №7. С. 45-46.

113. Долгополов А. Теоретические и организационные основы административно-правовых режимов оборота оружия и взрывчатых веществ в Российской Федерации : автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.14. М.: Всерос. науч.-исслед. ин-т МВД РФ, 2007. 58 с.

114. Дубинський О. Проблеми правового регулювання сертифікації в Україні. Наше право. 2013. №12. С.51-57.

115. Дядюх-Богатько Н. Традиції етнодизайну в гуцульському зброярстві. Вісник Львівської національної академії мистецтв. 2012. Вип.23. С.170-180.

116. Ежов А. Уголовная ответственность за нарушение правил хранения оружия: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. М.: Моск. гос. лингвист.

ун-т, 2007. 23 с.

117. Емельянов В. Понятие объекта преступлений в уголовно-правовой науке. Право і безпека, 2002. №4. С.7-11.

118. Європейська конвенція про контроль за придбанням та зберіганням вогнепальної зброї приватними особами від 28.06.1978. Верховна Рада України: офіційний веб-портал. 2000. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_320.

119. Єдина конвенція про наркотичні засоби: документ ООН від 30.03.1961. Верховна Рада України: офіційний веб-портал. 2000. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_177

120. Ємельянов В. Визначення предмета злочину та класифікації об'єктів злочинів: дискусійні питання. Вісник ЗЮІ ДДВС. 2009. №2. С.125-135.

121. Жаворонкова Н. Эколого-правовые проблемы обеспечения безопасности при чрезвычайных ситуациях природного и техногенного характера. М.: ИД «Юриспруденция», 2007. 168 с.

122. Жеребкін В. Логіка: навч. посіб. Харків: Основи, К.: Знання, 1998. 256 с.

123. Жилина В. Унификация смысла понятия «идеология» в категориальном анализе. Вестник Челябинского государственного университета, 2012. №22. С.76-78.

124. Забарний Г. Адміністративно-правова охорона прав споживачів. Право України, 2009. №1. С.29-40.

125. Загайнова Ю. К вопросу о понятии незаконного оборота оружия. Вестник Восточно-Сибирского института МВД России. Иркутск: ФГОУ ВПО ВСИ МВД России, 2012. № 3. С.36-41.

126. Загайнова Ю. Уголовно-правовая и криминологическая характеристика незаконного оборота оружия (по материалам Восточно-Сибирского региона): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Иркутск, 2007. 28 с.

127. Зайцева Е. Уголовно-правовые средства противодействия

незаконному обороту оружия и его применению при совершении преступления: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Омская акад. МВД РФ. Омск, 2014. 214 с.

128. Залюбовська І. Державний контроль за виданням нормативно-правових актів управління як засіб забезпечення законності в сфері державного управління. Держава і право. Юрид. і політ. науки: збірник наукових праць. 2004. Вип. 24. С.226-230.

129. Заморська Л. Нормативність права як засіб оптимізації правового режиму: теоретичний аналіз. Право і суспільство. 2011. №4. С.18-21.

130. Заросило Н. Підстави для класифікації нормативно-правових актів. Наука і правоохорона. 2014. №1. С. 36-40.

131. Зателепин О. К вопросу о понятии объекта преступления в уголовном праве. Уголовное право. 2003. №1. С.29-31.

132. Землюков С. Виды объектов преступления. Российское уголовное право. Общая часть. СПб.: Питер, 2005. С.149-154.

133. Землянухина Л. Личность вооруженного преступника как объект криминологического изучения: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Ростов-на-Дону: Рост. юрид, ин-т МВД РФ, 2001. 194 с.

134. Зуй В. Адміністративне правопорушення, його склад. Адміністративне право України: підручник для юридичних вузів і фак. Х., 2000. С.162-169.

135. Игнатенкова К. Дозволение как способ правового регулирования: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Саратов. гос. акад. права. Саратов, 2006. 26 с.

136. Игнатенкова К. К вопросу о месте в механизме правового регулирования конструкции "не запрещенное законом дозволено". Вісник Маріупольського державного університету. Сер. : Право. 2013. Вип. 5. С. 10-14.

137. Иманалиева А. Развитие представлений о предмете преступления в отечественной правовой науке. «Черные дыры» в Российском

законодавстві. 2003. №3. С. 436-438.

138. Ільєнок Т. Адміністративне корупційне правопорушення: поняття, склад, ознаки. Актуальні проблеми держави і права. 2012. Вип.68. С. 511-516.

139. Інвестиції в антикварну зброю. Інвестиції: веб-портал про інвестування в Україні. 2013. URL: <http://investycii.org/investuvanya/kolektsionuvanya/zbroya>

140. Інструкція про порядок придбання, зберігання, обліку, перевезення, використання та застосування вогнепальної зброї, бойових припасів до зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та зазначених патронів, а також спеціальних засобів державними інспекторами з охорони навколишнього природного середовища органів, що входять до сфери управління Міністерства охорони навколишнього природного середовища України: Наказ Міністерства охорони природного середовища України від 12.10.2004 №386. Офіційний вісник України. 2004. №44. С.2937.

141. Kapp E. Grundlinien einer Philosophie der Technik. Zur Entstehungsgeschichte der Kultur aus neuen Gesichtspunkten Braunschweig: Westermann, 1877. Neudruck: Düsseldorf, 1978. URI: <https://archive.org/stream/grundlinieneine00kappgoog#page/n23/mode/2up>.

142. Карнаух Б. Вина у римському праві. Актуальні проблеми науки і практики цивільного, житлового та сімейного права. 2013. С. 308-310.

143. Кессиди Ф. Этические сочинения Аристотеля: Аристотель. Сочинения в 4 т. М.: Мысль, 1983. Т.4. С.8-37.

144. Кириленко Є. Поняття та склад адміністративних правопорушень: запрошення до дискусії. Порівняльно-аналітичне право (електронне наукове фахове видання): ДНВЗ Ужгородський національний університет, 2013. №3-1. С.219-221.

145. Кистяковский А. Ф. Элементарный учебник общего уголовного

права с подробным изложением начал русского уголовного законодательства: часть общая. Киев: Ф.А. Иогансон, 1891. 892 с.

146. Ківалов С., Біла Л. Адміністративне право України: навчально-методичний посібник. Одеса: Юридична література, 2002. 312 с.

147. Ключниченко А. Советское административное право. Часть общая: Специализированный курс лекций. К.: Изд-во КВШ МВД СССР, 1975. 264 с.

148. Ковалева Е. Правомерное и противоправное поведение: их соотношение: автореферат дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. М.: АУ МВД России, 2002. 25 с.

149. Коваль Л. Административно-деликтное отношение. К.: Вища школа, 1979. 230 с.

150. Коваль Л. Адміністративне право України: курс лекцій. К.: Основи, 1994. 154 с.

151. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971. Відомості Верховної Ради Української РСР. 1971. Додаток до №50. С. 375.

152. Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку: Резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 17.12.1979 №34/169. Верховна Рада України: офіційний веб-портал. 2000. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_282

153. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984. Відомості Верховної Ради Української РСР. 1984. Додаток №51. С.1122.

154. Колесникова Т. Виды дуэли. Электронное издание «Аналитика культурологии». 2012. Вып. 2. URL: <http://www.analiculturolog.ru/journal/archive/item/852-20-3.html>

155. Колесникова Т. Понятие и роль норм права в механизме правового регулирования. Государственная власть и местное самоуправление. 2013. №4. С.7-13.

156. Колотушкин С. К вопросу о концепции законодательной

регламентации правового понятия оружия. «Черные дыры» в Российском законодательстве. 2007. №1. С.309-311.

157. Колпаков В. Адміністративне правопорушення і проступок: сучасний вимір історичної парадигми. Юридична Україна. 2004. №3. С.11-17.

158. Комзюк А. Адміністративна відповідальність в Україні: навчальний посібник. Харків: Ун-т внутр. справ, 2000. 99 с.

159. Комзюк А. Здійснення дозвільної системи. Адміністративна діяльність. Частина особлива: підручник. Харків: Ун-т внутр. справ, «Еспада», 2000. С. 194-215.

160. Конвенція про психотропні речовини: документ ООН від 21.02.1971. Верховна Рада України: офіційний веб-портал. 2000. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_176

161. Конверський А. Логіка (традиційна та сучасна): підручник для студентів вищих навчальних закладів. К.: Центр учбової літератури, 2008. 536 с.

162. Конопльов В. Категорія «адміністративно-правових режимів» в юридичній науці та законодавстві України. Форум права. 2010. №1. С.170-174.

163. Конституція України від 28.06.1996. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. С.141.

164. Корецкий Д. Комплексное криминологическое исследование тяжких преступлений, совершаемых с применением оружия: монография. М.: СибЮИ МВД РФ, 1997. 326 с.

165. Корецкий Д. Криминальная армалогия: учение о правовом режиме оружия. М.: АСТ: Астрель, 2010. 446 с.

166. Корецкий Д., Солоницкая Э. Оборот оружия: понятие, виды, содержание. Закон и право. 2004. №2. С.52-57.

167. Коржанский Н. Объект и предмет уголовно-правовой охраны. М.: Изд-во Акад. МВД СССР, 1980. 248 с.

168. Корнієць А., Фролов О. Організація соціальних систем обігу зброї:

монографія. К.: КНТ, 2008.182 с.

169. Коротков Э. Исследование систем управления: учебник. М.: Издательско-консалтинговая компания «ДеКА», 2000. 130 с.

170. Коссе Д. Значення та сутність правового режиму в правовій системі України. Часопис Київського університету права. 2010. №2. С.25-29.

171. Костенко О. Культура і закон у протидії злу: монографія. К.: Атіка, 2008. 352 с.

172. Костицький В. Розподіл влади у правовій державі та соціально-нормативне закріплення ідеї свободи і демократії. Соціологія права. 2011. №2. С.4-7.

173. Красюк І. Конкретизація права в забезпеченні ієрархії нормативно-правових актів. Актуальні проблеми держави і права. 2013. Вип.70. С.127-134.

174. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001. Відомості Верховної Ради України. 2001. №25-26. С. 131.

175. Кудрявцев В. Юридические нормы и фактическое поведение. Советское государство и право. 1980. № 2. С.12-20.

176. Кузнецова И. Конституционно-правовые проблемы реализации прав граждан на защиту с использованием оружия: дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.02. Челябинск, 2003. 208 с.

177. Кузнецова Н. Проблемы квалификации преступлений: лекции по спецкурсу «Основы квалификации преступлений». М.: Издательский Дом «Городец», 2007. 336 с.

178. Куньч З. Універсальний словник української мови. Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2005. 848 с.

179. Куций О. Обмеження цивільного обороту зброї в Україні. Форум права. 2012. №3. С.351-356.

180. Кучерявенко Н. Налоговый процесс: учебное пособие. К.: Алтера; КНТ; ЦУЛ, 2010. 392 с.

181. Лаппо Е. Понятие «оружие» и «огнестрельное оружие» в

криміналістической науке и законодательстве. Законность и правопорядок. 2014. №4. С.41-46.

182. Лаппо Е. О необходимости совершенствования определений, некоторых терминов используемых при производстве баллистических экспертиз. Вестник Полоцкого государственного университета. Сер. D, Экономические и юридические науки. 2015. №6. С.159-162.

183. Лата Н. Адміністративно-правове регулювання нормотворчої діяльності органів виконавчої влади: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. Нац. акад. держ. податк. служби України. Ірпінь, 2004. 18 с.

184. Лащук Є. Предмет злочину в кримінальному праві України: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.08. Нац. акад. внутр. справ України. К., 2005. 20 с.

185. Левин В. Управление социальными процессами в социалистическом производственном коллективе: дис. ... канд. философ. наук: 09.00.02. М.: Акад. народн. хоз-ва СМ СССР, 1984. 169 с.

186. Левківський Б. Проблеми законодавчого регулювання реєстрації шлюбу та пов'язаних з реєстрацією правовідносин. Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Юридичні науки. 2011. Вип.87. С.63-66.

187. Легка і стрілецька зброя: Резолюція Парламентської Асамблеї ОБСЄ Вісімнадцятої щорічної сесії від 03.07.2009. Верховна Рада України: офіційний веб-портал. 2009. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/975_005

188. Ленгер Я. Нормотворчість в контексті реформування права. Порівняльно-аналітичне право. 2013. №1. С.15-19.

189. Ленгер Я. Реформування правової системи України як засіб підвищення її ефективності: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. К., 2007. 20 с.

190. Лисенко А. Вплив незаконного обігу вогнепальної зброї, бойових припасів та вибухових речовин на вчинення злочинів терористичної спрямованості. Право і Безпека. 2010. №4. С.194-197.

191. Лисенков С. Л., Копейчиков В. В. Теорія держави і права: навч. посіб. К.: Юрінком Інтер, 2003. 368 с.
192. Лихачов С. Дозвільне провадження в адміністративному процесі: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків: Ун-т внутр. справ, 2001. 16 с.
193. Лихова С. Злочини у сфері реалізації громадянських, політичних та соціальних прав і свобод людини і громадянина (розділ V Особливої частини КК України): монографія. К.: ВПЦ «Київський університет», 2006. 573 с.
194. Лоренц К. Так называемое зло. К естественной теории агрессии. Электронное издание. Обратная сторона зеркала. М.: Республика, 1998. 242 с.
195. Лосева А. Ф. Платон Собрание сочинений в 4 т. Т.3. М.: Мысль, 1994. 654 с.
196. Лук'янець Д. Особливості адміністративної відповідальності спеціальних суб'єктів. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник: у двох томах. К.: Видавництво «Юридична думка», 2004. Т.1. С. 452-457.
197. Лущик И. Легкая атлетика (метание копья). Электронное издание «Физическая культура. Все для учителя!». М.: Основа, 2014. №10. С.1-8. URL: http://www.e-osnova.ru/PDF/osnova_16_34_9717.pdf
198. Любченко В. Знання в контексті практик. PSM. 2015. URL: <http://psm.in.ua/psm/04.aspx-753.html>
199. Ляпа М., Петренко В., Судніков О. та ін. Вогнева підготовка: навчальний посібник. Суми: Сум. держ. ун-т, 2011. 283 с.
200. Маклаков А. Общая психология: учебник. Электронное издание СПб.: Питер, 2006. 583 с. URL: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Psihol/makl/05.php
201. Маркс К. Капитал. Критика политической экономии. М.: Политиздат, 1973. 907 с.

202. Мартынович С. Явления и вещи: Начала философии науки: учебное пособие. Саратов: Изд-во Поволжск. межрег. учеб. центра, 2000. 140 с.
203. Маршунов М. Комментарии к законам «Об оружии», «О частной детективной и охранной деятельности» (научно-практические рекомендации). М.-СПб.: Герда, 1998. 249 с.
204. Матузов Н. Правовые режимы: вопросы теории и практики. Правоведение. 1996. №1. С.16-29.
205. Мелешко Г. Уголовно-правовые и криминологические проблемы противодействия незаконному обороту оружия, боеприпасов, взрывчатых веществ и взрывных устройств (по материалам Ставропольского края): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Саратов: ГОУ ВПО «Саратовская государственная академия права», 2004. 22 с.
206. Мельник Р. Критерії класифікації атипової (саморобної) вогнепальної зброї. Науковий часопис Національної академії прокуратури України. 2015. №3. С.60-69.
207. Мельничук О. С. Словник іншомовних слів. К.: Головна редакція УРЕ, 1977. 775 с.
208. Меньшагин В. Курс советского уголовного права: особенная часть. М.: Госюриздат, 1958. 455 с.
209. Митний Кодекс України від 13.03.2012. Відомості Верховної Ради України. 2012. №44-45, №46-47, №48. С.552.
210. Михайлова Н. Оборотоспособность вещей в гражданском праве и роль актов органов внутренних дел Российской Федерации в ее реализации : автореферат дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. С-Пб.: С.-Петербур. ун-т МВД РФ, 2007.19 с.
211. Михнюк В. Зброя як об'єкт цивільно-правових відносин. Науковий вісник Нац. ун-ту ДПС. 2009. №3. С.256-261.
212. Моисеенко А. Административно-правовое регулирование оборота гражданского огнестрельного оружия в Российской Федерации: дис. ...

канд. юрид. наук: 12.00.14. М.: Моск. гос. юрид. акад. им. О.Е. Кутафина, 2011. 183 с.

213. Молдобаев А. Преступления военнослужащих против порядка оборота оружия по уголовному законодательству Кыргызской Республики: дис. ... канд. юрид. наук: 20.02.03. М.: Военный ун-т МО РФ, 2002. 177 с.

214. Мохончук С. Деякі загальнотеоретичні питання національно-правової імплементації норм міжнародного кримінального права. Європейські перспективи. 2013. №7. С.90-97.

215. Мурашин О. Г. Загальна теорія держави та права: підручник. К.: Кондор, 2006. 477 с.

216. Наконечна О. Артефакт одиниця культури? Наукові праці з мистецтвознавства, культурології та педагогіки. 2013. Т.5. С.32-34.

217. Настанова зі стрілецької справи. Гранатомет АГС-17 «Полум'я». Електронне видання. Львів: Міністерство оборони України. 2009. URL: http://issuu.com/national_guard_of_ukraine/docs/nastanova_zi_striletskoi_spravy_hra

218. Наумов А. Квалификация преступления как логическая форма юридической оценки. Правоведение. 1981. №2. С. 86-90.

219. Невский С. Криминологические и уголовно-правовые проблемы борьбы с незаконным оборотом оружия: дис... докт. юрид. наук: 12.00.08. Краснодар: Краснодарск. юрид ин-т МВД РФ, 2001.380 с.

220. Некрасов С. Философия науки и техники: тематический словарь справочник: учебное пособие. Орёл: ОГУ, 2010. 289 с.

221. Никифоров Б. Объект преступления по советскому уголовному праву. М.: Госюриздат, 1960. 229 с.

222. Новоселов Г. Учение об объекте преступления. Методологические аспекты. М.: Норма, 2001. 208 с.

223. Носов А. Проблема хранения и ношения гражданами России огнестрельного оружия. За и против. (Оружие для самозащиты и российское законодательство). Юрист. М., 2001. №11. С. 36-40.

224. О государственном контроле за оборотом отдельных видов оружия: Закон Республики Казахстан от 30.12.1998. Портал Параграф информационные системы. 2000. URL: http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=1011889
225. Об оружии: Закон Республики Беларусь от 13.11.2001. Портал Новости Беларуси. 2001. URL: <http://laws.newsby.org/documents/laws/law0693.htm>
226. Об оружии: Закон Эстонской Республики от 28.06.1995. Портал Республика Эстония. 2000. URL: http://estonia.news-city.info/docs/sistemsr/dok_ierhfo.htm
227. Об оружии: Федеральный закон РФ №150-ФЗ от 13.12.1996. База данных Кодексы и Законы РФ. 2000. URL: <http://www.zakonrf.info/zoboruzhii/1/>
228. Одношвина Ю. Культурные смыслы мира вещей: история и современность: автореф. дис. ... канд. культурологии: 24.00.01. Челябинск: ЧГАКИ, 2007. 27 с.
229. Омелёхина Н. Позитивное обязывание в финансовом праве: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.04. М.: Ин-т законодат. и сравнит. правоведения при Правительстве РФ, 2015. 541 с.
230. Оніщенко Н. Змістовно-функціональні характеристики права (витоки, постулати, принципи, функції). Правова держава: щорічник наукових праць. 2010. Вип.21. С.53-58.
231. Орлова Л. Право и правила игры: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Нижний Новгород: Нижегор. акад. МВД России, 2011. 34 с.
232. Осипов М. Понятие и особенности целей и способов правового регулирования. Современное право. 2008. №11. С.14-17.
233. Осипова Н. Уголовно-правовая и криминологическая характеристика организованной преступной деятельности в сфере незаконного оборота оружия: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. СПб: МВД России СПб акад., 1997. 23 с.

234. Остапенко О. І. Адміністративна деліктологія: соціально-правовий феномен і проблеми розвитку. Львів: ЛІВС при УАВС, 1995. 312 с.
235. Пазенок В. Філософія: навчальний посібник. Електронне видання: «Академвидав» 2008. URL: http://pidruchniki.ws/1237010752079/filosofiya/filosofska_teoriya_buttya_ontologiya
236. Панов М. Проблеми методології формування категоріально-понятійного апарату юридичної науки. Право України. 2014. №1. С.50-59.
237. Панов М. Проблеми складу злочину та його функцій у доктрині кримінального права. Вісник Асоціації кримінального права України. 2013. №1. С.103-125.
238. Панько Т. Обіг чи оборот? KULTURAMOVY. 2014. URL: <http://www.kulturamovy.org.ua/KM/pdfs/Magazine7-4.pdf>
239. Параниця С. Адміністративно-правові засади обігу зброї та пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими снарядами: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. Ірпінь: Нац. ун-т держ. податк. служби України, 2009. 21 с.
240. Параниця С. Адміністративно-правові засади обігу зброї та пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими снарядами. Вісник ХНУВС. Харків, 2009. №44. С.133-140.
241. Параниця С. Реалізація права людини на самозахист за допомогою зброї в Україні. Підприємництво, господарство і право: науково-практичний господарсько-правовий журнал. 2012. №3. С.70-73.
242. Пацурківський Ю. П. Теоретичні проблеми розуміння сутності категорії правовий режим. Вісник Маріупольського державного університету. Сер.: Право. 2013. Вип.6. С.105-111.
243. Пашковская А. В. Виды объектов преступлений. Уголовное право Российской Федерации. Общая часть: учебник для вузов. М.: Статут, 2012. С.231-233.
244. Пащенко В. І. Антична література : підручник для студ. вищих

навч. закл. К.: Либідь, 2004. 718 с.

245. Петков С. В. Адміністративна деліктологія: сучасна модель відповідальності посадових осіб органів публічної влади: навч. посіб. К.: КНТ, 2015. 207 с.

246. Петков С. В. Адміністративне право: актуальні питання та інноваційні ідеї: навч. посіб. К.: КНТ, 2015. 148 с.

247. Петков С. В. Теорія адміністративного права: навч. посіб. К.: КНТ, 2014. 304 с.

248. Пигулевская Н. В. Византия на путях в Индию. Из истории торговли Византии с Востоком в IV-VI вв. М.-Л. Изд-во АН СССР, 1951. 412 с.

249. Питання ввезення в Україну та придбання боєприпасів до нагородної короткоствольної вогнепальної зброї: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13.07.2004. Офіційний вісник України. 2004. №28. С.1905.

250. Плескачевский В. М. Проблема оружия в криминалистике. Теоретические и практические аспекты реализации законодательства об оружии: Материалы Круглого стола. М., 1994. С. 33-36.

251. Податковий Кодекс України від 02.12.2010. Відомості Верховної Ради України. 2011. №13-14, №15-16, №17. С.112.

252. Подольська Є. А. Філософія : підручник для вищих навч. закладів. К.: ЦНЛ, 2006. 704 с.

253. Подчерняев С. Н. Организационно-правовые основы контроля за оборотом служебного оружия в деятельности негосударственных (частных) охранных структур : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.14. М.: Всерос. науч.-исслед. ин-т МВД РФ, 2010. 163 с.

254. Позднякова Е. А. Авторское право: учебник и практикум для академического бакалавриата. М.: Издательство Юрайт, 2015. 230 с.

255. Познышев С. В. Основные начала науки уголовного права: Общая часть уголовного права. М.: А.А. Карцев, 1912. 665 с.

256. Поляков А. В. Общая теория права: проблемы интерпретации в контексте коммуникативного подхода: курс лекций. С-Пб.: Изд. дом С.-Петербург. гос. ун-та, 2004. 863 с.

257. Попельницька О. О. Зброя та військове спорядження XVI-XVIII століть польського походження із зібрання Національного музею історії України. Збереження і дослідження історико-культурної спадщини в музейних зібраннях: історичні, мистецтвознавчі та музеологічні аспекти діяльності: Доповіді та повідомлення Міжнародної наукової конференції (Львів, Національний музей у Львові ім. А. Шептицького, 25-27 вер. 2013 р.). Львів, 2013. С.374-379.

258. Попов М. Й. Системный анализ нормы права как научного понятия. Классификация норм права. Правовая информатика. Сборник. Вып. 1. М., 1996. С.53-59.

259. Поппер К. Открытое общество и его враги. Т.1: Чары Платона. М.: Феникс, Международный фонд «Культурная инициатива», 1992. 448 с.

260. Про багатонаціональні миротворчі сили Південно-Східної Європи: Угода РМО ПСЄ від 26.09.1998 № 998_367. Верховна Рада України: офіційний веб-портал. 2000. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/998_367

261. Про відомчі заохочувальні відзнаки Служби безпеки України: Наказ Служби безпеки України від 09.01.2008 №4. Верховна Рада України: офіційний веб-портал. 2008. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0055-08>

262. Про військово-цивільні адміністрації: Закон України від 03.11.2015. Відомості Верховної Ради України. 2015. №13. С.87.

263. Про власність: Закон України від 07.02.1991. Відомості Верховної Ради Української РСР. 1991. №20. С.249.

264. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про Національну поліцію»: Закон України від 23.11.2015. Голос України від 28.11.2015. №247.

265. Про державний захист працівників суду і правоохоронних

органів: Закон України від 23.12.1993. Відомості Верховної Ради України. 1994. №11. С.50.

266. Про Державну програму авіаційної безпеки цивільної авіації: Закон України від 20.02.2003. Відомості Верховної Ради України. 2003. №17. С.140.

267. Про Державну програму боротьби із злочинністю: Постанова Верховної Ради України від 25.06.1993. Голос України від 30.07.1993.

268. Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності: Закон України від 06.09.2005. Відомості Верховної Ради України. 2005. №48. С.483.

269. Про забезпечення безпеки народних депутатів України та окремих посадових осіб апарату Верховної Ради: Постанова Президії Верховної Ради України від 10.11.1994. Верховна Рада України: офіційний веб-портал. 2000. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/203/94-%D0%BF%D0%B2>

270. Про Засади державної політики України в галузі прав людини: Постанова Верховної Ради України від 17.06.1999. Відомості Верховної Ради України. 1999 № 35. Ст.303.

271. Про засади функціонування ринку електричної енергії України: Закон України від 24.11.2013. Відомості Верховної Ради України. 2014. №22. С.781.

272. Про заснування відзнаки Президента України «Іменна вогнепальна зброя»: Указ Президента України від 29.04.1995 № 341/95. Урядовий кур'єр. 1995. № 81.

273. Про затвердження Інструкції з організації перевезення валютних цінностей та інкасації коштів в установах банків України: Постанова Національного банку України від 03.12.2003 №520. Вісник НБУ. 2004.

274. Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними

за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів: Наказ МВС України від 21.08.1998 № 622. Офіційний Вісник України. 1998. №42. С.1574.

275. Про затвердження Інструкції про порядок придбання, зберігання, обліку, перевезення, носіння і використання вогнепальної зброї, боєприпасів та спеціальних засобів державними інспекторами органів рибохорони Головрибводу Державного комітету рибного господарства України: Наказ Державного комітету рибного господарства України від 15.06.1998 № 86. Офіційний вісник України. 1998. №31. С.1198.

276. Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з виробництва та ремонту вогнепальної зброї не військового призначення і боєприпасів до неї, холодної зброї, пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів на секунду, торгівлі вогнепальною зброєю не військового призначення та боєприпасами до неї, холодною зброєю, пневматичною зброєю калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів на секунду; виробництва спеціальних засобів, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії, індивідуального захисту, активної оборони та їх продажу: Постанова Кабінету Міністрів України від 02.12.2015. №1000. Офіційний вісник України. 2015. №88. С.3357.

277. Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з виробництва, ремонту вогнепальної зброї не військового призначення та боєприпасів до неї, холодної зброї, пневматичної зброї калібру понад 4,5 мм і швидкістю польоту кулі понад 100 м/с, торгівлі вогнепальною зброєю не військового призначення та боєприпасами до неї, холодною зброєю, пневматичною зброєю калібру понад 4,5 мм і швидкістю польоту кулі понад 100 м/с; Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з виробництва спеціальних засобів, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії, індивідуального захисту, активної оборони та

їх продажу: Наказ МВС України, Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва від 21.03.2001 №53/213. Офіційний Вісник України. 2001. №14. С.637.

278. Про затвердження Ліцензійних умов провадження організації діяльності з проведення азартних ігор і Порядку контролю за додержанням Ліцензійних умов провадження організації діяльності з проведення азартних ігор: Наказ Держкомпідприємництва і Мінфіну України від 18.04.2006 №40/374. Урядовий кур'єр. 2006. №3.

279. Про затвердження переліку спеціальних засобів, придбання, зберігання та використання яких здійснюється суб'єктами охоронної діяльності: Постанова Кабінету Міністрів України від 11.02.2013 №97. Офіційний вісник України. 2013. №12. Ст.456.

280. Про затвердження Положення про відомчі заохочувальні відзнаки МО України «Вогнепальна зброя» і «Холодна зброя»: Наказ МО України від 23.10.2012 №693 Верховна Рада України: офіційний веб-портал. 2012. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1963-12>

281. Про затвердження Положення про дозвільну систему: Постанова Кабінету Міністрів України від 25.10.1992 №576 Верховна Рада України: офіційний веб-портал. 2000. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/576-92-%D0%BF>

282. Про затвердження Положення про Єдину спортивну класифікацію України: Наказ Мінсім'ямолодьспорту України від 07.04.2006 №1088 Верховна Рада України: офіційний веб-портал. 2006. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0518-06>

283. Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України: Указ Президента України від 06.04.2011 №383/2011. Офіційний вісник Президента України. 2011. №9.

284. Про затвердження Положення про порядок збирання та утилізації спеціальних засобів самооборони, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії (в тому числі газових балончиків), непридатних для подальшого

користування: Наказ МВС України від 08.02.1994 №64. Верховна Рада України: офіційний веб-портал. 2000. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0076-94>

285. Про затвердження Положення про порядок здійснення конкурсного відбору агентів з розміщення депозитарних розписок на державні акції на міжнародних фондових ринках: Наказ Фонду держмайна від 31.07.2001 №1378. Верховна Рада України: офіційний веб-портал. 2001. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0729-01>

286. Про затвердження Положення про порядок придбання, видачі, обліку, зберігання та застосування вогнепальної зброї, боєприпасів до неї, спеціальних засобів індивідуального захисту працівниками судів і правоохоронних органів, а також особами, які беруть участь у кримінальному судочинстві: Наказ МВС України від 24.07.1996 №523. Верховна Рада України: офіційний веб-портал. 2000. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0556-96>

287. Про затвердження Положення про порядок проведення конкурсів з продажу пакетів акцій енергетичних компаній: Наказ Фонду держмайна, Антимонопольного комітету Держкомісціннихпаперів, Міненерго України від 18.10.1999 №1965/12/284/294. Верховна Рада України: офіційний веб-портал. 2000. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0766-99>

288. Про затвердження Порядку і правил проведення обов'язкового страхування цивільної відповідальності громадян України, що мають у власності чи іншому законному володінні зброю, за шкоду, яка може бути заподіяна третій особі або її майну внаслідок володіння, зберігання чи використання цієї зброї: Постанова Кабінету Міністрів України від 29.03.2002. № 402. Урядовий кур'єр. 2002. №67.

289. Про затвердження Порядку утилізації військового майна Збройних Сил: Постанова Кабінету Міністрів України від 15.05.2003 №705. Офіційний Вісник України. 2003. №21. С.934.

290. Про затвердження Правил застосування спеціальних засобів при

охороні громадського порядку в Україні: Постанова Ради Міністрів УРСР від 27.02.1991. №49. ЗП УРСР. 1991. №4. С. 27.

291. Про затвердження Правил перевезення пасажирів, багажу, вантажобагажу та пошти залізничним транспортом України: Наказ Мінтрансзв'язку України від 27.12.2006. № 1196. Офіційний вісник України. 2007. №26. С.1065.

292. Про затвердження Правил пожежної безпеки в галузі зв'язку: Наказ Адміністрації Держспецзв'язку і МВС України від 30.03.2016 №239/229. Верховна Рада України: офіційний веб-портал. 2016. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0684-16>

293. Про затвердження Правил технічної експлуатації наземних засобів радіотехнічного забезпечення в цивільній авіації України: Наказ Мінтрансзв'язку України від 08.05.2007. №381. Офіційний вісник України. 2007. №47. С.1939.

294. Про захист суспільної моралі: Закон України від 20.11.2003. Відомості Верховної Ради України. 2004. №14. С.192.

295. Про заходи забезпечення виконання вимог дозвільної системи: Постанова Президії Верховної Ради України від 11.05.1992. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 31. С. 449.

296. Про зброю: Проект Закону України №1171-1 від 02.10.2002. Верховна Рада України: офіційний веб-портал. 2002. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=13215

297. Про зброю: Проект Закону України №1171-2 від 08.10.2003. Верховна Рада України: офіційний веб-портал. 2003. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=13766

298. Про зброю: Проект Закону України №1171-д від 29.10.2003. Верховна Рада України: офіційний веб-портал. 2003. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=1171-%E4&skl=5

299. Про комплексну програму профілактики злочинності на 2001-2005 роки: Указ Президента України від 25.12.2000 № 1376/2000.

Урядовий кур'єр. 2001. № 17.

300. Про Комплексну цільову програму боротьби зі злочинністю на 1996-2000 роки: Указ Президента України від 17.09.1996 №837. Верховна Рада України: офіційний веб-портал. 2000. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/837/96>

301. Про контроль за придбанням зброї і володінням зброєю: Директива Ради Європейських Співтовариств від 18.06.1991. №91/477/ЄЕС. Верховна Рада України: офіційний веб-портал. 2000. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_a62

302. Про концепцію боротьби з тероризмом: Указ Президента України від 25.04.2013. Офіційний вісник України. 2013. №34. С.1202.

303. Про ліцензування видів господарської діяльності: Закон України від 02.03.2015. Відомості Верховної Ради України. 2015. №23. С.158.

304. Про мисливське господарство та полювання: Закон України від 22.02.2000. Відомості Верховної Ради України. 2000. №18. С.132.

305. Про міжнародні договори України: Закон України від 29.06.2004. Відомості Верховної Ради України. 2004. №50. С.540.

306. Про національну поліцію: Закон України від 02.07.2015. Відомості Верховної Ради України. 2015. №40-41. С.379.

307. Про Національну програму відродження та розвитку Українського козацтва на 2002-2005 роки: Указ Президента України від 15.11.2001 №1092. Офіційний вісник України. 2001. №47. С.2055.

308. Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів: Закон України від 15.02.1995. Відомості Верховної Ради України. 1995. №10. С.60.

309. Про обіг зброї невійськового призначення: Проект Закону України №0885 від 12.12.2012. Верховна Рада України: офіційний веб-портал. 2012. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=45155

310. Про особливості забезпечення громадського порядку та

громадської безпеки у зв'язку з підготовкою та проведенням футбольних матчів: Закон України від 08.07.2011. Відомості Верховної Ради України. 2012. №9. С.64.

311. Про охоронну діяльність: Закон України від 22.03.2012. Відомості Верховної Ради України. 2013. №2. С.8.

312. Про порядок носіння, зберігання і застосування вогнепальної зброї: Постанова Верховної Ради України від 01.03.1993. Відомості Верховної Ради України. 1993. №17. С.181.

313. Про Порядок подання нормативно-правових актів на державну реєстрацію до Міністерства юстиції України та проведення їх державної реєстрації: Наказ Міністерства юстиції України від 12.04.2005 № 34/5. Верховна Рада України: офіційний веб-портал. 2000. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0381-05>

314. Про порядок продажу, придбання, реєстрації, обліку і застосування спеціальних засобів самооборони, заряджених речовинами сльозоточивою та дратівною дії: Постанова Кабінету Міністрів України від 07.09.1993 №706. ЗП України. 1994. №1. С.17.

315. Про право власності на окремі види майна: Постанова Верховної Ради України від 17.06.1992. Відомості Верховної Ради України. 1992. №35. С.517.

316. Про приєднання України до Протоколу проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї, який доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності: Закон України від 02.04.2013. Відомості Верховної Ради України. 2014. №10. С.108.

317. Про прикордонний контроль: Закон України від 05.11.2009. Відомості Верховної Ради України. 2010. №6. С.46.

318. Про рекламу: Закон України від 03.11.1996. Відомості Верховної Ради України. 1996. №39. С.181.

319. Про систему заходів щодо усунення причин та умов, які

сприяють злочинним проявам і корупції: Указ Президента України від 09.02.2004. Урядовий кур'єр. 2004. №29.

320. Про спеціальні засоби самооборони, заряджені речовинами сльозоточивої та дратівної дії: Розпорядження Президента України від 19.02.1993 №14/93-рп. Голос України. 1993. №36.

321. Про стан боротьби із злочинністю та забезпечення законності в державі: Постанова Верховної Ради України від 18.11.1997. Відомості Верховної Ради України. 1998. №6-7. С.25.

322. Про страхування: Закон України від 07.03.1996. Відомості Верховної Ради України. 1996. №18. С.78.

323. Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.04.2002 №3. Вісник Верховного Суду України. 2002. №4. С.4-6.

324. Про тваринний світ: Закон України від 13.12.2001. Відомості Верховної Ради України. 2002. №14. С.97.

325. Про установлення відомчих відзнак Управління державної охорони України «Вогнепальна зброя» і «Холодна зброя» та затвердження Положення про них: Наказ Управління державної охорони від 18.04.2013 №255. Верховна Рада України: офіційний веб-портал. 2013. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0700-13>

326. Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону: Закон України від 22.06.2000. Відомості Верховної Ради України. 2000. №40. С.338.

327. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 № 1264-ХІІ. Відомості Верховної Ради України. 1991. № 41. Ст. 546.

328. Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю: Закон України від 19.06. 2003.

Відомості Верховної Ради України. 2003. №52. С.377.

329. Пронькина Е. А. Ответственность за преступления, характеризующиеся признаком вооруженности: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Нижний Новгород: Нижегород. акад. МВД России, 2003. 200 с.

330. Протокол проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності: Резолюція 55/255, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН від 31.05.2001. Офіційний вісник України. 2013. №54. С. 1991.

331. Проценко М. Г. Логіка: навчальний посібник. Суми: Довкілля, 2005. 253 с.

332. Пятков В. Т Теорія і методика стрілецького спорту. Л.: Інтеллект-Захід, 1999. 288 с.

333. Пятков В. Т. Теоретико-методичні основи техніко-тактичної підготовки спортсменів у стрілецьких олімпійських вправах: автореф. дис. ... д-ра наук з фіз. виховання і спорту: 24.00.01. К.: Нац. ун-т фіз. виховання і спорту України, 2002. 40 с.

334. Рабинович П. М. Методологические аспекты исследования системы права как основы системы законодательства. Сб. науч. трудов: Проблемы совершенствования республиканского законодательства. Ч. 1. К., 1985. С.88-93.

335. Разумовский О. С. Деятельность, действие, операция, акт: анализ теорий и моделей. Гуманитарные науки в Сибири. Сер. Философия и социология. 2000. №1. С.6-11.

336. Рахманкулова Д. Р. Вещь как мера культуры человека: автореф. дис. ... канд. филос. наук: 24.00.01. Нижний Новгород: Нижегород. гос. архитектур.-строит. ун-т, 2005. 27 с.

337. Рахманкулова Д. Р. Вещь как мера культуры человека: дис. ... канд. филос. наук: 24.00.01. Нижний Новгород: Нижегород. гос. архитектур.-

строит. ун-т, 2005. 175 с.

338. Резвых В. Д. Административно-правовая охрана социалистической собственности. М.: Юрид. лит., 1975. 168 с.

339. Рибачук В. І. Кримінально-правові та кримінологічні аспекти боротьби з незаконними діяннями при поводженні зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. О.: ОНЮА, 2001. 21 с.

340. Різак М. Співвідношення понять «обіг» та «обробка» персональних даних: термінологічні аспекти. Віче. 2013. №8. С.25-26.

341. Рішення про спільні заходи боротьби з організованою злочинністю та іншими небезпечними видами злочинів на території держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав та Програма: документ СНД від 12.03.1993. Верховна Рада України: офіційний веб-портал. 2000. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/997_305

342. Родионов О. С. Механизм установления правовых режимов российским законодательством : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Саратов, 2001. 157 с.

343. Розов М. А. Проблемы эмпирического анализа научных знаний. Новосибирск: Наука, 1977. 222 с.

344. Романов О. Міжнародно-правове регулювання обігу зброї у світі та національний досвід України. Юридичний журнал. 2005. №12. С.36–45.

345. Рудник Д. В. Питання про класифікацію об'єкта адміністративних деліктів у сфері випуску та обігу цінних паперів. Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. 2008. №2. Т.1. С.347-352.

346. Рузавин Г. И. Логика и аргументация: учеб. пособие для вузов. М.: Культура и спорт, 1997. 350 с.

347. Ручкин В. А. Оружие и следы его применения. «Черные дыры» в Российском Законодательстве: Юридический журнал. М., 2003. №1. С. 9-11.

348. Рыбушкин Н. И. Реализация запрещающих норм советского

общенародного права : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Казань: Казан. гос. ун-т. 1986. 21 с.

349. Савченко А., Кісілюк Е., Процюк О. та ін. Кримінальне право. Загальна частина: мультимедійний навчальний посібник. NAI AU. 2014. URL: http://www.nai au.kiev.ua/books/mnp_krum_pravo_zag/Files/Lekc/T6/T6_P3.html

350. Сальников А. В. Становление и развитие европейского шпажносабельного боевого фехтования XV-XVIII веков. Science Time. 2014. Т.3. С.98-111.

351. Сапий А. В. Методы уголовно-правового регулирования и их классификация: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Рязань: Акад. права и упр. Федер. службы исполнения наказаний, 2009. 30 с.

352. Сезонова І. К. Юридична техніка як засіб забезпечення стабільності нормотворчої діяльності. Право і безпека. 2002. №2. С.112-115.

353. Семенов В. А. Криминалистическое исследование нетрадиционных видов оружия: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Волгоград, 2003. 21 с.

354. Серегин А. В. Советский общественный порядок и административно-правовые средства его укрепления : учебное пособие. М.: Изд-во Акад. МВД СССР, 1975. 194 с.

355. Сидоренко В. В. Об'єкти адміністративних проступків у сфері економічної діяльності. Форум права. 2011. №2. С.828-833.

356. Сімейний кодекс України від 10.01.2002. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 21-22. С.135.

357. Скакун О.Ф. Теорія права і держави : підручник. М-во освіти і науки України. К.: Прав. єдність, 2009. 520 с.

358. Скирбекк Г. История философии: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2003. 800 с.

359. Скільки цивільної зброї в Україні? ZBROYAINFO. 2015. URI: http://zbroya.info/uk/blog/38009_skilki-tsivilnoyi-zbroyi-v-ukrayini

360. Сластенко Є. Ф. Логіка: навч. посіб. К.: Книжкове видавництво

НАУ, 2005. 192 с.

361. Слепченко Ю. Н. Запреты в административном праве : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.14. Воронеж: Воронежск. гос. ун-т, 2002. 24 с.

362. Сливка С. С. Проблеми реалізації онтологічно-правових догматів. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки. 2014. №801. С.56-63.

363. Слюсаренко С. В. Особливості настання адміністративної відповідальності за порушення земельного законодавства юридичними особами. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Право». Вип. 156. Збірник наукових праць. К.: НУБПУ, 2010. С.167-173.

364. Смелянець Г. Є. Правовий і державний режими: поняття і співвідношення. Актуальні проблеми держави і права. 2005. Вип. 24. С.283-286.

365. Смородинський В. С. Роль держави у правовому регулюванні. Державне будівництво та місцеве самоврядування. 2013. Вип.25. С.17-28.

366. Соколова В. Модус Антігони: Софокл, Леся Українка, Ж. Ануї. Наук. вісн. Східноєвроп. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. 2013. №28. С.131-138.

367. Соловьев С. Г. Понятие предмета правового регулирования и его взаимосвязь с другими юридическими категориями. Вестник Пермского университета. Юридические науки. 2012. Вып.1(15). С.47-52.

368. Соловьева Е. А. Естественная классификация: системологические основания. Харьков: ХТУРЭ, 1999. 222 с.

369. Солоницкая Э. В. Криминологическая характеристика незаконного оборота оружия и меры борьбы с ним: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Ростов-на-Дону: Ростовский юрид. ин-т, 2004. 26 с.

370. Солоницкая Э. В. Криминологическая характеристика незаконного оборота оружия и меры борьбы с ним: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Ростов-на-Дону: Ростовский юрид. ин-т, 2004. 185 с.

371. Сорокин В. Д. Метод правового регулирования: теоретические

проблемы. М.: Юрид. лит., 1976. 142 с.

372. Сорокин В. Д. Правовое регулирование: предмет, метод, процесс (макроуровень). СПб.: Издательство «Юридический центр пресс», 2003. 661 с.

373. Сорокина Ю. В. Метод правового регулирования как проявление сущностных свойств права. Вопросы российского и международного права. 2011. №1. С.8-32.

374. Спаський А. Категорія «правовий режим»: ознаки та поняття. Право України. 2008. №7. С.13-16.

375. Спеціальний Додаток «К» до «Протоколу про внесення змін до Міжнародної конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур» Ради Митного Співробітництва від 26.06.1999. Верховна Рада України: офіційний веб-портал. 2000. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/976_008

376. Співак М. В. Проблемні питання адміністративної відповідальності неповнолітніх та осіб віком до 16 років за правопорушення в галузі охорони здоров'я населення. Судова апеляція. 2009. №1(14). С.17-22.

377. Старіцина С.О. Поняття зброї як об'єкта цивільно-правових відносин. Право і Безпека. 2010. №2. С.197-200.

378. Сулакшин С. С., Сидоренко Э. Л., Куропаткина О. В. Целесообразность, возможность и содержание реформы оборота гражданского огнестрельного оружия: монография. М.: Научный эксперт, 2011. 360 с.

379. Султыгов М. М. Конституционно-правовой режим ограничения государственной власти. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.01. С.-Пб., 2005. 389 с.

380. Суперанская А. В. Общая терминология: вопросы теории. Изд. 6-е. М.: URSS: Либроком, 2012. 248 с.

381. Суперанская А. В. Общая терминология: терминологическая деятельность. М.: Эдиториал УРСС, 2005. 288 с.

382. Сурмін Ю. Термінологічна система державного управління:

сутність і перспективи становлення. Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. 2008. №4. С.5-14.

383. Таганцев Н. С. Русское уголовное право: в 2 т.: часть общая: [лекции]. М., 1994. Т. 1. 380 с.

384. Таций В. Я. Объект и предмет преступления в советском уголовном праве. Харьков: Вища шк. Изд-во при Харьк. ун-те, 1988. 198 с.

385. Таций В. Я. Объект и предмет преступления по советскому уголовному праву: учебное пособие. Харьков: Изд-во Харьк. юрид. ин-та, 1982. 100 с.

386. Таций В. Я. Предмет злочину. Кримінальне право України: Загальна частина: підручник. К.: Юрінком Інтер, 2005. 104-109.

387. Таций В. Я. Предмет преступления. Правоведение. Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1984. №4. С.51-57.

388. Тацій В. Я. Об'єкт злочину. Вісник Асоціації кримінального права України. 2013. №1. С.135.

389. Телятицкая Т. В. О физических лицах как субъектах административных правоотношений и административной ответственности. Управление в социальных и экономических системах: материалы XX международной научно-практической конференции, г. Минск, 20 мая 2011 г. Минский ин-т управления. Минск, 2011. С.178-180.

390. Терентьева Е. В. Прокурорский надзор за исполнением законодательства в сфере оборота гражданского, служебного, боевого ручного стрелкового и холодного оружия: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11. М.: НИИ Генпрокуратуры РФ, 2005. 31 с.

391. Тертышников В. И. Основы гражданского судопроизводства Украины по новому ГПК УКраины. Х.: Изд. СПД ФЛ Вапнярчук, 2006. 256 с.

392. Теряевский С. А. Система методов правового регулирования в юридической практике современного Российского государства : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Саратов, 2009. 30 с.

393. Тимашев Ю. П. Правовые и организационные основы

деятельности подразделений лицензионно-разрешительной работы органов внутренних дел по контролю за оборотом оружия: автореф. дис. ... канд. юрид. наук 12.00.02. М.: ВНИИ МВД РФ, 1997. 22 с.

394. Тимофеев Ю. Ю. Уголовная ответственность за нарушение военными правилами обращения с оружием и предметами, представляющими повышенную опасность для окружающих: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. М.: Ин-т междунар. права экономики им. А.С. Грибоедова, 2010. 25 с.

395. Тихонов Е. Н. Системы классификации как научно-теоретическая основа определения групповой принадлежности в криминалистике. Проблемы борьбы с преступностью. Сборник статей. Вып. 2. Томск, 1979. С. 89-95.

396. Тищенко О. І. Юридична природа права інтелектуальної власності та система її охорони. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2012. №1. С.255-263.

397. Ткаченко В. Д. Функціональне призначення законності. Вісник Академії правових наук України. 1996. № 6. С. 24-30.

398. Толмачев В. В. Техничко-юридические средства установления и реализации запретов в российском праве: вопросы теории и практики: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Саратов: Саратов. гос. юрид. акад., 2014. 26 с.

399. Томин О. О. Правове регулювання мисливства та полювання в Україні (на матеріалах Карпатського регіону): автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.06. К.: Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України, 2009. 20 с.

400. Трайнин А. Н. Общее учение о составе преступления. М.: Госюриздат, 1957. 364 с.

401. Улезько С. И. Предмет преступления, предмет общественного отношения: предмет преступного воздействия. Материалы III Междунар. науч.-практ. конференции «Международное и национальное уголовное законодательство: проблемы юридической техники». М.: МКСЭСТ, 2004. С.

178-182.

402. Учайкін Г. У населення на руках гори нелегальної, але законної зброї ZBROYAINFO. 2015. URI: http://zbroya.info/uk/blog/8805_georgii-uchaikin-u-naseleattia-na-rukakh-gori-nelegalnoyi-ale-zakonnoyi-zbroyi

403. Федоров М. О. Поняття вини у сучасній юриспруденції. Наука і правоохорона. 2013. № 2 (20). С.140-147.

404. Фесенко Є. В. Злочини проти здоров'я населення та система заходів з його охорони: монографія. К. Атіка, 2004. 280 с.

405. Фофанов В. П. Социальная деятельность и теоретическое отражение. АН СССР, Сиб. отд-ние, Ин-т истории, филологии и философии. Новосибирск: Наука, Сибирское отделение, 1986. 187 с.

406. Фріс П. Л. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник для студентів вищих навчальних закладів. К.: Атіка, 2004. 488 с.

407. Фролов Е. А. Спорные вопросы общего учения об объекте преступления. Сб учен. тр. Свердловского юрид. ин-та, Вып.10. Свердловск, 1969. С.184-225.

408. Фролов О. С. Визначення понять «зброя як річ матеріального світу» та «зброя як соціальне явище». Право і суспільство: Науковий журнал. 2006. №3. С.39-41.

409. Фролов О. С. Визначення понять «історична зброя» та «антикварна зброя». Запорізькі правові читання: Тези доповідей щорічної міжнародної науково-практичної конференції «Запорізькі правові читання», м. Запоріжжя, 18-19 трав. 2006 р. Запоріжжя: ЗНУ, 2006. С.202-203.

410. Фролов О. С. Детермінація соціальних інтересів при організації обігу цивільної зброї. Вісник Запорізького юридичного інституту. 2005. №4. С.35-40.

411. Фролов О. С. Дозвільна система України. Нормативні матеріали з питань дозвільної системи, що віднесені до компетенції МВС України. Запоріжжя: НД і РВВ ЗЮІ МВС України, 1998. С. 4-7.

412. Фролов О. С. Об'єкт та суб'єкти управління в соціальних системах

обігу зброї. Проблеми систематизації законодавства України про адміністративні правопорушення. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції: У 2-х ч., 7-8 грудня 2006 р.. Сімферополь, 2006. Ч.2. С.172-174.

413. Фролов О. С. Особливості визначення поняття «зброя» в різних галузях права. Форум вчених-адміністративістів Південно-східних регіонів України: Тези доповідей, м. Запоріжжя, 26-27 жовтня 2006 р. Запоріжжя: ЗНУ, 2006. С. 141-145.

414. Фролов О. С. Особливості організації обігу військової зброї. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Теоретичні та практичні проблеми організації досудового слідства». 20-21 травня 2005 року м. Запоріжжя: У 2 ч. Запоріжжя: Юрид. ін-т МВС України, 2005. Ч.1. С.31-34.

415. Фролов О. С. Проблеми визначення узагальненого поняття «зброя» як предмету адміністративного делікту. Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. 2008. Вип.43. С.158–165.

416. Фролов О. С. Проблеми правового регулювання і практики застосування вогнепальної зброї, спеціальних засобів та заходів фізичного впливу працівниками органів внутрішніх справ : дис... канд. юрид. наук: 12.00.07; Університет внутрішніх справ. Х., 2000. 233 с.

417. Фролов О. С. Проблеми творення термінологічного поля щодо способів, типів та порядку правового регулювання. Вісник Запорізького юридичного інституту. 2004. №3. С.16-22.

418. Фролов О. С. Структурування поняття «дозвільна система». Вісник Запорізького юридичного інституту. 2002. №1. С.109-114.

419. Фролов О. С. Типи правового регулювання відносин обігу зброї. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні проблеми взаємодії судових та правоохоронних органів у процесі реалізації завдань кримінального судочинства». 28-29 травня 2004 року м. Запоріжжя: У 2 ч. Запоріжжя: Юридичний ін-т МВС України, 2004. Ч.ІІ. С.150-153.

420. Характеристика спеціальних засобів самооборони і тактика їх застосування. REFINEORG. 2014. URI: <http://www.refine.org.ua/pageid-5692->

6.html.

421. Хвалева М. А. Метод публичного права: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Казань: «Самарск. гос. эконом. ун-т», 2007. 28 с.

422. Хохлова И. С. Способ правового регулирования: автореф. дис. ... канд. юрид. наук 12.00.01. Саратов: Сарат. гос. акад. права, 2009. 30 с.

423. Хобзей В. Ф., Торбін В. Ф. Деякі проблеми комплектування Збройних Сил України здоровим поповненням. Військова медицина України. 2009. Т. 9, № 2. С. 111-115.

424. Хоменко Н. А. Контрабанда зброї, бойових припасів та вибухових речовин як фактор загрози національній безпеці України у сфері її економічних інтересів. Вісник Академії митної служби України. Сер. : Право. 2012. № 2. С. 157-162.

425. Цвік М. В., Петришин О. В., Авраменко Л. В. Загальна теорія держави і права: підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів. Харків: Право, 2011. 436 с.

426. Черданцев А. Ф. Понятие технико-юридических норм и их роль в формировании общественных отношений. Советское государство и право. 1964. № 7. С.134-138.

427. Чернишова Н. М. Характеристика суб'єктивної сторони корисливих злочинів. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2014. Вип.1. Т.3. С.101-105.

428. Чернов М. М. Загальна характеристика юридичних складів правопорушень у сфері банківської діяльності. Национальний юридический журнал. 2014. №6(10). С.104-107.

429. Черторизька Т. К. Російсько-український словник наукової термінології. Суспільні науки. НАН України, Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні. К.: Наук. думка, 1994. 600 с.

430. Чугуников І. І. Об'єкт злочину як підстава для побудови системної особливої частини кримінального кодексу України. Актуальні проблеми держави та права. Зб. наук. праць. Одеса, 2010. №55. С.115-130.

431. Чумак В. В. Адміністративно-правове регулювання обігу зброї, що має культурну цінність, у Республіці Білорусь. Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. 2014. №2. С.187-192.
432. Чуріков Д. С. Шляхи удосконалення правової основи діяльності міліції у сфері обігу спеціальних засобів самооборони. Право і суспільство. 2011. №2. С.148-152.
433. Шайменов Е. К. Криминологическая характеристика незаконного обращения оружия, боеприпасов, взрывчатых веществ и взрывных устройств: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Астана: АО «Казахский гуманитарно-юрид. ун-т», 2008. 26 с.
434. Шамсумова Э. Ф. Правовые режимы (теоретический аспект): дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.01. Екатеринбург, 2001. 213 с.
435. Шевчук В. В. Об'єкт злочину за кримінальним правом України. Університетські наукові записки. Часопис Хмельницького університету управління та права. 2006. №2. С.234-239.
436. Шелковникова Е. Д. Теоретические основы и проблемы совершенствования деятельности органов внутренних дел в области контроля за оборотом оружия: автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.02. М.: Всерос. науч.-исслед. ин-т МВД РФ, 1999. 48 с.
437. Шелов С. Д. Родовидовые определения и родовидовая иерархия терминологических понятий : (на материале определений лингвистических терминов). Вопросы языкознания. 1996. №6. С.72-83.
438. Шемчук О. А. Категория «обязанность» в гражданском праве: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. М.: Моск. акад. экономики и права, 2014. 24 с.
439. Шесток В. А. Нарушение правил обращения с оружием, боеприпасами, радиоактивными материалами, взрывчатыми и иными веществами и предметами, представляющими повышенную опасность для окружающих: Уголовно-правовой аспект: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. М.: Рос. правовая акад. МЮ РФ, 2004. 25 с.

440. Шестопалова Л. Особливості нормотворчості в органах внутрішніх справ. Вісник Академії управління МВС. 2009. №2. С.134-142.
441. Шилов С. Е. Риторическая теория числа М.: ЛЕНАНД, 2013. 800 с.
442. Шопіна І. М. Щодо концептуальних підходів до визначення поняття правового регулювання. Форум права. 2011. №2. С.1055-1061.
443. Шутак І. Юридична техніка конструювання норми права. Вісник Національної академії прокуратури України. 2013. №2. С.39-44.
444. Шчыры Т. Ад мінамётнага снарада да старадаўняга рэвальвера. Звязда. 2015. URI: <http://zviazda.by/be/news/20150409/1428529394-adminamyotnaga-snarada-da-staradaunyaga-revalvera>.
445. Щодо повноважності Верховної Ради України: Рішення Конституційного Суду України від 17.10.2002 №17-рп. Вісник Конституційного Суду України. 2002. №5. С.11.
446. Щодо порядку застосування нормативно-правових актів у разі існування неузгодженості між підзаконними актами: Лист Міністерства юстиції України від 30.01.2009 №Н-35267-18. Верховна Рада України: офіційний веб-портал. 2009. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v3526323-09>
447. Юсупов В. А. Теория административного права. М.: Юрид. лит., 1985. 160 с.
448. Яремко В., Сліпушко О. Новий тлумачний словник української мови: 42000 сл. у 4 т. К.: Аконіт, 1998. Т.1. А-Є. 910 с.; Т.2: Ж-ОБД. 910 с.; Т.3. ОБЕ-РОБ. 927 с; Т.4. РОБ-Я. 941 с.
449. Ярін В. М. Актуальні питання удосконалення законодавства про зброю та її придатності для оборони. Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. 2004. №4. С.174-182.
450. Яровой А. В. Агональная культура. Гуманитарные и социально-экономические науки. Ростов-на-Дону, 2008. №4. С.95-100.
451. Яровой А. В. Агональность как стремление бытия быть. Историческая и социально-образовательная мысль. Краснодар, 2010. №4(6).

C.35-41.

452. Яровой А. В. Размышления о философии оружия (заметки на полях) DIKOEPOLE. 2015. URI: http://dikoepole.com/2010/04/03/filosofia_oruzhie/#more-1331.

453. Яценко Н. О. Оборот обіг. Термінологічний вісник: Зб. наук. пр. К.: ІУМ НАНУ, 2013. Вип 2. С.191.

454. Ящук К. В. Суб'єктивні ознаки адміністративних правопорушень в галузі тваринного світу. Митна справа. 2013. №5(89). С.184-188.

455. Berner, Albert Friedrich, Lehrbuch des deutschen Strafrechts. Leipzig, Bernhard Tauchnitz, 1857. Criminal law. pages. 591.

456. Buchbesprechung: Strafgesetzbuch und Nebengesetze. Erläutert von Eduard Dreher, fortgeführt von Herbert Tröndle, 47., neubearb. Auflage (Beck'sche Kurz-Kommentare, Bd. 10), München, Beck 1995 1.812 S., Ln.U.. P.58-59.

457. David W. Minar Ideology and Political Behavior Midwest Journal of Political Science Vol.5, No.4 (Nov., 1961), pp. 317-331. 2000. URI: <http://www.jstor.org/stable/2108991>.

458. Heidegger M. Die Frage nach der Technik Ausarbeitung, 1999. URI: <http://www.grin.com/de/e-book/99807/martin-heidegger-die-frage-nach-der-technik>.

459. Leroču un speciālo līdzekļu aprites likums. Latvijas Vēstnesis, 2010. 183.nr. Портал Латвийской Республикиs tiesību akti URL: <http://likumi.lv/doc.php?id=221384>

460. Malinowski B. A Scientific Theory of Culture and Other Essays. Galaxy Books, OUP, New York, 1960. 228 p. 2000. URI: http://monoskop.org/images/f/f5/Malinowski_Bronislaw_A_Scientific_Theory_of_Culture_and_Other_Essays_1961.pdf.

461. Patri J. Pugliese. «Parallels Between Fencing and Dancing in Late Sixteenth Century Treatises». UMASS. 2005. URI: <http://www.umass.edu/renaissance/lord/pdfs/Parallels.pdf>.

462. Recommendation № (84)23 of the Committee of Ministers to Member States on the Harmonisation of National Legislations Relating to Firearms (adopted by the Committee of Ministers on 7 December 1984 at the 378th Meeting of the Ministers' Deputies). 2000. URL: <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=604690&SecMode=1&DocId=685066&Usage=2>

463. Riggs F.W. A new paradigm for social science terminology. International classification. 1979. Vol.6. №3. P. 150-158.

464. Turner W History of Philosophy. Boston: S.T.D. Ginn and Company Proprietors., 1903. URI: http://filozofia.3bird.net/download/filozofia/historia_filozofii/filozofia-william-turner-history-of-philosophy.pdf.

465. Vasyliiev I Logic of forming the concept «weapons»: utilitarian and technological aspect. International Collection of scientific proceedings «European Cooperation». 2016. №4 (11). C.95-103.

ДОДАТКИ

Додаток А

БЛАНК соціологічного опитування громадян щодо стану адміністративної відповідальності за порушення правил обігу зброї в Україні

Шановний респонденте! Вашій увазі надається бланк соціологічного опитування щодо стану адміністративної відповідальності за порушення правил обігу зброї в Україні. Опитування є анонімним, відповідно просимо Вас надати правдиві відповіді. На кожне питання треба надати відповідь, наприклад: «Так» або «Ні» у графі навпроти шляхом постановки позначки (наприклад, «+», або «V»). Результати Вашої активної громадянської позиції буде використано для розроблення рекомендацій щодо вдосконалення адміністративної відповідальності за порушення правил обігу зброї в Україні.

Дякуємо Вам за участь!

Визначте рівень правового забезпечення обігу та застосування зброї в Україні		
Задовільний		Незадовільний
Чи потрібно посилити адміністративну відповідальність за порушення правил обігу зброї в Україні?		
Так		Ні
Чи підтримуєте Ви вільний продаж зброї цивільним особам (громадянам України)?		
Так		Ні
Чи хотіли б Ви придбати собі короткоствольну вогнепальну зброю (пістолет)?		
Так		Ні
Назвіть ефективні засоби протидії незаконного обігу зброї		
Кримінальна відповідальність	Адміністративна відповідальність	Легалізація всієї зброї з амністією

РЕЗУЛЬТАТИ
соціологічного опитування громадян України щодо стану
адміністративної відповідальності за порушення
правил обігу зброї в Україні

Вибірковим анкетуванням було охоплено 724 респонденти. Час проведення анкетування – перше півріччя 2015 та перше півріччя 2016 року. 16 % респондентів відмовилися відповідати на питання з причин браку часу та роздратованості, викликані складною ситуацією в державі.

Визначте рівень правового забезпечення обігу та застосування зброї в Україні		
Задовільний	Незадовільний	
6 %	94 %	
Чи потрібно посилити адміністративну відповідальність за порушення правил обігу зброї в Україні?		
Так	Ні	
53 %	47 %	
Чи підтримуєте Ви вільний продаж зброї цивільним особам (громадянам України)?		
Так	Ні	
24 %	76 %	
Чи хотіли би Ви придбати собі короткоствольну вогнепальну зброю (пістолет)?		
Так	Ні	
42 %	14 %	
Назвіть ефективні засоби протидії незаконного обігу зброї		
Кримінальна відповідальність	Адміністративна відповідальність	Легалізація всієї зброї з амністією
34 %	21 %	45 %

ПРОЕКТ

ЗАКОН УКРАЇНИ

**Про внесення змін до частини першої статті 190 Кодексу України
про адміністративні правопорушення**

(щодо усунення колізії юридичної відповідальності у сфері
нелегального обігу нарізної мисливської вогнепальної зброї)

Верховна Рада України п о с т а н о в л я є:

I. Внести до Кодексу України про адміністративні правопорушення
(Відомості Верховної Ради УРСР.— 1984.— додаток до №51.— Ст.1122) таке
доповнення:

У частині першій статті 190 словосполучення «вогнепальної
мисливської» замінити словосполученням «вогнепальної мисливської (крім
нарізної)».

II. Цей закон набирає чинності з дня його опублікування.

Голова
Верховної Ради України

А.В. ПАРУБІЙ

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА
до проекту Закону України
«Про внесення змін до частини першої статті 190 Кодексу України
про адміністративні правопорушення»

1. Обґрунтування необхідності прийняття Закону

Основний лейтмотив пропонованої зміни до законодавства полягає в розмежуванні юридичної відповідальності у сфері нелегального обігу вогнепальної нарізної мисливської зброї. За незаконний (без дозволу органів внутрішніх справ) обіг вогнепальної гладкоствольної мисливської зброї мусить наставати адміністративна відповідальність. За незаконний (без дозволу органів внутрішніх справ) обіг вогнепальної нарізної мисливської зброї — виключно кримінальна.

Проте в чинному законодавстві юридична відповідальність за незаконний (нелегальний) обіг мисливської нарізної вогнепальної зброї регулюється двома нормами різних галузей права:

а) статтею 190 Кодексу України про адміністративні правопорушення, яка називається «Порушення громадянами порядку придбання, зберігання, передачі іншим особам або продажу вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї»;

б) статтею 263 Кримінального кодексу України, яка називається «Незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами».

Диспозиції норм права, що вступають у колізію мають такий вигляд:

а) придбання, зберігання, передача іншим особам або продаж громадянами *вогнепальної мисливської* чи холодної зброї, а також пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду без дозволу органів внутрішніх справ — тягнуть за собою накладення штрафу від семи до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією зброї або без такої (частина перша статті 190 КпАП).

б) носіння, зберігання, придбання, передача чи збут *вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської)*, бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв без передбаченого законом дозволу — караються позбавленням волі на строк від трьох до семи років (частина перша ст. 263 КК).

Об'єктом колізії є предмет правопорушення. «Предмет адміністративного делікту — це будь-які речі матеріального світу, з певними властивостями яких закон про адміністративну відповідальність пов'язує наявність у діях особи ознак конкретного складу адміністративного делікту»

Отже, якщо предметом чи то кримінального, чи то адміністративного делікту буде мисливська нарізна вогнепальна зброя (скажімо, мисливський нарізний карабін на базі АКМ (АКМС), Форт–201 або Форт–202), виникає юридична колізія. Природа колізії полягає в такому:

а) у разі коли особа зберігає мисливську нарізну вогнепальну зброю без дозволу органів внутрішніх справ, — це адміністративна відповідальність (ст.190 КпАП);

б) у разі коли особа зберігає мисливську нарізну вогнепальну зброю незаконно, — це кримінальна відповідальність (ст.263 КК).

Порівняння двох зазначених вище діянь неодмінно призводить до висновку, що це один і той же вчинок. Незаконне зберігання нарізної вогнепальної мисливської зброї, без сумніву, відбувається без дозволу органів внутрішніх справ, ↔ а зберігання нарізної вогнепальної мисливської зброї без дозволу органів внутрішніх справ звичайно є незаконним.

При цьому розв'язання цієї колізії покладається цілком на розсуд осіб, що здійснюють правозастосування, на їх правову культуру, на їх суб'єктивну здатність правильно тлумачити подію — а це неприпустимо.

Розв'язати вищезазначену колізію можна через внесення змін у чинне законодавство. Справа в тім, що концепт (поняття) «вогнепальна мисливська зброя», що використовується при конструюванні диспозиції частини першої ст.190 КпАП, є занадто широким за обсягом. До переліку речей, віднесених до поняття «зброя», окреслених тільки ознаками «вогнепальна» та «мисливська» може бути включена і «мисливська нарізна вогнепальна зброя», і «мисливська гладкоствольна вогнепальна зброя». Тому сутність диспозиції частини першої статті 190 Кодексу України про адміністративні правопорушення треба змінити. Ця зміна можлива у два способи.

Перший спосіб: можна звужити обсяг концепту «вогнепальна мисливська зброя» до стану «вогнепальна гладкоствольна мисливська зброя» шляхом доповнення змісту цього поняття додатковою суттєвою ознакою «гладкоствольна». Для цього в чинній нормі права (ч.1 ст.190 КпАП) необхідно словосполучення «вогнепальної мисливської» замінити словосполученням «вогнепальної гладкоствольної мисливської». Тоді частина перша статті 190 Кодексу України про адміністративні правопорушення матиме такий вигляд:

1) придбання, зберігання, передача іншим особам або продаж громадянами вогнепальної *гладкоствольної* мисливської чи холодної зброї, а також пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду без дозволу органів внутрішніх справ — тягнуть за собою накладення штрафу від семи до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією зброї або без такої.

Другий спосіб – від супротивного: з концепту «вогнепальна мисливська зброя» можна вилучити одну з її складових, а саме — «мисливську нарізну вогнепальну зброю». Для цього у чинній нормі права (ч.1 ст.190 КпАП) необхідно словосполучення «вогнепальної мисливської» замінити словосполученням «вогнепальної мисливської (крім нарізної)». Тоді частина перша статті 190 кодексу України про адміністративні правопорушення матиме наступний вигляд:

1) придбання, зберігання, передача іншим особам або продаж громадянами вогнепальної мисливської (*крім нарізної*) чи холодної зброї, а також пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду без дозволу органів внутрішніх справ —

тягнуть за собою накладення штрафу від семи до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією зброї або без такої

Вважаємо, що за доцільне скористатися саме другим способом конструювання диспозиції частини першої статті 190 КпАП, оскільки подібна конструкція вже використана у частині першій статті 263 КК. Крім того, конструкція за типом «все окрім», як на нашу думку, легше сприйматиметься на рівні побутового тлумачення з боку громадян.

Необхідність прийняття даного проекту Закону зумовлена по-перше, потребою розмежування юридичної відповідальності у сфері незаконного (без дозволу органів внутрішніх справ) володіння мисливською нарізною вогнепальною зброєю, а по-друге, необхідністю розв'язання існуючої колізії між двома нормами права: а) частиною першої статті 190 КпАП та б) частиною першою ст.263 КК.

2. Цілі і завдання проекту Закону

Закон спрямовано на усунення колізії при розмежуванні юридичної відповідальності у сфері нелегального (незаконного) обігу мисливської нарізної вогнепальної зброї в Україні, що виникають при застосуванні статті 190 кодексу України про адміністративні правопорушення та статті 263 кримінального кодексу України.

3. Загальна характеристика й основні положення проекту Закону

У проекті Закону пропонується внести зміну до частини першої статті 190 кодексу України про адміністративні правопорушення з метою звуження обсягу концепту «вогнепальна мисливська зброя». Для цього пропонується в чинній нормі права словосполучення «вогнепальної мисливської» замінити словосполученням «вогнепальної мисливської (крім нарізної)». При цьому зі змісту поняття «вогнепальна мисливська зброя» виключається суттєва ознака «нарізна», а сам концепт набуває вигляду «вогнепальна мисливська (крім нарізної) зброя».

4. Стан нормативно-правової бази у цій сфері правового регулювання.

Нормативним актом, який регулює ці правовідносини, є Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. з наступними змінами та доповненнями.

5. Фінансово-економічне обґрунтування проекту Закону

Реалізація проекту Закону не потребує додаткових видатків бюджету.

6. Прогноз соціально-економічних та інших наслідків прийняття проекту Закону.

Прийняття проекту Закону сприятиме впорядкуванню юридичної відповідальності за незаконний (без дозволу органів внутрішніх справ) обіг вогнепальної нарізної мисливської зброї в Україні та відповідно – захисту прав, законних інтересів та безпеки фізичних осіб.

ПОРІВНЯЛЬНА ТАБЛИЦЯ

до проекту Закону України

«Про внесення змін до частини першої статті 190 Кодексу України про адміністративні правопорушення»

(щодо усунення колізії юридичної відповідальності у сфері
нелегального обігу нарізної мисливської вогнепальної зброї)

Чинна редакція	Пропонована редакція
<p>Стаття 190. Порухення громадянами порядку придбання, зберігання, передачі іншим особам або продажу вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї</p> <p>1. Придбання, зберігання, передача іншим особам або продаж громадянами вогнепальної мисливської чи холодної зброї, а також пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду без дозволу органів внутрішніх справ — тягнуть за собою накладення штрафу від семи до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією зброї або без такої.</p>	<p>Стаття 190. Порухення громадянами порядку придбання, зберігання, передачі іншим особам або продажу вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї</p> <p>1. Придбання, зберігання, передача іншим особам або продаж громадянами вогнепальної мисливської (крім нарізної) чи холодної зброї, а також пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду без дозволу органів внутрішніх справ — тягнуть за собою накладення штрафу від семи до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією зброї або без такої.</p>

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор Науково-дослідного
інституту публічного права

д.ю.н., професор

В. В. Галуцько

від 25.01.2014 р.

АКТ

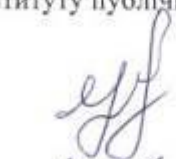
упровадження результатів дисертаційного дослідження
«Адміністративна відповідальність за порушення
правил обігу зброї в Україні» Васильєва Ігоря Васильовича
на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук у науково-
дослідну діяльність Науково-дослідного інституту публічного права

Комісією Інституту було розглянуто результати використання матеріалів дисертаційного дослідження з теми «Адміністративна відповідальність за порушення правил обігу зброї в Україні» Васильєва Ігоря Васильовича. Під час обговорення наданих матеріалів щодо використання їх у науково-дослідній діяльності комісією було констатовано, що окремі положення вказаного вище дослідження було використано в науково-дослідній діяльності Науково-дослідного інституту публічного права, а саме для подальшої теоретичної розробки питань категоріально-понятійного апарату обігу зброї, адміністративно-правового режиму обігу зброї.

Отже, результати дисертаційного дослідження з теми «Адміністративна відповідальність за порушення правил обігу зброї в Україні» Васильєва Ігоря Васильовича мають вагомую цінність для науково-дослідної діяльності Науково-дослідного інституту публічного права.

ВИСНОВОК: результати дисертаційного дослідження з теми «Адміністративна відповідальність за порушення правил обігу зброї в Україні» Васильєва Ігоря Васильовича вважати впровадженими в науково-дослідну діяльність Науково-дослідного інституту публічного права.

Члени комісії :
Старший науковий співробітник,
к.ю.н.
Науковий співробітник

 К. М. Куркова

 Д. С. Левченко

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор Науково-дослідного
інституту публічного права
д.ю.н., професор

В. В. Галуцько

від 04.02.2017. р.

АКТ

упровадження результатів дисертаційного дослідження на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук Васильєва Ігоря Васильовича з теми «Адміністративна відповідальність за порушення правил обігу зброї в Україні» у навчальний процес випускаючого відділу проблем публічного права Науково-дослідного інституту публічного права

Комісією Відділу було розглянуто результати використання матеріалів дисертаційного дослідження з теми «Адміністративна відповідальність за порушення правил обігу зброї в Україні» Васильєва Ігоря Васильовича. Під час обговорення наданих матеріалів комісією було констатовано, що окремі положення дослідження було використано в розробленні лекційних курсів з дисциплін: «Актуальні проблеми теорії адміністративного права» та «Актуальні проблеми адміністративної відповідальності», при підготовці відповідних підручників, навчальних посібників.

ВИСНОВОК: результати дисертаційного дослідження з теми «Адміністративна відповідальність за порушення правил обігу зброї в Україні» Васильєва Ігоря Васильовича вважати впровадженими в навчальний процес випускаючого відділу проблем публічного права Науково-дослідного інституту публічного права з дисциплін «Актуальні проблеми теорії адміністративного права» та «Актуальні проблеми адміністративної відповідальності».

Члени комісії:
Старший науковий співробітник,
к.ю.н.
Науковий співробітник

К. М. Куркова

Д. С. Левченко